

Erfaringer med vildsvineforvaltning i Sverige og Tyskland

Madsen, Palle; Gamborg, Christian; Lund, Dorthe Hedensted; Thorsen, Bo Jellesmark; Raulund-Rasmussen, Karsten

Publication date:
2010

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Madsen, P., Gamborg, C., Lund, D. H., Thorsen, B. J., & Raulund-Rasmussen, K. (2010). *Erfaringer med vildsvineforvaltning i Sverige og Tyskland*. Skov & Landskab, Københavns Universitet. Arbejdsrapport / Skov og Landskab, Nr. 105

Erfaringer med vildsvineforvaltning i Sverige og Tyskland

ARBEJDSRAPPORT SKOV & LANDSKAB

105 / 2010

Palle Madsen
Christian Gamborg
Dorthe Hedensted Lund
Bo Jellesmark Thorsen
Karsten Raulund-Rasmussen

Rapportens titel

Erfaringer med vildsvineforvaltning i Sverige og Tyskland

Forfatter

Palle Madsen, Christian Gamborg, Dorthe Hedensted Lund,
Bo Jellesmark Thorsen og Karsten Raulund-Rasmussen

Serie

Arbejdsrapport Skov & Landskab nr. 105-2010
Rapporten publiceres udelukkende elektronisk på www.sl.life.ku.dk

ISBN

978-87-7903-477-8

Udgiver

Skov & Landskab
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Frederiksberg
Tlf. 3533 1508
sl@life.ku.dk

Bedes citeret

Forfattere Madsen, P., Gamborg, C., Lund, D.H., Thorsen, B.J. og
Raulund-Rasmussen, K. (2010): Erfaringer med vildsvineforvaltning i
Sverige og Tyskland. Arbejdsrapport Skov & Landskab nr. 105-2010.
Skov & Landskab, Københavns Universitet, Frederiksberg

Forsidefoto

Palle Madsen

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse

I salgs- eller reklameøjemed er eftertryk og citering af rapporten
samt anvendelse af navnet Skov & Landskab kun tilladt efter skriftlig
illadelse.

Nationalt center for
forskning, uddannelse
og rådgivning i skov
og skovprodukter,
landskabsarkitektur og
landskabsforvaltning,
byplanlægning og
bydesign

**Erfaringer med vildsvineforvaltning
i Sverige og Tyskland**

**Management of free ranging wild boar
(*Sus scrofa*) in Sweden and Germany**

Forord

Projektet er finansieret af Landbrug & Fødevarer og Danmarks Naturfredningsforening, og det er gennemført af *Skov & Landskab*, KULIFE, i samarbejde med en Vildsvinearbejdsgruppe, som er nedsat af Vildtforvaltningsrådet. Arbejdsgruppen repræsenterer en række organisationer og tæller følgende medlemmer:

Niels Iuel Reventlow, Dansk Skovforening

Jan Søndergaard, Dansk Skovforening

Bo Håkansson, Danmarks Naturfredningsforening

Poul Hald-Mortensen, Danmarks Naturfrednings

Karen Post, Landbrug & Fødevarer

Lars Hvidtfeldt, Landbrug & Fødevarer

Bjarne Clausen, Dyrenes Beskyttelse

Rune Carlsen, Danmarks Jægerforbund

Trine Skov, Friluftsrådet

Projektet er gennemført i perioden 20. maj 2009 til 31. januar 2010.

Fra *Skov & Landskabs* side har følgende bidraget til rapportens udarbejdelse: Palle Madsen, Christian Gamborg, Dorthe Hedensted Lund, Bo Jellesmark Thorsen og Karsten Raulund-Rasmussen. Desuden har Jan Dahl, Landbrug & Fødevarer, været hovedforfatter på Kapitel 7 om forekomst af veterinære problemer.

Summary

This report synthesizes current knowledge and experience on management of free ranging wild boar (*Sus scrofa*) in Germany and Sweden in order to draw the perspectives of free ranging wild boar in Denmark.

The report has been produced in collaboration with the Wildlife Management Council Working Group on wild boar. A literature review was conducted on the most recent literature and we carried out a number of study trips to Sweden and Germany. We met with professionals and experts from stakeholder organizations, local and governmental authorities as well as wildlife researchers who kindly assisted the group with insight and overview of a variety of issues through discussions, lectures and excursions. Additionally, we organized a field trip in Denmark to include Danish expertise on wild boar management in a fenced natural reserve, and we held a meeting with veterinary experts.

The report highlights a number of key issues and aspects that might be relevant in case of a free ranging wild boar population in Denmark. Issues include possible drawbacks such as crop damage in agriculture and forestry, veterinary problems, traffic accidents, and small game populations as well as potential gains like the values of wild boar hunting, impact on biodiversity, and outdoor recreation. In addition, the report highlights the consequences of free ranging wild boar in urban and peri-urban areas and the causes of wild boar expansion in modern European landscapes. Finally, the report provides an overview of management practises, options and limitations.

Wild boar in Denmark and its two neighbouring countries

The wild boar is native to Denmark, but was in the 17-18th century eradicated and has not been allowed as a free ranging population since then mainly due to field crop damages and veterinary problems.

In our two neighbouring countries, Sweden and Germany, the wild boar populations have expanded rapidly, particularly within the last 15 years. In Sweden, the population doubles every 5-6 years, and is exceeding 150,000. In Germany, the wild boar population has increased proportionally with the increased corn (*Zea mays*) production which is a particularly favourable farm crop for wild boar since it provides both food and cover for several months every year. The wild boar has been further supported by the mild winters of the recent decades as well as frequent and large mast crops in beech and oak. In the 2008-09 hunting season the German hunters harvested a record high of 640,000 wild boar.

For Denmark, it is of particular interest that there is a population expansion north of the Kiel Canal in the northernmost German state of Schleswig-Holstein. Until recently the canal was considered an effective barrier against wild boar expansion to the north and as such to Denmark.

Effects of wild boar

The effects of wild boar in our modern landscapes depend mainly on population density, but also of the landscape elements and structures as well as the wild boar management. As illustrated in this report, the effects of wild boar may vary from no effects to moderate or significant negative effects on e.g. field crop damage, traffic accidents, veterinary problems and damage in forests, gardens, cemeteries, golf courses, etc., or from positive to adverse effects on e.g. biodiversity, forest regeneration, hunting value and values of outdoor life depending on the factors mentioned above.

Field crop damage and impact on forests, biodiversity and small game

Wild boar creates a number of problems for farmers due to crop and field damages. The most attractive crops for the wild boar and thereby also the most vulnerable crops are maize, potatoes and cereals, which are eaten, trampled down or the otherwise disturbed by their rooting. Grass fields and grass seed crops are also damaged, and the wild boar impact is not just a matter of reduced harvest. The soil surface is disturbed by the rooting of the animals, and damages may further affect mowing machinery or harvesters as well as the crop may become contaminated by soil.

In German forestry wild boar rooting is usually considered to have a positive impact on natural regeneration and biodiversity. The soil surface disturbance exposes the mineral soil and improves as such the forest floor seedbed quality for a great number of plant and tree species. Wild boar in Swedish forestry is viewed in a more diverse sense ranging from a critical to a neutral rating. Wild boar damages in forests typically include (i) damaged fences protecting forest regenerations against deer, (ii) damaged ditches blocking drain water pipes leading the water under roads thus creating flooded forest stands, (iii) concerns about whether wild boar rooting may disturb shallow roots and thus increase fungal attack on Norway spruce (*Picea abies*).

In case of dense wild boar populations they are capable of consuming the seed and seedlings to an extent that it will negatively affect the forest regeneration. Patchy occurring populations of rare plant species like orchids may also be destroyed. Additionally, wild boar may have a negative impact on populations of ground-nesting birds like partridge (*Perdix perdix*) by eating their eggs and destroying nests. However, wild boar are not specifically searching for ground nesting species and small game as part of their feeding behaviour and we can not conclude that there is a negative correlation between the presence of wild boar and these popular game species. They are probably more threatened in these years by continued changes in farming and by invasive predators such as raccoon (*Procyon lotor*) and raccoon dog (*Nyctereutes procyonoides*).

Based on existing evidence compiled here it is not possible to establish accurate and comprehensive socio-economic estimates of wild boar impact in relation to the factors mentioned above. We can only conclude with

certainty that wild boar is capable of causing both positive and negative impact. The outcome depends on how populations are managed. It should be mentioned that there are several key differences between the Danish and the German and Swedish landscapes, respectively, which may lead to a potential slower population expansion in Denmark: Danish farmers do not grow as much corn as German farmers. Additionally, there is not as much forest in Denmark as in both our neighbouring countries, which is an important factor, since forests and forest boundaries to agricultural fields are preferred habitats for wild boar.

Traffic accidents and outdoor activities

In Sweden wild boar were involved in more than 3,000 car collisions in 2008-09. None of them caused loss of human lives. It is unlikely for the short legged wild boar to be thrown into a car upon car collision. As such wild boar typically creates less dangerous situations for the drivers and passengers than collisions with red deer (*Cervus elaphus*) or moose (*Alces alces*). However, wild boar often causes significant damage on the car due to the heavy weight of the animal.

The importance of wild boar for outdoor and recreational life in forests and landscape, beyond the hunting-related interests, does not receive much attention in neither Sweden nor Germany. Some people see wild boar an interesting species, while others regard the animals as a threat. Wild boar is not aggressive, but may attack and harm people and dogs if they are injured, attacked or perceive that their cubs are threatened. In Germany, urbanized populations of wild boar, especially in Berlin, are indeed a source of natural experiences for the urban people, but with the animals do also follow damage to sports grounds, cemeteries, gardens, etc.

Hunting management

First and foremost, the management focuses on keeping the population density at an appropriate level by means of hunting. Wild boar is considered in both countries to be a very attractive and challenging type of game to hunt. It can also be a major source of revenue for the landowner - hunting rental prices vary greatly according to the size of the game reserve, location and scenic beauty, and of course the presence of other wildlife species. Wild boar can also be an important part in an experience-oriented management of natural areas. Furthermore, trophy hunting may gain a quite considerable income for the land owner.

Both in Sweden and Germany the use of bait and night hunting is an integrated part of the wild boar management, which in both countries are regarded as indispensable. In Denmark, these practices are not allowed. Moreover, feeding or baiting - properly used and combined with hunting and regulation – is an important means to reach culling targets. If a free ranging population of wild boar is allowed to expand into Denmark, it will be important to review the existing rules on night hunting, the use of bait and feeding, and the rules concerning the use of hunting shelters or hides.

Veterinary problems

In Denmark the veterinary problems related to wild boar are mainly focused on classical swine fever (CSF). In Germany there is also a high awareness of CSF and the German farmers live with a higher risk of disease outbreaks than Danish farmers. In fact Denmark is declared completely free of CSF, which means that attractive overseas markets for fresh pork meat are available for Danish farmers. It is this status that is in play with any increased risk of CSF-outbreaks in Denmark. In Sweden the main veterinary focus is on trichinosis and compliance with the requirement to test all pork when it is sold.

It is estimated that the loss related to a CSF-outbreak in Denmark represents an average of 1.4 billion DKK in a scenario where there are no wild boar in Denmark and 3.1 billion DKK in a Danish scenario with wild boar present. The problem in case of an outbreak is that the overseas markets need documentation to verify that the wild boar population is no longer infected in order to open their markets for Danish pork again. It is not enough to document that the domestic pigs are free of the CSF. Furthermore, the wild boar population expansion over the last five years in Europe has questioned whether an effective culling of a CSF-infected wild boar population is realistic within a one year time frame.

Socio-economic importance

It has not, within the framework of this project, been possible to give estimates for the overall socio-economic impact of a free ranging wild boar population in Denmark. Important impacts that were not assessed include crop damages on farm land and in forests, traffic accidents, and potentially negative effects on outdoor life and recreation as well as small game species and ground-nesting birds. Potential positive impacts that were not assessed include effects on biodiversity, outdoor life and recreational gains.

Two aspects have been assessed with some reliability in terms of sign of effect and overall order of scale. These are the potential costs related to veterinary risks and the potential gains in hunting rent.

Based on Alban et al (2005) the potential pulse loss of income in the pork industry given a CSF-outbreak is assessed as high as 3.1 billion DKK. This presumes ability to efficiently control a possibly Danish wild boar population at a density equal to what is found in similar landscapes in Europe. The high figure reflects a situation where it will take more than a year after a quarantine period before the pork exported to high-price markets like Japan are resumed. Using conservative estimates of the probability of such an outbreak, we arrive at different scenarios with potential loss due to a CSF-outbreak corresponding to 25-70 million DKK/year.

There is *perhaps* somewhere between 1 and 2 million hectares of hunting ground in Denmark, where calculation of hunting rent is relevant if wild boar expands to and becomes common in Denmark. Based on econometric models of the Danish hunting rents, we assess that the increased hunting value of the Danish landscape under favourable conditions may account for

annual gain of 50-100 million DKK. This is crucially depending on the assumption that the value of wild boar hunting is comparable to the value of deer hunting. Whether and how the increased field crop damages due to wild boar will reduce the elevated earnings from the hunting is beyond the scope of this report.

Indhold

SUMMARY	3
INDHOLD	8
1 PROJEKTETS BAGGRUND, FORMÅL OG OPDRAG	13
1.1 BAGGRUND	13
1.2 FORMÅL	13
1.3 OPDRAG	13
2 METODE – ERFARINGSINDSAMLINGENS Gennemførelse	15
2.1 LITTERATURSTUDIUM SAMT INDSAMLING AF KILDEMATERIALE OG ERFARINGER	15
2.2 MØDER OG STUDIETURE FOR ARBEJDSGRUPPEN I DANMARK	15
2.3 INDSAMLING AF VIDEN OG ERFARINGER BLANDT INTERESSEENTER OG EKSPERTER	16
3 VILDSVINETS BIOLOGI	18
3.1 VILDSVINETS HISTORIE	18
3.2 BESTANDSUDVIKLINGEN	18
3.3 LANDSKABERNE SOM VILDSVINEHABITAT	23
3.4 KONKLUSION	25
4 VILDSVINETS ROLLE I NATURPLEJE, FOR BIODIVERSITET, ANDET VILDT SAMT SKOVFORYNGELSE OG JORDBUND	27
4.1 FØDEVALG OG FOURAGERINGSADFÆRD	27
4.2 VILDSVINS BETYDNING FOR FLORAEN	28
4.3 VILDSVINS BETYDNING FOR FAUNAEN OG ANDET VILDT	30
4.4 VILDSVINS INDVIRKNING PÅ SKOV OG SKOVENS FORYNGELSE	34
4.5 VILDSVINS BETYDNING FOR JORDBUNDEN	34
4.6 KONKLUSION	35
5 MARKSKADER OG ANDRE SKADER I JORDBRUGET	37
5.1 SKADER OG ULEMPER I LANDBRUGET	37
5.2 SKADER PÅ SKOV	45
5.3 ANSVARET FOR MARKSKADER	46
5.4 KONKLUSION	47
6 VILDSVIN OG TRAFIKKEN	50
6.1 SKADESSTATISTIK	51
6.2 HVORNÅR SKER ULYKKERNE?	52
6.3 MODFORANSTALTNINGER	53
6.4 KONKLUSION	55
7 FOREKOMST OG HÅNDTERING AF VETERINÆRE PROBLEMER	57
7.1 KLASSISK SVINEPEST	57
7.2 AFRIKANSK SVINEPEST	63
7.3 BRUCELLOSE	65
7.4 TRIKINER	65
7.5 ØVRIGE SYGDOMME	66

7.6	SPECIELLE FORHOLD VEDRØRENDE UDENDØRS PRODUKTION	67
8	VILDSVIN OG FRILUFTSLIV	70
8.1	REKREATIVE OG OPLEVELSEMÆSSIGE VÆRDIER	71
8.2	URBANISEREDE VILDSVIN	73
8.3	KONKLUSION	77
9	LOVGIVNING OG PRAKTISK FORVALTNING, HERUNDER JAGT- OG REGULERINGSETIK.....	78
9.1	JAGTLOVGIVNING	78
9.2	JAGTLIG FORVALTNING AF VILDSVINEBESTANDEN	81
9.3	ETISKE ASPEKTER: DYREVELFÆRD, JAGTFORMER OG FRILUFTSLIV	98
9.4	VILDSVIN OG JAGTENS ØKONOMI	103
9.5	KONKLUSION	108
10	SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVERING	110
10.1	VILDSVIN I LANDSKABET	110
10.2	JAGTLIG FORVALTNING.....	112
10.3	VETERINÆRE PROBLEMER.....	115
10.4	SAMFUNDSØKONOMISK BETYDNING	116
11	IGANGVÆRENDE VILDSVINE-RELATERET FORSKNING I SVERIGE OG TYSKLAND.....	119
11.1	AKTUEL FORSKNING I SVERIGE.....	119
11.2	AKTUEL FORSKNING I TYSKLAND	119
12	REFERENCER.....	121
13	APPENDIKS.....	130
13.1	APPENDIKS 1, TOFTE SKOV	131
13.2	APPENDIKS 2, SVERIGE	136
13.3	APPENDIKS 3, TYSKLAND.....	163

Figurliste

Figur 1. Bestandsestimater for vildsvin i Sverige indtil 2006 (mørkeblå) samt prognose frem til 2012 (lyseblå) med øvre og nedre intervalgrænser (fra Lemel og Truvé, 2008).....	19
Figur 2. Afskydningen af vildsvin i Sverige 1990-2006 og antallet af rapporterede trafikulykker med vildsvin 2003-2007. Både afskydningen og trafikulykkerne er steget med 25-30 % pr. år i gennemsnit (fra Lemel og Truvé, 2008).....	19
Figur 3. Afskydningen i Tyskland 1988/89 – 2007/08 (Jagdonline, 2009). Afskydningen i 2008/09 har været ca. 640.000 vildsvin.....	20
Figur 4. Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelserne vedr. vildsvin i Slesvig-Holsten 1998-2009 sammenholdt med 2010 prognose fra 2005. Data vedr. 2009 er endnu foreløbige. Fra præsentation v. H. Schmüser, Christian-Albrechts-Universität, Kiel, Afsnit 13.3.5.	21
Figur 5. Aldersklassefordeling af vildsvin i Sverige. Kilde: Lemel og Truve, 2008.	22

Figur 6. Udviklingen i det tyske areal med majs fra 1998 - 2008. Kilde: P. Burkhardts præsentation, Afsnit 13.3.4.....	24
Figur 7. Vildsvins indvirkning på floraen (fra Massei og Genov, 2004, s. 137)....	28
Figur 8. Vildsvin i Tofte Skov og Mose, hvor grisene sammen med hjortevildtet anses for at være en meget væsentlig del af forklaringen på at naturindholdet og biodiversiteten er så høj i området. De 4.100 ha under hegn huser en bestand på ca. 200 vildsvin (før faring). Grisene fodres og bestanden holdes på et ønsket niveau ved tre-fem trykjakter om året med et udbytte på 100-120 vildsvin.....	29
Figur 9. Oversigt over nedlagte vildtarter fra 1960 – 2004 i Schleswig-Holstein. Gul = hare, grøn = fasan, rød = råvildt og blå = vildsvin x 10. Kilde: Keuling, 2007b.....	31
Figur 10. Nedlagte rovdyr i Tyskland i årene 1986 - 2004. Blå = vildsvin, orange = vaskebjørn x 20, gul = mårhund x 20, rød = ræv x 20. Kilde: Keuling, 2007b.....	32
Figur 11. Vildsvins indvirkning på faunaen (fra Briedermann, 2009, s. 230).....	33
Figur 12. Marksskader forårsaget af vildsvin på græsarealer ved Neümunster, Slesvig-Holsten. Problemet er den reducerede tilvækst og markens ujævnhed. Sidstnævnte øger risikoen for jordforurening af høsten.	38
Figur 13. Eksempel, som viser andelen af skader (%) på græsarealer som funktion af afstanden til skovbryn i Landkreis Ravensburg (2006-2008) i Baden-Württemberg, Tyskland. Kilde: Dalüge, 2008.	39
Figur 14. Ved Gartow beskyttes kartoffelkule mod vildsvin vha. tre-trådet el-hegn.	40
Figur 15. En kartoffelmark ved Gartow i en ”lomme” omgivet af skov på tre sider. Kartoffelmarker er meget udsatte for vildsvin. Meningerne er delte om, hvorvidt kartofler slet ikke skal dyrkes så tæt på skoven. Vores vært – Peter Burkhardt – mener, at grisene finder dem uanset, hvor kartoflerne dyrkes.	40
Figur 16. Skader på kulturhegn er en af de skader, som kan gøre vildsvin besværlige i skovdriften. Hullerne i hegnet baner vejen for at hjortevildtet lettere kan trænge ind og skade kulturen.....	45
Figur 17. Påkørt vildsvin på en lokavej i Västra Götaland i Sverige. Foto: Sigbert Gunnarsson. Kilde: Olsson og Widén, 2007.....	50
Figur 18. Antallet af trafikulykker med vildsvin i Sverige fra 2003-2009. Datakilde: Nationella Viltolycksrådet, 2010.	51
Figur 19. Fordeling af trafikulykker med vildsvin i Sverige for årene 2008 og 2009. Datakilde: Nationella Viltolycksrådet, 2010.	52
Figur 20. Fordeling af trafikulykker hen over dagen for kronedyr (Red deer), rådyr (Roe deer) og vildsvin (wild boar). Diagrammerne viser antallet af trafikdræbte dyr som funktion af tidspunkt på dagen. Kilde: Bruinderink og Hazebroek, 1996a.....	53
Figur 21. En faunapassage udformet til rådyr og mindre vildt. Den er 3,1 m i højden, hvilket sandsynligvis er for lavt til vildsvin, hvor man anbefaler en mindstehøjde på 4 m Kilde: Olsson og Widén, 2007.....	54
Figur 22. Kort over udbrud af klassisk svinepest i vildsvin, Tyskland, januar-februar 2009 (Defra, 2009).....	58
Figur 23. Udbrud af afrikansk svinepest pr november 2009 (OIE WAHID, 2009)	64
Figur 24: Årligt antal nedlagte vildsvin og faldvildt af vildsvin i Berlin.	74
Figur 25. Vildsvin i Berlin. Kilde: Jagdbehörde SenStadt I E, 2006, s. 16, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/forsten/wildtiere/de/wildschwein.shtml	75

Figur 26. Eksempler på svenske og tyske. I vore to nabolande er der stort set ingen overordnet regulering af udformning og placering af skydeskjul til brug for bl.a. vildsvinejagt. A blev set ved en ”åtel” (foderplads til jagt af vildsvin) i Sverige. Herfra jages primært om natten. B-D er alle tyske skydeskjul. B er stort og solidt eksemplar (foto: P. Burkhardt); C er mobilt primært til brug ved regulering i forbindelse med markskader (foto: P. Burkhardt); mens D er en let og billig type opstillet til brug for drivjagt i skov ved en vildsvineveksel.....	86
Figur 27. Eksempel på et sted på vildsvinenes veksel, hvor der posteres en skytte (i hochstand, Figur 26 D), da grisene under trykjagt ofte passerer grøften og må sætte farten ned (Slesvig-Holstens skovforvaltning, Afsnit 13.3.5).....	87
Figur 28. Detaljer (I) fra svensk ”åtel” og foderplads. A: Både i Sverige og Tyskland anvendes træbjærene for at gøre lokkemadspladserne mere attraktive for vildsvin. Grisene vil gerne gnubbe sig op ad bjæren. B: Det anbefales stærkt at sprede mindre mængder foder ad gangen (f.eks. 4 kg majs pr. døgn) ud over et større areal på lokkemadspladserne. Her ses en automatisk timerstyret spreader. C: En foderplads, hvor der – i modsætning til på ”åtlar” - aldrig jages. Her er der god dækning for grisene i umiddelbar nærhed af foderautomaten, hvilket ikke ville være hensigtsmæssigt på en ”åtel”, da risikoen for at grisene vil forende inde bevoksningerne vil være for stor. Fra Vildsvinsklubben i Halland (Afsnit 13.2.3)	92
Figur 29. Detaljer (II) fra svensk ”åtel”. A: Majs lægges på stød under trille. Lokkemaden er herved primært tilgængelig for grisene, som – i modsætning til hjortevildt - vil vippe trille ned for at komme til majs. B: Vippear kan placeres på jorden sammen med majs, hvorved grisen vil vælte uret - og derved få det til at gå i stå - under deres fødesøgning. Det er da muligt at se, hvornår på natten grisene har for vane a besøge denne ”åtel”. Fra Vildsvinsklubben i Halland (Afsnit 13.2.3)	93
Figur 30. To tyske eksempler på ”Kirrung” (lokkemadspladser), hvor der jages fra skjul i umiddelbar nærhed. Der anvendes kun op til 4-5 kg ærter eller majs pr. dag. A: Her er lokkemaden harvet ned i jorden, Forstamt Gartow (Afsnit 13.3.4). B: Her bruges en forankret plastønde med huller, som grisen kan puffe til og dermed få lokkemaden til at drysse ud af den, Slesvig-Holstens skovforvaltning (Afsnit 13.3.5).....	95
Figur 31. Eksempel på rapport for afskydningen af vildsvin pr. 10. januar 2010 fra Vildsvinsklubbens hjemmeside.....	142
Figur 32. Årlige areal med markskader på landbrugsjord i Vildsvinsklubbens forvaltningsområde. Fra Vildsvinsklubbens hjemmeside.	148
Figur 33. Tabel med de registrerede markskader indenfor Vildsvinsklubbens forvaltningsområde (Vildsvinsklubbens hjemmeside).	149
Figur 34. Eksempel på spørgeskema som benyttes ved undersøgelserne af vildtbestandenes udvikling i Slesvig-Holsten (fra præsentation v. H. Schmäser, Christian-Albrechts-Universität, Kiel).	186

Tabelliste

Tabel 1. Forekomst af nogle væsentlige landskabselementer for vildsvin. Data er fra 2008 og 2009, hvis ikke andet er nævnt. Kilder: Landbrug & Fødevarer (2009), Skov & Landskab (2009), Landesregierung Schleswig-Holstein

(2009), Statistiska centralbyrån (2009), Deutscher Baurverband (2009), DBV's årsrapport (http://www.situationsbericht.de/ samt Wald Online (2010).	24
Tabel 2. Udbrudsscenerier for svinepest med og uden vildsvin i Danmark (Alban et al. 2005 - Wildrisk-rapporten).....	61
Tabel 3. Antal økologiske besætninger fordelt på besætningsstørrelse.....	67
Tabel 4. Betydning af vildsvin for udendørs svineproduktion.	69
Tabel 5. Udvalgte regler for jagt og regulering af vildsvin i Danmark, Sverige og Tyskland. Se afsnit 13.2.3, 13.2.6, 13.3.4, 13.3.5 for flere detaljer. Reglerne for f.eks. jagttider, lokkemad og evt. fodring kan i Tyskland variere fra delstat til delstat). I Sverige kan reglerne ligeledes være forskellige mellem de enkelte län.....	80
Tabel 6. Antal jægere (jagttegnsløserne i DK) i relation til befolkningens størrelse og landets areal.....	82
Tabel 7. Effekterne for den gennemsnitlige arealjagtleje i Danmark i to forskellige udbyttescenerier for vildsvin. Priseffekten antages at være to-tre gange større for vildsvin end for råvildt, i relative mål. Det antages at vildsvins skadeseffekter ikke har direkte indflydelse på jagtlejen.	106

1 Projektets baggrund, formål og opdrag

1.1 Baggrund

Vildtforvaltningsrådet besluttede på sit møde i september 2008 at nedsætte en arbejdsgruppe til at gennemføre en konsekvensanalyse af vildsvins samlede betydning for landet. Som en del af dette arbejde blev det foreslået at tilvejebringe en belysning af de mest relevante erfaringer fra vore nabolande om praktiske aspekter ved forvaltningen af fritlevende vildsvin, herunder vedrørende afgrødeskader og en række andre emner.

1.2 Formål

Formålet med projektet, som ligger til grund for den foreliggende rapport, er at indsamle og beskrive disse relevante erfaringer med forvaltningen af fritlevende vildsvin i Sverige og Tyskland, og perspektivere disse til danske forhold. Denne belysning skal dække et bredere sæt af områder end hidtil belyst i Danmark, hvor fokus har været på de veterinære forhold omkring fritlevende vildsvin og klassisk svinepest i Danmark (Alban et al., 2005 også kendt som "Wildrisk-rapporten").

Målgruppen for rapporten er Vildtforvaltningsrådets organisationer.

1.3 Opdrag

Erfaringer og viden er i henhold til opdraget indsamlet på følgende måder:

- Litteraturstudium af skriftlige rapporter, artikler mv. af høj faglig kvalitet fra Sverige og Tyskland samt Danmark
- Personlige kontakter og opfølgende spørgsmål til eksperter identificeret i Sverige og Tyskland samt Danmark
- Erfaringsopsamling via deltagelse i ekskursioner, arrangeret i regi af arbejdsgruppen under Vildtforvaltningsrådet.
- Vidensopsamling blandt danske interessenter og videnspersoner på feltet, herunder veterinære eksperter.

Det var målet at formidle resultaterne i en dansk rapport, der sammenstiller de mest relevante erfaringer med vildsvineforvaltningen samt så vidt muligt perspektiverer dem til danske forhold.

Resultaterne dækker så vidt muligt relevante erfaringer indenfor en række forvaltningsfaglige delområder af relevans for danske forhold, herunder:

- Lovgivning og praktisk forvaltning, herunder jagt- og reguleringsetik

- Omfanget af afgrødeskader på land- og skovbrug, haver m.v.
- Vurdering af øvrige forskellige socioøkonomiske konsekvenser, herunder afgrødeskader og jagtindtægter
- Vildsvinenes rolle i naturplejen, typisk i skovene
- Vildsvin og risici i trafikken
- Forekomst og håndtering af veterinære problemer
- Vildsvin, friluftsliv og forvaltningen i byer og bynære områder
- Vildsvine-relateret forskning i Sverige og Tyskland

2 Metode – erfaringsindsamlingens gennemførelse

2.1 Litteraturstudium samt indsamling af kildemateriale og erfaringer

Der blev kort efter projektets start iværksat en indsamling af litteratur ved hjælp af universitetsbibliotekets litteraturlister samt ved hjælp af referencelister i nyere oversigtsværker. Ligeledes har kontaktpersonerne i gruppen af eksperter og værter for studiebesøgene henvist til en række aktuelle kilder.

Umiddelbart efter projektets start blev det klart, at udviklingen omkring fritlevende vildsvin i Sverige og Tyskland samt i en række øvrige lande i disse år forløber så hurtigt, at vi måtte lægge hovedindsatsen på at indsamle de nyeste erfaringer direkte hos fagpersoner og eksperter indenfor forvaltning og forskning i fritlevende vildsvin for at få et helt aktuelt billede af situationen.

Vore værter ved studieturene har efterfølgende været vigtige kontakt- og ressourcepersoner for os. De danske og svenske værter har efterfølgende haft referaterne fra studiebesøgene til gennemsyn og kommentering. Desuden har værterne været meget behjælpelige med at svare på supplerende spørgsmål samt at formidle kontakter til øvrige kilder med viden om vildsvineforvaltning.

Vore tyske værter har ligeledes været behjælpelige både i forbindelse med selve studiebesøgene og efterfølgende ved at svare på en lang række supplerende spørgsmål, samt med at formidle kontakt til flere informationskilder.

2.2 Møder og studieture for arbejdsgruppen i Danmark

Skov & Landskabs gruppe af fagpersoner har afholdt fire møder med Vildtforvaltningsrådets vildsvinearbejdsgruppe, samt gennemført en studietur til Tofte Skov (Afsnit 13.1) for arbejdsgruppen i Danmark.

Der har desuden været afholdt et møde med veterinære eksperter fra Danmark og Sverige d. 23. oktober 2009.

2.2.1 Danske fagpersoner og eksperter

Åse Uttenthal, DTU Veterinærinstituttet, Lindholm

Mariann Chriél, Sektion for pelsdyr og vildt, Veterinærinstituttet, DTU

Sten Mortensen, Kontor for husdyrsundhed, Fødevarestyrelsen

Jan Dahl, Landbrug & Fødevarer

Erik Buchwald, Dansk Botanisk Forening

Jakob P. Andersen, Aage V. Jensen Naturfond, Lille Vildmose.

Birgit Knudsen, Aage V. Jensen Naturfond, Lille Vildmose.

Peter Ilsøe, Skov- og Naturstyrelsen, Vadehavet.

2.3 Indsamling af viden og erfaringer blandt interessenter og eksperter

Der er blevet afholdt i alt fire studieture til Sverige og Tyskland, som hver især indbefattede møder med flere værter og værtsinstitutioner (Afsnit 13.2 og 13.3).

Hele vildsvinearbejdsgruppen var inviteret til at deltage i de to studieture til Tyskland, mens studieturene til Sverige blev gennemført af Skov & Landskab alene – den ene dog i selskab med Danmarks Jægerforbunds repræsentant i vildsvinearbejdsgruppen.

2.3.1 Svenske fagpersoner og eksperter

Henrik Treschow, Sveriges Jordägareförbund

Christer Stensson, Vildsvinsklubben Ekonomisk Förening, Halland

Lars Jakobsson, Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund, SJA

Göran Berqvist, Svenska Jägareförbundet

Jan Danielsson, Avdelning för djurskydd och hälsa, Jordbruksverket, Sverige

Esben Møller Madsen, Trolleholms Gods AB

Gunnar Jansson, Grimsö forskningsstation, Institutionen för Ekologi,
Sveriges Lantbruksuniversitet

Johan Mansson, Grimsö forskningsstation, Institutionen för Ekologi,
Sveriges Lantbruksuniversitet

Lars Sävberger, Rikspolisstyrelsen, Malmø

Hasse Persson, Polismyndigheten i Skåne

2.3.2 Tyske kontaktpersoner

Derk Ehlert, Senator für Stadtentwicklung, Berlin

Inken Lampe, Deutscher Bauernverband, Berlin

Hermann Oldemeyer, Arbeitsgemeinschaft der Jagdgenossenschaften und
Eigenjagdbesitzer in Mecklenburg Vorpommern

Friedrich Kaufmann, Arbeitsgemeinschaft der Jagdgenossenschaften und
Eigenjagdbesitzer in Sachsen-Anhalt

Peter Burkhardt, Die Text- und Bildmanufaktur, Forsthaus Rucksmoor,
Gartow

Bernd Friedrichsdorf, Schleswig-Holsteinische Landesforsten

Torsten Nowak, Schleswig-Holsteinische Landesforsten

Heiko Schmüser, Ecology Centre, Dept. of Landscape Ecology, Christian-Albrechts-Universität, Kiel

Oliver Keuling, Institut für Wildtierforschung der Stiftung Tierärztliche Hochschule Hannover

Hans-Albrecht Hewicker, SDW Landesverband Schleswig-Holstein

Marcus Börner, Landesjagdverband Schleswig-Holstein

3 Vildsvinets biologi

3.1 Vildsvinets historie

Vildsvinet er naturligt hjemmehørende i Danmark og har været tilstede ikke blot siden sidste istid; men også i de foregående mellemistider. Arten blev udryddet eller drastisk reduceret i antal 16-1700-tallet i store dele af Europa primært pga. de markskader, de forårsagede. I Danmark og Sverige blev vildsvinet helt udryddet (Markström og Nyman, 2002; Hald-Mortensen, 2007).

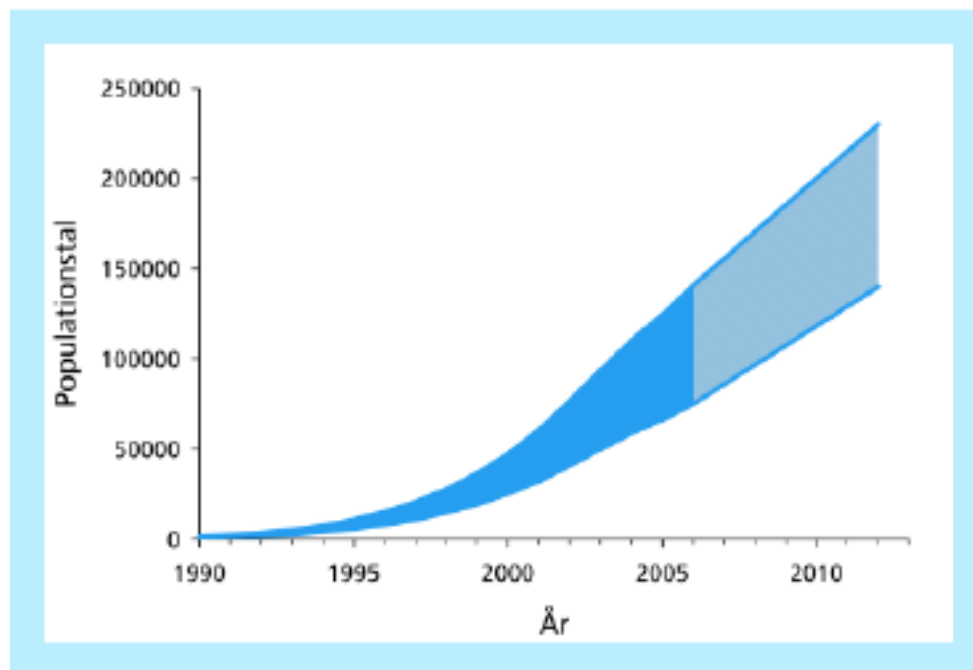
Vildsvinets naturlige udbredelse omfatter det nordligste Afrika og store dele af Europa og Asien, og er kun begrænset af meget tørt eller koldt klima. Vildsvin er desuden indført til Nord- og Sydamerika samt Australien, hvor de ofte findes som krydsninger med tamsvin (feral pigs). Der beskrives en række racer, og størrelsen varierer meget. Generelt har de mindre racer med 36 par kromosomer og de større har 38 par (Markström og Nyman, 2002).

Den oprindelige og vilde race af europæisk vildsvin beskrives som et dyr af moderat størrelse med gennemsnitsvægt i intervallet 50-90 kg. Fuldvoksne søer kan opnå en vægt på omkring 150 kg, mens ornerne bliver endnu større, op til over 200 kg – især på nordlige breddegrader. Der findes bestande f.eks. i Nordamerika, hvor grisene bliver betydeligt større, men her spiller indblanding af tamsvin ind. Det er så vidt vides ikke afklaret, hvor og hvor meget det er tilfældet i de europæiske bestande.

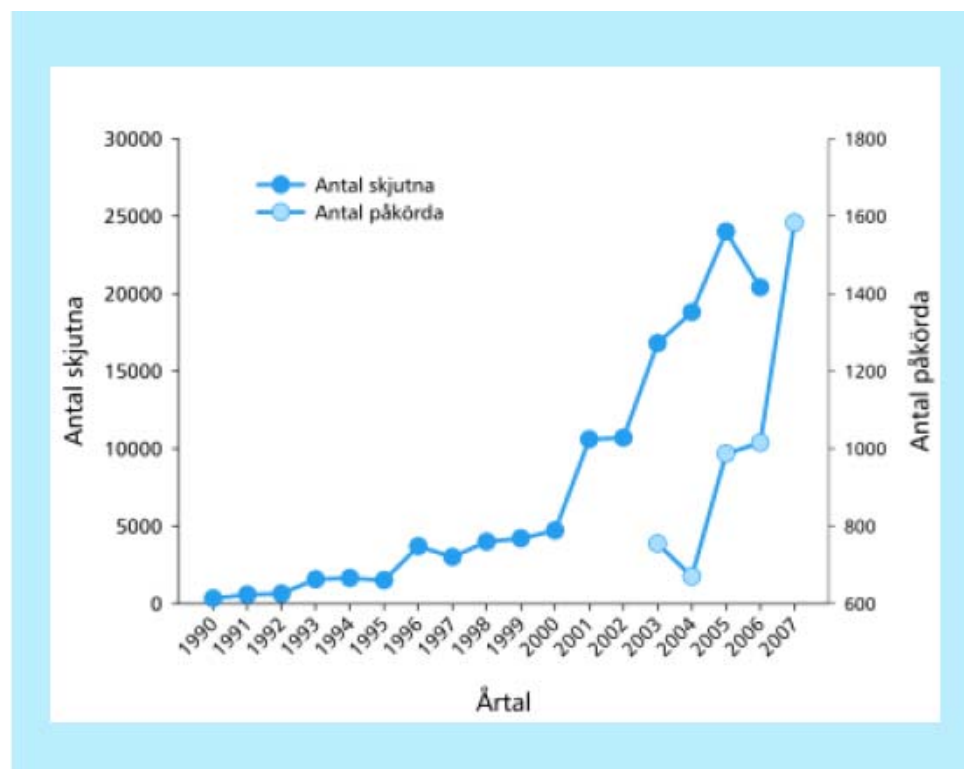
3.2 Bestandsudviklingen

Vildsvinet er en intelligent og tilpasningsdygtig art, som trives i de moderne, menneskepåvirkede landskaber. Navnlig indenfor de seneste 10-15 år er vildsvinebestandene steget kraftigt i Sverige og Tyskland; og gennem de seneste fem år har tilvæksten overgået alle prognoser om bestandsudviklingen.

I Sverige har udviklingen først taget fart efter, at man ved en regeringsbeslutning i 1988 ophævede et nedskydningspåbud og lod undslupne vildsvin fra indhegninger etablere sig som fritlevende vildt. I begyndelsen af 1980'erne var der ca. 100 fritlevende vildsvin, som var undsluppet fra hegn eller udsat ulovligt. Vildsvin må ikke udsættes i Sverige uden tilladelse, og tilladelser gives næppe (Bergqvist, 2010). I begyndelsen af 1990'erne var bestanden steget til 500 dyr. I 2001-02 blev bestanden estimeret til 15.000 dyr og i 2002 var prognosen, at der på 20 års sigt (2022) ville være 50.000 fritlevende vildsvin i Sverige (Markström og Nyman, 2002). Bestandstilvæksten har imidlertid været langt større, se Figur 1 og Figur 2. Lemel og Truvé (2008) nævner, at bestandstilvæksten i tidsrummet 1990-2007 svarer til en fordobling hvert 5-6 år. I jagtsæsonen 2008/09 var alene afskydningen i Sverige 49.349 vildsvin (Bergqvist, 2010), og den nuværende bestand skønnes at være over 150.000 vildsvin (Lantbrukarnes Riksförbund et al., 2010).

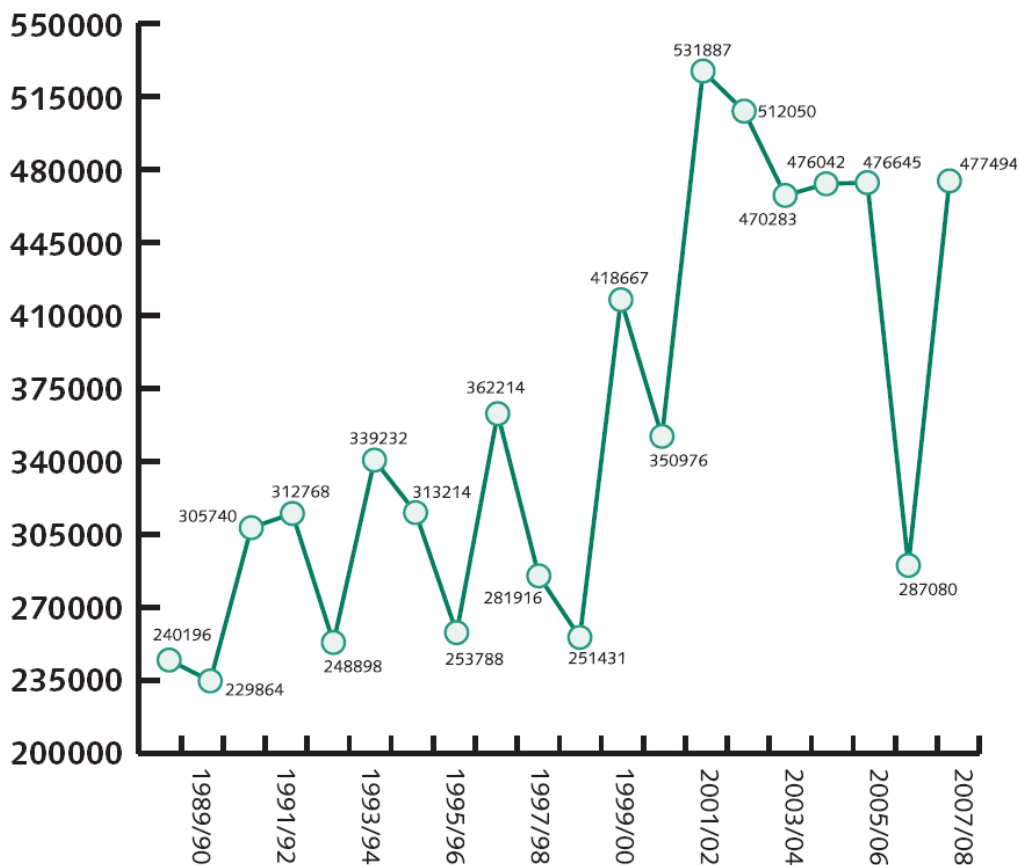
Figur 1. Bestandsestimater for vildsvin i Sverige indtil 2006 (mørkeblå) samt prognose frem til 2012 (lyseblå) med øvre og nedre intervalgrænser (fra Lemel og Truvé, 2008).

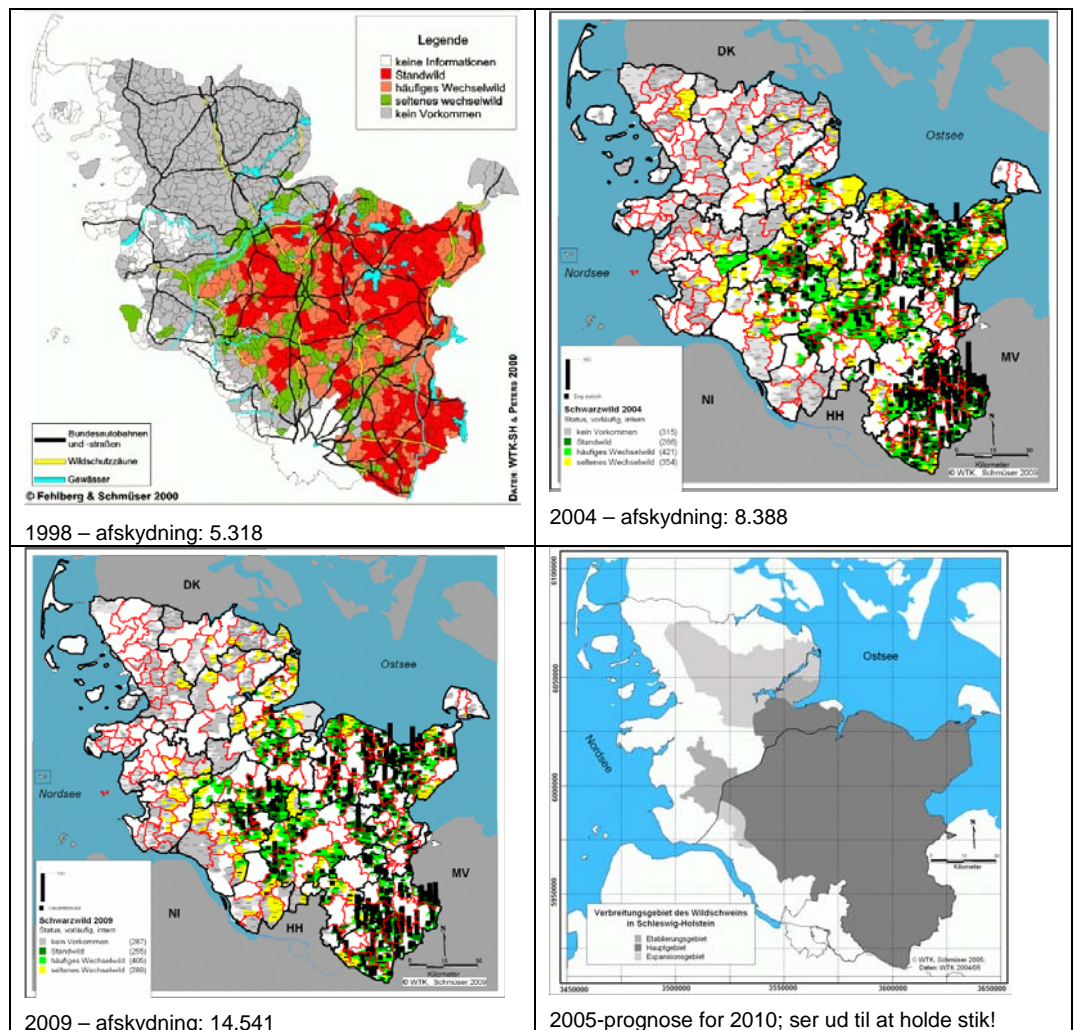
Figur 2. Afskydningen af vildsvin i Sverige 1990-2006 og antallet af rapporterede trafikulykker med vildsvin 2003-2007. Både afskydningen og trafikulykkerne er steget med 25-30 % pr. år i gennemsnit (fra Lemel og Truvé, 2008).

I Tyskland har vildsvinet aldrig været helt udryddet i hele landet; kun i større områder og enkelte delstater. Tyskland har navnlig i tiden efter 2. Verdenskrig haft en kraftig bestandsudvikling. I Slesvig-Holsten blev der f.eks. kun skudt ét dyr i perioden 1820-1870. Efter 2. Verdenskrig skete der en relativ kraftig bestandsstigning, blandt andet fordi tyske jægere ikke måtte være i besiddelse af våben fra 1945 til 1953. Siden 1989/90 er afskydningen steget fra 235.000 til 640.000 dyr i 2008/09 (Jagdonline, 2009), se Figur 3. Den tilsvarende afskydning i Slesvig-Holsten steg fra 4.200 i 1989/90 til 14.500 i 2008/09 (Se også Afsnit 13.3.5).

For Danmark er det relevant, at der sker en bestandsstigning og ekspansion nord for Kieler-kanalen, som hidtil har været anset for at være en effektiv barriere. Bestandsudviklingen i Tyskland vil givetvis sætte den nuværende status for det jyske landskab som vildsvinefrit område under pres. Dertil har Schmäser (2010) oplyst, at der for jagtsæsonen 2008/09 er nedlagt 70-80 vildsvin nord for Kielerkanalen. Han beskriver bestandsudviklingen her som ”langsom, men støt stigende”. Se Figur 4.

Figur 3. Afskydningen i Tyskland 1988/89 – 2007/08 (Jagdonline, 2009). Afskydningen i 2008/09 har været ca. 640.000 vildsvin.

Figur 4. Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelserne vedr. vildsvin i Slesvig-Holsten 1998-2009 sammenholdt med 2010 prognose fra 2005. Data vedr. 2009 er endnu foreløbige. Fra præsentation v. H. Schmäser, Christian-Albrechts-Universität, Kiel, Afsnit 13.3.5.

Kurverne for afskydningen viser en generelt stærkt stigende afskydning i nyere tid i både Tyskland og Sverige. Kurverne viser dog også nogle kraftige dyk i afskydningen, og dermed antageligvis i bestandene, som følge af hårde vintre. Det tydeligste eksempel ses efter den hårde frost, som satte ind i slutningen af februar 2005 – netop på tidspunktet for grisenes faring. Grisene er, både pga. varmetabet og begrænsningerne i fødesøgningen som følge af frostbindingen af jorden, følsomme for stærk kulde. De kan evt. hjælpes med fodring, men de helt unge smågrise er meget følsomme pga. varmetabet, og end ikke fodring er en sikker redning for dem. Afskydningskurverne viser dog også, hvor hurtigt vildsvinebestandene kan kompensere for tabene og atter følge den generelle, stigende tendens for bestandsudviklingen.

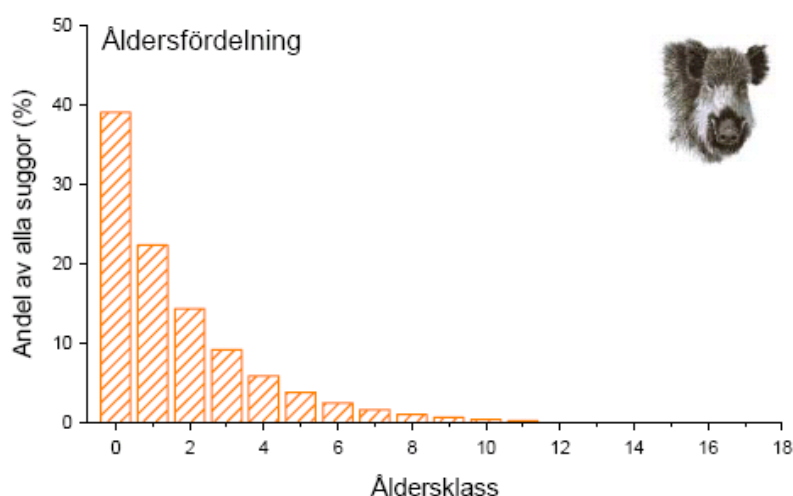
Peter Ilsøe (2010) har for det sønderjyske område oplyst, at der så vidt vides ikke er nedlagt vildsvin i grænselandet de seneste 10-12 år.

3.2.1 Tilvækst og fertilitet

Den store tilgængelighed af føde i moderne landbrugsområder skaber grundlag for generelt større og mere fertile grise, som opnår kønsmodenhed tidligere, end hvad man i tidligere lærebøger har antaget. F.eks. rapporteres der om, at 80 % af søerne kan være kønsmodne allerede ved otte måneders alder og ved en vægt omkring 30 kg (Gethöffer og Sodeikat, 2007). Sodeikat (2009) beskriver, hvordan denne tidlige kønsmodenhed hos grisene resulterer i en potentiel bestandstilvækst på ca. 300 % om året. De helt unge søer, som bliver drægtige allerede når de er 5-8 måneder, og har en drægtighedsperioden på ca. 4 måneder, vil i hans beregningseksempel stå bag ca. halvdelen af bestandstilvæksten allerede et år efter, at de selv blev født. Det skal dog nævnes, at der her er tale om potentielle (teoretiske) tilvækstrater, som i praksis bliver modereret af jagt og andre bestandsregulerende faktorer.

Der forekommer i stigende grad drægtige søer på alle årstider, hvilket tolkes som et resultat af den rigelige fødetilgængelighed og de milde vintre. Desuden styrer førersoen i en griseflok (rotte) i høj grad brunsten hos de øvrige hunner i samme flok. Hvis førersoen skydes bort tabes hendes kontrol over brunsten hos flokkens øvrige søer, hvilket medfører, at de kommer i brunst hurtigere end ellers, hvorved flokkens formering øges. Desuden spredes flokken typisk i mindre grupper ligesom fødesøgningsadfærden ændres, da denne kontrolleres af førersoen. Ved en afskydning, der fremmer en høj middellevealder, bliver bestandstilvæksten mindsket da vildsvins reproduktionsevne er størst fra 1-5 år.

En naturlig population (forårsbestand før årets smågrise fødes) består af 40-60 % 1 til 2-årige, 30-50 % 2 til 4-årige og 10-20 der er ældre end 4 år, men nyere studier har vist, at den nutidige populationsstruktur i Tyskland nærmere består af 50-70 % 1 til 2-årige, 25-30 % 2 til 4-årige og 1-5 % ældre end 4 år, hvilket bl.a. kan skyldes en generel øget tilvækst de senere år (Briedermann, 2009). I Sverige svarer aldersklassedelingen til de tidligere tyske erfaringer (Figur 5).

Figur 5. Aldersklassedeling af vildsvin i Sverige. Kilde: Lemel og Truve, 2008.

3.3 Landskaberne som vildsvinehabitat

Vildsvin er så tilpasningsdygtige, at der kun findes meget få habitater i Europa, hvor de ikke ville kunne leve, og man finder også vildsvinebestande, der trives under meget forskellige forhold rundt om i verden. Vildsvinene foretrækker dog visse habitattyper frem for andre. I Tyskland befinder vildsvin sig bedst i løv- og blandingsskov, og særligt hvor eg og bøg udgør en væsentlig del af bevoksningen, og hvor der også er fugtige områder og enge, hvor vildsvinet kan søle og rode efter regnorme. Elle- og rørsump er også foretrukne habitater (Briedermann, 2009).

Den biologiske bæreevne af et habitat i forhold til vildsvin er hovedsagligt bestemt af næringstilbuddet, rumligt såvel som tidsmæssigt, og dækningsmulighederne i området (Lemel og Truve, 2008). Generelt kan man sige, at områder med en mosaikagtig afveksling af mindre skove og marker kan understøtte flere vildsvin end store skovområder. Skove med stor andel af løvskov kan pga. oldenforekomsten understøtte større bestande end ren nåleskov. En tiltagende bestandstæthed kan øge risikoen for sygdomme, da man har konstateret en ringere sundhedstilstand, hvor bestandstætheden er meget høj (Briedermann, 2009).

Man må dog skelne mellem den biologiske og den samfundsmæssige bæreevne, som er sammensat af sociale og fysiske faktorer. Den samfundsmæssige bæreevne kan siges, at være overskredet når vildsvinebestanden er årsag til uacceptabelt høje omkostninger i form af markskader, trafikskader og smitterisiko, eller når det kræver en uforholdsmæssig stor indsats at holde disse skader og risici på et acceptabelt niveau. Hvad der så anses som et acceptabelt niveau, kommer i høj grad an på, hvem man spørger, og en given bestandstæthed vil i nogle områder være indenfor grænserne af den samfundsmæssige bæreevne, mens den samme bestandstæthed vil overskride bæreevnen i andre områder. Dette er bl.a. betinget af:

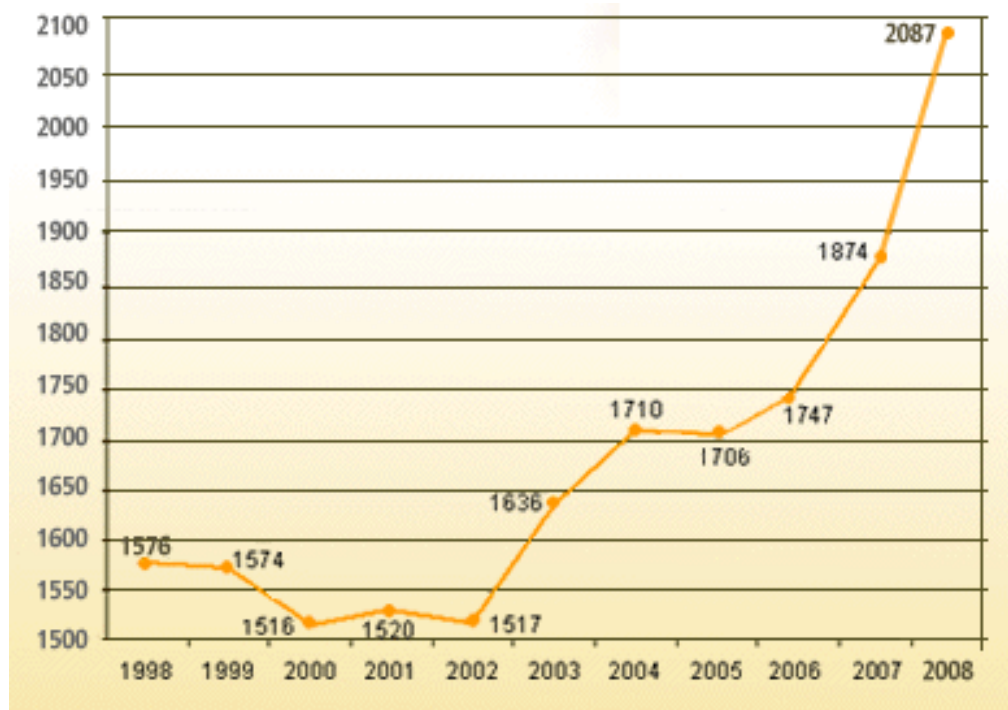
- Landskabelige forhold, herunder arealanvendelsen og fordelingen af skov og landbrugsjord, samt områdets produktivitet. Jo større andelen af dyrket landbrugsjord er i forhold til skovandelen, jo færre vildsvin er samfundsmæssigt acceptable
- Lokale økologiske forhold, særligt nærings- og dækningsforhold i skovene, der hvis de er gode, kan understøtte en større bestand vildsvin.
- Sociale forhold, såsom ejendomsforhold og driftsformål i jordbruget, jagtsamarbejder mm.
- Tekniske forhold, som f.eks. hvilke muligheder og hjælpemidler man har til rådighed til afværgning af vildskader (Briedermann, 2009).

Et meget væsentligt træk ved vildsvinets tilpasningsdygtighed er, at dyrenes habitatvalg i de senere år har vist sig at blive tilfredsstillet i langt højere grad af moderne landbrugsafgrøder end antaget i tidligere habitatmodeller. Iflg. disse modeller fordrer vildsvinet større skovområder og optræder kun

hyppigt på landbrugsarealer i umiddelbar tilknytning hertil (se f.eks. Alban et al. 2005). Den stærkt forøgede dyrkning af majs (Tabel 1 og Figur 6) og raps til foder, konsum og bioenergi har forbedret vildsvinenes livsbetingelser radikalt sammenlignet med de naturlige habitater. I 2009 var arealet med raps i Tyskland vokset til næsten 1,5 millioner ha.

Tabel 1. Forekomst af nogle væsentlige landskabselementer for vildsvin. Data er fra 2008 og 2009, hvis ikke andet er nævnt. Kilder: Landbrug & Fødevarer (2009), Skov & Landskab (2009), Landesregierung Schleswig-Holstein (2009), Statistiska centralbyrån (2009), Deutscher Baurverband (2009), DBV's årsrapport (<http://www.situationsbericht.de/> samt Wald Online (2010).

	Skovareal, skovprocent	Løvtræprocent	Landbrugsareal	Majsareal samt majs andel af landbrugsareal
Danmark	571.000 ha 13 %	44 %	2.673.000 ha	172.000 ha 6,4 %
Sverige – ni län syd for Stockholm	1.592.000 ha 44 %	? %	1.988.000 ha	13.000 ha 0,7 %
Tyskland	10.739.000 ha 30 %	41 %	17.000.000 ha	2.100.000 ha 12,4 %
Slesvig-Holst.	163.000 ha 10 %	61 %	998.000 ha	?

Figur 6. Udviklingen i det tyske areal med majs fra 1998 - 2008. Kilde: P. Burkhardts præsentation, Afsnit 13.3.4.

De høje og tætte landbrugsafgrøder stiller både store mængder føde og god dækning til rådighed for vildsvinene i en stor del af året, hvorefter de kan nøjes med mindre eller mere spredt forekommende skovdække i resten af året. Derudover har de mere hyppige oldenår i eg og bøg, et mildere klima samt fraværet af naturlige fjender været væsentlige faktorer til vildsvinets nuværende succes. Dertil rapporteres fra Sverige om ulovlig fodring og introduktion til nye landsdele som væsentlige faktorer (Se også Afsnit 13.2 og 9.2.4). I sagens natur foregår mange af den slags aktiviteter i det skjulte, hvorfor officielle statistikker og dokumentation i reglen kommer til kort i forhold til at klarlægge og kvantificere aktiviteterne.

3.4 Konklusion

Vildsvinebestandenes kraftige stigninger Tyskland og Sverige skyldes et sammenfald af en række gunstige forhold i dyrenes omgivelser kombineret med deres tilpasningsevne og alsidige fødevalg.

Gennem de senere årtier er livsbetingelserne for vildsvin blevet forbedret på en række områder i de moderne landskaber:

- Den øgede dyrkning af majs i Tyskland har været en fordel for vildsvin, som i disse afgrøder finder rigelige fødemængder samt god dækning og beskyttelse mod jagt og regulering fra omkring juni til majsen høstes i oktober. Ligeledes trives grisene også godt i en række andre moderne landbrugsafgrøder, hvor de først og fremmest også finder rigelige fødemængder, men dog ikke så god dækning i så lang tid som i majsen. I Sverige dyrkes der kun små arealer med majs, hvorfor denne faktor ikke har haft så stor betydning her.
- Mildere klima og ikke mindst mildere vintre, idet strenge vintre med stort varmetab og frostbunden jord hurtigt bliver kritisk for vildsvinene og ikke mindst for smågrisene, som ofte fødes i februar-marts.
- Relativt hyppige og store oldenår i eg og bøg.
- Fravær af væsentlige naturlige fjender.

Det tyske landskab minder på mange måder om det danske landskab. Dog er majsdyrkning mere almindelig i Tyskland, vintrene generelt mildere, skovandelen større, hvilket alle er forhold, som trækker i retning af endnu bedre trivsel og bestandsvækst i Tyskland end for en given bestand i Danmark.

Situationen i Sverige er på flere fronter anderledes end i Danmark, da der ikke dyrkes majs i noget betydende omfang. Til gengæld medfører den høje andel af skov i landskabet, at det høj grad har en sammensætning, der ligger nær ved en god og naturlig landskabsstruktur for vildsvin. Vildsvinet er dermed tilsyneladende blot ved at genindtage dets habitat i det svenske landskab efter, at det tidligere blev udryddet. Det moderne landbrug, den uhensigtsmæssige og delvist ulovlige fodring, samt den ulovlige genintroduktion af vildsvin forskellige steder er givetvis alle faktorer, som

har bidraget til den hurtige stigning i bestandens størrelse og den hurtige udbredelse gennem de seneste 20 år.

4 Vildsvinets rolle i naturpleje, for biodiversitet, andet vildt samt skovforyngelse og jordbund

Vildsvin påvirker den natur, de lever i, ved deres fouragering, roden i jorden, redebygning, søling, trægnubning og almene færden. Erfaringerne er ret enslydende i både Tyskland og Sverige, og vi har derfor ikke inddelt dette kapitel i særskilte afsnit for de to nabolande, men samlet erfaringerne fra de to lande og litteraturen under de enkelte emner. Vi vurderer, at man kan forvente tilsvarende effekter i Danmark af fritlevende vildsvin.

4.1 Fødevalg og fourageringsadfærd

Vildsvin er altædende (omnivore), hvilket er medvirkende til, at de er tilpasningsdygtige til mange forskellige habitater. Det er kun længerevarende, kraftigt snædække, frossen eller tør jordbund, der kan forhindre vildsvin i at finde tilstrækkelig føde. Ved hjælp af studier af maveindhold kan man konstatere, at vildsvins fødevalg er endda meget variabelt, og dækker et stort spektrum af både vegetabilsk og animalsk materiale. Agern er dog en klar favoritspise. Vildsvinet finder vha. en fremragende lugtesans en betragtelig del af sin føde primært i og på jordoverfladen og det øverste humusrige jordlag (Briedermann, 2009). Plantemateriale udgør normalt mellem 80 og 90 % af vildsvinenes føde, men vildsvinet er opportunist og spiser, hvad den støder på af tilgængelig føde og tilpasser sig de givne kår (Massei og Genov, 2004).

Under fødesøgningen kan vildsvin rode betragtelige arealer op, - helt op til 1 ha store områder, men som regel vil vildsvin rode på mindre (ca. 1 m²) arealer, som overlapper hinanden i en mosaik af forstyrrede og uberørte flader (Kotanen, 1995).

Grisenes roden forekommer både overfladisk, men også mere dybtgående. Overfladisk roden ("Oberflächenwühlen"), dvs. i 3-5 cm dybde, sker med henblik på at finde regnorme, insektlarver samt rhizomer og rødder og rester af markafgrøder, agern og bog. Overfladisk roden er særlig udbredt i oldenår. Den mere dybdegående roden i gennemsnitlig 8-10 cm dybde (Bodenwühlen) er generelt den mest almindelige. Dyb roden til 40 cm dybde er også observeret. Dette forekommer både pletvist og i sammenhængende flader (0,07 - 4 ha) i alle skovtyper og på marker. Her er målet de dybere rødder fra vedplanter, urter og tagrør, samt rester af det forgangne års majsafgrøde, kartofler og andre rodfrugter. Også insektlarver, regnorm og gnaveres forråd af f.eks. agern og bog er her mål for grisene (Briedermann, 2009).

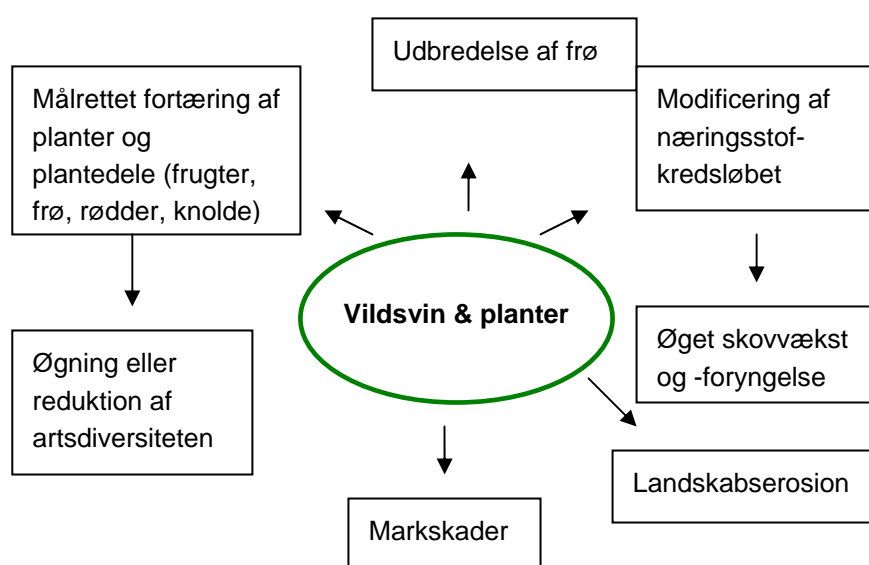
Vildsvinene roder mest hyppigt om vinteren efterfulgt af efterår og tidligt forår, da tilgængeligheden af anden føde er mindst på disse årstider. Grisene roder mere overfladisk i oldenår, eller når der i øvrigt er tilstrækkelige mængder føde over jorden, da det er relativt energikrævende for dem at rode

dybere (Briedermann, 2009). Oprodnig af store, sammenhængende flader er mest hyppig på dyrkede marker, hvor der er langt mere næring at finde end i skovbunden. Vildsvinene roder mere op i løvskov end i nåleskov, og mere på fugtig bund end tør bund (Bruinderink og Hazebroek, 1996b; Welanders, 2000).

Den føde, som vildsvinene finder over jorden, består ofte af markafgrøder: korn, majs, raps, kløver, bælgplanter og forskellige græsser, som fladegræsses, mens andre typiske fødekilder som hindbærblade, ungt ege- og bøgeløv samt forskellige krydderurter søges mere selektivt. Desuden æder svinene insekter, æg fra jordrugende fugle, ådsler, fisk, bløddyr og mindre pattedyr, som f.eks. rålam (Briedermann, 2009).

4.2 Vildsvins betydning for floraen

Vildsvins betydning for floraen er ikke entydig, da der er både positive og negative effekter at spore som følge af vildsvins tilstedeværelse. Det er særligt deres roden i jorden, og i mindre grad deres fødesøgning på planter, der har betydning.

Figur 7. Vildsvins indvirkning på floraen (fra Massei og Genov, 2004, s. 137)

Oprodnigen af jorden har en positiv effekt på den naturlige foryngelse af en række planter, da mineraljorden blotlægges og opblandes med humuslaget, hvilket skaber gunstige betingelser for spiring, samtidig med at trævæksten forøges, øjensynligt som en følge af en forhøjet næringsstofomsætning. Grisene kan derudover reducere udbredelsen af dominerende plantearter som ørnebregne og græsser, som sædvanligvis hindrer foryngelsen af mange andre arter. Effekten vil ofte ske pletvist til gavn for biodiversiteten (Briedermann, 2009; Massei og Genov, 2004; Welanders, 1995). Af negative effekter kan nævnes, at rodbeskadigelse af træer muligvis øger risikoen for svampeangreb i rødderne og basale dele af stammen (Briedermann, 2009; Jansson og Månsson, 2009).

Vildsvinenes fortæring af frø, især store næringsrige skovfrø som agern og bog, kan have både en negativ og en positiv effekt på den naturlige foryngelse af disse arter. Det afhænger givetvis af både oldenfaldets størrelse og bestandstætheden af vildsvin i et givet område. Grisenes roden har som sagt en positiv effekt, men det er klart, at hvis fødesøgningen i et område er så intensiv, at de finder stort set alle olden, så kan resultatet samlet set blive negativt for foryngelsen. Den risiko vurderes at være størst for arter med helt store frø som eg, ægte kastanje og hestekastanje. Intensiv roden i jorden kan reducere plantedækket betragtelig, og føre til lokal uddøen af enkelte plantearter (Massei og Genov, 2004).

Vildsvins forkærlighed for rødder kan endvidere være negativt for forekomsten af sjældne planter som visse orkidéer, men der findes kun begrænsede studier af dette (Briedermann, 2009). I Tofte skov har vildsvinebestanden øjensynligt ikke nogen væsentlig negativ effekt på de forekommende orkidéer, men ses tværtimod som en væsentlig medvirkende årsag til den særdeles rige flora i området. Vildsvinene tilskrives her sammen med det tilstedeværende hjortevildt en væsentlig del af æren for, at naturindholdet er så højt i området (Buchwald, 2006). Det skal tilføjes, at vildsvinebestanden forvaltes relativt intensivt med såvel fodring som en afskydning, der sikrer en nogenlunde stabil bestand, så områdets bæreevne ikke overstiges (Se også afsnit 13.1).

Figur 8. Vildsvin i Tofte Skov og Mose, hvor grisene sammen med hjortevildtet anses for at være en meget væsentlig del af forklaringen på at naturindholdet og biodiversiteten er så høj i området. De 4.100 ha under hegn huser en bestand på ca. 200 vildsvin (før faring). Grisene fodres og bestanden holdes på et ønsket niveau ved tre-fem trykjakter om året med et udbytte på 100-120 vildsvin.

Også i Sverige har vildsvinenes indflydelse haft en positiv effekt på floradiversiteten, da vildsvinenes forstyrrer plantesamfundene i en tilstrækkelig grad til at planter fra tidlige successionsstadier kan forblive på lokaliteten over tid. På den måde skaber vildsvinene grundlaget for tilstedeværelsen af flere plantearter både på tørre og våde lokaliteter end på tilsvarende lokaliteter, hvor jorden ikke oprodes (Welanders, 1995). I et studie af engområder i Californien faldt artsdiversiteten det første år, hvor jordoproduktion forekom, men steg derefter i en grad så lokaliteten overgik uforstyrrede områder i artsrigdom (Kotanen, 1995).

Vildsvin er gode frøspredere, da en mængde frø sætter sig fast i deres pels og transporteres med vildsvinene rundt. Vildsvinenes grove pels, og tykke underpels med krøllet hår er særdeles velegnet til frøtransport, særligt i kombination med vildsvinenes søleadfærd. Der er langt flere frø på vildsvin end f.eks. på rådyr. Frøspredningskapaciteten er størst i områder med lerjord, som hænger bedre fast i vildsvinepels end sandet jord, og derfor finder man færre frø i pelsen på vildsvin, der befinder sig i områder karakteriseret ved sandede jordbundstyper end i områder karakteriseret ved lerholdige jordbundstyper. Det er dog særligt plantearter fra det åbne land og ruderaler, der spredes af vildsvin; skovarter spredes kun i et begrænset omfang på denne måde. Dette skyldes, at mange skovfrø er for store og tunge til at hænge fast i dyrepels, og at der kun er få skov-planter, som har frø tilpasset denne form for spredning.. Vildsvin kan sprede frø over betragtelige afstande, - ofte nogle få kilometer, og i enkelte tilfælde længere, da vildsvin kan vandre op til 200 km. Det er dog sjældent at vildsvinene bevæger sig så langt (Heinken og Raudnitschka, 2002).

Alt i alt er der dog tale om et betragteligt antal plantearter, som spredes vha. vildsvinepels og -klove: Heinken et al (2006) fandt op til 1000 frø ved vildsvinenes gubbe-træer (under antagelse af et deponeringsareal på 0,5 m² omkring træerne). Udover de særligt tilpassede frø, spredes små, lette frø også i høj grad af vildsvin. Desuden passerer der en mindre mængde frø gennem vildsvinenes fordøjelseskanal, som bevarer spiringsevnen (Briedermann, 2009; Heinken og Raudnitschka, 2002).

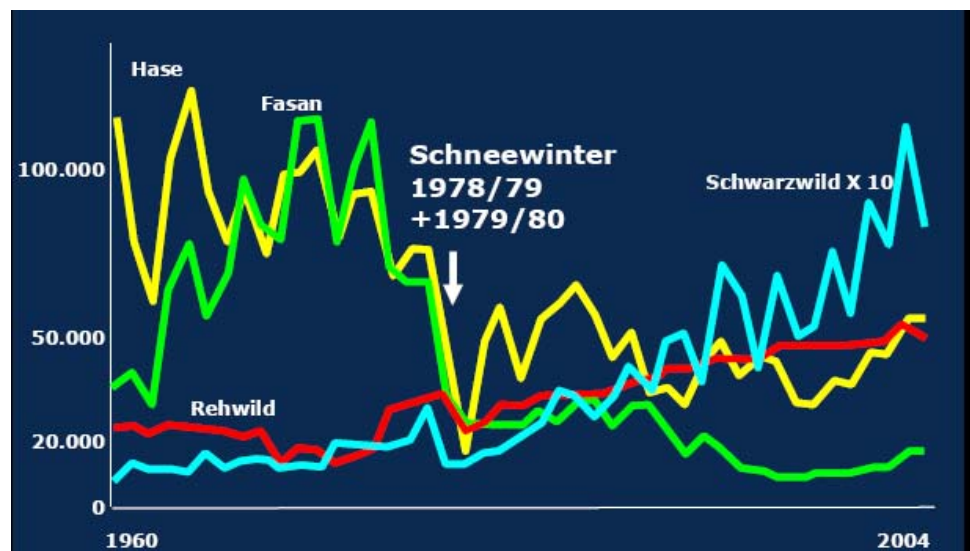
4.3 Vildsvins betydning for faunaen og andet vildt

Vildsvin ernærer sig som sagt også af animalsk materiale, og har dermed en direkte virkning på faunaen. Hvirvelløse dyr i jordbunden, som f.eks. regnorme, er en vigtig del af vildsvins føde (Keuling, 2007a), og der er observeret en nedgang i antallet af regnorme som følge af vildsvins tilstedeværelse (Briedermann, 2009). Vildsvin fortærer dog også insekter og larver, der anses som skadedyr i skovbruget (Welanders, 2000).

Mindre pattedyr som mus, harer, rålam kan også være bytte for vildsvinene, når lejligheden byder sig, men det er ikke fødeemner, som de søger målrettet efter. Der er så vidt vides ikke nogen signifikant effekt af vildsvin i forhold til disse arter og deres afkom, blandt andet fordi de kun i en kort tid af deres liv ikke vil være i stand til at flygte fra vildsvinene (Briedermann, 2009).

En måde at vurdere, hvorvidt vildsvin har en indflydelse på andre pattedyr og fugle, er at sammenligne jagtudbytter for arterne, og her se om der er en nedgang i f.eks. hare, fasan og rådyr, som kan korreleres med en stigning i vildsvinebestande. Figur 9 viser, at det kan se sådan ud i Slesvig-Holsten. Der ses her en signifikant negativ sammenhæng mellem vildsvin og henholdsvis hare, og fasan, men ikke rådyr. Der er dog ikke nogen signifikant sammenhæng, hvis man regner på data fra hele Tyskland (Keuling, 2007b).

Man skal dog huske, at der ikke nødvendigvis er en årsagssammenhæng mellem disse udsving i nedlagt vildt. Udsvingene i nedlagt vildt er ikke lig med udsving i bestandsstørrelsen, selvom der er en sammenhæng; og der kan være andre årsager end vildsvin til, at bestandene af småvildarter oplever en nedgang – f.eks. ændringer i jordbruget, som påvirker småvildarternes habitater, og ikke mindst har jagtformer og –intensitet en indflydelse på, hvor meget vildt der nedlægges af de respektive arter (Keuling, 2007a).

Figur 9. Oversigt over nedlagte vildtarter fra 1960 – 2004 i Schleswig-Holstein. Gul = hare, grøn = fasan, rød = råvildt og blå = vildsvin x 10. Kilde: Keuling, 2007b

Vildsvin er ikke den eneste art, som kan påvirke småvildt og jordbrugende fugle, og som har været i fremgang i Tyskland i de seneste år: Som det ses nedenfor har afskydningen af ræv, mårhund og vaskebjørn også en stigende kurve, hvilket sandsynligvis også har en effekt på småvildtarterne, både fugle og pattedyr (Figur 10).

Figur 10. Nedlagte rovdyr i Tyskland i årene 1986 - 2004. Blå = vildsvin, orange = vaskebjørn x 20, gul = mårhund x 20, rød = ræv x 20. Kilde: Keuling, 2007b

Vildsvin befinder sig gerne i fugtige områder og i nærheden af vand, hvor de også finder føde i form af fisk, krebsdyr, frøer mm., som dog også er foretrukne biotoper for vaskebjørn og mårhund. De fugtige områder illustrerer yderligere yderligere variationsbredden i vildsvinets fødegrundlag (Briedermann, 2009).

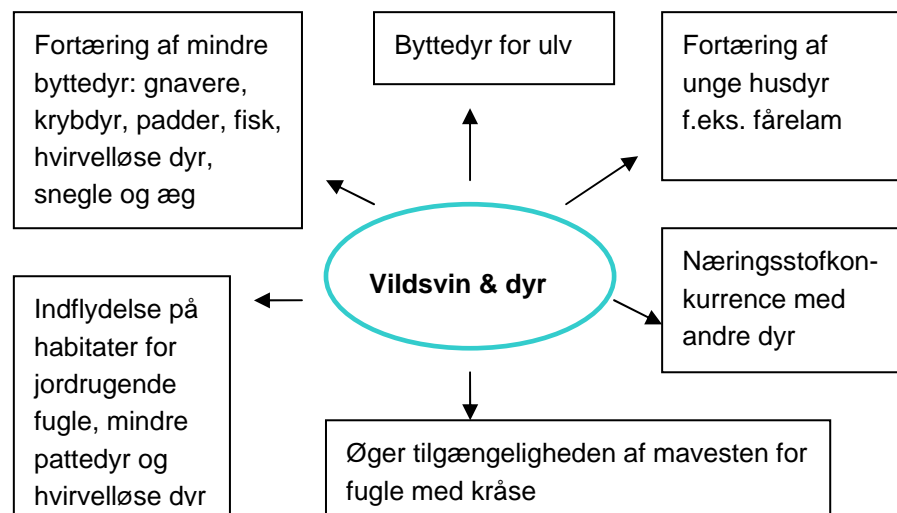
Gentagen jordoprodning ødelægger jordlevende dyrs gangsystemer, og vildsvinet påvirker dermed disse dyrs habitater negativt. På positivsiden udfylder vildsvin en sygdomsreducerende rolle som ådselædere, og når de æder syge dyr, da de hermed er med til at formindske sygdomsspredning (Briedermann, 2009). Dog skal det understreges, at grisene selv kan blive syge og dermed bidrage til at sprede sygdomme og parasitter (f.eks. svinepest og trikiner) – se kapitel 8 om veterinære problemstillinger.

Mest problematisk er vildsvin sandsynligvis i forhold til jordrugende fuglearter, hvor enkelte studier har dokumenteret en negativ effekt på blandt andet agerhøne. Særligt fugle med habitatpræferencer der ligner vildsvinenes, dvs. arealer i nærheden af skov, rørsump, moser mv., er udsatte (Keuling, 2007a). Vildsvinenes populationstæthed er i sagens natur afgørende for skadesomfanget. Man har forsøgt at bestemme omfanget af vildsvinenes indvirkning på agerhøns ved at observere ved reder, og ved at anlægge kunstige reder. I et forsøg blev 2/3-dele af rederne (naturlige og kunstige) ødelagt, og 30 % af disse af vildsvin. Et andet forsøg viser, at mellem 12 og 40 % af agerhønsenes reder ødelægges af vildsvin, hvis de deler habitat med dem (Keuling, 2007a). Desuden har man forsøgt at vurdere omfanget af vildsvinenes fortæring af æg og fugle vha. maveindholdsanalyser, men dette er vanskeligt, da både æggeskaller og protein hurtigt opløses i mavesyren. Det er dog klart fra disse undersøgelser, at disse fødeemner indgår i vildsvinenes ernæring. Samlet set, må man dog sige, at det er vanskeligt at eftervise, hvor stor en påvirkning vildsvin generelt har på de jordrugende fugle, da det er meget lokalitetsspecifikt, og man ikke har foretaget tilstrækkeligt med studier til at kunne udtale sig med

sikkerhed. De hidtidige undersøgelser indikerer dog, at i det åbne land, som f.eks. på heder og marker, er vildsvinenes indflydelse minimal, men at der kan være en signifikant effekt i skov og rørsump (Keuling, 2007a).

Flere af vore tyske værter (Afsnit 13.3.3, 13.3.4 og 13.3.5) anså vildsvinene for at have en betydelig negativ effekt på småvildt og jordrugende fugle. Denne vurdering finder en vis støtte i litteraturen, som det fremgår af ovenstående, men vi vurderer også, at vurderingen af vildsvinenes negative effekt kan være forstærket af den ekspansion af mårhund og vaskebjørn, som er sket samtidig med vildsvineekspansionen i området ved Gartow og store dele af Tyskland i øvrigt.

Keuling (2010) vurderer desuden, at hensynet til småvildt og jordrugende fugle er en væsentlig faktor for de tyske jægere, som vælger eller tilstræber at holde vildsvin borte fra deres revirer. Han fremhæver, at det ikke nødvendigvis er vildsvinenes direkte påvirkning af de små vildtarter, som er udslagsgivende for jægerens beslutning. Derimod forventer jægerne, at de med vildsvin på reviret kommer til at bruge en stor del af deres tid til jagt- og vildtforvaltning på at kontrollere vildsvinebestanden. Den tid må de tage fra forvaltningen af og terrænplejen for småvildtet, hvilket de ikke ønsker. F.eks. nævner han, at rævebekæmpelsen på terrænet typisk vil vige af hensyn til vildsvinejagten.

Figur 11. Vildsvins indvirkning på faunaen (fra Briedermann, 2009, s. 230)

Vildsvinenes roden i jorden har en positiv bivirkning for planteædende fugle, da det øger tilgængeligheden af småsten, som bruges i fuglenes fordøjelse som mavesten i kråsen. Desuden har man observeret at kragefugle

kan indgå i et gensidigt nytteforhold med vildsvin, idet at de er set rense vildsvinenes pels for frø og insekter. I Australien har vildsvin ædt nyfødte lam af får, hvilket også enkelte studier i Europa har påvist (Briedermann, 2009; Massei og Genov, 2004).

4.4 Vildsvins indvirkning på skov og skovens foryngelse

Hvor man benytter sig af naturlig foryngelse kan vildsvin have en positiv effekt på skovforyngelsen på grund af den jordbearbejdning, de forårsager ved deres fødesøgning i jorden, hvilket kan skabe gode frøbed (se i øvrigt afsnit om indvirkning på floraen ovenfor) (Briedermann, 2009; Jansson og Månsson, 2009). Man kan endda bruge vildsvin aktivt og med overlæg i skovdyrkingen til at forberede en naturlig foryngelse: Happ (cf. Briedermann, 2009, s. 232 nederst) foreslår at strø majs ud, hvor man ønsker en jordbearbejdning før frøfald, hvorved vildsvin kan indgå i driften som billig arbejdskraft. Der er dog så vidt vides ingen studier af, om dette kan lykkes. Som nævnt overfor, medvirker vildsvin også til frøspredning, dog ikke i særlig høj grad for skovplanter (Heinken et al, 2006).

Der er dog delte meninger med hensyn til, om tilstedeværelsen af vildsvin har en positiv eller negativ effekt på skovforyngelsen. Om efteråret kan et voksent vildsvin spise op til 1,8 kg olden hver dag fra eg og bøg, hvilket kan blive til en anseelig mængde. Ydermere går vildsvin selektivt efter unge ege- og bøgeplanter, da de særligt i senvinter og forår er interesserede i deres proteinrige rødder. Pga. dette fandt Bruinderink and Hazebroek (1996b) i et studie i Holland at vildsvins tilstedeværelse (bestandstæthed på 3-4 vildsvin per 100 ha) havde en negativ effekt på foryngelsen af især eg, og de fandt ingen signifikant effekt på foryngelsen af bøg, douglasgran, japansk lærk, eller vintereg af enkeltstående, intensiv jordoprodning (Bruinderink og Hazebroek, 1996b).

I Sverige rapporteres, at vildsvin kan forårsage skader på egesåningskulturer, og kan ødelægge hegn, og dermed bane vejen for råvildt, som så laver bid- og fejeskader på de indhegnede kulturer (Afsnit 13.2.5, Jansson og Månsson, 2009). På Trolleholm Gods, som blev besøgt under vore studieture, overlades foryngelsen af skovens bevoksninger i reglen ikke til spontan naturlig foryngelse, hvor vildsvinene kunne spille en positiv rolle. Vildsvinene anses således ikke for at yde noget væsentligt bidrag til skovens foryngelse på stedet (Afsnit 13.2.5).

4.5 Vildsvins betydning for jordbunden

Vildsvin bevæger sig ifølge en undersøgelse af Sodeikat og Pohlmeier (2003) i det nordvestlige Tyskland på et hjemmeområde fra 166 - 2.244 ha. I Sverige fandt Lemel at vildsvinenes gennemsnitlige home range var mellem 800 og 1700 ha for etablerede grupper af søer med smågrise, så der er tale om relativt store arealer, som et vildsvin påvirker. Orner har større home

range end søer, men bevæger sig ofte alene, i modsætning til søerne (Lemel, 1999)

En del af vildsvinenes home range bliver grundigt gennemrodet i forbindelse med vildsvinenes fouragering. Herved gennemrodes humuslaget og de øverste jordlag, hvorved jorden luftes, vandhusholdningen gavnes i og med at vandgennemsivningen formindskes, humus og mineraljord blandes, og hastigheden af næringsstofomsætningen øges, til gavn for plantevæksten (Briedermann, 2009). Hertil skal dog siges, at Bruinderink and Hazebroek (1996b), til deres egen undren, ikke kunne måle nogen signifikant effekt på hverken næringsstofomsætning, pH-værdi eller kvælstofindhold i jorden som følge af vildsvins aktiviteter. De mener, at en medvirkende årsag er, at jorden i deres prøveflader var for næringsfattig og sur. Heller ikke Mohr et al (2005) fandt nogen effekt på pH eller indholdet af kulstof og kvælstof efter en simuleret jordoprodning over to år i en egeskov på en bakket lokalitet i Tyskland. Derimod fandt de et fald i tilgængeligt fosfor, kalk, magnesium og kalium og et fald i tilstedeværelsen af antropoder i jorden og i den mikrobiske mineralisering af næringsstoffer. En forklaring er at den mekaniske bearbejdning medfører en øget udvaskning af næringsstoffer. Også i dette tilfælde var der tale om en meget sur jord (pH 3,3- 3,5). Så på trods af, at tidlige studier har vist en jordbundsforbedrende effekt af vildsvins roden i jorden, og sågar en øget trævækst (Briedermann, 2009; Massei og Genov, 2004), er det altså ikke en generel effekt, da det øjensynligt ikke er tilfældet på meget sure og næringsfattige jordbundstyper. Desuden kan vildsvinenes aktiviteter medføre øget erosion på stejle lokaliteter (Massei og Genov, 2004).

4.6 Konklusion

Vildsvins påvirkning af biodiversiteten opfattes generelt som positiv ved bestandstætheder på niveau med, hvad der måtte forekomme i et oprindeligt landskab – dvs. et landskab uden menneskelig påvirkning. Grisenes roden i jorden samt deres fødesøgning, redebygning, søling, trægnubning og øvrige færden skaber en række økologiske kår, som ellers ikke ville opstå. Derudover søger de andre vegetabiliske fødeemner end f.eks. hjortevildtet, hvilket også kan påvirke floraen og skabe mere diversitet.

Generelt set er der dog en mangel på kvantitative studier, der nøjagtigt kan beskrive omfanget og betydningen af ovenfor beskrevne indvirkning af vildsvin på flora og fauna, og desuden gør vildsvinets tilpasningsdygtighed det under alle omstændigheder vanskeligt præcist at kunne forudsige vildsvinets nøjagtige betydning for danske økosystemer herunder småvildt og jordrugende fugle, men der er nok ingen tvivl om, at vildsvin vil have konsekvenser for den danske natur, både af negativ og positiv art - sandsynligvis helt afhængig af bestandstæthederne.

Den meget negative vurdering af vildsvins påvirkning af småvildt og jordrugende fugle, som vi oplevede hos flere af vore tyske værter, må man forholde sig til, men man må huske, at mårhund og vaskebjørn har spredt sig i de samme landskaber, som vildsvinene er ekspanderet i, hvilket ikke gør

tolkningen af tilbagegang for f.eks. harer og agerhøns mere enkelt – bestande, som også har oplevet årtiers tilbagegang i Danmark uden forekomst af hverken vildsvin, mårhund eller vaskebjørn.

Der er også en generel opfattelse af, at vildsvin påvirker skovens foryngelse og næringsstofomsætningen i humuslaget positivt. Der findes dog ikke undersøgelser, som klart dokumenterer dette. Til gengæld er det dokumenteret, at vildsvinebestanden kan blive så tæt, at effekten på skovens foryngelse bliver negativ. Blandt vore værter var der generelt en neutral til positiv indstilling til vildsvins forekomst i skov. Dog mødte vi også kraftig argumentation mod vildsvin indenfor en samlet forvaltning af skov- og landbrug i Skåne (Afsnit 13.2.5). Det skete med henvisning til at omkostningerne til markskader samt skader på hegn og grøfter – og deraf følgende skader på skovens foryngelse og bevoksninger – er langt større end den begrænsede forøgelse af jagtlejeindtægter, som grisene giver anledning til.

5 Markskader og andre skader i jordbruget

5.1 Skader og ulemper i landbruget

Vildsvin forårsager en række markskader i landbruget – både i de egentlige afgrøder og på græsarealer. De fleste landbrugsafgrøder er attraktive for vildsvinene som føde. Desuden kan vildsvin tage længerevarende ophold i markerne, når afgrøderne bliver så høje, at grisene også finder tilstrækkelig dækning i afgrøderne.

Det var ikke muligt i hverken Tyskland eller Sverige, at finde statistikker eller andet datamateriale, som kunne skabe overblik over værdien af markskaderne forårsaget af vildsvin.

Med hensyn til vildsvins fødesøgningsadfærd, som er årsagen til markskaderne, findes navnlig i afsnit 3.2 supplerende viden for markskadeproblematikken.

5.1.1 Afgrødeskader

Beskrives skaderne, som vildsvin forvolder i marker i omdrift, kronologisk i forhold til årets gang, så starter problemerne i foråret på kartoffelmarkerne. Da går grisene efter læggekartoflerne. Om sommeren er det især kornmarker, der står for skud. Det drejer sig her hovedsagligt om havre, rug og hvede, men også bælgplanter er udsatte. Afgrøderne er udsatte indtil de høstes. Derefter efterstræbes kartoffelmarker igen, og majs fra de sætter kolber og indtil høst. Ligeledes kan majsrester i jorden fra den foregående afgrøde medføre roden i nysåede afgrøder (Briedermann, 2009). Peter Burkhardt (Afsnit 13.3.4) nævnte endvidere, at rapsmarkerne også er udsatte for vildsvin. Hvis der jages intensivt, eller der af andre grunde befinder sig mange mennesker i skovene, kan vildsvinene vælge at opholde sig i markerne hele døgnet, hvorimod de i øvrigt foretrækker skovområder om natten (Briedermann, 2009).

I Sverige, hvor majsarealet med ca. 13.000 ha i 2008 (Jordbruksverket, 2009) kun udgør en ubetydelig del af landbrugsarealet, koncentrerer markskaderne sig mest om grisenes roden i nysåede marker, kartoffelmarker og frøgræsmarker. Særligt i frøgræsmarkerne kan markskaderne blive kostbare, da det er vigtigt her at kunne køre med skærebordet meget lavt og tæt ved jordoverfladen. Oprodningsen kan derfor forårsage, at skærebordet beskadiges af jord og sten (Afsnit 13.2.5).

5.1.2 Græsarealer

Skader på græsarealer (Figur 12) gælder som en af de hyppigste og dyreste skadesformer forårsaget af vildsvin i Tyskland. Disse skader er dyre fordi vildsvinene gør markerne ujævne, hvilket man for det første skal rette op på, og for det andet kan medføre udgifter til reparation af høstmaskiner.

Desuden kan der ske forurening af afgrøden og efterfølgende fejlgæring i ensilagen (Dalüge, 2008; Lemel og Truvé, 2008). Græsarealer er skadesudsatte hele året, men mest i forår og efterår. Hyppigheden hvormed vildsvinene besøger en enkelt mark afhænger først og fremmest af vildttætheden, og af hvor mange forstyrrelser der sker på og omkring den pågældende mark. Desuden er afstanden til dækning, som f.eks. skov, af stor betydning (Briedermann, 2009; Dalüge, 2008).

På græsarealerne søger vildsvinene regnorme, larver, biller og næringsrige rødder. På jordoverfladen søger grisene snegle, mus, orm, biller og kløver, bælgplanter samt græsser og urter. I sen vinteren, hvor der er snedække søges målrettet efter mus, mens forårs- og efterårsskader formodentlig finder sin årsag i en intensiv regnormejagt. Man har i Baden-Württemberg observeret, at der er en øget forekomst af regnorme i jorde, der allerede har været oprodet af vildsvin, hvilken kan være en medvirkende forklaring til, at vildsvinene ofte besøger samme mark gentagne gange (Dalüge, 2008).

Figur 12. Marksskader forårsaget af vildsvin på græsarealer ved Neümunster, Slesvig-Holsten. Problemet er den reducerede tilvækst og markens ujævnhed. Sidstnævnte øger risikoen for jordforurening af høsten.

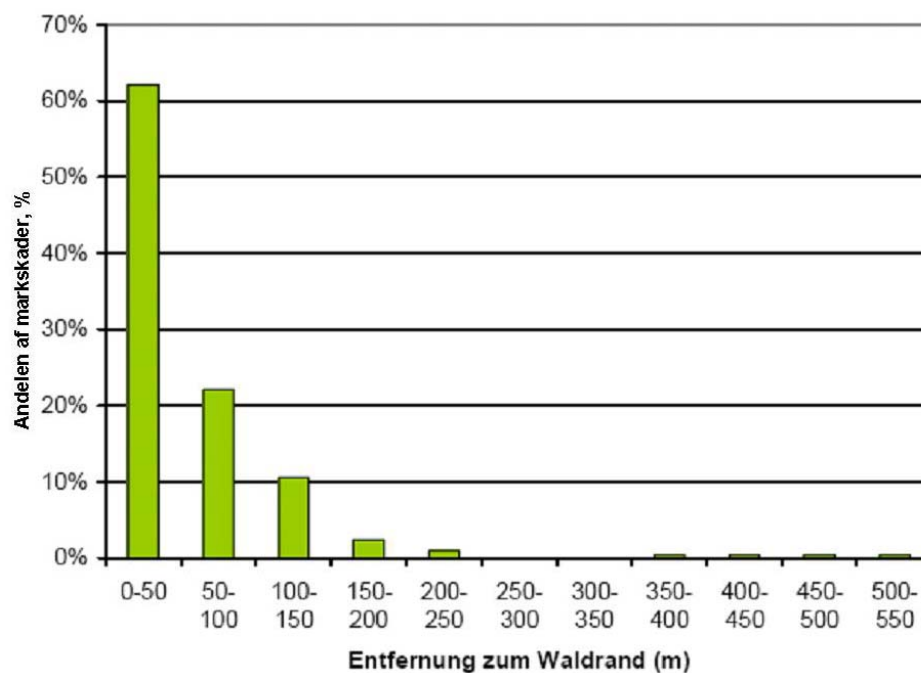
Ved en given bestandstæthed kan følgende øge skadesrisikoen:

- Slåningsrester på marken
- Skader på græsdekkeet pga. landbrugsmaskiner, sandsynligvis fordi jorden dermed er lettere tilgængelig eller mere fristende for vildsvin at rode i
- Udbringning af møg, og overdreven udbringning af gylle
- Fodring på eller i umiddelbar nærhed af græsarealeret samt udbringning af (bøge)trætjære i nærliggende skovrande – typisk i

forbindelse med jagt fra skjul, hvor grisene lokkes til (Dalüge, 2008).

Afstanden til nærmeste skov er afgørende for antallet af skader; jo tættere på skoven marken befinder sig, jo mere udsat er den, Figur 13.

Det var ikke muligt i hverken Tyskland eller Sverige, at finde statistikker eller andet datamateriale, som kunne skabe overblik over værdien af markskaderne forårsaget af vildsvin.

Figur 13. Eksempel, som viser andelen af skader (%) på græsarealer som funktion af afstanden til skovbryn i Landkreis Ravensburg (2006-2008) i Baden-Württemberg, Tyskland. Kilde: Dalüge, 2008.

5.1.3 Kuler og andre lagre på markerne

Det har ikke været muligt at finde dokumentation i litteraturen for omfang og karakter af skader forvoldt af vildsvin på landbrugets lagre på markerne. Vi så dog et eksempel på beskyttelse af en majs-kule ved Gartow, Tyskland, Figur 14.

Figur 14. Ved Gartow beskyttes kartoffelkule mod vildsvin vha. tre-trådet el-hegn.

5.1.4 Fravalg af afgrødetyper

Det har ikke været muligt at finde litteratur til belysning af problemstillingen omkring fravalg og ændret afgrødevalg i landbruget som følge af vildsvin. Det tætteste, vi kom problemstillingen, var i forbindelse med de kraftige anbefalinger af at sikre et godt samarbejde mellem jægere og landmænd, som stort set alle vore værter ved studiebesøgene tillagde stor vægt.

Figur 15. En kartoffelmark ved Gartow i en "lomme" omgivet af skov på tre sider. Kartoffelmarker er meget udsatte for vildsvin. Meningerne er delte om, hvorvidt kartofler slet ikke skal dyrkes så tæt på skoven. Vores vært – Peter Burkhardt – mener, at grisene finder dem uanset, hvor kartoflerne dyrkes.

I forbindelse med besøget hos Deutscher Bauern Verband blev det nævnt, at en diskussion af markplaner mellem landmand og jægere kunne være nyttig for om muligt at påvirke afgrødevalget, så de mest udsatte afgrøder søges undgået på de mest udsatte steder. Vi mødte dog også den modsatte opfattelse af situationen (Figur 15, Afsnit 5.1.5).

5.1.5 Afværgeforanstaltninger for markskader i landbruget

I dette afsnit fokuseres på de konkrete tekniske metoder og forholdsregler, som kan anvendes som afværgeforanstaltninger i forhold til markskader på landbrugsjord. Det skal her nævnes, at den viden og de erfaringer, vi har høstet i såvel litteraturen som under arbejdsgruppens studieture, tegner et sammenhængende billede af problemstillingerne omkring fritlevende vildsvin; herunder også omkring afværgeforanstaltninger i forhold til markskader i landbruget.

Erfaringerne fra Sverige og Tyskland tyder på, at hvis vildsvinebestanden får mulighed for at vokse kraftigt, som det er sket i de to lande, indebærer det risikoen for, at der opstår betydelige markskader i landbruget.

Der kan ikke laves sikre prognoser for, hvordan en bestand af fritlevende vildsvin vil udvikle sig i Danmark. Spørgsmålet er i høj grad, om den vil udvikle sig ligeså stærkt og i områder opnå tætheder, som på en række områder medfører væsentlige problemer for flere interessenter, må siges at være tilstede. I givet fald, er de oftest gentagne råd fra vore nabolande:

- Forsøg at være på forkant med udviklingen
- Styrk samarbejdet og koordineringen i jagt- og reguleringsforvaltningen mellem de mest direkte involverede interessenter (jægere, landmænd, skovforvaltere og forpagtere) i større forvaltningsområder.

Set i lyset af erfaringerne fra vore nabolande vil en bestand af fritlevende vildsvin i Danmark givetvis også gøre det relevant at tage den eksisterende lovgivning omkring jagt og regulering op til fornyet overvejelse – herunder også reglerne omkring jagt og regulering om natten, jagt fra skjul og ved foder-/”lokkemadspladser”. Den seneste bekendtgørelse om vildtskader, som netop er revideret og trådt i kraft ved årsskiftet 2009-10 (Miljøministeriet, 2009) har delvist introduceret nogle af disse metoder til regulering uden særlig tilladelse af invasive arter (ikke vildsvin), men også til regulering af vildsvin med særlig tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsen (Afsnit 9.1).

Hele problemstillingen skal ses i lyset af, at forholdene og rammebetingelserne i Danmark for vildsvin på nogle områder har store ligheder og på andre områder er meget forskellige fra kårerne i både Tyskland og Sverige. Bl.a. er det mulige og realistiske jagt- og reguleringstryk i Danmark sandsynligvis betydeligt højere i Danmark end i både Sverige og Tyskland (Tabel 6). Det skyldes, at der er relativt mange flere jægere i befolkningen (sammenlignet med Tyskland) og pr. arealenhed (sammenlignet med begge lande).

5.1.5.1 Konkrete tiltag, Sverige

I Sverige kunne vi ved besøgene hos Vildsvinsklubben i Halland samt hos Sveriges Jägarförbundet konstatere et betydeligt engagement i at finde løsninger på problemet med markskader. Vore værter pegede især på følgende for at få succes med forvaltningen af vildsvin i forhold til markskader:

- Samarbejde mellem landmænd og jægere indenfor store forvaltningssammenslutninger (helst > 10.000 ha), herunder opbygningen af organisationer og netværk som Vildsvinsklubben, der kan sørge for koordinering og information samt stimulere ejerskabet blandt medlemmerne for den fælles forvaltning
- Hård og målbevidst afskydning af bestanden, med henblik på at nå en bestandsniveau (eller et skadesniveau), som alle interessenter kan acceptere
- Hensigtsmæssig afskydning med fokus på, at 80 % af afskydningen sker blandt unge individer (årsgrise)
- Oplæring, udvikling og erfaringsopbygning omkring afholdelse af effektive drivjagter
- Jagt fra skjul ved lokkemadspladser ("åteljakt") – typisk om natten
- Hensigtsmæssig fordeling af foderpladser og lokkemadspladser langt fra landbrugsarealer og veje
- Foderpladser, hvor der aldrig jages (i modsætning til lokkemadspladserne) er vigtige for at få vildsvin til at føle sig sikre i dele af skoven, hvor de ikke gør skade
- Lokkemadspladser tæt ved landbrugsarealer benyttes kun i tilfælde af en konkret og kortvarig regulering (få dage) – der hersker forskellige opfattelser af, om der skal placeres lokkemad tæt ved afgrøder eller ej, se også Lemel og Truvé (2008)
- Brug af korrekte fodertyper og relativt små, men regelmæssige doseringer og proteinholdige fodertyper (f.eks. ærter og soja) mhp. at begrænse vilsvinenes søgen efter proteinholdige fødeemner (f.eks. regnorm og anden animalsk føde) på den dyrkede jord.
- Oprettelse af indsatsgrupper blandt jægerne, som kan rykke ud med timers varsel, hvis der konstateres markskader. Grisene skal omgående reguleres på stedet, så de kommer til at opleve markerne og afgrøderne som usikre og farlige områder
- Landmændene bør holde et vågent øje med deres afgrøder – gerne daglige inspektionsrunder i kritiske perioder
- Skyd aldrig diegivende søer og slet ikke førersøer, da markskaderne derved kan forværres og grisenes formering øges for en periode.

Indtrykket efter besøget hos nogle af de svenske jægere, som arbejder ihærdigt for en flersidig forvaltning af vildsvinebestanden, var at vildsvin i et svensk landskab kan forvaltes, så markskadeniveauet kan holdes på et

tåleligt niveau. Det skal tilføjes, at det svenske landskab omfatter en stor skovandel (ca. 65 %) og en relativ lille andel landbrugsjord (ca. 22 %), samt at majs er en ualmindelig afgrøde.

En sådan vildsvineforvaltning kræver en varig, intensiv og koordineret indsats, hvortil Henrik Treschow (Sveriges Jordägareförbund) stiller sig tvivlende overfor, om denne intensive forvaltning kan fastholdes i fremtiden, når nyhedens interesse for vildsvinejagten og –reguleringen har lagt sig. Desuden bemærkede han, at fremtidens jægere i højere og højere grad forventes at være travle folk med begrænset tid til at løfte opgaven.

Vildsvineklubben i Halland er ikke den eneste af sin slags i Sverige. De findes i et mindre antal. De har selv sagt alle en kortere levetid bag sig, da vildsvinebestandens kraftige ekspansion primært er sket indenfor de seneste fem år. Hovedparten af den svenske vildsvinebestand forvaltes ikke indenfor den slags større (10.000 ha) forvaltningsenheder, hvor konflikthåndtering, frivillighed, vidensdeling, og gennemsigtighed er nogle af de vigtigste ingredienser i samarbejdet. Vildsvinsklubben medlemmer er primært motiveret af jagtinteressen, og klubben drives frem af ildsjæle i jægerens rækker.

5.1.5.2 Konkrete tiltag, Tyskland

I Tyskland er det jægeren (jagtrettighedshaveren), der ifølge jagtloven er ansvarlig for de vildtskader, der sker på markerne. Derfor er der blandt tyske jægere en særlig stor interesse for afværgeforanstaltninger med henblik på at undgå markskaderne. Mange metoder og tiltag er blevet afprøvet i tidens løb. Det er dog især den jagt, der drives, som har indflydelse på andelen af skader, som vildsvinene forvolder. Det drejer sig om at

- Holde vildsvinebestanden på et passende niveau.
- Nedlægge en tilstrækkelig stor andel (80-90 %) unge grise for at bevare en god bestandsstruktur
- Organisere forvaltningen, så der jages/reguleres ved attraktive afgrøder
- Der er gode betingelser for jagten/reguleringen ved disse afgrøder i form af f.eks. skydebælter (vegetationsfrie bælter) i afgrøden eller ind mod naboarealer – især, hvis der er skov
- Etablering af faste eller mobile skydeskjul, ”hochsitze” el. skydetårne, som kan sikre et godt udsyn og sikre skud.
- Undgå at skyde førersoer.

Briedermann (2009) understreger, at det er vigtigt, at der er et godt samarbejde mellem landmænd og jægere. Endvidere anbefales, at følgende punkter indgår i samarbejdet mellem jæger og landmand:

- Jægeren informeres om den langsigtede afgrødeplan, så han eller hun kan forudse, hvor det er sandsynligt, at der vil opstå markskader,

og kan forberede jagtforholdene omkring de sårbare arealer.
Ydermere bør jægeren oplyses om planlagte høsttidspunkter mv.

- Jæger og landmand skal kontinuerligt holde sig orienteret om skadesituationen, så der rettidigt kan gribes ind. Der skal altså være en god kommunikation og tillid mellem parterne.
- Mulighederne for en effektiv, skadesminimerende jagt forbedres betydeligt, hvis landmanden indlægger skyde- og udsynsbælter i afgrøden
- Især i områder med stor risiko for markskader – f.eks. langs skovbryn - bør jæger og landmand nøje afstemme, hvordan man griber en forebyggende indsats an. Måske meget attraktive afgrøder som majs og kartofler ikke skal dyrkes disse steder.
- Endeligt bør jæger og landmand gensidigt aftale benyttelsen af afværgeforanstaltninger som hegn, og kontrollen af sådanne (Briedermann, 2009).

Af konkrete afværgeforanstaltninger bruger man udover jagt i Tyskland fodring, der skal aflede vildsvinene fra markafgrøderne ("Ablenkfütterung"), biotopforbedringer uden for landbrugsområder, som f.eks. udbredelsen af oldenbærende træarter og anlæggelsen af vildtagre, og tekniske foranstaltninger som hegn og afskrækningsmidler (Briedermann, 2009).

Hvis vildthejn kun skal holde vildsvin ude, er det tilstrækkeligt, at det er en meter højt, men det skal også helst være gravet 20-30 cm ned i jorden, hvilket gør det kostbart. Angående el-hegn bør man have tre tråde i 20, 40 og 60 cm højde, og det skal friholdes for vegetation, så det har den nødvendige spænding. Pigtråd kan anbefales som el-hegn, da det har en bedre effekt gennem vildsvinenes forholdsvis tykke pels. Man skal jævnlig kontrollere sine hegn. Der findes forskellige afskrækningsmidler, men mennesker er dog det mest effektive. De fleste andre kan vildsvinene vænne sig til, og de virker derfor kun kortvarigt. Afskrækningsmidler kan enten være optiske, akustiske eller lugtbaserede, eller en kombination af disse. Akustiske midler, der efterligner lyden af skud og/eller menneskelig samtale har en god effekt på mindre arealer, men er relativt dyre, og af hensyn til omgivelserne kan de ikke anvendes alle steder. Man kan dog anvende almindelige, batteridrevne radioer, som er indstillet til at tænde/slukke i et uregelmæssigt mønster, men det kræver igen områder, hvor man ikke forstyrrer sine naboer unødigt derved, og at der er gode radio-modtageforhold. Lugtbaserede midler, som f.eks. at hænge tøjlapper med petroleum op omkring marken har en effekt, men lugten fortager sig hurtigt, og man kan ikke forvente en virkning længere end en uge. Nysået majs kan man behandle med en blanding af flydende gødning og billigt, alkoholbaseret hårvand, hvilket forhindrer grisene i at lugte majs-kornene indtil disse er spiret, hvorefter grisene ikke eftertragter majs, før der sættes kolber (Briedermann, 2009).

5.2 Skader på skov

Markskader i skov fylder relativt lidt i vildsvineproblematikken. Især i Tyskland betragtes vildsvin generelt som et gode for skovdriften, idet dyrene fremmer skovens naturlige foryngelse gennem deres roden i jorden. Se også afsnit 5.4 om vildsvins effekt på skovens foryngelse.

I Sverige rapporteres, at vildsvin kan forårsage skader på egesåningskulturer, og kan ødelægge hegn, og dermed bane vejen for råvildt, som så laver bid- og fejeskader på de indhegnede kulturer (Afsnit 13.2.7, Jansson og Månsson, 2009). Ligeledes eksisterer der en bekymring for, om vildsvinenes roden i jorden beskadiger dele af træernes rodsystemer og dermed fremme spredningen af især svampeinfektioner i rodsystemerne. Det er en bekymring, som vi (endnu) ikke kan finde støtte for i litteraturen, men der forskes i spørgsmålet.

Figur 16. Skader på kulturhegn er en af de skader, som kan gøre vildsvin besværlige i skovdriften. Hullerne i hegnet baner vejen for at hjortevildtet lettere kan trænge ind og skade kulturen.

På Trolleholm Gods, Skåne, som blev besøgt under vore studieture, overlades foryngelsen af skovens bevoksninger i reglen ikke til spontan naturlig foryngelse, hvor vildsvinene kunne spille en positiv rolle. Vildsvinene anses således ikke for at yde noget væsentligt bidrag til skovens foryngelse på stedet. Desuden blev det fremhævet, at vildsvin kan forvolde skader på grøfterne i skoven, idet de særligt i tørre perioder tiltrækkes af de fugtige grøfter. De nedbryder grøfternes sider med det resultat at de stopper

til ved rørunderførsler ved veje med oversvømmelser og beskadigelser af bevoksninger til følge (Afsnit 13.2.5).

Modsætningsvis betragtede de fleste af vore øvrige værter (Appendiks 1, 2 og 3) ikke vildsvin som en væsentlig skadevolder i skoven.

I det relativt skovfattige danske landskab vurderes det, at en stærkt voksende vildsvinebestand, som søger vinterophold i skovene, kan komme til at overstige det kritiske niveau, hvor balancen mellem vildsvins gavnlige og skadelige virkninger for skovens foryngelse ændres fra gavnlig til skadelig.

5.3 Ansvar for markskader

Ansvar for de markskader, som vildtet forvolder, er meget forskelligt fordelt i Tyskland, Sverige og Danmark, hvilket har betydelige konsekvenser for incitamenterne til at jage og regulere vildtet samt for prisdannelsen på jagtlejen.

I Tyskland har jagttretighedshaveren (enkeltperson eller konsortium) på et revir ansvaret for de markskader, som forvoldes af vildtet på reviret. Det medfører naturligvis, at jægerne tager markskaderne meget alvorligt og om nødvendigt går aktivt ind i reguleringen af vildtet udenfor selve jagtsæsonen, hvis regulering er tilladt for den pågældende vildtart.

Ansvar for markskaderne har også en effekt på de jagtlejere, som tyske jægere skal betale til lodsejerne, idet forekomsten af store vildsvinebestande med tilhørende stor risiko for markskader kan reducere jægerens betalingsvillighed betydeligt (Afsnit 9.4). Der findes områder, hvor det ikke længere er muligt for lodsejerne at udleje jagten, da mulige jagtlejere anser risikoen for at blive afkrævet store markskadeerstatninger for at være for stor (Afsnit 13.3.3, 13.3.4 og 13.3.5). Det er ikke muligt for jægerne at forsikre sig, men der er eksempler på aftaler, hvor jægerne betinger sig en øvre grænse for, hvor stor erstatning de kan blive pålagt. Lodsejerne må da selv bære den øvrige del af risikoen, hvad enten han selv dyrker jorden eller har forpagtet den ud. Denne situation tilskrives vildsvinebestandens kraftige vækst gennem de senere år.

I Sverige er ansvarsfordelingen omkring markskader som i Danmark, dvs. jægeren (jagttretshaveren) har ikke noget økonomisk ansvar for de markskader, der måtte komme på et givet revir.

5.3.1 Forpagternes situation

Store dele af landbrugsjorden i både Tyskland (ca. 60 %) og Sverige er bortforpagtet, og forpagterne udgør den gruppe af interessenter, som generelt er mest utilfredse med vildsvinet i landskabet. Navnlig i Sverige, hvor jægerne ikke har en umiddelbar erstatningspligt overfor markskader føler forpagterne sig klemte, idet de føler, at de kun høster ulemperne ved vildsvinene, men ikke har adgang til fordelene i form af jagtleje og jagten i sig selv (Afsnit 13.2.4 og 13.3.3).

I Tyskland er forpagterne heller ikke begejstrede for vildsvinene, men her er de dog sikret en vis erstatning i tilfælde af markskader.

5.4 Konklusion

Markskader i landbrugsafgrøder drejer sig både om skader i afgrøder og på græsarealer til høstet eller afgræsning. Vi vurderer, at marksskaderne generelt betragtes som den største udfordring ved at have fritlevende vildsvin i landskabet i vore to nabolande.

I både Tyskland og Sverige gøres en stor indsats for at fremme et godt samarbejde mellem jægere og landmænd (lodsejere eller forpagtere) samt jægere imellem indenfor store vildtforvaltningsområder for på den måde at tage højde for dyrenes mobilitet og store hjemområder (home range) i forvaltningen. Det anses for vigtigt, i fællesskab at få etableret en fælles forståelse af, hvad en ”passende” bestand af vildsvin er i et givet vildtforvaltningsområde. Set i markskade-perspektivet er det en bestand, som ikke resulterer i større markskader, end de skadeslidte (landmænd og skovejere) eller de økonomisk ansvarlige (i Tyskland er det typisk jagtrettighedshaverne) kan acceptere.

Dernæst samarbejdes på en række fronter om at nå målene, hvilket så vidt vides overalt i Tyskland og i størstedelen af vildsvinets nuværende udbredelsesområde i Sverige indebærer at holde vildsvinebestanden på eller reducere den til det ønskede niveau. I reglen er situationen den, at markskaderne eller andre ulemper ved vildsvinene har vokset sig større end acceptabelt, eller at de vil blive uacceptabelt store, hvis vildsvinebestanden ikke løbende kontrolleres effektivt.

I Tyskland er det økonomiske ansvar for markskader indenfor reviret forårsaget af vildsvin og andet vildt placeret hos jagtlejeren. Det medfører, at der er særlig stor interesse i og indsats fra jagtlejernes side for at undgå markskader. Generelt er jagtleje niveauet betydeligt lavere i Tyskland end i Danmark, og vi fik oplyst, at der findes områder, hvor jagten ikke længere kan lejes ud på grunde af tætte vildsvinestande. Risikoen for dyre markskader er for stor til at jægerne kan påtage sig den ved at leje jagten.

Skader forårsaget af vildsvin i skov diskuteres ikke så ofte, og drejer sig primært om skader på kulturhegn, kulturer og grøfter. Ofte anses vildsvin for at være gavnlige for skovens foryngelse. Hvorvidt denne effekt er positiv eller negativ afhænger tilsyneladende helt af bestandsstørrelsen.

Dette afsnit suppleres af afsnit i Kapitel 9 om forvaltning af fritlevende vildsvin, da et af hovedmålene med forvaltningen i Sverige og Tyskland i reglen vil være at reducere omfanget af markskader ved at inddrage følgende metoder og tiltag:

- Fastsætte afskydningsmål og dermed sikre vildsvinebestanden ikke bliver større end ønsket eller reducere den til et ønsket niveau.
- Jage henholdsvis undlade at jage (forstyrrelsesfri zoner) relevante steder i landskabet og dermed søge at påvirke vildsvinenes

habitatvalg i en ønsket retning – primært så de holder sig borte fra landbrugsarealer.

- Anvende (i kombination med det foregående punkt) lokkemadspladser eller evt. foderpladser i kombination med skydeskjul (egentlig fodring er normalt ikke tilladt Tyskland)
- Anlægge og pleje vildtagre hensigtsmæssige steder – typisk i skovene – med henblik på at lokke vildsvin bort fra landbrugsarealer.
- Jægerne lærer sig og behersker de forskellige teknikker og metoder til vildsvinejagt.
- Jagtforvaltningen koordineres og udføres i samarbejde i større forvaltningsområder (helst 10.000 ha eller mere).

Det skal tilføjes, at vore værter på studieturene gav udtryk for at forvaltningen og kontrollen af bestanden langt fra alle steder i Sverige og Tyskland bliver gennemført effektivt, professionelt og med tilstrækkelig inddragelse alle førnævnte metoder og tiltag.

I tilfælde af at en bestand af fritlevende vildsvin får lov at brede sig i Danmark, må det anses for sandsynligt, at der – afhængig af hvor stor bestanden bliver - vil opstå en markskadeproblematik, som den kendes i vore to nabolande. Især må det forventes, at situationen i Danmark har potentialet til at udvikle sig som i Tyskland. Det danske landskab har mange ligheder med det tyske – dvs. en stor andel af intensivt og moderne landbrug kombineret med skovarealer med en høj andel af løvskov (Tabel 1). Dog udgør både skovarealet og majsarealet generelt mindre andele af landskabet i Danmark end i Tyskland, hvilket må anses for generelt at reducere ekspansionspotentialet for vildsvin i det danske landskab sammenlignet med det tyske. Dette kan dog ikke tolkes derhen, at vi ikke i Danmark kan forvente en stærk vildsvineekspansion, hvis bestanden får lov at brede sig uhindret. Eksemplet fra Slesvig-Holsten, hvor vildsvin nu breder sig mod den danske grænse i et landskab med meget lav skovandel - ca. 3 % i den nordligste del - viser, at grisene kan brede sig her på trods af, at landskabet hidtil ikke har været betragtet som et attraktivt vildsvinehabitat.

I lyset af markskadeproblematikken er følgende spørgsmål nogle af de mest relevante for danske forhold i det øjeblik, det måtte besluttes at lade en bestand af fritlevende vildsvin ekspandere i Danmark:

- Hvordan vil vildsvinebestanden ekspandere i det danske landskab?
- Hvor stort et formeringspotentiale og hvor stor en bestand kan forventes i forskellige dele af landet?
- Hvordan vil relationerne mellem bestandsstørrelse og markskader være?
- Hvad vil være et acceptabelt skadesniveau?
- Kan der opnås enighed mellem interessenterne i landskabet om, hvor stor vildsvinebestanden må blive?

- Og kan bestanden i givet fald holdes på dette niveau og med hvilke midler?

Navnlig sidste spørgsmål relaterer sig til forvaltningen af en vildsvinebestand og vil blive behandlet i Kapitel 10.

6 Vildsvin og trafikken

Trafikulykker som følge af kollisioner med vildsvin og andet vildt er et stigende problem. Mennesker og dyr kommer til skade, eller endnu værre bliver dræbt, og det forårsager samfundsmæssige tab i form af materiel skade og udgifter til eftersøgninger mm (Figur 17). Typisk forårsager vildsvineuheld betydelig materiel skade pga. dyrets vægt, men da vildsvin er lavbenede, er risikoen for at de kastes ind i bilen relativ lille, og derfor sker der kun sjældent personskade (Bruinderink og Hazebroek, 1996a; Olsson og Widén, 2007; Seiler, 2004).

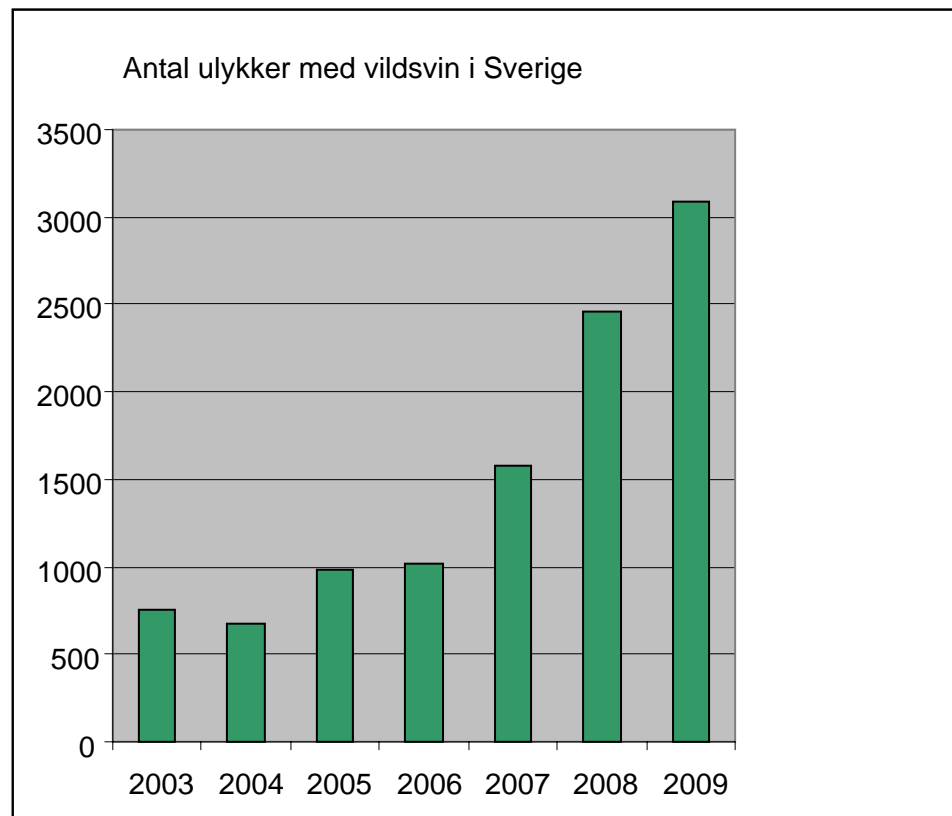
Trafikskader forårsaget af vildsvin er korreleret til bestandsstørrelsen og er som denne også i kraftig stigning i Sverige og Tyskland.

Figur 17. Påkørt vildsvin på en lokavej i Västra Götaland i Sverige. Foto: Sigbert Gunnarsson. Kilde: Olsson og Widén, 2007

6.1 Skadesstatistik

I Sverige føres der en detaljeret statistik over trafikulykker, hvor vildt er involveret, og der er en klart stigende tendens i takt med at populationen vokser, Figur 18. Det totale antal trafikulykker med vildt nåede i 2009 op på 44.366 (Nationella Viltolycksrådet, 2010). Heraf var der vildsvin involveret i ca. 3.100 ulykker, mens rådyr var den hyppigst forekommende art i statistikken med næsten 34.000 ulykker. Vildsvins forekommer således med en hyppighed i trafikstatistikken, som er knapt 10 % af råvildtets. Trods antallet af uheld i Sverige, hvor vildsvin er indblandet, har der så vidt vides endnu ikke været tale om dødsulykker.

Figur 18. Antallet af trafikulykker med vildsvin i Sverige fra 2003-2009. Datakilde: Nationella Viltolycksrådet, 2010.

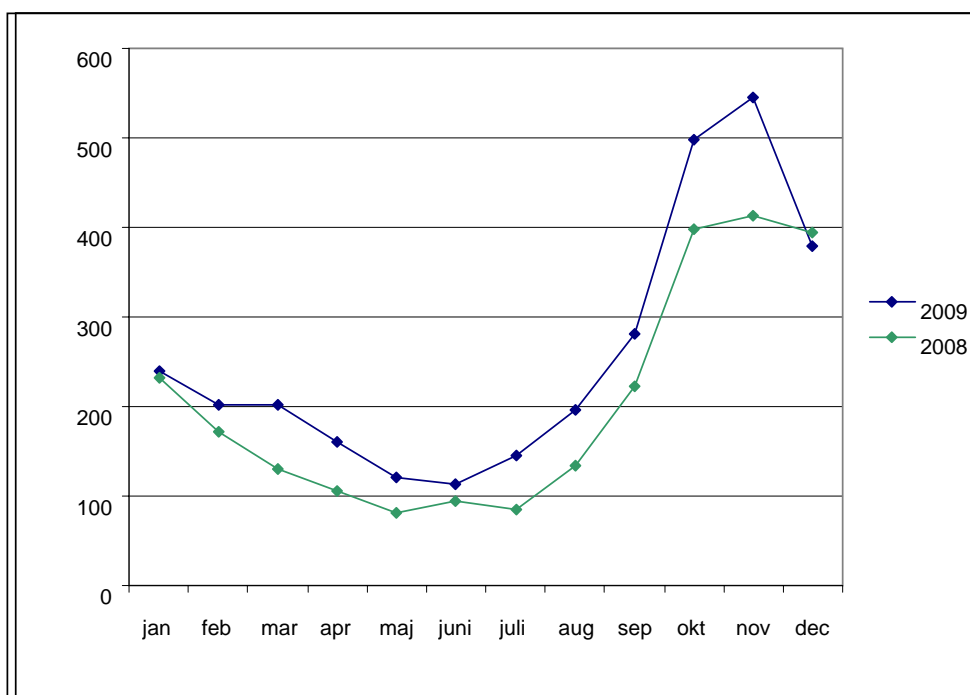
I Sverige er det ca. 4,5 % af et års dræbte vildsvin, der kommer af dage i trafikken (Olsson og Widén, 2007). Statistikken over trafikulykker pga. vildt gøres tilgængelig af det ”Nationella Viltolycksrådet”, som er et samarbejde mellem en række organisationer og myndigheder i Sverige. Svenske bilister har pligt til at anmelde alle påkørsler, og markere skadesstedet, og det uanset om der er sket person- eller materielskade. Rådet samarbejder med en række jægere, som eftersøger de sårede dyr. Målet er at undgå at dyrene lider, og at de sårede dyr udgør en fare for mennesker. Ydermere kan en detaljeret statistik være medvirkende til at identificere de farligste vejstrækninger, så man kan træffe foranstaltninger, der kan mindske ulykkesantallet (Nationella Viltolycksrådet, 2010, Afsnit 13.2.2).

For Tyskland findes så vidt vides ikke nogen statistik, som viser vildsvins andel af trafikulykkerne. Generelt har både det samlede antal trafikulykker og det antallet af trafikulykker med personskader stabiliseret sig efter år 2000. Vildt er kun involveret i 0,1 % af ulykkerne med personskader, hvilket i 2008 drejede sig om 2.600 ulykker (Statistisches Bundesamt, 2009).

6.2 Hvornår sker ulykkerne?

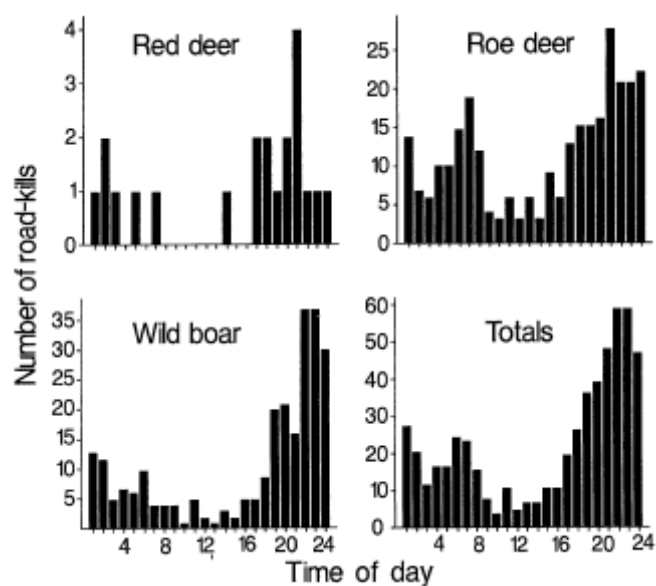
Kollisioner sker når bilisten ikke i tide opdager vildt, der krydser vejen. For høj fart anses generelt som en medvirkende årsag til kollisioner. Permanente skilte har kun en lille effekt (Afsnit 13.2.2), eftersom kun ca. 40 % af bilisterne bemærker dem, og endnu færre reagerer på dem. Risikoen er højere i områder, hvor der er attraktive habitater og vejkanterne kan tilbyde attraktiv føde (Bruinderink og Hazebroek, 1996a).

I Sverige føres statistik over fordelingen af ulykker hen over året. Heraf fremgår, at de fleste ulykker sker om efteråret i oktober og november måned (Figur 19). Der forefindes ikke nogen tilsvarende statistik for Tyskland, men et studie fra 1996 af Bruinderink og Hazebroek (1996a) omkring kollisioner i Europa bekræfter mønsteret.

Figur 19. Fordeling af trafikulykker med vildsvin i Sverige for årene 2008 og 2009. Datakilde: Nationella Viltolycksrådet, 2010.

De fleste ulykker sker om natten, om aftenen og i de tidlige morgentimer (se Figur 20), da dyrene er svære at se i mørket, og som nævnt i overvejende grad er nataktive i områder med mennesker. Trafikmængden har naturligvis også indflydelse på risikoen (Bruinderink og Hazebroek, 1996a).

Figur 20. Fordeling af trafikulykker hen over dagen for kron dyr (Red deer), rådyr (Roe deer) og vildsvin (wild boar). Diagrammerne viser antallet af trafikdræbte dyr som funktion af tidspunkt på dagen. Kilde: Bruinderink og Hazebroek, 1996a.

6.3 Modforanstaltninger

En vigtig modforanstaltning er at forvalte vildsvinene, så man bedst muligt kan forudse og styre deres bevægelsesmønstre, habitatvalg og tilvækst. Dette kræver et godt samarbejde mellem jægere og jordbrugere inden for større forvaltningsområder (helst >10.000 ha). Foderpladser bør placeres i god afstand fra veje (Afsnit 13.2.2 og 13.2.3). Når man anlægger nye veje bør dyrenes bevægelsesmønstre inddrages i planlægningen, så eventuelle foranstaltninger placeres hensigtsmæssigt (Bruinderink og Hazebroek, 1996a; Seiler, 2004).

Yderligere modforanstaltninger er hegn og faunapassager, som enten hindrer vildtet i at komme ud på vejbanen eller skaber en sikker passage over eller under vejbanen. Når man hegner for at holde vildsvin ude, skal man grave hegnet 30 - 50 cm ned i jorden for at undgå at vildsvinene graver sig under. I de fleste europæiske lande anbefales det, at hegnet er fintmasket og mellem 100 - 150 cm højt. Evt. kan man placere pigtråd længst nede på hegnet, for at forhindre vildsvinene i at grave sig under. Hvis man allerede har hegn oppe, som ikke er nedgravet, kan man i stedet forankre det med pæle, som fæstnes til hegnet og graves 60 cm ned. Hegn alene er dog ikke tilstrækkeligt, men bør ses som en metode til at lede vildtet hen til faunapassager (Olsson og Widén, 2007).

Faunapassager over veje benyttes af vildsvinene, hvis de er hensigtsmæssigt placeret og udformet, dvs. at bredden skal være minimum 12 meter, og menneskelige forstyrrelser på stedet bør så vidt muligt undgås. Hvis faunapassagerne går under vejen (Figur 21) skal de være minimum 8 meter brede og 4 meter høje, og være så korte som muligt. Grundlæggende er

faunapassager dog dyre at anlægge, og bruges normalt kun ved stærkt befærdede veje. På mindre befærdede veje kan man i stedet anlægge huller i hegnet på mellem 20 og 200 m, hvor man kan placere bevægelsesdetektorer, der kan kombineres med et advarselssystem til bilisterne. Ulempen er dog at risikoen for vildtulykker øges i disse passager, hvis ikke bilisterne er opmærksomme på faren (Olsson og Widén, 2007).

Figur 21. En faunapassage udformet til rådyr og mindre vildt. Den er 3,1 m i højden, hvilket sandsynligvis er for lavt til vildsvin, hvor man anbefaler en mindstehøjde på 4 m
Kilde: Olsson og Widén, 2007

Som nævnt forsøger man i Sverige vha. af en detaljeret statistik at identificere de farligste strækninger. Det er håbet, at en opdateret og anvendelig database med kobling til f.eks. kort kan bruges til løbende at udpege de farligste vejstrækninger, og hertil også udvikle nye former for elektronisk styrede og mobile afværgemidler og færdselstavler. Vildtet ændrer ofte vaner og ruter i landskabet, hvilket gør permanente skilte uaktuelle, og medfører at bilisterne mister respekten for skiltene med tiden (Afsnit 13.2.2).

Der arbejdes også med elektronisk styrede systemer i det øvrige Europa, hvor forskellige former for bevægelsesdetektorer kobles til advarselsslamper, så bilisterne umiddelbart kan se, om der er vildt ved vejen. Systemerne er tiltænkt farlige strækninger uden hegn. Sådanne systemer kræver dog regelmæssig service. Man bør også rydde vejsiden for vegetation, der spærrer for sigten. Så ser bilisterne vildtet tidligere og har større chance for at undgå påkørsel, og vejsiden er mindre attraktiv for vildtet at opholde sig på (Olsson og Widén, 2007). Hvis vejene saltes, kan vildsvin godt finde på at slikke dette ved og på vejen, med en stor ulykkesrisiko til følge (Briedermann, 2009).

Endeligt kan man også benytte akustiske afskrækningsmidler ved farlige vejstrækninger tilsvarende de midler, der benyttes til afværgning af markskader (se afsnit 5.1.5, nederst), men vildtet vænner sig til disse (Olsson og Widén, 2007).

I Danmark arbejdes der også med udvikling af systemer, som kan detektere og styre advarselsskilte og –lamper, som aktiveres, når der er hjortevildt ved vejen (Danmarks Jægerforbund, 2009; Slotø, 2010).

6.4 Konklusion

I Sverige findes en detaljeret statistik for, hvor mange trafikulykker de forskellige vildtarter er involveret i. Noget tilsvarende findes ikke i Danmark og Tyskland. I Sverige er vildsvin nu den tredje mest almindeligt vildtart i statistikken. Andelen af vildsvin har været i stærk stigning ligesom vildsvinebestanden, og i 2009 var vildsvin involveret i 3.100 ulykker, mens rådyr var involveret i 34.000 ulykker. De tilsvarende tal for jagtudbyttet var for henholdsvis vildsvin og rådyr 49.000 (2008/09) og 119.000 (2007/08). Tallene viser, at vildsvin uundgåeligt bliver involveret i trafikulykker, og hyppigheden hvormed det sker, vil stige med bestandsstørrelsen. Det er værd at hæfte sig ved, at vildsvin sammenlignet med råvildt i Sverige har vist sig at fylde relativt lidt i trafikulykkes-statistikken set i forhold til jagtudbyttet.

På trods af flere tusinde trafikulykker i Sverige med vildsvin, er der endnu ikke sket ulykker med tab af menneskeliv til følge på grund af vildsvin. På grund af dyrenes relativt høje vægt, er grisene kendt for at forvolde dyre ulykker målt i materiel skade på bilerne.

Hvis man vil minimere antallet af trafikulykker forårsaget af kollisioner med vildsvin eller andet vildt, er det vigtigt at føre en præcis statistik over, hvor ulykker forekommer hyppigt, så man kan placere passende modforanstaltninger de rigtige steder. I den henseende kan man med fordel lære af de svenske procedurer. Når der anlægges nye veje, skal vildtets normale bevægelser i området omkring vejen tages med i planlægningen, så hegn, faunapassager og skilte placeres, hvor de gør mest gavn. Bilisterne i risikoområder bør informeres om faren helst vha. elektronisk styrede skilte, der aktiveres når vildtet nærmer sig vejen. Permanente skilte har kun en kortvarig og begrænset effekt på bilisterne på en given vejstrækning; og vildtet kan også ændre deres vekslers placering i landskabet og over vejene.

I Danmark tilbyder f.eks. Falck informationskurser og rådgivning angående vildt og trafik (Falck, 2010), og DMU har i 2007 lavet en rapport, der analyserer og kortlægger påkørsler af større vildt i Danmark med henblik på at nedbringe antallet af trafikulykker (Andersen og Madsen, 2007). I tilfælde af en vildsvinepopulation i Danmark, bør denne art inkluderes i sådanne analyser og i rådgivningen.

Derudover bør hensyn til trafikulykker blive en integreret del af den samlede forvaltning i tilfælde af, at der kommer en fritlevende bestand af vildsvin i Danmark. Det understreges fra svensk side, at der ikke findes enkle løsninger til at håndtere problemerne omkring vildsvin i trafikken, men dog fremhæves, at det er vigtigt at forsøge at holde vildsvinebestanden på et acceptabelt niveau. Derudover råder man til at holde foder- og ”lokkemadspladser” på så stor afstand af vejene som muligt, for at undgå at

trække vildsvin til områder i nærheden af befærdede veje. Endeligt pointeres også i denne sammenhæng vigtigheden af at samarbejde omkring den integrerede vildsvineforvaltning i store vildtforvaltningsområder.

7 Forekomst og håndtering af veterinære problemer

Jan Dahl, Landbrug & Fødevarer, har været hovedforfatter på dette kapitel.

Betydningen af de forskellige svinesygdomme vægtes forskelligt i Danmark, Sverige og Tyskland.

I Tyskland er der stor opmærksomhed på klassisk svinepest, og man lever med en højere risiko for smitte end i Danmark. I Tyskland skyldes mere end halvdelen af svinepestudbruddene i svinebesætninger kontakt med vildsvin. Det sker på trods af, at man ikke holder tamsvin udendørs, hvor der er svinepest i vildsvinebestanden. Ved udbrud af svinepest indføres eksportrestriktioner fra de berørte områder, ligesom det undersøges, hvordan udbruddet er opstået. Desuden iværksættes et vaccinationsprogram mod svinepest blandt vildsvinene gennem udlagt lokkemad. Der er også i Tyskland fokus på trikinose i den forstand, at alt vildsvinekød som sælges skal kontrolleres for trikiner.

I Sverige er fokus primært på trikinose og overholdelse af kravet om at teste alt vildsvinekød, før det sælges. Truslerne fra klassisk svinepest og afrikansk svinepest anses for at være lav og primært beroende på illegal indførsel af smittet materiale.

Risikoen for værditab pga. svinepest er større for dansk landbrugseksport end svensk og tysk, fordi den meget store danske svinekødseksport kan eksporteres til attraktive såkaldt 3. landes markeder med særligt høje veterinære standarder omkring sygdommen. Japan og Australien har således meget høje krav til den veterinære standard og er højprismarkeder, hvor der opnås bedre priser end på andre markeder. Der blev i 2008 eksporteret for 1,4 mia. kroner til Rusland og for 0,9 mia. til Australien. Kina aftager i høj grad varer, som ikke kan afsættes på andre markeder. Tryner, ører og fødder fra grise er en kinesisk delikatess, og afregnes til høje priser, men uden det kinesiske marked ville hovedparten af disse produkter skulle bortskaffes til destruktion (Danske Slagterier, 2008). Eksporten til Kina er i kraftig vækst og forventes at vokse fra 0,5 mia. i 2008 til tæt ved 1 mia. i 2009. Også eksporten til Rusland på 1,4 mia. kroner må forventes at ophøre, selvom Rusland selv har svinepest.

7.1 Klassisk svinepest

7.1.1 Sygdom og konsekvenser af udbrud

Klassisk svinepest er en virus-sygdom, som giver store tab i svineproduktionen. Fund af klassisk svinepest i et land medfører, at en lang række markeder lukker for import af svinekød fra det pågældende land. Dette medfører for eksporterende lande et meget stort tab.

Ved et udbrud lukker alle væsentlige markeder udenfor EU for import af dansk svinekød. Disse markeder vil være lukket i mindst 100 dage, efter den sidste smittede besætning er fundet og nedslagning er afsluttet.

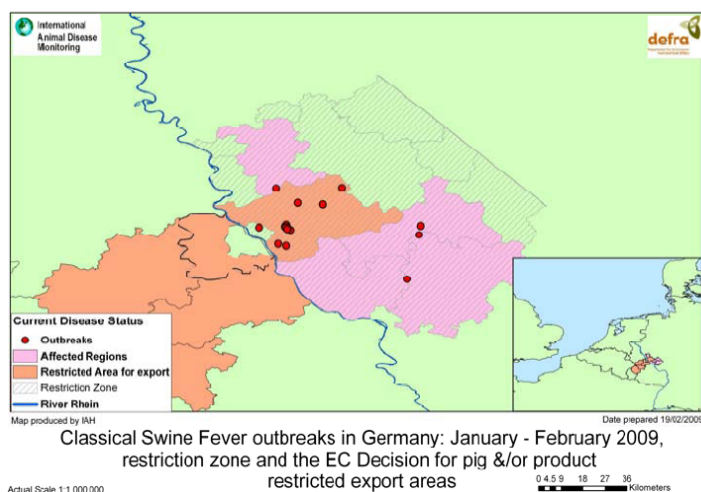
Dansk svinekød kan stadig sælges på EU-markedet med visse restriktioner, men der vil være et kraftigt prisfald på EU-markedet, da der pludselig vil skulle afsættes store mængder svinekød, der ellers ville være eksporteret til tredjelande.

For Danmark estimeres det, at tabet ved et svinepest-udbrud udgør i gennemsnit 1,4 milliarder kroner, i et scenario, hvor der ikke er vildsvin i Danmark (Boklund et al, 2008).

7.1.2 Forekomst

Klassisk svinepest har været påvist i en del europæiske lande de sidste 2 år. Der er således fundet klassisk svinepest-virus i vildsvin 55 gange i Tyskland pr. november 2009. Figur 20 viser, hvor klassisk svinepest for første gang i mange år været påvist i vildsvin øst for Rhinen (European Commission, 2009). Virus-typen afveg fra de tidligere kendte typer vest for Rhinen og kan skyldes nyintroduktion til områder (SCOFCAH, 2009). Kilden til de nye udbrud kendes ikke, men det kan ikke udelukkes, at smitten kunne være sket i forbindelse med, at vildsvin går på rov i skraldespande i byområder (Møllergaard, 2009).

Der har desuden været udbrud af svinepest i flere øst-europæiske lande. I Tyskland var der sidst udbrud af klassisk svinepest i en tamsvinebesætning i 2007 (OIE WAHID, 2008).

Figur 22. Kort over udbrud af klassisk svinepest i vildsvin, Tyskland, januar-februar 2009 (Defra, 2009).

7.1.3 Konsekvenser for introduktion og spredning af klassisk svinepest ved introduktion af vildsvin til Danmark

Fritzemeyer et al. (2000) anslog, at 58 % af udbrud af svinepest i europæiske svinebesætninger var forårsaget af smitte fra vildsvin.

Etabling af en vildsvine-population i Danmark vil påvirke risikoen for introduktion af klassisk svinepest enten gennem en mulig spredning af virus fra den tyske vildsvinepopulation eller ved bevidst eller ubevidst fodring af vildsvin med kontaminerede fødevarer. Forøget spredning af virus kan opstå, hvis et udbrud starter i tamsvin og spredes til vildsvine-populationen (Alban et al, 2005).

7.1.4 Wildrisk rapporten

Alban et al., (2005) har estimeret risikoen for introduktion til Danmark ved etablering af en vildsvine-population i Danmark. Hovedkonklusionen er, at risikoen forøges meget lidt, så længe der ikke er svinepest nord for Kielerkanalen. Denne konklusion er baseret på, at de anvendte habitatmodeller estimerer vildsvins habitatvalg korrekt i de nuværende landskaber. På grundlag af de anvendte habitatmodel konkluderes det af Alban et al. (2005) i Wildrisk rapporten, at indvandring af vildsvin fra Tyskland ikke er særligt sandsynlig, da Sønderjylland har en lav forekomst af vildsvine-egnede habitater. Desuden konkluderes det, at kun ca. 10 % af Danmark omfatter områder, der kan betragtes som vildsvine-egnede habitater.

Disse estimater er imidlertid i høj grad afhængige af, at der ikke er svinepest nord for Kielerkanalen, og at den anvendte habitat-model er korrekt. Hvis disse kriterier er opfyldte, er der stor sandsynlighed for, at der ikke sker opblanding af en dansk vildsvinepopulation med den tyske population.

Men i modsat fald må den danske vildsvinepopulation antages at være en integreret del af den nordeuropæiske population med deraf følgende risiko for smittespredning.

7.1.5 Smittespredning – den menneskelige faktor

De nye tilfælde af svinepest i vildsvin i 2009 viser, at svinepest kan dukke op i vildsvin i områder, hvor der ikke har været påvist svinepest-virus i mange år. På trods af skrappe lovgivningsmæssige forholdsregler, som har til formål effektivt at hindre mulighederne for smittespredning, så kan det konstateres, at mennesker – uvidende eller med fuldt overlæg – bryder de i vide kredse velkendte regler og dermed kan forårsage, at smitten pludseligt spredes til nye områder (Møllergaard, 2006). Der er således risiko for, at svinepest kan introduceres til Danmark eller til området syd for den dansk-tyske grænse, men nord for Kielerkanalen.

7.1.6 Holder Wildrisk rapportens habitatmodel?

Den nuværende spredning af vildsvin i Tyskland og Sverige udfordrer de eksisterende habitatmodeller. Populationsstigningen i både Tyskland og

Sverige overstiger langt de tidligere prognoser. Vildsvine har i praksis vist sig at være langt mindre afhængige af skov end f.eks. Wildrisk rapportens habitatmodel forudsætter. De tyske erfaringer (Appendiks 3) peger entydigt på, at vildsvinets krav til både adgang til føde og dækning til fulde kan opfyldes i en række moderne landbrugsafgrøder og i en væsentlig del af året – i særdeleshed i majsafgrøder. Vildsvin foretrækker stadig eller er afhængige af skovdækkede habitater, når landbrugsafgrøderne er høstede og markerne bare. Grisene er dog også ganske mobile og tilpasningsdygtige, hvorfor det i praksis har vist sig, at de også kan sprede sig i relativt skovfattige landskaber som det slesvigske nord for Kielerkanalen. Derfor er Wildrisk rapportens habitatmodel ikke nødvendigvis forkert; blot er vildsvin mindre afhængige af skovhabitater end den forudsætter, når der er ”kunstige habitater” i landskabet som opfylder eller overgår dyrenes krav til levested i en del af året. Derfor underestimerer habitatmodellen tilsyneladende den potentielle vildsvinepopulationens størrelse og udbredelse i Slesvig-Holsten og Danmark, hvorved sandsynligheden for indvandring af vildsvin fra Tyskland alt andet lige stiger væsentligt. En dansk vildsvinepopulation kan i så fald ikke betragtes som en isoleret population i forhold til den tyske population.

Samtidig må en stadig stigende population af vildsvin i Tyskland forventes at medvirke til forøget spredning af svinepest-virus i den tyske vildsvinepopulation, og dermed risiko for en større geografisk udbredelse i Tyskland.

European Commission (1999) konkluderer, at ved en bestandstæthed over 1 modtagelig gris pr kvadratkilometer og med fri bevægelighed mellem forskellige områder, vil svinepest etablere sig vedvarende i population, når virus er introduceret i området. For at sætte denne nævnte bestandstæthed i relief, skal det nævnes at Tysklands landareal er 357.000 km², hvorfor 2008-09 afskydningen på 640.000 vildsvin viser, at den tyske vildsvinebestand for længst har passeret den tæthed, som EU-kommissionen betragter som kritisk for smittespredningen.

Alban et al. (2005) estimerer, at der kun sker virus-overførsel til vildsvinepopulationen, hvis der er mindre end 500 meter mellem vildsvine-habitatet og svinebesætningen. Med baggrund i den habitatmodel, som blev anvendt i habitatmodellen, konkluderede Alban et al. (2005), at 25 % af danske svinebesætninger var tæt på et vildsvinehabitat. Hvis der kan forventes en større udbredelse – både som følge af større migration og efterfølgende bestandstilvækst og som følge af større udbredelse, vil andelen af svinebesætninger med mulighed for kontakt til vildsvin stige væsentligt.

7.1.7 Økonomiske konsekvenser af udbrud med tilstedeværelse af vildsvin i Danmark

Alban et al. (2005) beskriver, at tilstedeværelse af vildsvin i Danmark vil forlænge perioden med eksportstop ud af EU betydeligt. Der vil være krav om dokumentation for, at der ikke er sket spredning af infektionen til vildsvinepopulationen. Som minimum må det forventes, at eksportstoppet

forlænges med 60 dage. Det økonomiske tab forbundet med udbruddet stiger herved til minimum 2 mia. kroner.

Wildrisk-rapporten (Alban et al, 2005) anfører en række udbrudsscenarioer og deres økonomiske konsekvenser (Tabel 2). Her vurderes et udvalg af disse scenarier, og deres relevans og validitet diskuteres.

Tabel 2. Udbrudsscenarioer for svinepest med og uden vildsvin i Danmark (Alban et al. 2005 - Wildrisk-rapporten)

	Vildsvin i DK	Udbrud i vildsvin	Udbruddets varighed i tamsvin, dage	Eksportstop, dage	Tab
Scenarie 1.	Nej	Nej	13	113 dage	1,4 mia. kroner
Scenarie 2.	Ja	Nej	13	173 dage	2,0 mia. kroner
Scenarie 3.	Ja	Ja	13	173 dage	2,1 mia. kroner

Tilstedeværelse af vildsvin vil således forøge tabet ved et udbrud med ca. 50 % på grund af et længere forløb med at dokumentere frihed for sygdommen i vildsvinepopulationen (Alban et al, 2005). Den minimale forskel på Scenarie 2 og 3 skyldes afrunding og afspejler en meget lille forlængelse af epidemien.

En meget væsentlig antagelse i Scenarie 3 er, at bekæmpelsen af svinepest foregår ved nedskydning af hele populationen i det berørte område, og at denne nedskydning kan foregå indenfor ganske få dage, efter udbruddet er konstateret. Det er imidlertid tvivlsomt, om dette overhovedet er muligt. Det har ikke været muligt at finde eksempler på en fuldstændig nedskydning af en population i en vidt udbredt og etableret vildsvinebestand. Artois et al (2002) anfører, at jagt som redskab i forbindelse med udryddelse af svinepest i en population ikke har den store effekt, og i mange tilfælde kan være med til at sprede virus yderligere, da den forstyrrelse som jagten medfører, vil få vildsvinene til at vandre og dermed forøge smittespredningen.

Hvis vildsvin inficeres, må det antages, at eksportstop til en række lande må blive væsentligt længere, end Wildrisk-rapporten antager. Så længe det ikke er dokumenteret, at der ikke længere er svinepest i vildsvinene, må det på baggrund af erfaringer fra Belgien, Spanien og Tyskland antages, at der ikke kan eksporteres til f.eks. Japan, før det er dokumenteret, at svinepest-udbruddet i vildsvin er under kontrol. Denne periodes længde kan ikke estimeres eksakt, da den vil være afhængig af, hvor udbruddet sker, og hvor stor vildsvinepopulationen vil være, men eksportstoppet på nogle af højprismarkedene kan blive af flere års varighed.

Et mere realistisk bud vil være, at der vil gå mere end et år, inden der igen kan eksporteres til højprismarkedet som Japan. Det månedlige eksporttab er

i Wildrisk-rapporten estimeret til ca. 300 mio. kroner. I så fald er det samlede tab ca. 3,1 mia. kroner.

Det må forventes, at markedsreaktionen fra tredjelands-markederne er uafhængige af, om der bliver påvist svinepestsmitte hos tamsvin. Et fund i vildsvin må således forventes at have samme markeds-mæssige konsekvens, uanset om der sker smitte til tamsvin.

Det kan ikke udelukkes, at hvis der er udbrud af svinepest blandt vildsvin, bliver konsekvensen, at bestanden af vildsvin må betragtes som permanent inficeret, og Danmark vil således være udelukket fra en række højprismarkeder på ubestemt tid, således som det er tilfældet i dele af Tyskland. De økonomiske konsekvenser af dette vil være, at dansk svineproduktion vil reduceres ganske betydeligt, og deraf følgende nedgang i den danske eksportindtjening.

7.1.8 Vaccination som bekæmpelsesstrategi i vildsvin

EU har en ikke-vaccinationsstrategi for tamsvin. Vaccination vil således ikke blive anvendt til tamsvin. Flere europæiske lande, herunder Tyskland, anvender vaccination af vildsvin som bekæmpelsesforanstaltning. Vaccinen tildeles ved at udlægge foder, hvor vaccinen er iblandet.

Denne strategi er ikke fordelagtig i en dansk situation, med mindre det accepteres, at danske vildsvin er permanent inficeret. En bekæmpelsesstrategi med vaccination har et forløb af flere års varighed, og skal følges op af dokumentation for frihed efter stop af vaccination. Der har med held været gennemført udryddelseskampagner af denne type i andre lande, men forløbet tager flere år.

7.1.9 Økonomiske konsekvenser af forøget risiko for udbrud af svinepest i Danmark, givet der er vildsvin i Danmark

Den økonomiske konsekvens af at etablere en vildsvinepopulation i Danmark er en funktion af den forøgede sandsynlighed for udbrud, der kan tilskrives det forhold, at der er vildsvin i Danmark, samt det forøgede tab ved udbruddet, der kan tilskrives, at der er vildsvin i Danmark, som beskrevet ovenfor.

Wildrisk-rapporten beskriver, at der er en negligerbar forøgelse af sandsynligheden for et udbrud under de tidligere beskrevne forudsætninger: At habitatmodellen holder med hensyn til indvandring fra Tyskland, og at der ikke er svinepest i vildsvin nord for Kieler-kanalen. Disse forudsætninger har den seneste bestandsudvikling i Tyskland samt den seneste spredning af svinepest i vildsvinepopulationen til dele af Tyskland, hvor svinepest ikke har været set i årevis, sat alvorlige spørgsmålstejn ved.

Det er ikke muligt på dette grundlag at estimere den forøgede sandsynlighed for introduktion af svinepest ved at etablere en vildsvine-population i Danmark, men for at belyse konsekvenserne antages her, at risikoen for, at vildsvin inficeres som det første tilfælde, er af samme størrelsesorden som risikoen for, at tamsvin inficeres.

Den årlige sandsynlighed for et udbrud i det nuværende scenarie uden vildsvin kan estimeres som 1/divideret med antal år siden det sidste udbrud (1933). Den årlige sandsynlighed kan således angives til $1/77=1,3\%$. Konsekvensen af et udbrud er et økonomisk tab på 1,4 mia. kroner, eller et årligt gennemsnitligt tab på 18 mio. kroner.

Det er på denne baggrund muligt at undersøge, hvad de økonomiske konsekvenser er, under antagelse af en forøget risiko. Til disse beregninger er det antaget, at risikoen for at vildsvin inficeres som det første tilfælde er af samme størrelsesorden som risikoen for, at tamsvin inficeres som det første tilfælde. Der er således en fordobling af risikoen i forhold til i dag, et udbrud per 33 år, fordelt med et udbrud, der starter i tamsvin per 77 år, og et udbrud, der starter i vildsvin per 77 år.

De økonomiske konsekvenser af et udbrud, hvor vildsvin ikke inficeres først, angives til 2 mia. kroner (Tabel 2), eller 26 mio. kroner per år.

De økonomiske konsekvenser af et udbrud, hvor vildsvin bliver inficeret, er her beregnet til 3,1 mia. kroner, eller 40 mio. kroner pr år.

Sammenlagt medfører dette en ekstra udgift på 66 mio. kroner om året. Det skal igen understreges, at disse estimater er behæftet med meget stor usikkerhed, men at usikkerheden i større grad tilsiger, at beløbet bliver større end mindre. Og det er vigtigt at forholde sig til, at tabet på 2-3,1 mia. kroner med lige så stor sandsynlighed kan være realiseret i år som om 100 år.

7.2 Afrikansk svinepest

7.2.1 Sygdom og konsekvenser af udbrud

Afrikansk svinepest er en virussygdom, der medfører store tab i svinebesætninger. Virus smitter mellem dyr på samme måde som klassisk svinepest-virus, men overføres derudover også med flåten *Ornithodoros*. Eksportkonsekvenserne ved et udbrud i en dansk svinebesætning er sammenlignelige med konsekvenserne ved udbrud af klassisk svinepest.

7.2.2 Forekomst

Afrikansk svinepest forekommer vidt udbredt i Afrika, hvor virus findes hos vortesvin uden at fremkalde sygdom. Afrikansk svinepest har gennem mange år været udbredt på Sardinien (OIE WAHID, 2008), hvor bekæmpelse er meget vanskelig, da virus findes i vildsvin, og en del af svineproduktionen foregår under meget ekstensive forhold.

Der har været udbrud af afrikansk svinepest i Belgien og Holland i 1980'erne. Udbruddene var formentlig forårsaget af ulovlig fodring med madaffald (Terpstra og Wensvoort, 1986; Birot et al, 1987).

Det seneste år har der været udbrud af afrikansk svinepest i Kaukasus. Virus har spredt sig til Armenien, Georgien, Azerbajjan og Rusland. I 2007 sprang infektionen ca. 1500 km mod øst i forhold til den hidtidige udbredelse. Senest er der desuden sket yderligere spredning i Rusland, og det seneste

udbrud var få hundrede kilometer fra de baltiske lande. Figur 23 viser udbrud af afrikansk svinepest i Rusland og Kaukasus per november 2009. I disse lande er afrikansk svinepest også fundet i vildsvin, hvad der bidrager yderligere til vanskeligheder med bekæmpelsen. FAO (Beltrán-Alcrudo et al, 2009) advarer om, at det er sandsynligt, at infektionen vil sprede sig yderligere mod nord og vest og nærme sig de baltiske lande og det øvrige Østeuropa.

Figur 23. Udbrud af afrikansk svinepest pr november 2009 (OIE WAHID, 2009)

Udbredelsen af mulige vektorer er en væsentlig problemstilling i forbindelse med bekæmpelse af afrikansk svinepest. Flåten *Ornithodoros* forekommer ikke i Danmark, men det er uvist, hvad klima-forandringerne vil betyde for udbredelsen af *Ornithodoros*. Desuden er det uvist, om andre flåter kan være vektorer (Uttenthal, 2009). *Ixodes ricinus* (skovflåten) er vidt udbredt i den danske natur.

7.2.3 Konsekvenser for introduktion og spredning af afrikansk svinepest ved introduktion af vildsvin til Danmark

Hvis *Ixodes ricinus* kan inficeres, eller hvis *Ornithodoros* introduceres i Danmark, vil udbrud af afrikansk svinepest i vildsvin nærmest umuliggøre bekæmpelse af afrikansk svinepest uden bortskydning af hele vildsvinepopulationen.

Afrikansk svinepest forekommer i dag ikke i Tyskland eller andre områder nær Danmark. Der er således ikke en umiddelbar risiko forbundet med introduktion af vildsvin. Men fortsætter den spredning, som foregår

umiddelbart øst for EU i Rusland, kan dette trusselsbillede ændres fundamentalt.

7.3 Brucellose

7.3.1 Sygdom og konsekvenser af udbrud

Brucella suis er ansvarlig for svinebrucellose. Infektionen fremkalder aborter og reproduktionsforstyrrelser hos søer og betændelse i testikler og kønsveje hos orner med risiko for sterilitet. Infektionen kan spredes ved at æde inficeret materiale eller kan overføres seksuelt (Godfroid, 2002). *Brucella suis* inddeles i flere typer, hvoraf specielt biovar 2 har interesse i forbindelse med vildsvin under danske forhold. *Brucella suis*, biovar 2 kan inficere harer, og vildsvin og tamsvin kan smittes ved at æde inficerede harer. *Brucella suis*, biovar 2 har begrænset zoonotisk betydning. Der er rapporteret om et enkelt tilfælde om smitte til mennesker (Godfroid, 2002). Fund af *Brucella suis* i en dansk besætning vil ikke medføre væsentlige eksportproblemer, men den berørte besætning vil blive slået ned med deraf følgende tab.

7.3.2 Forekomst

Brucella suis biovar 2 er fundet enkelte gange i danske harer. Et udbrud i en frilands-besætning i 1999 skyldes formentlig smitte fra harer til svin. *Brucella suis* biovar 2 er sidst påvist i danske harer i 2002 (Fødevarestyrelsen, 2009). En undersøgelse af forekomsten i tyske vildsvin viste, at 12,1 % af svinene havde antistoffer mod brucella-bakterier i blodprøver med store variationer mellem de forskellige områder (Melzer et al, 2007).

7.3.3 Konsekvenser for introduktion og spredning af brucellose ved introduktion af vildsvin til Danmark

Forekomsten af *Brucella suis*, biovar 2 forventes at være lav i den danske harepopulation. Men ved etablering af en vildsvinepopulation er der mulighed for at vildsvin inficeres. Specielt inficerede orner kan sprede smitten meget via seksuel overførsel. Herved kan der også ske overførsel til udendørs sohold, hvis vildorner trænger ind i indhegningen til soholdet.

Det er ikke muligt at kvantificere denne risiko, men det må betragtes som sandsynligt, at denne begivenhed vil finde sted, men formentlig med flere års mellemrum, og udbrud vil med stor sikkerhed kun omfatte en enkelt eller nogle få besætninger.

7.4 Trikiner

7.4.1 Sygdom og konsekvenser af udbrud

Trikiner er rundorme, der smitter via kød. Når et modtageligt individ spiser ukogt kød med cyster, klækkes disse i tarmen, hvor forplantningen finder

sted. Hunnerne føder herefter larver, der trænger ud i muskulaturen, hvor de etablerer nye cyster (Straw et al, 2006).

Afhængig af antallet af larver medfører dette en lang række symptomer, herunder hjertesvækkelse, åndedrætsvanskeligheder, muskelsmerter etc. Sygdommen er i svære tilfælde dødelig for mennesker, der har spist inficeret kød, der ikke har været frosset eller tilstrækkeligt varmebehandlet. Denne livscyklus betyder, at trikiner ikke smitter mellem dyr, men kun ved at æde kød fra inficerede dyr. For svins vedkommende kan smitte fra gris til gris således kun forekomme ved kannibalisme.

Svin har kun milde og forbigående symptomer ved infektion med trikiner.

7.4.2 Forekomst

Trikiner er ikke påvist i danske svin siden 1930 (OIE WAHID, 2008). Alle danske svin slagtet på eksportautoriserede slagterier er blevet undersøgt i 80 år uden fund. Danmark har nu opnået status som område med ubetydelig forekomst af trikiner i EU, hvilket betyder, at trikin-overvågningen kan ændres til en risiko-baseret overvågning af alle søer og orner samt slagtesvin fra udendørs besætninger. Herved kan der spares ca. 20 mio. kroner årligt.

Trikiner er påvist i ræve i Danmark, senest i 1996. Det må derfor betragtes som sandsynligt, at trikiner findes i den vilde fauna i Danmark, om end i et meget lavt niveau. Udbrud af human trikinose forekommer hvert år i flere europæiske lande, forårsaget af inficeret kød, herunder vildsvinekød.

7.4.3 Konsekvenser for fund og spredning af trikiner ved introduktion af vildsvin til Danmark

Ved introduktion af vildsvin til Danmark må det påregnes, at vildsvin skal overvåges for trikinose, ligesom det sker i Tyskland og Sverige for alt kød, som sælges. I Sverige må jægeren i princippet undlade trikinundersøgelse af kød til eget forbrug (Afsnit 13.2.6 og 13.3.3). Ved fund af trikiner i vildsvin kan det ikke udelukkes, at det kan påvirke Danmarks status som område med ubetydelig forekomst af trikiner, og dermed kan det blive nødvendigt at genoptage en overvågning af alle danske svin med de omkostninger, det har.

Det er ikke muligt at sætte et præcist estimat på risikoen for, at trikiner vil blive påvist i vildsvin, hvis de introduceres til den danske fauna, men hvis de påvises, vil det formentlig være i et lavt niveau.

Trikiner spreder sig ikke fra vildsvin til tamsvin, med mindre der sker ulovlig fodring af tamsvin med kødaffald fra vildsvin.

7.5 Øvrige sygdomme

For en række sygdomme, som mund- og klovesyge, swine vesicular disease, Aujeszky's disease er der en teoretisk mulighed for, at vildsvin kan inficeres, men der har ikke været tilfælde i Europa over en meget lang årrække, hvor vildsvin har været årsag til udbrud hos tamsvin. Der har for nylig været et

tilfælde af Aujezky's disease hos en jagthund i Tyskland. Tilfældet formodes at være forårsaget af fodring med rått kødaffald fra vildsvin.

Der har heller ikke været beskrevet spredning til vildsvin og andet vildt i Europa i forbindelse med udbrud af for eksempel mund og klovesyge i 2001.

Ved udbrud af disse sygdomme er det største problem i forbindelse med vildsvin således, at importlande kan stille ekstra krav om overvågning og dokumentation for at infektionen ikke er spredt til vildsvin, og dermed forsinke tidspunktet for genoptagelse af import af dansk kød.

Det må således forventes, at det økonomiske tab ved et udbrud af mund- og klovesyge i danske husdyr med en etableret bestand af vildsvin i Danmark vil være af samme størrelsesorden som tabet ved et svinepestudbrud, uden at der sker spredning til vildsvinene, altså i størrelsesordenen 2 mia. kroner.

7.6 Specielle forhold vedrørende udendørs produktion

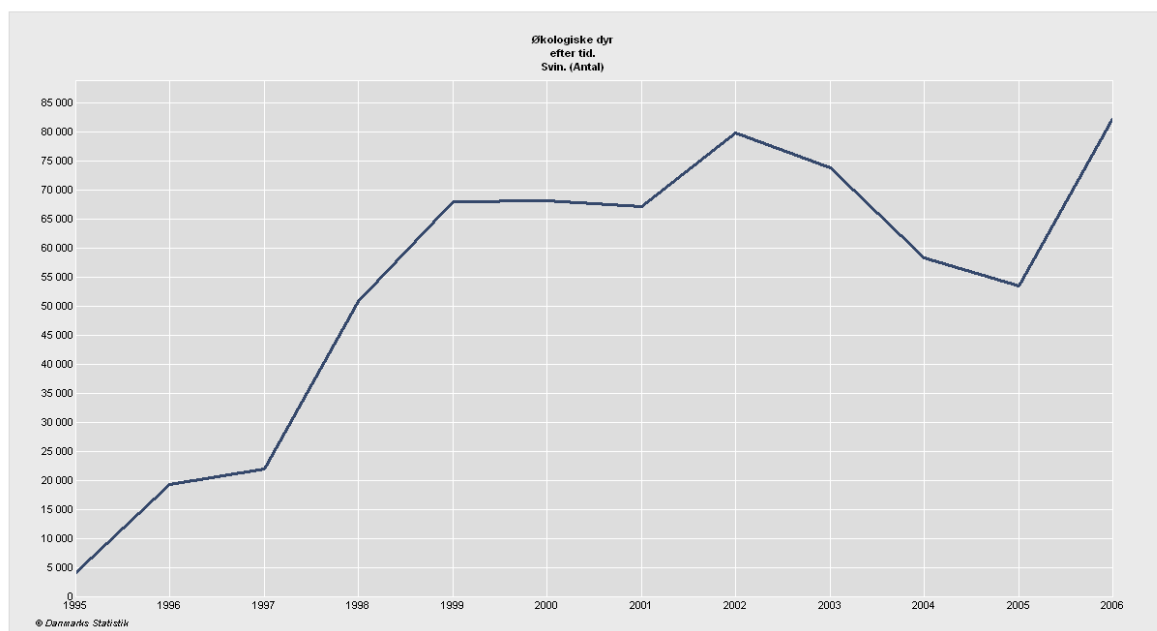
Frilandsproduktionen i Danmark udgør ca. 0,3 % af den samlede svineproduktion. Den økologiske bestand af svin er steget fra knap 5.000 svin i 1995 til ca. 80.000 i 2006 og udgør i dag ca. 1 % af produktionen. Der er ikke offentliggjort nyere statistikker på området.

I CHR-registeret er der pr. 1. januar 2010 registreret 90 økologiske svinebesætninger og 102 udendørs besætninger. Tabel 3 viser antal besætninger indenfor forskellige størrelseskategorier for henholdsvis søer og slagtesvin fordelt på økologiske besætninger og frilandsbesætninger.

Tabel 3. Antal økologiske besætninger fordelt på besætningsstørrelse.

Antal dyr	Antal besætninger med søer		Antal besætninger med slagtesvin	
	Økologiske	Friland	Økologiske	Friland
0	27	35	14	29
1-10	29	37	16	34
11-100	15	15	20	22
101-500	17	15	17	9
>501	2	0	23	8
Total	90	102	90	102

Figur 22. Udvikling i den økologiske produktion af svin.

Frilands-produktion og økologisk produktion er karakteriseret ved, at dyrene i hele eller dele af deres liv opholder sig udendørs. Dette forøger naturligvis risikoen for, at disse dyr kommer i berøring med vildsvin, enten ved at grise bryder ud fra indhegningen, eller ved at vildsvin bryder ind i indhegningen, for eksempel i forbindelse med brunst hos søerne.

Som beskrevet under brucellose, udgør dette en speciel smittefare for frilandsproduktionen. Men for de fleste sygdommes vedkommende vil dette kun have betydning for den enkelte besætning og vil ikke påvirke Danmarks mulighed for eksport, med mindre uønskede sygdomme etableres i vildsvin.

Samspillet mellem forekomst af sygdomme i vildsvinepopulationen og betydningen for udendørs svineproduktion er opsummeret i Tabel 4.

Sygdomme, der allerede forekommer i den danske svinepopulation, kan spredes fra vildsvin til udendørs svineproduktion med deraf følgende sygdomstab for den enkelte besætning, men det vil ikke påvirke Danmarks status med hensyn til eksporten.

Forekomst af ondartet smitsomme sygdomme som mund- og klovesyge og svinepest i vildsvin vil medføre, at det er umuligt at opretholde en udendørs svineproduktion i det berørte område, så længe der er cirkulerende smitstoffer i vildsvinene.

Tabel 4. Betydning af vildsvin for udendørs svineproduktion.

	Forekomst af sygdomme i vildsvin	
	Eksotiske sygdomme som mund og klove syge og svinepest	Sygdomme, der i forvejen forekommer i danske svin.
Betydning for eksporten	Stor	Ingen
Betydning for den enkelte udendørs besætning	Udendørs produktion umulig i det berørte område	Stor for den enkelte besætning

Overordnet set vil en etablering af en fritlevende bestand af vildsvin i Danmark i et vist omfang medføre negative konsekvenser for økologisk produktion og frilands-produktion, men ikke i et omfang, så det forventes at påvirke udviklingen i økologisk produktion og frilands-produktion målbart på længere sigt. Dette selvfølgelig under forudsætning af, at eventuelle udbrud af ondartet smitsomme sygdomme i vildsvin bliver bekæmpet effektivt.

8 Vildsvin og friluftsliv

Dette kapitel belyser forholdet mellem vildsvin, mennesker og friluftsliv i byer og bynære områder samt principielt i det åbne land. Der er imidlertid ikke mange brugbare oplysninger på skove og det åbne land og de problemstillinger, der måtte opstå i forhold til friluftsliv og anden menneskelig aktivitet. Dette kapitel bygger derfor hovedsagligt på arbejdsgruppens studietur til Berlin, hvor man i stigende grad har måttet lære at håndtere urbane vildsvin (Afsnit 13.3.2). Der findes endnu ikke tilsvarende erfaringer fra Sverige. Relationerne mellem mennesker og vildsvin herunder friluftslivet og vildsvin i byer og bynære områder antager vi på mange måder repræsenterer en ”koncentreret” udgave af relationerne i landskabet generelt. Med andre ord, hvis der er potentielle problemer i forholdet mellem friluftsliv og mennesker i de bynære områder, vil de samme eller beslægtede problem sikkert også kunne vise sig i landskabet udenfor. Omvendt – hvis en række forventede eller mulige problemstillinger ikke rapporteres fra byerne og de bynære områder, så kan det opfattes som en indikation på, at problemerne er fraværende eller i det mindste af meget begrænset omfang – vel vidende at manglende dokumentation for en problemstilling ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at problemet ikke eksisterer.

Vildsvins tilstedeværelse i storbyer som Berlin har tilført problemstillingen omkring grisene nye vinkler. Blandt ulemperne tæller skader i haver, parker, kirkegårde, golfbaner samt trafikuheld i bymæssig trafik, ligesom konfrontationer mellem mennesker, hunde og vildsvin sker.

De mest kritiske situationer opstår typisk, hvis en hund – som ikke er under ejerens kontrol – angriber et vildsvin, og ejeren forsøger at lægge sig imellem, når vildsvinet enten forsvarer sig selv eller dens grise, hvis det drejer sig om en so med grise.

Vildsvinene kan dog også bringe værdifulde naturoplevelser tæt på byens beboere – hovedsageligt i byens parker og grønne områder. Det er vigtigt, at der i forhold til den mere og mere urbaniserede befolkning, sker en vedvarende formidling af konkrete kendsgerninger og regler, som skal erkendes og overholdes i omgangen med vilde dyr. Ellers kan de gode og spændende oplevelser omkring vildsvinene hurtigt blive skræmmende eller negative. Det vigtigste er vedvarende at huske befolkningen på, at vildsvin ikke bør fodres eller på anden måde forsøges tæmmet. Ligeledes er løse hunde og vildsvin en meget dårlig cocktail.

Et grundlæggende spørgsmål vedrørende vildsvin er, om det er farligt eller fredeligt i forhold til mennesker. Som udgangspunkt er vildsvinet et sky dyr, der undviger kontakt med mennesker trods det forhold, at mange anser det for et aggressivt dyr (Bengtsson, 2004). Desuden er vildsvinet nataktivt, når det udsættes for jagt og regulering, eller hvor der typisk ikke er mange mennesker i skoven, men der er dog mulighed for at forstyrre vildsvin om dagen. I tilfælde af, at vildsvin føler sig truet, kan det forsvare sig med stor kraft. En rapport om vildsvin i Halland (Lantbrukarnes Riksförbund et al, 2004) påpeger, at spontane udfald mod mennesker er usædvanlige. Vildsvin

har god hørelse, så de opfanger bl.a. tale og fortrækker normalt herefter. Til gengæld er der rapporter om, at alt for aggressive hunde er blevet svært skadede.

Den svenske vildsvineforsker Jonas Welander fremhæver, at på samme måde som med rovdyr, overdrives farligheden (Hellmark 2002). Dog er der større risiko ved anskudte eller trafikskadede dyr. Welander understreger, at dyr i hegninger kan være mere stressede, og de under visse omstændigheder kan gå til angreb. I England er vildsvin opført på den liste over farlige dyr, som er en del af The Dangerous Wild Animal Act fra 1976. Wilson (2005) har opgjort antallet af og typen af farlige episoder (mellem personer og vildsvin), der er nævnt i den engelske presse i perioden 1998-2005. I to tilfælde blev folk væltet omkuld af vildsvin. Her er der vel at mærke tale om vildsvin, der er undslupne fra indhegninger, og forklaringen, der gives, er, at disse vildsvin ikke skyr mennesker i samme grad som vilde vildsvin.

Den engelske styrelse, DEFRA (www.defra.gov.uk), der regulerer miljøet og landdistrikter, har udstedt nogle retningslinier i forbindelse med vildsvin: Man bør ikke færdes i steder med underskov, hunde bør holdes i snor, og skulle man komme tættere på et vildsvin, bør man gå en stor bue uden om vildsvinet, eller vente til dyret selv fortsætter. De engelske retningslinier sigter dog mod vildsvin, der er af en stamme, som består af undslupne dyr og derfor som nævnt forventes at være mindre sky end en vildtlevende stamme. Ved vildtlevende vildsvin anses risikoen for farlige sammenstød mindre.

Der foreligger dog ikke forskning på området, der kan belyse i relevant form for danske forhold, hvordan vildsvin vil reagere på friluft aktiviteter, der typisk og hyppigt forekommer i danske skove og i det åbne land (f.eks. spørgsmål som: Bliver vildsvin skræmt af heste (i modsætning til hjortevildt), eller forholder det sig omvendt? Hvad sker der med orienteringsløbere (der ikke holder sig til veje og befæste stier)? Hvordan reagerer vildsvin på løse hunde i skoven? Disse og andre lignende problemstillinger er potentielle, som dog ikke kan belyses nærmere på nuværende tidspunkt.

8.1 Rekreative og oplevelsesmæssige værdier

Når vildsvin generelt udsættes for jagt, forbinder de mennesker med fare og bliver overvejende nataktive. Man vil derfor sjældent se dem i skovene og landskabet i dagtimerne, og sandsynligvis af denne grund har man hverken i Tyskland eller Sverige beskæftiget sig ret meget med, hvordan vildsvin i naturen påvirker friluftslivet.

Danske erfaringer med vildsvin i Tofte skov (Afsnit 14.1) viser, at der forvaltningsmæssigt er muligheder for – under særlige omstændigheder – at sikre, at vildsvin generelt forbliver dagaktive og dermed synlige for publikum, ligesom de heller ikke er særligt sky. De oplevelsesmæssige værdier og muligheder, som hermed frembringes, kan være store, men der er kun meget begrænset viden om dette på nuværende tidspunkt.

Det er ikke muligt at fastslå med sikkerhed, hvorfor vildsvinene i Tofte Skov har en adfærd, som på mange måder er attraktiv i relation til friluftslivet, men i Afsnit 14.1 diskuteres årsagssammenhængene og mulighederne for gennem forvaltningen at nå samme resultat andre steder. Vi kan ikke med sikkerhed afdække årsagssammenhængene, men konkluderer, at det formodentligt er de relativt få og afgrænsede jagter i efteråret på vildsvinene, som primært gør, at de er dagaktive resten af året. Derudover kan den regulerede adgang til området samt fodringen måske også bidrage til den dagaktive adfærd samt den begrænsede skyhed.

Vi kan ikke ud fra denne erfaringsudredning sige noget om, hvorvidt f.eks. heste bliver forskrækkede i mødet med fritelevende vildsvin, eller om og i hvilket omfang mountainbikere, orienteringsløbere eller svampeplukkere vil kunne komme ud for ubehagelige situationer i mødet med vildsvin. Dog vil vi henvise til den relativt omfattende erfaring med forvaltning af vildsvin i Berlin, hvor mennesker og vildsvin ofte er i tæt kontakt (Afsnit 13.3.2). Vi fik ikke dér kendskab til eksempler af førnævnte art. Problemer med vildsvin i trafikken samt problemer med løstgående hunde var helt dominerende i forhold til ubehagelige oplevelser for mennesker. Desuden var der også problemerne med byens ”markskader” – dvs. dyrenes roden i private haver, parker m.v. (Afsnit 8.2.2).

Jensen (2009) har undersøgt danskernes holdninger til forskellige vildtarter, herunder vildsvin. Heraf kan man udlede, at vildsvin både kan opleves som en spændende tilføjelse til naturoplevelsen, men også at de anses for at være skræmmende. Kun få af respondenterne havde dog en afklaret holdning til, hvordan det vil være at møde vildsvin i den fri natur. Se afsnit 10.3.2 for en uddybning af undersøgelsen.

Baseret på studieturen til Berlin, kan vi dog konkludere, at vildsvinet ikke generelt anses som et farligt dyr, men hvis det er såret, føler sig trængt, eller bliver angrebet af en løs hund, vil det forsvare sig, hvilket kan medføre farlige situationer. Der findes så vidt vides ikke eksempler på *uprovokerede* vildsvineangreb på mennesker. Det er dog vigtigt, at brugerne af naturen er informeret om vildsvins normale adfærd, skulle der på et tidspunkt forefindes en vild bestand i Danmark, så de kan forholde sig hensigtsmæssigt.

I evt. oplysnings- og informationskampagner gælder det derfor først og fremmest om:

- at hundeejere forstår, at deres hunde skal holdes i snor, så de ikke kan angribe vildsvin og dermed kan bringe både ejer og hund i fare, når vildsvinet forsvare sig – en situation som navnlig kan opstå, hvis hundeejeren forsøger at beskytte eller forsvare sin hund
- at befolkningen forstår, at vildsvin ikke må fodres, da dyrene derved kan miste noget af den naturlige skyhed i forhold til mennesker, hvorved risikoen for ubehagelig eller farlig nærkontakt stiger
- at der er en udbredt viden om, at man under alle omstændigheder skal undgå at komme i nærheden af, og slet ikke forsøge at komme i kontakt med smågrisene, som soen i givet fald vil forsvare

- at man som skovgæst el. lign. ikke skal forsøge at opsøge vildsvin – og slet ikke sårede vildsvin (f.eks. anskudte eller påkørte dyr) i den tro, at man kan ”hjælpe” – med mindre det drejer sig om egentlig eftersøgning af anskudte dyr i forbindelse med jagt eller regulering
- at mennesker generelt forstår, at vildsvin ikke er aggressive eller farlige dyr, hvis man undgår ovennævnte eksempler på ulovlig eller u hensigtsmæssig adfærd i forhold til dyrene.

Fra studiebesøgene i vore to nabolande – og litteraturen – forekommer vildsvinejagten at indeholde den største oplevelsesmæssige værdi, der er knyttet til vildsvin – bl.a. fordi dyrene helt overvejende er nataktive. Se også Afsnit 10.4 vedr. jagtens økonomi.

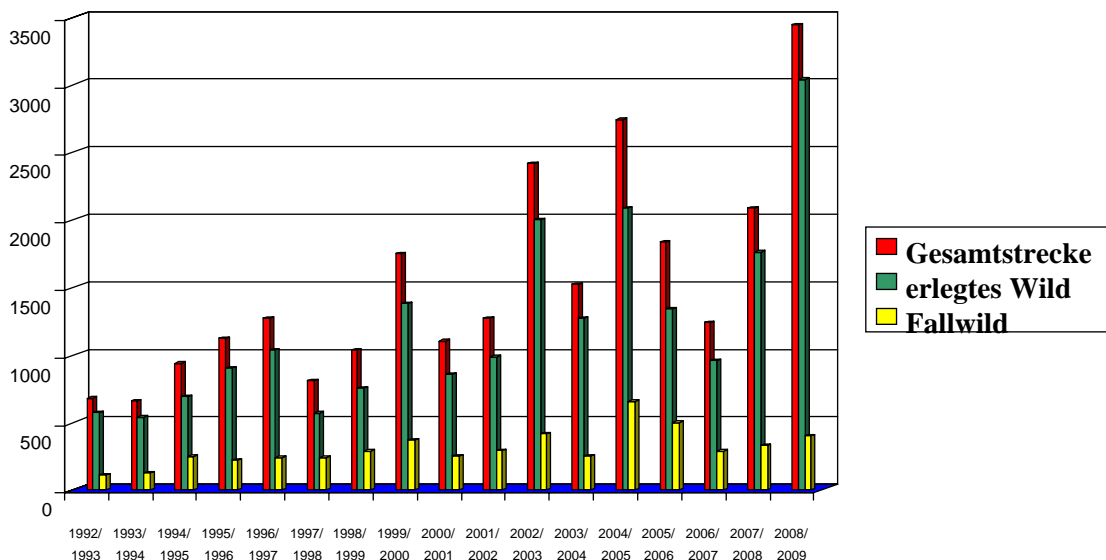
Al afskydning i bymæssig bebyggelse i Tyskland sker ved regulering – ikke ved jagt. Det er samme regelsæt i Danmark – og formodentlig også i Sverige, hvor problemstillingen med vildsvin i byen tilsyneladende endnu ikke har været aktuel. Berlins skove dækker imidlertid et areal på 16.000 ha, hvor almindelig jagt i højere grad er mulig.

8.2 Urbaniserede vildsvin

I løbet af de seneste 30 år har man i Europa i tiltagende omfang oplevet vildsvin i byerne, hvor de lever af grøntsager i private haver, affald, grønne områder, som parker, kirkegårde og sportspladser, hvilket i sagens natur medfører skader. Budapest, Berlin og Barcelona er nok de byer, hvor der er flest urbane vildsvin, men også i Hamborg, Wolfsburg, Dessau og Bonn i Tyskland kender man til fænomenet (Briedermann, 2009). Faktisk viste en landsdækkende undersøgelse *Hald-Mortensen, P. (2007)*:

Vildsvin. Dansk Pattedyrsatlas s. 220 - 223. Gyldendal. gelse, at der stort set er observeret vildsvin i bymæssig bebyggelse i alle tyske delstater (Pröbsting, 2008). Denne udvikling har skabt nogle hidtil usete udfordringer og oplevelser.

I Berlin, som nærmest anses for vildsvinernes hovedstad, er vildsvinebestanden voksende, hvilket har skabt et forvaltningsbehov. **Fejl! Henvisningskilde ikke fundet.** viser udviklingen siden 1992 mht. antallet af nedlagte vildsvin og faldvildt af vildsvin pr. år i Berlin. Det fremgår, at antallet er syvdoblet på 17 år. Den samlede bestand skønnes at være mellem 5-8.000 (Pröbsting, 2008).

Figur 24: Årligt antal nedlagte vildsvin og faldvildt af vildsvin i Berlin.

Erlegtes Wild = Nedlagte vildsvin.

Fallwild = Faldvildt af vildsvin.

Kilde: Foredrag af Derk Ehlert, Berlins Byforvaltning, Appendiks 3.

Berlin er en grøn by, som er omgivet af varierede rekreationsskove med skovfyr og eg som de mest almindelige træarter. Egen er kilde til stor produktion af olden, som grisene nyder godt af. Byen er udlagt efter en stjerneplan, hvor grønne korridorer (primært skov) forbinder bymidten med det omkringliggende landskab. Korridorerne giver vildsvinene gode muligheder for til tider at nå helt ind til bymidten. Desuden er der meget vand, mange parker, haver og gamle industrigrunde, som indgår i byens vildsvinehabitater. I tilfælde af sommertørke, hvor skovene ikke byder på mange fødemuligheder, overvinder vildsvinene noget af deres skyhed og søger i højere grad væk fra skovene og ind i byen for at udnytte fødemulighederne der (Hespeler, 2007; Pröbsting, 2008).

Vildsvineflokkene er meget mobile, og det har vist sig, at 20-25 % af vildsvinene i Berlins omgivende skove bevæger sig ind i byen for at fare, da der er mere ro, færre løse hunde samt færre svin længere inde i byen end i de befærdede rekreationsskove omkring byen. Søerne foretrækker at isolere sig den første uge efter faring – også fra andre svin. Når smågrisene herefter er blevet mobile, flytter hun normalt tilbage til skoven og indgår på ny i en større flok med andre søer og deres eventuelle grise. Der er dog vildsvinegrupper, som opholder sig permanent i byen. Man kan derfor skelne mellem ”besøgspopulationer” og etablerede urbane populationer. Besøgspopulationerne forekommer særligt, når bestandstætheden er høj, og det i højere grad kan være nødvendigt at søge føde i urbane habitater. De etablerede urbane populationer befinder sig hele tiden i det urbane rum, og blandt andet pga. ulovlig fodring mister de hurtigt deres skyhed overfor mennesker, hvilket gør dem særligt problematiske, da de ofte skaber konflikter i deres direkte møde med mennesker (Pröbsting, 2008). Mange mennesker ser vildsvin som et spændende naturelement i byen (Ibid.).

8.2.1 Menneskers (u)tryghed ved vildsvin

Mange mennesker i byer er uvante med omgangen med større dyr, og særligt vilde dyr. Når der f.eks. observeres en større gruppe vildsvin på en legeplads (**Fejl! Henvisningskilde ikke fundet.**), breder der sig naturligt nok en vis usikkerhed om, hvorvidt vildsvinene kan være til fare. Der er tale om store dyr, og blandt byboerne er der stor uvidenhed omkring, hvordan man skal forholde sig til dem, hvis man kommer i nærheden af eller i kontakt med vildsvin.

Figur 25. Vildsvin i Berlin. Kilde: Jagdbehörde SenStadt I E, 2006, s. 16, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/forsten/wildtiere/de/wildschwein.shtml>

Bystyret forsøger at informere, både i form af foldere, internettet og lokale radio- og tv-udsendelser. Et af de vigtigste budskaber er, at man ikke må fodre grisene, da det medvirker til den voldsomme bestandsstigning og til at trække dyrene ind i selve byen samt til at nedbryde grisenes naturlige skyhed overfor mennesker.

Blandt nogle af Berlins beboere anses det som en stor oplevelse at fodre dyrene, og de organiserer fodrings-events på trods af, at det stærkt frarådes, er ulovligt, og man risikerer bøde på op til 5.000 Euro. Ydermere opfordres husejere i Berlins randområder til at indhegne kompostbunker og haver, så det undgås, at vildsvinene kommer til at forbinde haver med gode fødesøgningsmuligheder (Hespeler, 2007).

Hvis man møder et vildsvin, er det vigtigt, at man forholder sig i ro, sikrer sig, at vildsvinet har mulighed for at trække sig tilbage, og undgår at provokere vildsvinene. Vildsvinene er ikke i almindelighed aggressive, men de forsvarer sig (Hespeler, 2007). I Berlin er der årligt 20-30 tilfælde, hvor mennesker kommer til skade i mødet med vildsvin. I de fleste tilfælde er hunde involveret. Typisk sker ulykkerne ved, at en hund, som ikke er helt under ejerens kontrol, angriber et vildsvin. Derpå forsøger hundeejeren – fejlagtigt – at lægge sig imellem hunden og det forsvarende vildsvin, som i mellemtiden kan have udviklet sig til et angribende vildsvin.

Også hvis børn træffer en so med grise på legepladsen, kan situationen hurtigt blive truende, da soen vil forsvare sine unger. Dertil kommer, at også de urbane vildsvine bliver involveret i trafikulykker. Der sker årligt 3-400 trafikulykker i byen, hvor vildsvin er involverede. Heraf er ca. 50 alvorlige – så vidt vides dog uden til dato at have kostet menneskeliv.

8.2.2 Skader i byen: parker, kirkegårde, golf- og boldbaner og private haver

De væsentligste skader, som vildsvinene forårsager, sker, når de roder op i jorden på sportspladser, plæner, parker, kirkegårde, kælkebakker og i private haver. Desuden ødelægges hegn når vildsvinene forcerer dem for at komme ind i køkkenhaver mm. Skaderne kan være enorme, f.eks. kan det løbe op i 40.000 Euro, når hele sportspladser bliver rodet op. Der findes dog ikke nogen egentlig statistik over skader forårsaget af vildsvin.

Når svinene vælter urner på kirkegårde i forbindelse med, at de graver blomsterløg op, kan det desuden have store følelsesmæssige omkostninger for de pårørende, selvom den direkte økonomiske betydning er mindre.

Der er ingen skadedækning for f.eks. haveejere, som får besøg af vildsvin, hvilket i Tyskland er modsat situationen for landmanden, der oplever markskader og hvor det er jagtlejeren som er økonomisk ansvarlig (Afsnit 5.3). Derfor er det op til haveejere, parkforvaltere, kirkegårdsbestyrere m.v. at forsøge at beskytte deres ejendom mod vildsvinene f.eks. i form af effektive hegn (Afsnit 5.1.5), hvor man rundt om haver typisk vil vælge stærke 1 m høje vildthege, som graves 20-30 cm ned i jorden.

8.2.3 Regulering af vildsvin i byen

Jagtloven kan kun anvendes udenfor byerne, da der ikke må jages i byområder. I byområder er regulering dog mulig. I Tyskland hæfter jagtretshaveren normalt for skadeserstatningerne ved markskader. Da der ikke må jages i byen, men kun foretages regulering, er vildsvinens skader ikke dækket af nogen erstatningspligtig jagtretshaver. Derfor efterlades skadelidte ofte i et tomrum uden ret til erstatning.

Reguleringen af vildsvin i byen stiller store krav til jægerne. Desuden ydes ikke nogen egentlig betaling for indsatsen, men jægerne motiveres af at gøre et samfundsnyttigt arbejde, ligesom kødet tilfalder dem. Der er 40 byjægere i Berlin. Selv reguleringen foregår ved, at det pågældende område afspærres, hvorefter jægerne kan starte på reguleringen. Byforvaltningen bærer ikke noget ansvar for reguleringen; jægerne er selv ansvarlige for evt. uheld eller ulykker. Byforvaltningen og politiet bidrager kun med tilladelse til reguleringen samt til at få området afspærret – også om natten, hvis der er behov for det. Brugen af skydevåben i byen som en konsekvens af en stigende vildsvinebestand, medfører en særlig risiko, og kræver derfor et godt samarbejde mellem jægere, bystyre og politi.

Det kræver både tålmodighed og dygtighed at gennemføre en effektiv regulering i byområdet. Hvis der indløber klager over skader, så gælder det om at lokalisere den vildsvineflok, der forårsager dem, og at nedlægge hele flokken. Ellers er der risiko for, at det problematiske adfærdsmønster spredes med de overlevende grise, der efterfølgende kan etablere en eller flere nye flokke.

8.3 Konklusion

Erfaringerne fra Berlin (Afsnit 13.3.2), hvor mødet mellem mennesker og vildsvin kan iagttages i "koncentreret form", peger på, at forvaltning af vildsvin i relation til friluftsliv og mennesker generelt også er et spørgsmål om kommunikation.

Hvorvidt det er muligt at udbrede relevant viden i befolkningen om vildsvin og om hvordan mennesker med fordel kan agere i forhold til dyrene i mødet med dem, er naturligvis meget usikkert. Hvis denne viden om vildsvin kan formidles effektivt til befolkningen, skønner vi primært på grundlag af erfaringerne fra Berlin, at en stor del af de ubehagelige møder mellem vildsvin og mennesker kan undgås – bortset fra påkørsler i trafikken og ved eftersøgning af anskudt vildt. Nye situationer kan naturligvis altid opstå – f.eks. orienteringsløbere som uforvarende kommer mellem soen og dens grise; men vi har ikke kunnet finde dokumentation for i hvilket omfang, det er et væsentligt og udbredt problem.

Byerne er nok ikke det første habitat evt. vildsvin ville indtage i Danmark, hvis vi får en bestand af fritlevende vildsvin. Bliver bestandstætheden imidlertid tæt nok, må det formodes, at danske vildsvin i lighed med flere af de øvrige europæiske bestande også kan brede sig til bymæssige omgivelser. Her vil vildsvin af nogle opleves som en spændende berigelse af byens grønne områder, mens de af andre vil opleves som et farligt, og skadeligt dyr. Derfor bør man også i byernes natur- og miljøforvaltninger forberede sig på vildsvineforvaltning, hvis der opstår en bestand af fritlevende vildsvin i hele eller dele af landet. Der kan sandsynligvis opstå problemstillinger omkring skader på parker, haver og kirkegårde, samt forskellige former for kontakt mellem beboere og vildsvin – herunder i forbindelse med påkørsler i trafikken.

9 Lovgivning og praktisk forvaltning, herunder jagt- og reguleringsetik

9.1 Jagtlovgivning

Lovgivningen og reglerne for jagt og regulering af vildsvin er ikke ens i Danmark, Sverige og Tyskland. Udvalgte regler er sammenfattet i Tabel 5.

Fælles for tysk og svensk jagtlov er, at der i de to lande er udvidede muligheder på en række væsentlige områder, sammenlignet med danske lovgivning. I alle tre lande er der egentlige jagttider for vildsvin, og derudover er der i større eller mindre omfang adgang til regulering; hvilket i varierende omfang er betinget af, at grisene forvolder skade. Kun diegivende søer må ikke skydes i Tyskland, og det frarådes på det kraftigste i Sverige, også i forbindelse med regulering i afgrøder, hvor der aktuelt sker markskader.

Foruden de mere specifikke regler, som er knyttet til jagt og regulering af vildsvin stilles der i Tyskland betydeligt større krav til revirets areal end i Danmark, hvor man som ejer kan gå på jagt på arealer, blot de er større end 1 ha og regulere uanset arealets størrelse. Lampe (2010) har oplyst, at i Tyskland skal en enkelt jagtlejer og et jagtkonsortium som minimum råde over et revir på henholdsvis 75 ha og 150-250 ha (afhængig af delstaten). I Sverige er der ingen mindstekrav til revirets størrelse (Bergqvist, 2010).

I Tyskland og Sverige må der jages og reguleres om natten. Det er vores indtryk, at der ikke skelnes så skarpt mellem jagt og regulering i vore to nabolande, som i Danmark. Jagt og regulering må desuden ske fra overdækkede og lukkede skjul og på foder- eller ”lokkemadspladser” - i Sverige tilmed på belyste pladser. Det danske regelsæt omkring anvendelse af skydetårne og skydestiger er ganske restriktivt sammenlignet med tyske og svenske regler. Det omfatter krav til skydetårnes og -stigers placering i landskabet samt, at de ikke må være overdækkede m.m. I Sverige og Tyskland er det i høj grad op til den jagtberettigede (normalt efter aftale med lodsejer) at placere og udforme skydeskjul, -tårne, skydestiger m.m. Se også Afsnit 13.2.3, 13.2.6, 13.3.4 og 13.3.5 for flere detaljer i regelsættet omkring jagt og regulering af vildsvin i vore to nabolande. Bergqvist (2010) fremhæver dog, at Svenska Jägereförbundet anbefaler, at der ikke anlægges ”lokkemadsplads” (”åtel) med skydeskjul tættere på skel end 200 m med mindre, at der er truffet aftale med naboen om det.

I Danmark er jagttiden for vildsvin 1.09–31.01 for orne og 01.10–31.01 for so og grise. Derudover må vildsvin. reguleres hele året i henhold til bekendtgørelsen om vildtskader, som netop er revideret og trådt i kraft ved årsskiftet 2009-10. (Miljøministeriet, 2009). Der skelnes mellem generel adgang til regulering og regulering efter forudgående tilladelse. I praksis betyder det, der ved regulering af visse vildtarter, kræves en tilladelse af Skov- og Naturstyrelsen til reguleringen. Da forvaltningen af fritelevende

vildsvin derudover udøves ud fra et nedskydningspåbud, er der i Danmark generel adgang til at regulere vildsvin. Det betyder, at der ikke kræves særlig tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsen forud for reguleringen.

Derudover kan Skov- og Naturstyrelsen ifølge bekendtgørelsen om vildtskader (Miljøministeriet, 2009) give yderligere beføjelser til en lodsejer i forbindelse med regulering herunder til regulering af vildsvin:

F.eks. udvidet skydetid (skumringen - 1 time efter solnedgang og 1 time før solopgang), tilladelse til brug af kunstigt lys og brug af lokkemad.

Nedskydningspåbudet betyder også, at Skov- og Naturstyrelsen kan pålægge en lodsejer, der har vildsvin på sin ejendom, at nedskyde dem. Hvis nedskydningen ikke finder sted, kan Skov og Naturstyrelsen gennemføre nedskydningen på ejendommen. Man er som lodsejer ikke forpligtet til at indberette observationer af vildsvin på sin ejendom.

Der eksisterer således i Danmark mulighed ved regulering af vildsvin – og kun efter særlig tilladelse – at anvende nogle af de metoder (regulering i skumringen, brug af kunstigt lys og lokkemad), som anvendes almindeligt til jagt og regulering af vildsvin i Tyskland og Sverige, men som ikke må anvendes til jagt i Danmark.

9.1.1.1 *Invasive arter*

Vi finder det desuden relevant at gøre opmærksom på, at der med den nye bekendtgørelse om vildtskader (Miljøministeriet, 2009) er åbnet yderligere i forhold til tidligere mht. de midler og metoder, som der er adgang til at anvende ved regulering i Danmark uden særlig tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsen. Det drejer sig dog kun om regulering af såkaldt invasive arter i Danmark (nilgås, amerikansk skarveand, sort svane, bisamrotte, sumpbæver, vaskebjørn, mårhund og mink). Der må anvendes:

- Fælder
- Kunstigt skjul, herunder skydestiger og skydetårne, der opfylder de generelle krav.
- Regulering i tidsrummet 1 time før solopgang til 1 time efter solnedgang.
- Beskydning i umiddelbar nærhed af foderplads.
- Anvendelse af kunstigt lys.

Dermed er der for så vidt allerede ved årsskiftet 2009-10 åbnet for en mere udstrakt brug af disse metoder, som almindeligvis anvendes til jagt og regulering af vildsvin i Tyskland og Sverige – med visse forbehold. F.eks. er det ikke tilladt at anvende kunstigt lys og egentlig fodring i Tyskland, (Afsnit 9.2.4). For en god ordens skyld skal det dog igen understreges, at dette regelsæt ikke må anvendes i forhold til vildsvin i Danmark uden særlig tilladelse – det gælder kun i forhold til de førnævnte invasive arter.

Tabel 5. Udvalgte regler for jagt og regulering af vildsvin i Danmark, Sverige og Tyskland. Se afsnit 13.2.3, 13.2.6, 13.3.4, 13.3.5 for flere detaljer. Reglerne for f.eks. jagttider, lokkemad og evt. fodring kan i Tyskland variere fra delstat til delstat). I Sverige kan reglerne ligeledes være forskellige mellem de enkelte län.

	Jagttid	Regulering	Natjagt og -regulering	Jagt og regulering ved foderplads el. ved brug af lokkemad	Jagt og regulering fra overdækket og lukket skydeskjul
Dk	Orne: 1/9 – 31/1 So og grise: 1/10 – 31/10	Tilladt - hele året	Ikke tilladt – regulering i skumring dog efter særlig tilladelse	Ikke tilladt – kun efter særlig tilladelse	Ikke tilladt – kun fra skydetårn og skydestige, dvs. åbne skjul
S	Voksne dyr: 16/4 – 15/2 So med grise er fredet hele året Årsgrise ("Årsunger" < 1 år): Hele året	Tilladt - alle vildsvin året rundt, når de forvolder skade. Det frarådes at regulere fører-søer og søer med smågrise.	Tilladt – uden krav til lysforhold. I praksis sker det da oftest i månelys eller ved kunstlys	Tilladt – der skelnes i reglen mellem "åtlar" og egentlige foderpladser. Jagt og regulering er tilladt begge steder, men er mest forbundet med "Åtel"	Tilladt – skjul indrettes ofte komfortabelt ved (evt. belyste) "lokkemads-pladser" ("åteljakt")
D	Voksne dyr: 16/6 – 31/1 Årsgrise og ungrise ("Frishlinge" og "Überläufer" < 2 år): Hele året	Tilladt – diegivende søer må ikke skydes	Tilladt blot der er tilstrækkeligt lys. Kunstlys ikke tilladt	Tilladt - ved "lokkemads-pladser" ("kurrung"). Egentlig fodring er som udgangspunkt ikke tilladt.	Tilladt – skjul (evt. mobile skjul) indrettes ofte komfortabelt ved "lokkemads-pladser"

9.2 Jagtlig forvaltning af vildsvinebestanden

Den jagtlige forvaltning i vore to nabolande er den vigtigste komponent i den samlede forvaltning af vildsvin. Det er gennem jagten, at den jagtlige værdi ved vildsvin kan høstes, og det er primært gennem jagten, at man kan forsøge at holde bestanden på et ønsket niveau, som ideelt set kan være det kompromis, som afbalancerer de forskellige interesser knyttet til vildsvin. I dette afsnit fokuseres på situationen i landdistrikterne, og de interesser der er knyttet til interessenter som jægere, landmænd og skovejere. Derfor behandles her primært interesser knyttet til den jagtlige værdi, småvildt og jordrugende fugle på den ene side og på den anden side markskader på landbrugsjord og i skov samt trafikikkerheden. Problemstillingerne omkring de veterinære problemstillinger, friluftsliv, biodiversitet samt vildsvin i byer og bynære områder er behandlet i særlige kapitler.

Med andre ord drejer sig i høj grad om at fremme en tilstand, hvor ulemperne i form af f.eks. markskader, overførsel af svinesygdomme, trafikulykker samt uønsket indflydelse på biodiversitet og småvildt ved fritlevende vildsvin søges reduceret, samtidig med at fordelene i form af f.eks. jagtmuligheder, oplevelser for friluftslivet og ønsket indflydelse på biodiversiteten kan høstes.

Her præsenteres et kortfattet overblik over de væsentligste elementer i en jagtlig forvaltning. Der findes en righoldig litteratur – både populær og videnskabelig – om de forskellige elementer i den jagtlige forvaltning og en stor del af diskussionerne under vore studiebesøg i Sverige og Tyskland drejede sig om disse emner. Vi kan især anbefale tre nyere populære publikationer (to svenske og en tysk), som har fokus på den jagtlige forvaltning:

- Lemel og Truvé (2008).
- Lantbrukarnes Riksförbund et al. (2009).
- Briedermann (2009).

Derudover anbefales læseren også at læse referaterne fra vore studieture i Sverige, Tyskland og Danmark, hvor der i de fleste tilfælde også har været fokus på den jagtlige forvaltning (Appendiks 1-3).

I praksis bliver forvaltningen ofte rettet mod konkrete mål, som rejser spørgsmål som:

- Hvordan skabes grundlaget for en god vildsvinejagt, som f.eks. giver et tilfredsstillende antal skudchancer til vildsvin under jagterne, et tilfredsstillende antal trofæer af en given kvalitet eller et tilfredsstillende udbytte af vildsvinekød?
- Hvad der kan gøres for at forvalte ("kontrollere") vildsvinebestanden og dermed holde den på et ønsket niveau?
- Hvorvidt kan det i givne landskabsstrukturer med udbredt anvendelse af majs lade sig gøre at kontrollere vildsvinebestanden i forhold til et ønsket niveau og en given målsætning?

De væsentligste overordnede rammer og midler i forvaltningen til at opnå balancen mellem disse mål omfatter:

- Lovgivning for jagt og regulering
- Samarbejde, koordination, evaluering og kontrol i den jagtlige forvaltning
- Fastsættelse af afskydningsmål i forsøget på at kontrollere bestandsstørrelsen

samt de mere tekniske aspekter omkring f.eks.

- Jagtformer og –teknikker
- Fodring, skydeskjul, lokkemad, vildtagre og fældefangst
- Kødhandtering.

Når erfaringer og viden fra vore to nabolande skal perspektiveres til danske forhold, er det desuden vigtigt at holde sig både forskellene i landskabsstrukturer og landbrugets afgrødevalg (Tabel 1) og forskellene i jægernes andel af befolkningen samt deres tæthed i relation til landenes størrelse (Tabel 6).

Bl.a. er det mulige og realistiske jagt- og reguleringstryk i Danmark sandsynligvis betydeligt højere i Danmark end i både Sverige og Tyskland. Det skyldes, at der er relativt større andel af jægere i den danske befolkning sammenlignet med Tyskland, og pr. arealenhed der er betydeligt flere jægere i Danmark sammenlignet med begge vore nabolande. Derudover medfører de meget begrænsede minimumskrav til revir-areal i Danmark (Afsnit 9.1), at der er mulighed for meget høj jagtintensitet i områder med mange mindre og oftest uafhængigt forvaltede revirer.

Tabel 6. Antal jægere (jagttegnsløse i DK) i relation til befolkningens størrelse og landets areal.

*) Jægertætheden for Sverige gælder som gennemsnit for hele landet – dvs. også for den nordlige og tyndt befolkede del, hvor der ikke forekommer vildsvin.

	Antal jægere	"Jægertæthed", antal pr. km ²	Andel af be- folkningen, %
Danmark	160.000	3,7	1:35
Sverige	264.000	(0,6)*	1:35
Tyskland	350.000	1,0	1:234

9.2.1 Regulering af bestandsstørrelse

Når der såvel i dette afsnit som andre steder i rapporten henvises til bestandstætheden, bestandsstørrelsen e.lign. kvantitativ angivelser af vildsvinebestanden, er det i realiteten typisk andre og afledte udtryk for bestandstætheden, som man i forvaltningen tager bestik af og forvalter ud fra. En egentlig bestandsopgørelse – i vildtbiologisk forstand – foreligger sjældent i praksis. Egentlige bestandsopgørelser er stadig et emne, som

giver forskningen store udfordringer (Afsnit 11), hvorfor en væsentlig del af den igangværende vildtbiologiske forskning netop fokuserer på bestandsestimering og prognostisering. I jagt- og vildtforvaltningen anvendes derfor i reglen indirekte mål for bestandstætheden i form af afskydningsstatistikker og dyrenes skadelige effekter – oftest omfanget af markskader.

Reguleringen af bestandsstørrelsen for fritlevende vildsvin er i høj grad den kerne, hvorom problemstillingen i den jagtlig forvaltning kredser. Det udelukker dog ikke, at forvaltningen derudover kan have stor indflydelse på de resultater, som opnås i forvaltningen ved en given bestandstæthed.

I Sverige har man siden afskydningspåbudet blev ophævet i 1988 oplevet hvordan vildsvinebestanden først gennem en årrække var relativ lille. I den situation har personer med ønske om en højere bestand bidraget til bestandens ekspansion ved både lovlige og ulovlige tiltag. Blandt de sidste nævnes fodring med ulovlige fodermidler og udsættelse af vildsvin i egne, hvor der ikke allerede var vildsvin til stede. Lovlige metoder i Sverige til at hjælpe en bestand på fode har typisk omfattet hel eller delvis fredning for jagt og regulering i en periode samt lovlig fodring.

I Sverige findes også gode eksempler på, hvordan man i et vildsvineforvaltningsområde har opnået enighed i gruppen af interessenter omkring hvilken bestandsstørrelse, man finder acceptabel for området, og hvordan man dernæst gennemfører vildsvineforvaltningen i praksis, så de skadelige effekter – primært markskaderne – ved det fastsatte bestandsniveau holdes på et minimum (Lantbrukarnes Riksförbund et al., 2009; Afsnit 13.2.3).

I Tyskland mødte vi eksempler på, at vildsvinebestanden og dermed markskaderne i områder præget af intensivt moderne landbrug med meget majs vekslende med skovområder tilsyneladende er meget svær eller umulig (Afsnit 13.3.3 og 13.3.4) at holde på det ønskede niveau. Disse erfaringer skal ses i lyset af, at tyske jægere er økonomisk ansvarlige for de markskader, som vildsvinene forårsager indenfor revirets grænser, og jægerne er derfor meget motiverede for at holde bestanden på et for både dem og landmændene acceptabelt niveau. Samtidig har de ligesom svenske jægere jagtmetoder til rådighed (natjagt og jagt ved ”lokkemadspladser” fra lukkede skjul), som er ganske vidtgående sammenlignet med, hvad danske jægere må.

Ligeledes i Tyskland – bl.a. i Slesvig-Holsten (Afsnit 13.3.5) – fik vi beskrevet andre scenarier, hvor man tilsyneladende indenfor nogle vildsvineforvaltningsområder har valgt og haft succes med at holde vildsvin ude af områderne af hensyn til småvildt og jordrugende fugle. Årsagen til at dette lader sig gøre i disse områder og ikke i de førnævnte områder, kan ikke umiddelbart klarlægges. Umiddelbart kandiderer følgende faktorer til at være blandt de vigtigste:

- Det kan være lettere at holde vildsvin ude fra et område, end at lade en bestand etablere sig for derefter at forsøge at holde den på et ønsket niveau.

- Hvis en bestand er etableret, vil mulighederne for at holde vildsvinebestanden på et ønsket niveau afhænge af landskabets struktur og bærekapaciteten for vildsvinene. Jo større bærekapacitet, jo vanskeligere det er at holde bestanden på det ønskede niveau. Det drejer sig især om landbrugsområder og særligt områder med væsentligt omfang af majsdyrkning i nærheden af skovarealer.
- Omvendt – hvis bestanden har vokset sig større end ønskeligt, vil den især i habitater med høj bærekapacitet være vanskelig at holde på eller nedbringe til et ønsket niveau.

Det er vigtigt at gøre sig klart, at så længe det moderne landbrugslandskab skaber en bærekapacitet for vildsvinene, som må skønnes at være højere end i et mere naturligt landskab uden højtydende landbrugsafgrøder eller forfejlet fordring (stedvist i Sverige vil der være behov for at fastholde en stram regulering af bestanden, hvis den ønskes fastholdt den på et givet niveau. Fra svensk side (Afsnit 13.2.4) blev der udtrykt tvivl, hvorvidt det vil være realistisk at fastholde dette ”greb” om bestanden i årtier.

Vi vurderer, at det ikke er muligt at forudsige, hvorvidt danske jægere vil være i stand til at kontrollere en bestand af fritlevende vildsvin i Danmark effektivt i forhold til et ønsket niveau. Det forekommer sandsynligt, at vildsvin i de gunstigste områder i Danmark potentielt vil kunne udvise en stærk bestandstilvækst på niveau med eller nær det niveau for tilvækst, som er registreret i flere egne af vore nabolande – især i Tyskland. Dertil skal det nævnes, at tyske jægere må anses for at være stærkere motiveret end danske jægere på grund af deres økonomiske ansvar i forhold til markskader, ligesom både de tyske og svenske jægere har en række jagtmetoder til rådighed, som er ulovlige i Danmark. Omvendt udgør danske jægere en væsentlig større del af befolkningen og deres antal i forhold landets og dermed jagtarealets størrelse er betydeligt højere end i både Tyskland og Sverige, hvilket trækker i retning af, at vildsvinebestanden mere effektivt kan kontrolleres i Danmark end i vore to nabolande.

9.2.2 Jagtformer og –teknikker

Vildsvinejagt anses generelt for at være en meget attraktiv og udfordrende jagt, men det er især dagjagt i form af drivjagten og beslægtede jagtformer, der stiller særligt store krav til jægerens viden, erfaring og praktiske færdigheder. Det gælder i forhold til jagtplanlægning, træfsikkerhed, hurtig og korrekt udvælgelse de rigtige individer til afskydning, brug af hunde og korrekt valg af jagtudstyr (Lantbrukarnes Riksförbund et al., 2009; Briedermann, 2009; Lemel og Truvé, 2008; Afsnit 13.2.3;13.2.6; 13.3.4).

Vildsvinejagten er på en række områder anderledes, og vil i reglen også i starten opfattes som mere vanskelig eller udfordrende end f.eks. jagt på hjortevildt. Tillæring eller ej, så skal man dog ikke underkende, at vildsvinejagten generelt stiller store krav til planlægningen, samarbejdet og strategierne for jagterne, jægerens dygtighed og hundenes egnethed. Erfaringer fra Sverige (Afsnit 13.2.3) viser, at det er muligt i løbet relativt få år (3-5 år), at lære sig teknikken indenfor de forskellige former for

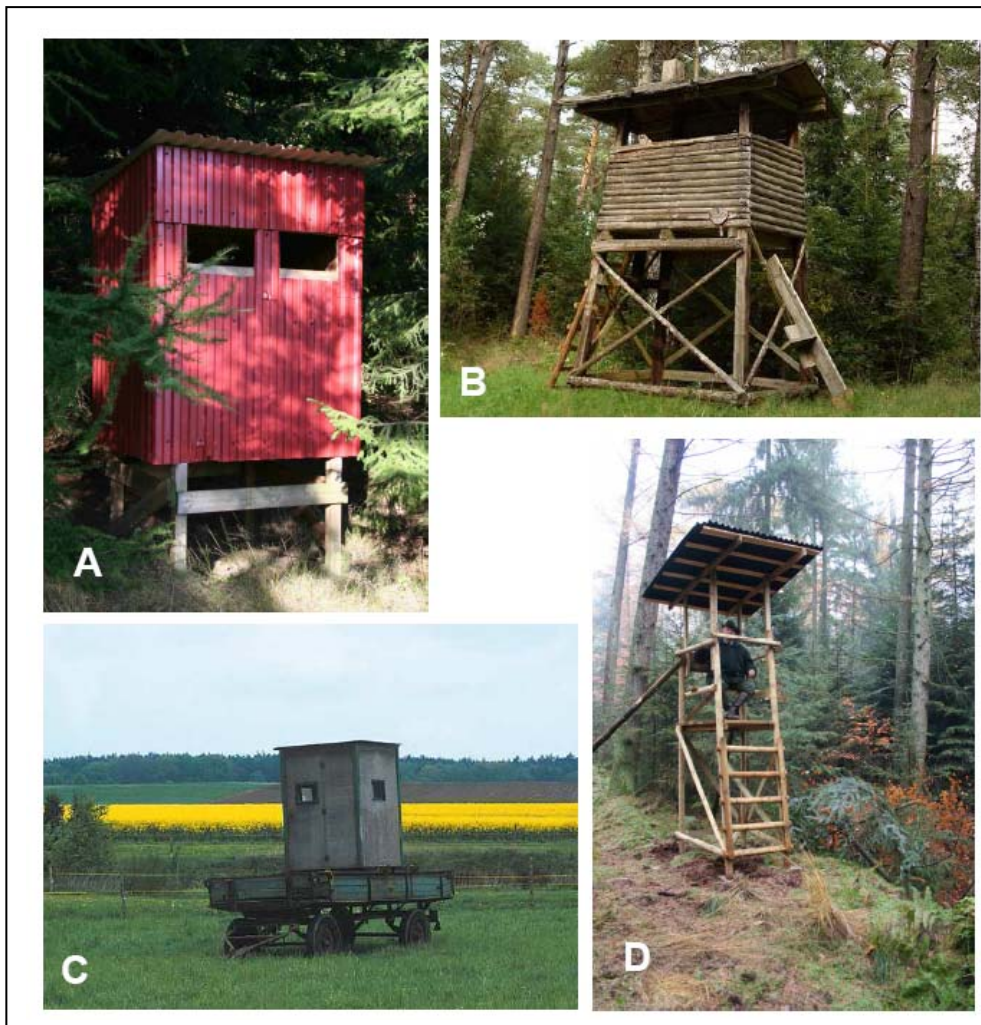
vildsvinejagt og dermed opnå, at størstedelen af afskydningen kan foretages ved f.eks. drivjagt i dagtimerne frem for ved natjagt ved ”lokkemads-” eller foderpladser. I Sverige åbnes der i hver jagtsæson først for brugen af drivende hunde til vildsvinejagt 25. august, mens der ikke er lignende begrænsninger i brugen af hunde til drivjagt Tyskland.

Da vildsvin, som udsættes for jagt hurtigt reagerer ved at blive nataktive, anses natjagt ved foderpladser for at være en uundværlig og integreret del af vildsvinejagten og –reguleringen i både Sverige og Tyskland. Vore værter understregede for os under vore studiebesøg, at natjagt ved foder- eller ”lokkemadspladser” i realiteten er en uundværlig del af den jagtlige forvaltning af vildsvin. Lantbrukarnes Riksförbund et al. (2009) understreger tilmed, at natjagten er et af de vigtigste midler i vildsvineforvaltningen, og at den største del af afskydningen i flere forvaltningsmodeller sker ved natjagt ved foder- eller ”lokkemadspladser” (”åteljakt”). Dette imødegås i nogen grad af erfaringerne fra Vildsvinsklubben i Halland (Afsnit 13.2.3), hvor man i løbet af fire år har været i stand til at forøge andelen af nedlagte vildsvin ved drivjagt fra 20% til 80%; og modsat var jagten og reguleringen ved brug af lokkemad og skydeskjul eller regulering i og ved landbrugsjord faldet tilsvarende.

Natjagt ved foder- eller ”lokkemadspladser” (”åteljakt” i Sverige; ”kurrung” i Tyskland) foregår typisk fra større overdækkede og ofte komfortabelt indrettede skjul ved foderpladsen. Ventetiden kan ofte blive lang, og vedholdenhed og da tålmodighed er vigtige for at nå afskydningsmålene, er det helt nødvendigt med en vis komfort. Skydeskjul opstilles strategisk i forhold til, hvor foderet er udlagt, så der f.eks. kan opnås et godt kuglefang og et godt overblik over området, så de rigtige individer udvælges til afskydning (Afsnit 9.2.3). Derfor er det vigtigt, at der er relativt åbent rundt om ”lokkemadspladsen” – også for at dyrene ikke har steder, hvor de i umiddelbar nærhed kan finde tæt opvækst og dækning efter, at de er truffet – uanset om de er ramt helt korrekt, eller om de er anskudt. Desuden henvises til Afsnit 9.2.4 vedrørende selve placeringen af ”lokkemadspladsen”. Endvidere anbefales det at placere foder og skydeskjul, så evt. månelys falder hensigtsmæssigt for jagten. I Sverige er dette nu af mindre betydning, da det er blevet tilladt at belyse ”lokkemadspladser” med kunstlys med henblik på at gøre denne jagtform mere effektiv. Der må ikke anvendes egentligt spot- eller projektørlys monteret på våbnet, og det anbefales at anvende diffust og helst rødt diodelys i en lysstyrke, svarende til månelys. Det røde lys har den fordel, at det ikke svækker jægerens nattesyn i øvrigt.

De svenske og tyske skydeskjul er som nævnt ofte overdækkede og lukkede skjul, som er væsentligt forskellige fra de tilladte typer af skydestiger og –tårne, som må anvendes i Danmark (Afsnit 9.1, Figur 26). Det betyder ikke, at svenske og tyske jægere ikke anvender de åbne typer som dem, der er lovlige i Danmark – de har blot ikke de samme begrænsninger, som i Danmark.

Lemel og Truvé (2008) gennemgår kort de forskellige former for dagjagt på vildsvin uden brug af skydeskjul – drivjagt, trykjagt og pürchjagt. Den

Figur 26. Eksempler på svenske og tyske. I vore to nabolande er der stort set ingen overordnet regulering af udformning og placering af skydeskjul til brug for bl.a. vildsvinejagt. A blev set ved en ”åtel” (foderplads til jagt af vildsvin) i Sverige. Herfra jages primært om natten. B-D er alle tyske skydeskjul. B er stort og solidt eksemplar (foto: P. Burkhardt); C er mobilt primært til brug ved regulering i forbindelse med markskader (foto: P. Burkhardt); mens D er en let og billig type opstillet til brug for drivjagt i skov ved en vildsvineveksel.

jagtlige terminologi – og især den vedrørende jagtformer – er righoldig på de fleste sprog. De tre nævnte jagtformer er imidlertid tilstrækkelige til at illustrere principperne. De tre jagtformer repræsenterer tre niveauer for, hvor hårdt vildsvinene under en jagt forsøges trykket ud af såten (det område, hvor vildsvinene søges uddrevet fra) og ud til skytterne. Under pürchjagten trykkes vildsvinene slet ikke, men jægeren sniger sig rundt – evt. efter fod (spor) i sne - med henblik på at få øje på vildtet og derefter nedlægge det. Drivjagten foregår ved, at der placeres skytter rundt om såten, mens en række ”drivere” langsomt bevæger sig fra den ene ende af såten og ud mod den anden. Vildtet vil i nogle tilfælde vælge at tage flugten gennem driverkæden og bagud i såten, hvorfor det er relevant at postere skytter her. Der kan skelnes mellem jagtformer, hvor nogle eller alle drivere er bevæbnede og dermed evt. kan afgive skud til de grise, som ”løber bagud”.

Det afhænger meget af traditioner, deltagerne og terrænet, hvilken jagtform der præcist vælges. Sikkerheden for jægere, drivere og hunde spiller selvsagt en stor rolle her. Trykjakten indebærer, at vildtet udsættes for et mindre pres end i drivjagten, idet ”driverne” er færre og ikke bevæger sig på en linie, men mere ”planløst” rundt i såten for at skabe uro og dermed få grisene til at fortrække – helst i langsomme tempo end ved drivjagten. Netop presset på vildtet er en vigtig parameter i valget af jagtform, idet man gerne vil have såterne så effektivt drevet af som muligt. Her er mange drivere mest effektive til at få en stor andel af grisene i bevægelse ud af såten. Det er vigtigt at vide, at grisene kan trykkes meget hårdt (dvs. de er meget tilbøjelige til at blive liggende, selvom drivere eller hunde kommer tæt på dem), hvis de har søgt dækning et sted de finder meget sikkert (Afsnit 13.2.6). Det relativt hårde tryk på grisene ved drivjagt kan resultere i, at de skræmmes så meget, at de løber (for) hurtigt, når de flygter. Til sammenligning udøver trykjakten generelt et mindre tryk på grisene, hvilket i reglen får dem til at flygte i et mere langsomt tempo. Herved er chancen for at bedre at vælge det rette individ til afskydning større – især når de kommer i flok (typisk på række). Ligeledes øges sandsynligheden for at kunne afgive effektive og dræbende skud, jo langsommere grisene bevæger sig (Figur 27).

Figur 27. Eksempel på et sted på vildsvinenes veksler, hvor der posteres en skytte (i hochstand, Figur 26 D), da grisene under trykjakst ofte passerer grøften og må sætte farten ned (Slesvig-Holstens skovforvaltning, Afsnit 13.3.5).

En vigtig faktor for at skabe en vellykket tryk- eller drivjagt er de jagthunde, som anvendes, samt hvordan de anvendes. Igen drejer det sig i høj grad om at kunne regulere det tryk, som hunden påfører vildsvinene. Er hunden for aggressiv og går den til angreb på vildsvinet, kan situationen hurtigt blive

farlig for hunden – eller vildsvinet flygter i høj fart. Det bedste er hunde, som kun følger grisene på afstand og som sådan udøver et tryk, som lige akkurat er nok til at sætte dem i bevægelse eller alternativt tager stand for dem og giver hals, så vildsvinet bliver stående. Der findes i Sverige mulighed for at træne og teste hunde i forhold til vildsvin i indhegninger, og i nogle tilfælde kræver den jagtansvarlige, at hundenes egenskaber i forhold til vildsvinejagt er dokumenteret (Lantbrukarnes Riksförbund, 2009; Afsnit 13.2.6). Ligeledes anbefales det også at slippe hunde en af gangen ved vildsvinejagt, så man ikke risikerer, at to hunde driver samme vildsvin, da de dermed let kan hidse hinanden op.

Foruden de nævnte former for dagjagt skal kort nævnes den traditionelle klappjagt, som involverer mange ubevæbnede klappere, der bevæger sig gennem såten i en relativ tæt kæde. Den nævnes kun her fordi, det nok er en af de mest alment kendte jagtformer. Den er ikke velegnet til vildsvinejagt, da den udøver et stort tryk på vildtet og givetvis kan fremkalde farlige situationer i mødet mellem de mange mennesker i såten og hårdt pressede vildsvin. Desuden skal selv jagten eller reguleringen i og ved landbrugsafgrøder mhp. en direkte indsats for at afværge markskaderne ved at nedlægge vildsvin her – med det primære mål at få dyrene – især førersoen - til at opfatte området som farligt og dermed få hende til at trække flokke bort fra marken (Afsnit 5.1.5).

De danske erfaringer med vildsvineforvaltning i Tofte Skov (Afsnit 13.1) er ikke kun interessante i relation til friluftsjagter og biodiversitet (Kapitlerne 4 og 8), men i høj grad også i relation til den jagtlig forvaltning. Især i forhold til en dansk jagtlov, som stort set udelukker natjagt (Afsnit 9.1) – bortset fra regulering med særlig tilladelse i skumringen. Det ville det være interessant at vide, hvorfor vildsvinebestanden under hegn i Tofte skov tilsyneladende kan reguleres relativt enkelt ved hjælp af 3-5 årlige drivjagter uden brug af hunde. Skyldes deres dagaktive adfærd, at:

- Der kun gennemføres 3-5 drivjagter i efteråret - uden hunde og udelukkende dagjagt
- Adgangen for publikum er begrænset til egentlige rundvisninger under ledelse af personalet, hvilket også minimerer eller helt fjerner forekomsten af løse hunde
- De er forhindret i at bevæge sig ud i landbrugsafgrøder og derfor ikke bliver jaget eller reguleret, som i vore nabolande
- Vildsvinene fodres.

De få årlige jagter sikrer, at grisene har fred det meste af året. Situationen er dermed anderledes end den almindelige situation i Sverige og Tyskland, hvor efterårets drivjagter sker i forlængelse af regulering i forbindelse med markskader eller løbende jagt og regulering ved foder eller ”lokkemadspladser”. Hvorvidt vildsvins dagaktivitet også fremmes af den begrænsede publikumsadgang i Tofte Skov virker umiddelbart mindre sandsynlig, idet vildsvins tilpasningsevne til mennesker og menneskelig aktivitet er overordentlig god – hvilket vildsvinene i Berlin er et godt

eksempel på. Derfor formodes det, at det er den meget afgrænsede jagtligge forvaltning i Tofte Skov, der har størst betydning for grisenes dagaktive adfærd. I den forbindelse skal det understreges, at hegnet omkring Tofte Skov må anses for at være en væsentlig forudsætning for, at denne forvaltning kan lade sig gøre.

Lemel og Truvé (2008) fremhæver det vigtige i ikke at forstyrre vildsvinene med for mange jagter i løbet af en sæson, idet det kan få grisene til at fortrække til andre lokaliteter. I relation til problemstillingen omkring en svinepest inficeret bestand, som skal bortskydes, rejser det både spørgsmål om, hvorvidt det kan lade sig gøre for et givet område; og om det kan lade sig gøre uden at individer fra den formentlig smittede bestand flygter ud i tilgrænsende områder. Situationen må forventes at være afhængig af både bestandsstørrelsen og området areal, hvorfra bestanden skal bortskydes. Er der tale om bestandstætheder, som de kendes i vore nabolande, hvor man mange steder har svært ved at holde bestanden på et ønsket niveau, må det forventes at være en meget vanskelig opgave at bortskyde en sådan bestand.

Vi vurderer, at når vildsvin har adgang til landbrugsafgrøder, er der stor fare for, at behovet for jagt og regulering stiger. Resultatet kan herefter blive, at vildsvinenes adfærd ændres til nataktivitet, hvorefter behovet for natjagt og –regulering melder sig, hvis bestanden skal kunne holdes på et ønsket niveau.

Såvel med baggrund i litteraturen som i vore studiebesøg skal det fremhæves, at anskydningsrisikoen generelt betragtes som større ved dagjagt end ved natjagt. Det skyldes først og fremmest, at der ved dagjagt i reglen skydes til bevægelige mål, mens natjagten ved foder- og ”lokkemadspladser” sker til stående vildsvin eller vildsvin, som kun bevæger sig langsomt omkring. Det giver også bedre mulighed for at vælge det rette individ til afskydning end ved dagsjagt på løbende vildsvin. Ulempen ved natjagten er især de begrænsede lysforhold, men jages ved månelys eller kunstlys (Sverige) er dette fuldt tilstrækkeligt til at afgive sikre skud. Til gengæld er eftersøgning af et anskudt vildsvin om natten stort set umuligt, da det kan være farligt for både jæger og hund. Eftersøgning efter en anskydning om natten må derfor vente på dagslyset.

9.2.3 Strategier for afskydningen (hvilke dyr, hvornår, hvordan)

I vore to nabolande fastsættes strategierne for afskydningen i reglen ud fra et ønske om at holde vildsvinebestanden på et ønsket niveau eller reducere den fra et højere til et lavere niveau. Der kan i Sverige forekomme områder udenfor vildsvinenes nuværende udbredelsesområde, hvor man stadig ønsker en ekspanderende bestand og derfor vælger andre afskydningsstrategier.

Fra svensk side skitserer Lemel og Truvé (2008) kort de to væsentligste strategier: Hvis man ønsker en høj tilvækst i populationen bør man foruden at vælge et lavt jagttryk også primært bortskyde de individer, som har den laveste reproduktionsrate – dvs. orner og unge søer. Ønsker man modsætningsvis at reducere bestanden drejer det sig udover, at foretage en

høj afskydning, også om primært at skyde søer og især voksne søer i deres mest reproduktive alder.

Sodeikat (2009) belyser ved hjælp af beregninger af formeringspotentialer i en modelbestand med en årlig potentiel vækst på 300 % i forhold til forårsbestanden og med behov for en årlig afskydning på 70 % af efterårsbestanden for at holde den konstant. I en sådan bestand udgør de et-årige søer ca. halvdelen af det samlede antal søer, og de farer med næsten halvdelen af små-grisene. Som sådan udgør de helt unge søer en væsentlig del af bestandens samlede formeringspotentialer, og det konkluderes, at de et-årige grise helst bør udgøre 80 % af afskydningen. (Se afsnit 9.3.1) Ydermere angiver han de unge dyr til at være de mest udsatte for svinepest, og derfor også de største smittespredere. Også af den grund, er der vigtigt sikre, at en stor del af de 1-årige dyr afskydes.

Disse anbefalinger har praksis taget til sig, når målet er at holde bestanden under kontrol. Under vore studiebesøg kunne vi konstatere, at afskydningmålet for de et-årige individer typisk er 80-85 % af den samlede afskydning (Afsnit 13.2.3; 13.3.3; 13.3.4), mens man for ældre dyr (ældre end to år) ofte sigter mod, at de kun udgør 5-10 % af afskydningen. Her vil de ældre orner ofte være trofæbærende og attraktive, mens de ældre søer helt eller delvist skånes i nogle områder. Dette er umiddelbart ikke i overensstemmelse med Lemel og Truvé's (2008) generelle betragtninger om, primært at skyde de mest reproducerende individer, hvis bestanden skal reduceres. Det skyldes sandsynligvis, at man i praksis vil skåne de ældre førersøer af hensyn til at bevare stabile flokstrukturer og synkroniseret brunstning af alle søerne i flokkene; hvilket de ældre søer er i stand til at styre. Desuden er jægerne generelt mere sikre på, ikke ved en fejl at komme til at bortskyde diegivende søer fra deres grise ved at koncentrere afskydningen på de yngste dyr. Det udelukker ikke, at uheldet kan ske, men risikoen er mindre.

9.2.4 Fodring, lokkemad og vildtagre

I både Sverige og Tyskland er lovligt anvendt fodring en væsentlig brik i forvaltningen af vildsvinet. Fodring kan – korrekt anvendt – kombineres med jagt og regulering og anses for at være et vigtigt middel til at nå afskydningsmålene. Desuden tilstræbes det ved strategisk placering af foderpladserne at holde grisene borte fra f.eks. landbrugsarealer, veje, golfbaner, uden at fodringen samtidig bidrager væsentligt til en uønsket bestandsstigning. Hvis "lokkemadspladser" placeres i nærheden af f.eks. landbrugsafgrøder, er det hensigten at jage dyrene her, så de kommer til at opfatte stedet som usikkert og farligt. Omvendt tilstræbes det at få grisene til at opfatte andre foderpladser eller "lokkemadspladser" længere borte fra landbrugsarealer og veje som sikre områder ved helt at undlade jagt her, se også Afsnit 13.2.3, 13.2.6, 13.3.4 og 13.3.5 for flere detaljer omkring de praktiske erfaringer.

9.2.4.1 Sverige

Der skelnes i Sverige mellem ”åtel” og foderplads. ”Åtel” svarer til det tyske ”kurrung”, som bedst oversættes til dansk med ”lokkemadsplads”. På dansk findes ikke en tilsvarende skelnen, da det ikke er tilladt at jage ved hverken fodrings- eller ”lokkemadspladser”.

I Sverige er der forskellig opfattelse af, om det er hensigtsmæssigt med ”åtlar” tæt ved landbrugsafgrøder, eller om de konsekvent skal placeres i stor afstand fra markerne. Ved Vildsvinsklubben i Halland (Afnit 13.2.3) bruges kun ”åtlar” i kort tid (få dage og nætter) ved eller på landbrugsjord i forbindelse med ”skyddsjakt” (regulering hvor dyrene umiddelbart forvolder skade). Her kan det være relevant at lægge en smule foder ud i eller ved afgrøden, for at lokke grisene hen til den bedst egnede område for at kunne foretage afskydningen.

Som nævnt er der i Sverige stort set ingen regler, som regulerer placeringen af ”åtlar”, foderpladser og tilhørende skydeskjul. Dog er det principielt ulovligt at lokke vildt fra naboarealer og ind på egne arealer. Det anbefales fra f.eks. Svenska Jägareförbundets side (Bergqvist, 2010), at ”åtlar” placeres så langt fra veje som muligt; samt mindst 200 m fra naboskel, med mindre andet er aftalt med naboen.

I Sverige anbefales stærkt (Lantbrukarnes Riksförbund et al., 2009), at der på ”åtel” kun fodres med små foder mængder (f.eks. 4 kg pr. dag). Foderet bør være naturlige og uforarbejdede fodermidler som f.eks. majs, ærter, bælgplanter, frugt, roer eller andre rodfrugter. Foderet bør spredes og evt. rodes ned i jorden ved f.eks. harvning, og der er timerstyrede foderautomater på markedet, som kan sprede de ønskede foder mængder f.eks. en gang dagligt (Figur 28). Ligeledes lægges lokkemad under træstrykker o.lign., som grisene må skubbe bort for at få adgang til foderet, og derved beskytte det mod andre dyrearter (Figur 29). Vippeure, som grisene vælter, når de søger føde blandt foderet, kan hjælpe jægeren til at få overblik over dyrenes døgnrytme og for dermed bedre at kunne planlægge jagten ved lokkemadspladsen.

Der er ikke i den svenske lovgivning fastsat grænser for foder mængderne, men der er kommet fokus på problemerne omkring overdreven fodrings betydning for vildsvinebestandenes kraftige vækst. Det tilstræbes fra organisationernes side (Lantbrukarnes Riksförbund et al., 2009) gennem rådgivning og anbefalinger at modvirke den tendens, der har været til at jægernes indbyrdes ”konkurrerer” om at ”overbyde” hinanden i forhold til vildsvinene både mht. foder mængder og fodertyper. F.eks. frarådes på det kraftigste at bruge menneskeføde i form af f.eks. overskud fra bagerier, restauranter, supermarkeder m.m. Denne form for ”fodring” medfører, at dyrene bliver fejl- og overernærede, får tandproblemer samt at andre dyrearter får alvorlige maveproblemer. Det er tilmed ulovligt at levere produkter til udfodring, hvis man ikke har tilladelse til at producere foder. Al fodring med slagteraffald og lignende er ligeledes ulovligt - blandt andet af veterinærmæssige hensyn. Bergqvist (2010) udtrykker beklagelse over, at disse former for fodring stadig forekommer alt for ofte. Bunker af kasseret menneskeføde, som blot lægges ud i på jorden, er meget uappetitligt, og

dertil er det uetisk og svækker jægerens omdømme samtidig med, at det i reglen er ulovligt og altid uhensigtsmæssigt.

Figur 28. Detaljer (I) fra svensk "åtel" og foderplads. A: Både i Sverige og Tyskland anvendes træbjærene for at gøre lokkemadspladserne mere attraktive for vildsvin. Grisene vil gerne gnubbe sig op ad tjæren. B: Det anbefales stærkt at sprede mindre mængder foder ad gangen (f.eks. 4 kg majs pr. døgn) ud over et større areal på lokkemadspladserne. Her ses en automatisk timerstyret spredere. C: En foderplads, hvor der – i modsætning til på "åtlar" - aldrig jages. Her er der god dækning for grisene i umiddelbar nærhed af foderautomaten, hvilket ikke ville være hensigtsmæssigt på en "åtel", da risikoen for at grisene vil forende inde bevoksningerne vil være for stor. Fra Vildsvinsklubben i Halland (Afsnit 13.2.3)

Figur 29. Detaljer (II) fra svensk ”åtel”. A: Majs lægges på stød under trille. Lokkemaden er herved primært tilgængelig for grisene, som – i modsætning til hjortevildt - vil vippe trille ned for at komme til majs. B: Vippeur kan placeres på jorden sammen med majs, hvorved grisen vil vælte uret - og derved få det til at gå i stå - under deres fødesøgning. Det er da muligt at se, hvornår på natten grisene har for vane a besøge denne ”åtel”. Fra Vildsvinsklubben i Halland (Afsnit 13.2.3)

9.2.4.2 Tyskland

I Tyskland skelnes ligesom i Sverige mellem ”KIRRUNG” (jagt og regulering ved lokkemadspladser) og fodring. Det er ikke tilladt at fodre vildtet, med mindre det specifikt tillades i forbindelse med f.eks. streng vinter. Reglerne fastsættes på delstatsniveau. Briedermann (2009) bruger begrebet ”aflededefodring” (Ablenkfütterung), hvorved man i lighed med de svenske råd forsøger at gøre områder i skovene mere attraktiv for vildsvinene. Ligeledes kombineres med at undlade jagt i nogle af disse områder (”ruhezone”), så vildsvinene føler sig trygge og i højere grad bliver dagaktive. Dette medfører naturligvis også, at de bliver mindre aktive om natten og derfor ikke har samme lejlighed til at tage på længerevarende ”marktogter”. Ydermere bliver de små grise knyttet til området, hvis det lykkedes at få flokken til at opholde sig i skovområder i størstedelen af tiden. Igen kræver sådanne tiltag et godt samarbejde mellem jægere, landmænd og skovejere, så der sker en gensidig afstemning af indsatsen.

Der må kun anvendes hjemmehørende, naturligt foder, og altså ikke kraftfoder eller andre former for bearbejdet foder, der ikke længere har en naturlig sammensætning af næringsstoffer. I den simpleste form udbringes majs, kartofler eller korn, som spredes og evt. graves eller harves ned i skovbunden, så grisene skal lede efter de enkelte kerner, hvilket holder dem beskæftiget (). Desuden gøres foderet dermed utilgængeligt for andet vildt, som ikke må fodres. Jo længere væk fra de marker, man vil beskytte, jo bedre. Det er vigtigt, at der er dækningsmuligheder for vildsvinene i de områder, hvor man fodrer, og at man dagligt udbringer foder. Det angives, at 5 kg majs dagligt kan knytte 10 grise til området. Et alternativ til den daglige foderudbringning er at bore 80 cm dybe huller i joden, som fyldes med majs. Her skal grisene arbejde lidt hårdere og længere for at få adgang til foderet. Man skal dog stadig kontrollere jævnlige, så der altid er huller, som er fyldte. En tredje version er at nedpløje kartoffelrester og majs i spor, brandveje, eller andre åbne områder i skoven. Her behøver man ikke kontrollere ret tit, men man skal nedpløje nye kartoffelforsyninger hver 4. – 6. uge, mens man bør udbringe majs ugentligt. Denne form opfylder bedst grisenes behov for at rode i jorden. Vildsvin mangler ofte salt og mikronæringsstoffer som zink, så saltblokke/slikkesten kan ofte medvirke til at tiltrække grisene. Det afhænger af områdets karakter, hvilken form for aflededefodring der er bedst, men det kan være en særdeles effektiv form for markbeskyttelse (Briedermann, 2009).

Der er forskellige regler i de tyske delstater i forhold til hvilke tilladelser, man skal have til egentlig fodring. F.eks. i Nordrhein-Westfalen skal man have tilladelse af delstatens jagtmyndighed, som kun må give tilladelse, hvis der er en stor risiko for markskader, og hvor der er store vildsvinebestande. Der må kun fodres i perioden fra 1. april til 15. oktober, og kun med foder, der er ”passende” for vildsvin, hvilket udelukker industrielt forarbejdet føde. Der må ikke fodres på næringsfattige lokaliteter, som moser, heder, eller i områder som huser beskyttede plantesamfund. Der må ikke jages i en omkreds af 200 m fra foderpladsen. Tilladelser gives typisk for 3 år ad gangen (Briedermann, 2009).

Eftersom olden er en meget yndet spise for vildsvin, kan det være en fordel at forbedre biotopen ved at etablere mere eg og bøg eller hugge for midaldrende og ældre ege og bøge, så de bedre kan udvikle sig og på længere sigt øge oldenproduktionen. Særligt kan det være en fordel med gamle ege i rødgran- og fyrrebevoksninger, da grisene så både har god dækning og føde i oldenårene. Det er dog i sagens natur ikke noget man kan anlægge fra dag til dag, men aspekterne kan inddrages i den almindelige drift af skoven. Desuden vil vildsvin opfatte tilstedeværelsen af hvidtjørn, vilde roser, røn, berberis og andre vedplanter, der kan yde dækning og føde, som tiltrækkende. Vådområder i skoven, særligt rørsump men også grøfter, søer, bække mv., er også særdeles attraktive for vildsvin, for slet ikke at tale om sølehuller, hvor der skal være godt med mudder (ikke noget vandspejl) og godt udsyn. Der må ikke ligge spærrende genstande i sølehuller, som f.eks. store grene (Briedermann, 2009).

Anlæggelsen af vildtagre er en yderligere mulighed, men har ikke vist sig specielt effektivt i Tyskland, da de ikke har meget at tilbyde vildsvinene om

foråret, hvor behovet er størst. Mht. placering gælder der samme anbefalinger som for fodring og brugen af lokkemad. Afgrødevalget er vigtigt, da agrene skal tilbyde vildsvinene attraktiv føde før eller senest samtidig med de omkringliggende marker. Ellers vil vildsvinene allerede have deres gang på markerne og vil ikke kunne lokkes væk af en vildtager. Man bruger som regel de samme afgrøder, som vildsvinene foretrækker på markerne, dvs. havre, majs og kartofler, men der skal også være græsflader, der slås to gange årligt og om nødvendigt gødskes, hvor vildsvinene kan rode efter regnorme mv. Det vil ofte være nødvendigt at hegne en vildtager under anlæggelsen, så den ikke ødelægges, inden den skal gøre gavn i juli-august.

Figur 30. To tyske eksempler på ”Kirrung” (lokkemadspladser), hvor der jages fra skjul i umiddelbar nærhed. Der anvendes kun op til 4-5 kg ærter eller majs pr. dag. A: Her er lokkemaden harvet ned i jorden, Forstamt Gartow (Afsnit 13.3.4). B: Her bruges en forankret plastønde med huller, som grisen kan puffe til og dermed få lokkemaden til at drysse ud af den, Slesvig-Holstens skovforvaltning (Afsnit 13.3.5).

9.2.5 Koordineret forvaltning / jagtlaug

I både Sverige og Tyskland viser al erfaring og viden, at samarbejde mellem såvel jægere indbyrdes mellem jægere, landmænd og skovdyrkere er afgørende for at identificere og nå fælles mål og søge kompromis og fælles forståelse, så markskader, trafikuheld og andre skadelige virkninger så vidt muligt kan undgås samtidig med, at de jagtlige værdier skabes.

I store dele af vore to nabolande stilles der stilles store krav til afskydningen, hvis de succesfulde og hurtigt voksende vildsvinebestande skal holdes eller bringes under kontrol og i balance med landskabet og den givne arealanvendelse. Sodeikat (2009) giver i et regneeksempel, som tager udgangspunkt i en angiveligt typisk tysk vildsvinebestand, som fra forårsbestanden til efterårsbestanden vokser med 300%, hvilket fordrer en afskydning i efterårsbestanden på 70% af denne (5% dør af andre årsager), for at bringe bestanden tilbage til den oprindelige forårsbestand. Det er en stor opgave for jægerne.

Et særdeles vigtigt element mellem jægere er at få samarbejdet til at omfatte tilstrækkeligt store jagtrevirer eller forvaltningsområder. Det er en stor fordel, hvis jagterne kan gennemføres effektivt i forhold til de landskabselementer, som de enkelte vildsvineflokk har inddraget i deres hjemområder. I både Sverige og Tyskland anbefales arealer på 10.000 ha for sådanne forvaltningsområder. Dog er der de fleste steder langt fra disse anbefalinger, til hvad der praktiseres i virkeligheden.

Arealkravene til revirer i Tyskland er som tidligere nævnt betydeligt større end arealkravene i Danmark. Skønt tyske minimumskrav til revir-arealer er store sammenlignet med tilsvarende danske krav, så er de enkelte revirer i Tyskland stadig relativt små sammenlignet med de anbefalede arealer for forvaltningsområderne for vildsvin. I Tyskland har man i forvejen erfaringer med samarbejde i hjortevildtforvaltningen (kronvildt og dåvildt) i større forvaltningsområder ("Hegegemeinschaft").

I Sverige har man i forvejen erfaringer og traditioner omkring jagtligt samarbejde i forbindelse med elgjagten, men da forvaltningsområderne for elg og vildsvin ikke nødvendigvis er logisk sammenfaldende, kan elg-systemet ikke overalt umiddelbart bruges i relation til vildsvin.

Det jagtlige samarbejde kan med fordel omfatte alle aspekter af den jagtlige forvaltning samt vildtforvaltningen generelt. Det anbefales i begge lande, at også landmænd og skovdyrkere inddrages så vidt muligt. I mange tilfælde vil nogle af disse selv være jægere. Samarbejdet omfatter diskussioner, beslutninger, opgørelse og evaluering af resultater og revision af førnævnte. Det drejer sig typisk om:

- Overordnede forvaltningsmål samt valg af midler og jagtformer, herunder afskydningsmål og jagtmetoder
- Planlægning med udgangspunkt i landmandens afgrødeplaner – evt. samarbejde med landmanden om udarbejdelsen af markplanerne.

- Opbygning af viden om vildsvin og deres økologi mhp. et solidt videnbaseret fælles fundament
- Indsamling af data om de enkelte stykker vildt (f.eks. oplysninger om køn, alder, sted og tid, jagtform, anvendelse af hund, ammunition, særlige, tidforbrug, prøveudtagning til veterinær kontrol)
- Indsamling af data om vildtobservationer
- Planlægning af hvor og hvornår jagterne afholdes og med hvem
- Planlægning af hvilke hunde anvendes og hvordan
- Beslutninger om ”lokkemadspladser” og evt. foderpladser – hvor skal de etableres og indrettes, og hvad skal der fodres med hvordan?
- Hvor etableres vildtagre og med hvilke afgrøder?
- Hvordan gennemføres eftersøgning af anskudte dyr?
- Hvordan samarbejdes med landmænd og andre som udsættes for skader af vildsvin og hvem er ansvarlig for samarbejdet og handling i respektive områder?
- Håndtering og salg af kødet.

I relation til den danske forhold udgør både de praktiserede og ikke mindst de anbefalede arealenheder for vildsvineforvaltning i Sverige og Tyskland en stor forandring og udfordring for en væsentlig del af dansk jagtpraksis og –tradition, hvor jagt ofte foregår uafhængigt på selv meget små revirer. Sammenlignet med mange danske jægere har svenske og tyske jægere således mere tradition og erfaring med samarbejde på tværs af jagtrevirer. Det skal ikke forstås sådan, at anbefalingerne omkring de store forvaltningsområder let og ubesværet er blevet implementeret i de to lande. Der er så vidt vi kunne forstå under erfaringsindsamlingen lang vej igen, men stadig en langt kortere vej, end vi vil stå overfor i Danmark. Overalt kendes hele spektret fra gnidningsløst og værdifuldt samarbejde til nabostridigheder og individuelle særstandpunkter samt mangel på fleksibilitet. Dertil kan der nogle steder finde ulovligheder (f.eks. ulovlig fodring og udsætning) sted, som i sagens natur er vanskelig at håndtere og stort set umulig at kvantificere.

I Sverige blev vi hos Vildsvinsklubben i Halland (Afsnit 13.2.3) præsenteret for, hvordan en egentlig administration af forvaltningsområdet tilsyneladende havde været i stand til at koordinere indsatsen så effektivt, at afskydningsmålene kunne nås og markskaderne kunne reduceres betydeligt. Et af midlerne var en velfungerende hjemmeside, som forsynede medlemmerne med en opdateret nyhedsstrøm om vildsvineforvaltningen og –jagten i området med mulighed for udtræk af en række data og statistikker vedr. afskydningen (sted, tidspunkt, dyrenes størrelse, alder og køn, ammunition og våbentyper m.m.). Hjemmesiden er også vigtig for gennemsigtigheden i resultater og beslutninger (= bekæmpelse af rygte- og mytedannelse) samt opbygning af ejerskab for den fælles forvaltninger for

de deltagende parter. Dette gælder også i samarbejdet med landmændene. Det er vigtigt med gensidig tillid og respekt, så landmændene kan motiveres til at overvåge deres afgrøder intensivt, hvorved jægerne kan gribe ind med regulering hurtigt og effektivt, hvis vildsvinene er begyndt at forvolde skader i en mark.

I Tyskland har man mange steder også et udmærket samarbejde mellem jægere og landmænd. Det kan umiddelbart ses i det åbne tyske landskab, hvor såvel faste som mobile skydetårne og –skjul ses meget almindeligt. De bruges til ofte til jagt og regulering af vildsvin i afgrøderne. Grisene er dog særdeles vanskelige at jage i de ofte meget store og helt tætte majsmarker, hvorfor man her ofte gennemfører en særlig stor jagtlig indsats i forbindelse med høsten af majs.

9.3 Ethiske aspekter: dyrevelfærd, jagtformer og friluftsliv

Ethiske aspekter i forbindelse med vildsvin som fritlevende art i den danske natur skal ses i sammenhæng med en bredere diskussion om brugen af natur i jagt-, vildt- og naturforvaltningsregi. I de seneste årtier er der sket betydelige ændringer i dagsordenen for jagt samt vildt- og naturforvaltningen herhjemme. Ting, som det for blot 25 år siden blev anset for forsvarligt og rationelt at gøre – f.eks. måden at lave naturpleje på samt former for opdræt og udsætning af fugle til jagt – anses ikke nødvendigvis længere for at være fornuftigt eller acceptabelt. Jægerens syn på naturen har forandret sig (Jensen, 2007; Hansen, 2001). Det er f.eks. sket i forhold til synet på rovfugle og ræve, men de mest markante ændringer er antagelig sket i det omgivende samfund i forhold til holdninger til vilde dyr og i synet på naturen og dens forvaltning (Sandøe, 1995). Hvor der tidligere blev fokuseret på bestandsstørrelse, jagtudbytte og effektiv forvaltning, er emner som dyrevelfærd, natursyn, naturbeskyttelse og bæredygtighed rykket op på dagsordenen i det politiske liv og hos almindelige borgere (Gamborg & Larsen, 2005). I takt med en øget velstand er der sket en forskydning i værdierne – i hvert fald i vores velstående del af verden.

Den skitserede udvikling rejser nye problemstillinger for udøvende jægere samt for de forvaltere og rådgivere, som er med til at skabe grundlaget for fremtidens jagt og vildtforvaltning. Men der er ikke kun tale om en faglig udfordring. Det er også en væsentlig opgave at sætte sig ind i og reflektere over de værdier, som er på spil (Sandøe & Gamborg, 2000; Sandøe & Christiansen, 2008). Der er dog ikke megen systematisk forskning på dette område endnu.

Nogle centrale etiske spørgsmål, som måtte opstå med fritlevende vildsvin i Danmark, omhandler jagtformer, hvad forskellige grupper anser for rimeligt i forhold til vildsvin (herunder anskydningsproblematikken samt spørgsmål om midler til regulering), vildsvin som ”ny” art i naturen, autenticitet, opfattelser af, hvordan skade og gevinst skal opgøres og afvejes, folks holdning generelt til såkaldte konflikt- eller problemarter, inklusiv den (u)tryghed, der kan findes i befolkningen (Afsnit 8.2.1), og hvad der anses

for ”ordentlig” naturforvaltning i forhold til den dynamik, som vildsvin er udtryk for og med til at skabe. Der mangler imidlertid som nævnt ovenfor undersøgelser, der i rimeligt omfang belyser disse forhold på nuværende tidspunkt. Nedenfor gives derfor en gennemgang af det materiale, der på nuværende tidspunkt findes, primært i relation til jagtformer og befolkningens holdninger til vildsvin.

9.3.1 Jagtformer

Der er erfaringsmæssigt nogle jagtformer, som mere end andre giver anledning til principielle etiske diskussioner. F.eks. har buejagt, strandjagt særligt i slutningen af 1990’erne og de første år efter årtusindeskiftet været diskuteret i forbindelse med anskydningsproblematikken og de relaterede dyrevelfærdsmæssige aspekter. Denne problematik var med til at danne grundlag for udarbejdelsen af de såkaldt jagtetiske regler, som indgik som et bilag til lovforslaget om jagt- og vildtforvaltningsloven fra 2009 (Lovbekendtgørelse nr. 930 af 24. september 2009 om jagt og vildtforvaltning), og som er udarbejdet af Vildtforvaltningsrådet. Ideen var, at et sæt fælles ”uskrevne love” om hensynet til vildtet og andre jægere skulle formuleres i skrift (se f.eks. <http://www.skovognatur.dk/Jagt/Jagtraad/Etik/>). De jagtetiske regler foreskriver f.eks. kun at løsne skud, når man føler, at det vil være dræbende – altså man skal undgå at tage chancer for derved at undgå anskydninger – herunder anvende hunde, som ikke forårsager unødigt lidelse for vildtet.

I 2009 udkom en rapport udarbejdet i fællesskab af Lantbrukarnas Riksförbund, Rikspolisstyrelsen, Svenska Jägareförbundet, Svenska Kennelklubben, Sveriges Jordägareförbund och Sveriges Yrkesjägareförening (Lantbrukarnas Riksförbund et al. 2009). Rapportens sigte er anlægge et fælles syn på praktisk vildsvineforvaltning i Sverige, efter den svenske Rigsdag i 1988 bestemte, at vildsvinet skulle være en del af den svenske fauna. I rapporten behandles også forskellige jagtformer i relation til de dyrevelfærdsmæssige og andre etiske aspekter. Her gennemgås kort de jagtformer, rapporten tager op som nogle, der kræver særlig opmærksomhed. I forbindelse med *drivjagt* angives, at det kan være problematisk, når vildsvinene kommer hurtigt løbende i tæt flok. Det kan da være svært identificere det dyr, som man kan afgive skud til – og derefter gøre det sikkert og effektivt. Rapporten angiver en række muligheder for at håndtere dette problem. En anden jagtform, der er aktuell i forbindelse med vildsvin er ”*åteljakt*” – altså jagt med lokkemad, der skal tiltrække vildsvinene (Afsnit 9.2.2). Da vildsvinene er nataktive, sker denne jagtform ofte om natten, hvor det anbefales at lægge lokkemaden, hvor månelysset falder, hvis man da ikke anvender kunstigt lys, som det er tilladt at bruge i Sverige. ”Åteljakt” er en helt almindelig jagtform i Sverige og Tyskland. På en af arbejdsgruppens studieture udtrykte en af de tyske værter (Afsnit 13.3.4) dog et vist forbehold over for natjagt. Forbeholdet er begrundet i, at eftersøgning af et anskudt vildsvin frarådes om natten, da det er for farligt. Imidlertid er natjagt en af de jagtformer, der tidligere har givet anledning til diskussion herhjemme – bl.a. som følge af anskydninger. I jagtloven af 1922

indførtes det forbud mod natjagt på vildt, som stadig er gældende (Afsnit 10.1).

Fældefangst er tilladt i Sverige, og det anvendes bl.a. for undgå at vildsvinstammen øges kraftigt. Det angives i rapporten (Lantbrukarnas Riksförbund et al. 2009), at fældefangst primært skal ses som et tillæg til de andre jagtformer. Det fremgår af rapporten, at der ikke foreligger dokumenterede oplysninger vedr. de dyreetiske aspekter, særligt dyrenes reaktion og eventuelle stress og skader. Som det er nu i Sverige, er der kun én fældetype godkendt, og det er Naturvårdsverket, som skal godkende en given fældetype og angive forskrifterne for dens anvendelse.

En anden ting, der overvejes i de lande, hvor der allerede er etablerede vilde vildsvinstammer, som Sverige og Tyskland, er, hvad der sker, når denne stamme vokser kraftigt, og kraftigere reguleringstiltag tages i brug. Som det fremgår af referatet fra ekskursionen til Tyskland (Gartow, Afsnit 14.3.3) anser nogle jægere det som et "image"problem (for jægerne), at der nogle gange anvendes så hårde metoder til regulering af et intelligent dyr som vildsvin, at det mest af alt minder om skadedyrsbekæmpelse. Disse metoder skal ses i sammenhæng med den tilslutning eller accept af jagt, der generelt er i Danmark, og som bl.a. hviler på, at jagten sker på en dyrevelfærdsmæssig forsvarlig måde.

Selve afskydningsstrategien (Afsnit 9.2.3) kan også give anledninger til overvejelser. Et forhold, som også blev påpeget under ekskursionerne til bl.a. Sverige er, at en effektiv regulering af vildsvin indebærer, at en stor andel af de nedlagte dyr er små grise eller årsgrise (< 1 år). Der foreligger dog ikke undersøgelser, der decideret belyser, hvor vidt det anses som et etisk problem – for jægerne eller andre grupper – i vore nabolande. I de danske jagtetiske regler er der dog eksempler på, at det her ikke nødvendigvis anses for at give anledning til etiske overvejelser at skyde helt unge dyr; det nævnes fx i forbindelse med afskydningspolitikken for kronhjorte, at afskydningen skal "tilrettelægges, så bestanden har en naturlig køns- og aldersfordeling"

(http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/93F2358E-E769-4BBC-8621-20BF42A960B2/17611/Etiske_regler_for_kronvildtjagt.pdf). Dog kan der ud fra et bæredygtighedssynspunkt være forhold, der lokalt taler for større afskydning af helt unge dyr. (Se også afsnit 9.2.3)

Anvendelse af *jagthunde* i vildsvinejagt er også et punkt, der fortjener selvstændig overvejelse, idet typen af hund, der anvendes – i samspil med hundeføreren – spiller en væsentlig rolle i dyrevelfærdsmæssig sammenhæng. Den svenske rapport (Lantbrukarnas Riksförbund et al. 2009) nævner en række forhold, der skal opfyldes, for at en etisk forsvarlig jagt kan bedrives. Derfor har den svenske kennelklub (SKK) indført jagtprøve for tre typer hunde til vildsvinejagt (støver, drivhund, standhund). Et andet væsentligt element er eftersøgningen af evt. anskudte dyr med hunde, som kræver særlig kompetence, bl.a. pga. den fare et anskudt vildsvin udgør for mennesker. Ifølge den svenske jagtlovgivnings §17, skal en schweisshund kunne være fremme inden højst to timer efter anskydningen.

Pt. er der et afskydningspåbud i Danmark, jf redegørelsen i DMU's rapport (Bregnballe et al., 2003), hvori det forklares, at "Det sker fra tid til anden at enkelte vildsvin bryder ud af en indhegning, men antallet af fritlevende vildsvin er ganske lavt, og etablering af egentlige bestande søges forhindret. Efter en vurdering af risikoen for at vildtlevende vildsvin kan overføre smitsomme sygdomme til besætninger af tamsvin udsendte Fødevareministeriet i 1996 en opfordring til at lade vildsvin indhegne eller nedlægge. Under henvisning til denne opfordring udsteder Skov- og Naturstyrelsen påbud om bortskydning af vildtlevende vildsvin. Vildsvin kan forventes at indvandre til Danmark fra Nordtyskland, hvis konsekvent bortskydning i Sønderjylland ophører." (Bregnballe *et al.*, 2003: 75)

9.3.2 Befolkningens holdninger til vildsvin og forvaltningen af dem

Et tredje forhold, som spiller en rolle i etisk sammenhæng, er befolkningens holdninger til vildsvin – særligt i forhold til vildsvins plads i naturen, og hvorvidt eller i hvilket omfang, folk vil se vildsvin som en såkaldt problemart for landbruget og en trussel for friluftslivet – altså hvad der er del af en bredere diskussion om den natur, vi har og skal have fremover. Der findes generelt ikke ret mange oplysninger vedrørende problemstillingen om vildsvin, friluftsliv og mennesker (Afsnit 8.1).

En nyligt afsluttet dansk undersøgelse foretaget i regi af projektet "Vildt & Landskab" omhandler bl.a. den danske befolknings syn på en række forvaltningstiltag til regulering af skadevoldende vildt, "nye" dyrearter og regulering af indvandring af vildsvin fra Tyskland til Danmark (Jensen, 2009). Det første spørgsmål i undersøgelsen kan måske give en indikation af opfattelsen af, hvordan befolkningen vil se på vildsvin som skadevoldere – selvom der ikke direkte er spurgt til dette. Undersøgelsen viste her, at der er opbakning i befolkningen til at gøre noget for at kontrollere bestanden af hjortevildt. Udlægning af foder anses for det mest acceptable (ca. 80 %) sammenlignet med regulering af skader fra hjortevildt og gæs/svaner. Dernæst kommer regulering vha. kontrollerede jagter udført af "statsansatte" jægere sammenlignet med generelt øgede jagtmuligheder. Ca. 60 % af de i alt 1217 personer, der blev spurgt, kan også acceptere brug af skræmmemidler (f.eks. lys og lyd). Et klart flertal af befolkningen (knap 80 %) finder det endvidere acceptabelt at give jordejere erstatning ved skader, særligt i forbindelse med skader til svineavlere som følge af smitte fra indvandrede dyr. Det tilsvarende tal for vildsvin er 78 %. Der synes at tegne sig et billede af, at et flertal i befolkningen ser naturen og de vildtlevende, arter, som noget, det er acceptabelt at regulere for at undgå skader.

I undersøgelsen blev der også spurgt til spredning af vildsvin fra Tyskland – primært ud fra en vinkel om bekymring for spredning af svinepest og andre sygdomme, der evt. kan bringe smitte til landbrugets husdyr. Kun et mindretal (35 %) mener, at indvandringen skal ske frit. Der er stort set fuld accept (86 %) af, at lade "statsansatte" jægere regulere bestanden. Imidlertid svarer kun godt 20 % ja til at udlove dusør for nedlæggelse af vildsvin – et initiativ som Landsforeningen af Danske Svineproducenter kørte i 2002 og

2003 i forbindelse med bekymringen for svinepest i forbindelse med indvandring af vildsvin fra Nordtyskland til Danmark.

Med hensyn til holdningen til ”nye” arter, er der også nogle svar fra undersøgelsen (Jensen, 2009). Forhistorien er, at Vildtforvaltningsrådet i 1997 nedsatte en arbejdsgruppe, som havde til opgave at udarbejde et udkast til fælles natursyn for rådet – med særligt henblik på genindvandring og reintroduktion af pattedyr og fugle. Dengang var problemstillingen helt aktuel med diskussionen vedrørende reintroduktionen af bæver. Et af målene var at kunne lægge nogle mere varige principper til grund for vurdering af naturlig genindvandring/reintroduktion frem for at vurdere fra sag til sag. Som udgangspunkt mente rådet, at arter, der geninvandrer, skal beskyttes og accepteres. Men i forbindelse med reintroduktion rejste rådet en række spørgsmål, de mente, bør overvejes forud for en evt.

reintroduktion: Kan arten overleve i området på kort såvel som på lang sigt? Hvad vil omfanget af skader på landbrugsafgrøder være – og hvor stor skal en evt. erstatning/regulering være? Hvad er de veterinære konsekvenser (f.eks. smitte til husdyr) af en genindførelse? (Alban et al., 2005). Skal arten kun påregnes i et i forvejen udpeget område, og hvilke handlinger skal foretages, hvis den bevæger sig uden for dette i form af bort-/afskydning eller indfangning? Og endelig berøres også spørgsmål om, hvordan man sikrer en tilstrækkelig bred folkelig debat – særligt lokalt – vedrørende planerne. Der er altså en lang række spørgsmål af etisk karakter, som rådet her rejste, og som har været genstand for nogen debat blandt, særligt, landbrugs- og naturinteressere. Der foreligger endnu ikke nogen systematisk gennemgang af, hvor meget forskellige hensyn og natursyn skal vægtes og prioriteres. Der synes dog at være en stigende tendens, som påpeget ovenfor, til øget fokus – også i befolkningen – på de dyrevelfærdsmæssigt og øvrige etiske aspekter. Nedenfor gengives de vigtigste resultater af undersøgelsen, hvor der udover vildsvin blev spurgt til bl.a. bæver og ulv (Jensen, 2009).

Undersøgelsen viser, at der er stor tilslutning i befolkningen til bæver (som allerede er genindført, i 1999), og som folk ser som havende en ret til at være i den danske natur (74 %). Tilsvarende anser godt 70 % bæver for en mulig stor naturoplevelse. Kun 25 % mener, at bæveren udgør en sikkerhedstrussel, og ca. halvdelen mener, at den kan føre til problemer for land- og skovbruget. I den anden ende af spektret finder man holdninger til ulven, hvor kun godt 30 % anser den for at have en ret til at eksistere i den danske natur. Godt 60 % er enige i, at ulv vil udgøre en sikkerhedstrussel. Endvidere syntes flertallet (63 %), at skal ulven være i Danmark, skal den indvandre af sig selv. Midt imellem holdningerne til bæveren og ulven ligger vildsvin. Af de adspurgte mener 57 %, at vildsvin som alle andre (vildtlevende) dyrearter har en ret til at eksistere i den danske natur. En lille overvægt (59 %) – i denne spørgsmålsserie – mener dog, at vildsvinet skal komme af sig selv frem for at genindføres.

Når spørgsmålene derimod drejede sig om ”problem-arter” svarede kun 35 %, at man skulle lade dyrene frit indvandre. Svarene kan udlægges som, at den sammenhæng spørgsmålene lader dyrene indgå i (f.eks. vildsvinet som potentiel skadevolder for mennesker – eller som en naturlig hjemmehørende

dyreart i den danske natur) spiller en rolle for folks holdning. Et flertal (57 %) er enige i udsagnet ”at se denne dyreart i naturen vil være en stor oplevelse for mig”. Men samtidig er der en vis frygt for vildsvin, idet knap 50 % svarer, at de anser vildsvinet for at være en sikkerhedstrussel, hvis de skulle møde dyret i naturen. Der foreligger dog ikke, så vidt vides, undersøgelser, der med sikkerhed kan belyse, hvordan vildsvin reagerer på forskellige former for forstyrrelse (herunder f.eks. orienteringsløbere, ryttere/heste, løse hunde). Ca. 30 % mener, at vildsvinet kan komme til at udgøre et problem for andre arter og for land- og skovbruget.

Sammenfattende anføres det i undersøgelsen, at der dog er en ganske stor del af svarpersonerne, som angiver ”ved ikke” eller ”hverken/eller” til spørgsmålene. Dette kunne udlægges som et tegn på, at det langt fra er alle, der er afklarede om disse spørgsmål eller har taget stilling. Jensen (2009:40) konkluderer på baggrund af tallene, at ”... på den ene side finder de fleste, at vildsvinet har ret til at være i den danske natur, og at det vil være en stor oplevelse at se. Men det skal ifølge de fleste danskeres mening komme af sig selv og næppe reintroduceres aktivt.” Den høje andel af ”ved ikke-svar” peger endvidere på et stort behov for oplysning om vildsvin, hvis der etableres en bestand. Befolkningens konkrete viden om vildsvin er naturligt nok meget begrænset, når arten ikke har været tilstede som en fritlevende bestand i dansk natur i nyere tid.

Opsummerende kan det siges, at der er en række centrale etiske spørgsmål, som rejses i forbindelse med muligheden for fritlevende vildsvin i Danmark. Det er særligt jagtformer (i forhold til jagtetik og dyrevelfærd) samt, hvad forskellige grupper anser for rimeligt i forhold til dyrene, der er i fokus. Men som det fremgår af ekskursionsreferaterne, er der nogle erfaringer specielt med jagtformer fra Tyskland og Sverige, herunder natjagt og behovet for særlig træning for at undgå anskydninger og sikre, at jagten er sikkerhedsmæssig forsvarlig. Desuden er der en mere principiel diskussion, der vedrører spørgsmålet om ”nye” arter i naturen og befolkningens holdninger til vildsvin (Afsnit 8.2.1). Disse spørgsmål er imidlertid på nuværende tidspunkt kun delvist berørt i Danmark, og som undersøgelsen af Jensen (2009) viser, er det langt fra alle, der har taget stilling – eller har et grundlag at tage stilling på – på nuværende tidspunkt.

9.4 Vildsvin og jagtens økonomi

Det er et åbent spørgsmål, hvordan en evt. dansk vildsvinebestand vil påvirke jagtlejen i det danske landskab, men vi diskuterer det her på basis af 1) erfaringer indsamlet i særligt Tyskland, 2) et kort stikprøvestudie på internettet af hvordan troføjagt på vildsvin prissættes relativt til troføjagter på råbukke og kronhjorte samt 3) en empirisk model for jagtlejen i Danmark udarbejdet i forskningsprogrammet Vildt & Landskab af Lundhede et al (2008; 2009; 2010), se også Kanstrup et al (2009).

9.4.1 Erfaringer fra Sverige

Bergqvist (2010) har skitseret niveauet for jagtlejen i Sverige, men understreger samtidig, at den især afhænger af, om reviret findes i den nordlige eller sydlige del af Sverige samt, om der er en større by og dermed en større efterspørgsel fra betalingsvillige jægere i området. Den lave befolkningstæthed i Sverige og den store skovandel i landskabet gør, at udbuddet af jagtarealer er stort i Sverige. I Nordsverige og sydlige Sverige er en almindelig årlig jagtleje 5-10 SEK henholdsvis 150 SEK pr. ha. I Skåne kan niveauet blive "så højt som" 500 SEK pr. år. Bergqvist (2010) kunne ikke give et selvstændigt skøn for effekten af vildsvin på jagtlejen i Sverige. Skønt jagtlejen er relativ lav i Sverige, er der alligevel væsentlige jagtmæssige interesser knyttet til vildsvin.

Vildsvin kan f.eks. også være en vigtig brik i en oplevelsesøkonomisk orienteret naturforvaltning, hvor eksklusive jagtkoncepter er udviklet på især godser og andre større ejendomme i Sverige. Tilsvarende oplevelsesøkonomiske tilgange kendes fra Danmark

9.4.2 Erfaringer fra Tyskland

Besøget ved Peter Burkhardt på Forstamt Gartow var det, der gav de fleste detaljer på dette aspekt af vildsvineforvaltningen. Med den store afskydning af særligt unge dyr er det et relevant spørgsmål hvad kødets værdi udgør for jægerne. I det konkrete tilfælde forklarede Peter Burkhardt at de store mængder på markedet i området ved Gartow medfører, at prisen ofte er så lav som 55 cent/kg (brækket vægt) – svarende til knap 4 kr./kg. Vore værter i Slesvig-Holsten har oplyst, vildsvin typisk handles til priser omkring 2-3 Euro/kg ved salg til private, mens restauranter og vildthandlere typisk aftager kødet til priser under 1 Euro/kg (Friedrichsdorf, 2010). Prisen stiger naturligvis med forarbejdningsgraden, men det er alligevel klart, at kødprisen ved så høje bestandstætheder og udbytneniveauer ikke i sig selv gør jagten økonomisk attraktiv for hverken jæger eller lodsejer.

Ligesom i Danmark kan jagten lejes på mange arealer. Og ligesom i Danmark (Lundhede et al, 2008; 2009) afhænger jagtlejen af en række forhold som arealets størrelse og beliggenhed, den landskabelig skønhed med videre, og selvfølgelig forekomst af attraktive vildtarter ("Hochwild") som kron- og dåvildt – samt under visse forhold vildsvin. I denne sammenhæng betyder risikoen for at skulle betale erstatning for markskader en del for jagtlejen, og derfor vil effekten af vildsvin på et areal kun være entydigt positiv, hvis det er et rent skov-revir, hvor grisene ikke kan lave markskader. Er der risiko for markskader falder jagtlejen. Peter Burkhardt angav eksempler på jagtlejer, der var så lave som 1 euro/ha, eller helt usælgelige, hvis problemerne var store.

Peter Burkhardt angav følgende eksempler på årlig jagtleje pr. ha for forskellige typer af revirer i området ved Gartow, hvor der findes kron- og dåvildt samt vildsvin:

Skovrevir uden marker:	30 - 35 Euro/ha ~ 250 – 300 DKK/ha
Markrevir:	8 – 12 Euro/ha ~ 60 – 90 DKK/ha
Markrevir med meget majs:	5 Euro ~ ca. 40 DKK/ha

Vildsvin er imidlertid også basis for trofæjagt i Tyskland og Derk Ehlert, Berlins kommunes vildtforvalter, angav, at en stor orne ("Keiler") kan være op til 8.000 euro værd som trofæ.

9.4.3 Trofæpriser for forskellige arter aktuelt

De modeller for den danske jagtleje som der er udarbejdet af Lundhede et al (2008; 2010) indeholder parametre for effekten af jagtudbyttet af rådyr og kronvildt, men selvsagt ikke af vildsvin. Derfor er det interessant at vurdere, hvordan trofæjagt på vildsvin prissættes i forhold til trofæjagt på de to hjortearter. Denne vurdering baseres her på stikprøve bestående af en række forskellige jagtrejsefirmaers aktuelle listepreiser på internettet¹.

Stikprøven viser, at trofæafgifter på vildsvin varierer betydeligt med hvor i verden trofæet skal nedlægges og hvor stort det er. Små trofæer kan erhverves for bare 2-5.000 DKK/stk., mens større trofæer befinder sig i prisniveauet fra ca. 10.000 DKK til over 30.000 DKK/stk. Det var ikke muligt at finde pris eksempler så højt som det ovenstående tyske eksempel, men det skal dertil siges, at det citerede interval her typisk vedrører jagter i det østlige Europa eller Tyrkiet. Det er forventeligt at prisen vil være større i lande som Tyskland og evt. Danmark – navnlig i de mere tætbefolkede og nær de store byområder, hvor tætheden af velhavende, men travle jægere er stor.

Trofæjagt på råbukke i f.eks. Polen er billigere, men kan stadig være en ganske bekostelig affære. De mindre bukke kan sikres for en trofæafgift på blot 500-1.000 DKK/stk., mens de rigtig store bukke koster 5-7.000 DKK/stk. Sjældenheder som parykbukke helt op til 15.000 DKK/stk. eller mere. Til sammenligning er trofæjagt på kronhjorte betydelig dyrere. Mindre trofæer kan sikres for 3-6.000, men store trofæer kan koste så meget som 40-60.000 DKK/stk., eller i særlige tilfælde mere.

9.4.4 Perspektivering til danske forhold

Sammenligner vi ovenstående tal for jagtleje pr. hektar fra Forstamt Gartow, så kan vi ud fra Lundhede et al (2008, 2010) se, at rene markrevirer i Danmark typisk koster 100-150 DKK/ha; alt andet lige, men med betydende

¹ <http://www.hubertus-jagtformidling.de>, <http://www.orionjagtrejser.dk>, <http://www.naturahunting.dk>, <http://www.holmelund-jagtrejser.dk>, <http://www.cardi-adventure.co.uk>

regionale forskelle både over og under dette interval. Rene skovrevirer koster typisk 250 – 300 DKK/ha, alt andet lige. Igen med meget betydende regionale forskelle både over og under dette interval. Gode godsjagter på Sjælland eller nær store byer i det hele taget kan koste op mod 1.000 DKK/ha. Priserne er altså gennemgående højere; sandsynligvis en effekt af den højere tæthed af jægere og dermed efterspørgsel.

Stikprøven på trofæpriser indikerer, at blandt de danske jægere betales der nok en faktor 2-3 gange mere for trofæjagt på vildsvin end på råbuk, mens der betales betydeligt mere for kronhjorte. Forskellen på trofæpriser på råbukke og kornhjorte er en faktor 6-8 gange mere for sidstnævnte, et prisniveau der er en smule højere end effekten på areallejen i Danmark af jagtudbytte af råbuk henholdsvis kronhjort. Her er forskellen i effekten ca. en faktor fem, idet et udbytte på 1 stk. råvildt/100 ha forøger prisen med ca. 2,5 %, mens et tilsvarende udbytte i kronvildt forøger prisen med ca. 13,3 % (Lundhede et al, 2010). Bemærk, at der her er tale om råvildt og kronvildt som sådan og ikke alene trofæbærende vildt.

På basis af disse observationer fra internettet kan man gisne om, at priseffekten af vildsvinejagt på et dansk jagtareal vil være to til tre gange større end effekten af råvildt, og tilsvarende højst halvt så stort som effekten af kronvildtudbytte og typisk mindre – for samme vildtudbytte.

Vildtudbytterne for de forskellige arter er imidlertid ikke ens; særligt for kronvildt er det lavt. Baseret på erfaringerne fra Tyskland og Sverige, mht. bestandsstørrelser, kunne man formode at jagtudbytter af vildsvin i Danmark potentielt kunne være på niveau med råvildtet; altså et ganske højt niveau. En mere moderat forudsætning kan være at udbyttet kan blive halvt så stort. Tabel 7 viser estimerede forøgelse af jagtlejen i Danmark under forudsætning af to forskellige udbyttescenarier for vildsvin samt under forudsætning af, at markskader og andre skadeeffekter af vildsvin ikke direkte påvirker jagtlejen.

Dertil er eventuelle krydssubstitutionseffekter heller ikke inddraget. Krydssubstitution er fx, at man kan forestille sig, at bliver vildsvinejagt en positiv del af det danske jagtlejemarked, så vil dette ekstra oplevelsesudbud i sig selv reducere den marginale efterspørgsel og dermed værdi af jagten på andre vildtarter; særligt råvildt og kronhjort, der også er trofæarter.

Tabel 7. Effekterne for den gennemsnitlige arealjagtleje i Danmark i to forskellige udbyttescenarier for vildsvin. Preiseffekten antages at være to-tre gange større for vildsvin end for råvildt, i relative mål. Det antages at vildsvins skadeseffekter ikke har direkte indflydelse på jagtlejen.

Scenarie	Effekt på jagtleje i kr.	Effekt på jagtleje i procent
Vildsvineudbytte lige så stort som råvildt/ha.	65 – 110 DKK/ha.	55-65 %
Vildsvineudbytte halvt så stort som råvildt/ha.	30 – 50 DKK/ha.	15-20 %

Den gennemsnitlige jagtleje i Danmark – på tværs af landsdele og arealtyper - ifølge Lundhede et al (2008; 2010) på ca. 185 DKK/ha, men med en ganske betydelige geografisk og kvalitetsafhængig variation. Ønsker man at vurdere effekten i et område med betydeligt højere jagtleje end gennemsnittet, så er de relative mål i kolonnen længst til højre mere anvendelige end de absolutte i midterkolonnen. Således vil en god vildsvinejagt *måske* kunne lægge flere hundrede kroner oveni jagtlejen på f.eks. fynske og sjællandske godser.

Der er *måske* et sted mellem 1 og 2 millioner hektar jagtareal i Danmark, hvor ovenstående beregning er relevant, hvis vildsvinet bliver bredt udbredt i Danmark. Det antyder at den forøgede jagtlige værdi af det danske landskab under absolut gunstige omstændigheder kan løbe op i en størrelsesorden af 50-100 millioner DKK/år. Altså under omstændigheder hvor effekten af vildsvinet og den måde det skal jages på kan sammenlignes med hjortearterne.

Hvorledes f.eks. øgede markskader og skadeseffekter af vildsvin skal modregnes – og om disse vil få direkte indflydelse på den jagtlejen – kan vi ikke indenfor rammerne af dette projekt estimere. Det er dog klart, at disse effekter vil reducere gevinsterne på jagtlejen. Dertil kommer, at der i ovenstående heller ikke er taget højde for de store forskelle i de jagtformer der skal anvendes ved de meget forskellige vildtarter her. Erfaringerne fra både Tyskland og Sverige viser, at det kan være væsentligt sværere, at holde en given vildsvinebestand på et ønsket niveau sammenlignet med hjortearterne. Derfor er der risiko for, at en større eller mindre del af vildsvinejagten sandsynligvis kan udløse en oplevelse af pligtjagt og skadedyrsregulering i lighed med situationen flere steder i vore to nabolande – især Tyskland. Bliver det tilfældet, så er ovenstående beregninger ikke aktuelle eller relevante, og den sandsynlige værdieffekt betydeligt mindre.

Årsagen til disse forbehold er, at den model der ligger til grund for beregningerne i Tabel 7 bygger jo på en situation, hvor populationerne ikke er så store, at de betragtes som problematiske, men derimod som interessante, samt at problemerne med skader fra de konkrete vildtarter – rådyr og kronhjort – trods alt er relativt beskedne og uden væsentlig indflydelse på jagtlejen. Hvis vildsvin relativt hurtigt breder sig og etablerer talstærke bestande i Danmark, så kan der blive tale om en helt anden situation, hvor populationens størrelse i sig selv opfattes som et problem, og hvor skaderne også er et betydeligt problem. Effekterne på jagtlejen og f.eks. rekreative værdier i sådan en situation kan der ikke gisnes om på basis af den anvendte jagtlejemodel eller værdisætningstudier af dyrelivet i øvrigt (Kanstrup et al, 2009). Dertil kommer behovet for strukturelle forandringer, som f.eks. forvaltning af jagten på tværs af flere ejendomme og de administrative omkostninger som det indebærer. De veterinære og fødevareremæssige krav til jagt og håndtering af vildsvin er også en faktor, der ikke spiller nær så betydende ind på hjortearterne, som det kan komme til for vildsvinene.

9.5 Konklusion

Erfaringerne fra vore nabolande peger på, at det er meget vigtigt, at der opnås enighed omkring niveauet for den ønskede bestandsstørrelse i kredsen af interessenter omkring vildsvin, hvis det skal være muligt at identificere operationelle mål og nå disse.

Dyrenes intelligens og tilpasningsevne gør, at bestandene, i moderne landskaber med intensivt landbrug vekslende med skov, har potentialet til kraftig bestandstilvækst. Bestandsstørrelsen er en af de mest afgørende parametre for, om de forskellige interessenter i landskabet høster fordele og værdier af vildsvinernes tilstedeværelse, eller om de oplever ulemper og omkostninger ved grisene. Det gælder jægere såvel som landmænd og skovdyrkere, som er i fokus i dette kapitel.

Der findes meget viden og mange erfaringer, som kan understøtte den jagtlige forvaltning effektivt, hvis jægerne og de andre interessenter bruger disse ressourcer, er opsøgende, lærende og samarbejdsvillige omkring problemstillingerne. Det gælder både viden og erfaringer om, hvordan bestandsstørrelsen reguleres og om, hvordan skader og ulemper som følge af vildsvinene kan minimeres ved en given bestandsstørrelse.

Den svenske og tyske jagtlovgivning tillader en række metoder (natjagt, lukkede og overdækkede skydeskjul, jagt ved foder- og ”lokkemadspladser”, jagt ved kunstigt belyste foder- og ”lokkemadspladser”), som ikke er lovlige i Danmark. Det er alle metoder, som i vore nabolande anses for at være vigtige for at kunne nå målene i vildsvineforvaltningen.

Navnlig i Sverige findes eksempler på store forvaltningsområder, hvor man indenfor de seneste fem år har udviklet forvaltningsstrategier og metoder, som tilsyneladende er mundet ud i vellykkede resultater for interessenterne i landskabet. I korthed opnår jægerne her en værdifuld og spændende vildsvinejagt samtidig med at markskaderne holdes på et acceptabelt niveau. Skeptiske røster pointerer dog, at vildsvinebestandens vækstpotentiale er så stort i vore nuværende landskaber, at en slækkelse af det greb, som en velfungerende jagtlig forvaltning holder bestanden i, vil medføre en hastig bestandsforøgelse. Spørgsmålet er, om grebet kan holdes i fremtiden.

Det kan ikke forudsiges med sikkerhed, om danske jægere vil være i stand til effektivt at kontrollere en bestand af fritlevende vildsvin i Danmark i forhold til et ønsket niveau. Det er sandsynligt, at vildsvinebestanden også i Danmark vil have potentialet til at en stærk bestandstilvækst, som det har vist sig i vore nabolande. Tyske og svenske jægere har tilmed flere midler til rådighed for vildsvinejagten, og dertil er tyske jægere formodentligt generelt mere motiverede for at holde bestanden på et for landmænd acceptabelt niveau, da jægerne er direkte økonomisk ansvarlige for markskaderne i deres revir. Til gengæld er der en betydeligt højere tæthed af jægere i Danmark – både målt som deres andel af befolkningen og pr. arealenhed. De danske jægere har betydeligt mindre begrænsninger i form af små mindstekrav til revirarealet, hvilket måske samlet set kan resultere i, at danske jægere kan mobilisere et større jagttryk på fritlevende vildsvin end i

både Tyskland og Sverige. Omvendt har danske jægere ikke i samme tradition for samarbejde omkring den jagtlige forvaltning på tværs af revirgrænser og i større områder (f.eks. 10.000 ha), som det kendes i vore to nabolande. Det skal understreges, at dette fremhæves fra både tysk og svensk side som en vigtigt parameter i forvaltningen af vildsvin, skønt man også her fra centralt hold vurderer, at potentialet i samarbejdet i praksis langt fra er udnyttet.

De økonomiske gevinster ved fritlevende vildsvin i Danmark er meget svære at estimere. Vi vurderer, at en mergevinst for jagtlejeindtægter i størrelsesordenen 50-100 mill. kr. året, som dog må forventes at være meget afhængig af, om vildsvinebestanden kan og vil blive kontrolleret, så den holdes på det ønskede niveau. Sker det ikke kan der opstå en situation, hvor den jagtlige merværdi ved vildsvin kan blive stærkt reduceret evt. negativ i sin yderste konsekvens.

10 Sammenfatning og perspektivering

Denne rapport belyser aktuel viden og erfaringer med fritlevende vildsvin og forvaltningen af disse i Tyskland og Sverige med henblik på at perspektivere disse til danske forhold. Rapporten er blevet til i et samarbejde med Vildtforvaltningsrådets arbejdsgruppe vedr. vildsvin. Der er gennemført et litteraturstudium og deltagere fra forfattergruppen og arbejdsgruppen har gennemført en række studieture til Sverige og Tyskland. Her mødte vi fagpersoner og eksperter fra interesseorganisationer, forvaltninger, myndigheder og forskningsmiljøer, som velvilligt bistod gruppen med indsigt og overblik over en række emner gennem diskussioner, foredrag og ekskursioner. Der er også afholdt en studietur i Danmark for at afdække danske erfaringer med vildsvinsforvaltning i et større naturområde under hegn, ligesom der har været afholdt et møde med veterinære eksperter.

Rapporten belyser en række af de vigtigste emner og aspekter, som kunne tænkes at blive relevante i forbindelse med en fritlevende bestand af vildsvin i Danmark. Det drejer sig om såvel mulige gevinster som mulige ulemper, som f.eks. markskader i land- og skovbrug, veterinære og trafikmæssige problemer samt vildsvins potentielle jagtmæssige værdier og dyrenes mulige betydning for biodiversitet, småvildt og friluftsliv. Derudover belyser rapporten konsekvenserne ved at have fritlevende vildsvin i byer og bynære områder, ligesom årsagerne til vildsvins ekspansion i nutidens moderne landskaber belyses. Endeligt har det været vigtigt for arbejdsgruppen og rapportens forfattere at skabe overblik over de forvaltningsmæssige muligheder og begrænsninger ved at have fritlevende vildsvin.

10.1 Vildsvin i landskabet

Vildsvinet er naturligt hjemmehørende i Danmark, men blev i 16-1700-tallet udryddet og har ikke siden været fritlevende her i landet. Vildsvin æder primært vegetabilsk føde, men er i øvrigt altædende og er blandt andet derfor meget tilpasningsdygtig og kan leve i de fleste habitater, så længe de kan finde føde og dækning. I vore nabolande, Sverige og Tyskland trives vildsvinene godt, og bestandene har i begge lande været i kraftig vækst, særligt indenfor de seneste 15 år. I Sverige fordobles bestanden hvert 5-6 år, og ansættes nu til at være over 150.000 vildsvin. I Tyskland er vildsvinebestanden steget i takt med, at der dyrkes mere og mere majs, hvor der både er føde og dækning til dyrene, men også pga. en række milde vintre, og hyppige og store oldenår. Der blev i jagtåret 2008-9 skudt det største antal vildsvin, siden man begyndte at føre statistik i 1930'erne, nemlig 640.000. For Danmark er det særligt relevant, at der sker en bestandsstigning og ekspansion nord for Kieler-kanalen, som hidtil har været anset for at være en effektiv barriere, og vildsvinene nærmer sig

dermed den dansk-tyske grænse. Det nordslesvigske landskab i sig selv har også tidligere været anset for at være en barriere for vildsvinebestandens ekspansion mod nord pga. en meget begrænset skovandel.

Vildsvin er altså en naturligt hjemmehørende dyreart i store dele af den europæiske natur – herunder også den danske. I vore moderne og intensivt dyrkede landbrugsområder vekslede med skovområder finder vildsvin også favorable livsbetingelser, der giver dem adgang til føde og dækning i et betydeligt omfang. De moderne landskaber huser stort set ikke vildsvins naturlige fjender, og dertil har de seneste årtier overvejende budt på milde og dermed gunstige vintre for grisene.

10.1.1 Effekter af vildsvin

Vildsvins effekter på deres omgivelser i vore moderne landskaber er afhængige af først og fremmest bestandstætheden, men også landskabets indhold og vildsvineforvaltningen. For de fleste emner, som belyses i denne rapport kan effekterne af vildsvin veksle fra ingen effekt til moderate eller betydelige negative effekter (markskader, trafikskader, veterinære problemer samt skader i skove, haver, kirkegårde, golfbaner m.v.) eller fra positive til negative effekter (biodiversitet, skovforyngelse, jagtlig værdi og værdier for friluftslivet) afhængig af førnævnte faktorer.

10.1.2 Markskader, skov, biodiversitet og småvildt

I det åbne landbrugsland skaber vildsvin en række problemer i form af markskader. Der er både tale om skader på afgrøder, særligt majs, kartofler og korn, som ædes eller trampes ned, og på græsarealer, som rodes op. Den oprodede jord kan skade slånings- og høstmaskiner og forurene græsafgrøden. Det har dog ikke været muligt, at finde statistikker over omfanget og værditabet af disse skader, hverken for Sverige eller Tyskland, og det er derfor heller ikke muligt at sige noget om, hvilke samfundsøkonomiske konsekvenser en fritlevende vildsvinebestand ville få i Danmark i den henseende.

I tyske skove anses vildsvin i reglen for at være gavnlige for skovens foryngelse og biodiversitet, idet de ved deres roden i jorden skaber gode frøbed med blottet mineraljord, hvilket styrker den naturlige foryngelse, og de forstyrrer jordbunden på en måde, der kan øge artsdiversiteten. Desuden medvirker vildsvin til frøspredning, særligt af lette, vindbårne frø og frø, der er tilpasset transport i dyrepels. I Sverige er synet på vildsvin i skove mere varieret fra en kritisk til en neutral bedømmelse. Vildsvins skader i skov drejer sig typisk om ødelagte kulturhegn og vejunderførsler af grøfter samt en frygt for at grisenes roden i jorden kan beskadige træernes overfladiske rødder og dermed bane vejen for svampesygdomme. Vildsvin kan i tilfælde af tætte bestande reducere mængden af olden og småplanter i en grad, så det påvirker skovforyngelse negativt, ligesom dyrene pletvist kan ødelægge bestande af f.eks. sjældne planter som orkideer. Når vildsvin deler habitat med jordrugende fuglearter som agerhøne, må det forventes, at de kan have en negativ effekt på disse, idet de spiser æggene og ødelægger rederne. De

går dog ikke målrettet efter denne føde, og man kan ikke generelt konkludere, at der er en negativ sammenhæng mellem tilstedeværelsen af vildsvin og antallet af jordrugende fugle. Disse arter trues også i disse år af ændrede jordbrugsformer og af rovdyr som vaskebjørn og mårhund.

Der kan ikke på det foreliggende grundlag udarbejdes et sikkert og samlet socioøkonomisk estimat for vildsvins effekter i forhold til de her nævnte faktorer. Det eneste, vi kan konkludere med sikkerhed, er, at vildsvin vil påvirke landskabet både positivt og negativt, og omfanget af begge aspekter afhænger af, hvordan bestanden forvaltes. Det skal dog nævnes, at der er en række afgørende forskelle mellem det danske og henholdsvis det tyske og svenske landskab, som muligvis vil medføre en langsommere bestandsudvikling i Danmark: I Danmark dyrkes ikke så meget majs som i Tyskland, hvilket tilskrives en væsentlig indflydelse på bestandstilvæksten der. Der er heller ikke så meget skov i Danmark som i begge vore nabolande, hvilket har betydning, fordi skov, som grænser op til marker, er et foretrukket habitat for vildsvin.

10.1.3 Trafik, friluftsliv og byer

I trafikken kan vildsvin forårsage trafikulykker – i Sverige ses en klar sammenhæng mellem bestandsstørrelse og antallet af trafikulykker, og sidste år var vildsvin medvirkende til over 3.000 ulykker, så vidt vides dog kun med materiel skade til følge. Vildsvin er tunge og kortbenede, og risikoen for at de kastes ind i bilen, er dermed lille. Man forsøger at imødegå problemerne ved at integrere trafikproblematikken i den jagtligte forvaltning samt ved brug af faunapassager og hegn. Desuden eksperimenteres med elektronisk styrede advarselssystemer.

Den friluftsmæssige betydning af vildsvin i landskabet, udover den jagtmæssige interesse, er der ikke ret megen fokus på hverken i Sverige eller i Tyskland, og der findes derfor ikke megen information om emnet. Vildsvin opleves af nogen som en spændende dyreart, mens andre opfatter dyrene som en trussel. Vildsvin er ikke et aggressivt dyr, men kan angribe og skade mennesker og hunde, hvis det er såret, angribes eller opfatter, at dets unger trues. Hvis mennesker agerer hensigtsmæssigt og undgår ulovligheder som løst gående hunde og fodring af vildsvin i byområder, kan de fleste af disse problemer undgås. Da vildsvin overvejende er nataktive og dermed tilsyneladende ikke har den store effekt på friluftslivet, har vi ikke kunnet finde ret meget viden om relationerne mellem forskellige friluft aktiviteter og vildsvin. I Tyskland findes der bestande af urbaniserede vildsvin, særligt i Berlin, hvilket skaber specielle oplevelser, men også skader på sportspladser, kirkegårde, haver mv. Dette kunne også blive tilfældet i Danmark.

10.2 Jagtlig forvaltning

Først og fremmest handler forvaltningen i vore nabolande om at holde bestanden på et passende niveau ved hjælp af jagt. I både Tyskland og

Sverige gøres en stor indsats for at fremme et godt samarbejde mellem jægere og lodsejere samt jægere imellem indenfor store vildtforvaltningsområder (f.eks. 10.000 ha), for på den måde at tage højde for dyrenes mobilitet og store hjemområder i forvaltningen. Det anses for vigtigt i fællesskab at få etableret en forståelse af, hvad en ”passende” bestand af vildsvin er i et givet vildtforvaltningsområde og dernæst opnå enighed om, hvordan forvaltningsmålene nås.

Vildsvinejagt og -regulering kan blive meget ressourcekrævende, men jægerne kan udvikle og tilegne sig kundskaber, så vildsvinejagten ikke nødvendigvis bliver *for* vanskelig. Vildsvin anses i begge lande for at være en særdeles spændende og udfordrende vildtart at jage.

Vildsvinejagt kan desuden være en væsentlig indtægtskilde for jordbesidderen. Jagtlejepriser varierer dog meget afhængig af jagtrevirets størrelse, beliggenhed og landskabelige skønhed og naturligvis forekomsten af øvrige vildtarter. I Tyskland er risikoen for markskader en væsentlig faktor i prisfastsættelsen, da jægeren er erstatningsansvarlig for vildtskader indenfor reviret. I Sverige er udbuddet af jagtarealer stort, og der er store regionale forskelle på jagtlejepriserne. Selvom jagtlejen i forhold til danske priser generelt er relativt lav, er der en stor jagtmæssig interesse i Sverige, og vildsvin kan f.eks. også være en vigtig brik i en oplevelsesøkonomisk orienteret naturforvaltning, hvor eksklusive jagtkoncepter er udviklet på især godser og andre større ejendomme i Sverige. Tilsvarende oplevelsesøkonomiske tilgange kendes fra Danmark.

Jagtlejepriserne i Danmark er gennemgående højere end i vore to nabolande, sandsynligvis en effekt af den højere tæthed af jægere og dermed efterspørgsel. Hvis man kan holde en evt. vildsvinebestand på et niveau, hvor arten opfattes som interessant, og jagten ikke får karakter af skadedyrsbekæmpelse, kan vildsvin under gunstige omstændigheder medføre en gevinst i millionklassen i form af forøgede jagtlejeindtægter.

Både i Sverige og Tyskland indbefatter vildsvineforvaltningen en jagt- og reguleringspraksis, hvor der anvendes natjagt og lokkemad, hvilket i begge lande anses som uundværligt. Normalt anses risikoen for anskudninger ved natjagt fra skjul ved foder- og ”lokkemadspladser” for at være mindre end ved former for dagjagt, hvor der typisk skydes til dyr i bevægelse. I Sverige må foder- og ”lokkemadspladserne” tilmed belyses for at effektivisere natjagten. I Danmark er dette som udgangspunkt ikke tilladt, men der kan gives særlig tilladelse til regulering i skumringen og brug af lokkemad jf. den reviderede bekendtgørelse om vildtskader, der trådte i kraft fra årsskiftet 2009-10.

I Tyskland og Sverige anvendes der overdækkede og lukkede skydeskjul, som placeres og udformes af den jagtberettigede, normalt efter aftale med lodsejeren. Ofte indrettes de ganske komfortabelt, så jægeren kan opholde sig i skjulet, så længe det er nødvendigt for en effektiv vildsvinejagt. Det danske regelsæt omkring anvendelse af skydetårne og skydestiger er ganske restriktivt sammenlignet med tyske og svenske regler, da de omfatter krav til skydetårnes og -stigers placering i landskabet samt, at de ikke må være overdækkede m.m.

Hvis man tillader en fritlevende bestand af vildsvin i Danmark, vil det være relevant at tage de eksisterende regler om natjagt, brugen af lokkemad og fodring, og reglerne omkring brugen af skydeskjul op til fornyet overvejelse, ligesom der bør opfordres til et jagtligt og forvaltningsmæssigt samarbejde indenfor store forvaltningsområder.

Vi vurderer, at det ikke er muligt at forudsige, hvorvidt danske jægere vil være i stand til at kontrollere en bestand af fritlevende vildsvin i Danmark effektivt i forhold til et ønsket niveau. Vildsvin vil utvivlsomt have potentialet til kraftig bestandsfremgang i det danske landskab i lighed med situationen i begge vore nabolande – især Tyskland. Tyske jægere er stærkt motiverede for at holde bestanden og dermed markskaderne på et ønsket niveau, men har svært ved at nå forvaltningsmålene i visse egne af landet. Det har de tilmed på trods af, at både svenske og tyske jægere har en række effektive jagtmetoder til rådighed, som er ulovlige i Danmark. Omvendt udgør danske jægere en væsentlig større del af befolkningen og deres antal i forhold landets og dermed jagtarealets størrelse er betydeligt højere end i både Tyskland og Sverige, hvilket trækker i retning af, at vildsvinebestanden mere effektivt kan kontrolleres i Danmark end i vore to nabolande.

10.2.1 Øvrige modforanstaltninger

I begge lande er lovligt anvendt fodring en væsentlig brik i forvaltningen af vildsvin. Fodring kan – korrekt anvendt og kombineret med jagt og regulering – være et vigtigt middel, til at opfylde afskydningsmål. Desuden søges det ved strategisk placering af foderpladserne at holde grisene borte fra f.eks. landbrugsarealer, veje, golfbaner m.v. Hvis ”lokkemadspladser” placeres i nærheden af f.eks. landbrugsafgrøder er det hensigten at jage dyrene her, så de kommer til at opfatte stedet som usikkert og farligt. Omvendt tilstræbes det at få grisene til at opfatte andre foderpladser eller ”lokkemadspladser” længere borte fra landbrugsarealer og veje som sikre områder ved helt at undlade jagt her, og man kan på denne måde påvirke vildsvinenes færden i landskabet. Desuden anvendes tekniske hjælpemidler som hegn og forskellige afskrækningsmidler som et led i vildsvineforvaltningen. Disse erfaringer bør indgå i overvejelserne i en evt. forvaltning af en dansk vildsvinepopulation.

10.2.2 Etiske overvejelser

Der rejser sig en række centrale etiske spørgsmål i forbindelse med muligheden for fritlevende vildsvin i Danmark. Det er særligt spørgsmål omkring jagtformer (i forhold til jagtetik og dyrevelfærd) samt, hvad forskellige grupper anser for rimeligt i forhold til dyrene, der er i fokus. Der findes i Tyskland og Sverige et betydeligt videns- og erfaringsgrundlag at bygge på ved udvikling af etisk og sikkerhedsmæssigt forsvarlige metoder til den jagtligt forvaltning. Desuden er der en mere principiel diskussion, der vedrører spørgsmålet om ”nye” arter i naturen og befolkningens

holdninger til vildsvin. Disse spørgsmål er imidlertid på nuværende tidspunkt kun delvist berørt i Danmark.

10.3 Veterinære problemer

Veterinært er fokus omkring vildsvin især på klassisk svinepest. Men der er også opmærksomhed omkring afrikansk svinepest, brucellose og trikinose, som også kan overføres mellem vildsvin og tamsvin, hvorved fritlevende vildsvin kan få eksportmæssige og økonomiske konsekvenser.

I Tyskland har man stor opmærksomhed på klassisk svinepest og lever med en højere risiko for smitte end i Danmark. Her skyldes mere end halvdelen af svinepestudbruddene i tyske svinebesætninger kontakt med vildsvin. Det på trods af, at man ikke holder tamsvin udendørs, hvor der er svinepest i vildsvinebestanden. Ved udbrud af svinepest indføres eksportrestriktioner fra de berørte områder, ligesom det undersøges, hvordan udbruddet er opstået. Desuden iværksættes et vaccinationsprogram mod svinepest blandt vildsvinene gennem udlagt lokkemad. Hvis vildsvinene vaccineres, kan man ikke kontrollere, om svinepesten er udryddet i et givet område, hvorfor iværksættelse af vaccinationsprogrammer medfører, at området ikke kan erklæres fri for svinepest.

Der er også i Tyskland fokus på trikinose i den forstand, at alt vildsvinekød, som sælges, skal kontrolleres for trikiner. I Sverige er fokus primært på trikinose og overholdelse af kravet om at teste alt vildsvinekød, før det sælges. Truslen fra klassisk svinepest og afrikansk svinepest anses for at være lav og primært beroende på illegal indførsel af smittet materiale.

Fund af klassisk svinepest i et land medfører, at en lang række markeder lukker for import af fersk svinekød fra det pågældende land. Dette medfører for eksporterende lande et stort tab. I dansk perspektiv er det væsentligt, at risikoen for værditab pga. svinepest er større for dansk landbrugseksport end svensk og tysk, fordi Danmark har en stor eksport til attraktive såkaldt 3. landes markeder med særligt høje veterinære standarder omkring sygdommen såsom Japan og Australien, hvor der opnås bedre priser end på andre markeder.

For Danmark estimeres det, at tabet ved et svinepest-udbrud vil udgøre 1,4 milliarder kroner i et scenario, hvor der *ikke* er vildsvin i Danmark. I den såkaldte Wildrisk-rapport beskriver Alban et al. (2005), at tilstedeværelse af vildsvin i Danmark vil forlænge perioden med eksportstop ud af EU betydeligt. Der vil være krav om dokumentation for, at der ikke er sket spredning af infektionen til vildsvine-populationen. Som minimum må det forventes, at eksportstoppet forlænges med 60 dage. Det økonomiske tab forbundet med udbruddet stiger herved til minimum 2 mia. kroner. Hvis vildsvin inficeres, må det antages, at eksportstop til en række lande må blive væsentligt længere med væsentligt stigende økonomiske tab til følge. Så længe det ikke er dokumenteret, at der ikke længere er svinepest i vildsvinene, må det antages, at der ikke kan eksporteres, før det er dokumenteret, at svinepest-udbruddet i vildsvin er under kontrol. Denne periodes længde kan ikke estimeres, da den vil være afhængig af, hvor

udbruddet sker, og hvor stor vildsvinepopulationen vil være, men stoppet kan blive af flere års varighed. Hvis uønskede sygdomme som svinepest spredes og etablerer sig i vildsvin i Danmark, vil det i de berørte områder af Danmark være umuligt at opretholde en udendørs svineproduktion, så længe der er smitstoffer i frilandsproduktionen.

I forhold til den risikovurdering, som blev foretaget af Alban et al. (2005) må man genoverveje om den habitatmodel, der lå til grund for risikovurderingen stadig er gældende. Bestandstilvæksten i Tyskland og Sverige har oversteget tidligere prognoser, og vildsvin findes nu i en fritlevende og ekspanderende bestand nord for Kieler-kanalen, som ellers blev anset for en effektiv barriere. Det er derfor sandsynligt at Wildrisk-rapporten har undervurderet vildsvins spredningspotentiale, og dermed risikoen. Desuden har vildsvinebestandenes udvikling de seneste fem år i Europa sat spørgsmålstegn ved, hvorvidt en effektiv bortskydning af en svinepest inficeret vildsvinebestand kan lade sig gøre og tilmed på kort tid, som forudsat i Wildrisk-rapporten. Samtidig må en stadig stigende population af vildsvin i Tyskland forventes at medvirke til forøget spredning af svinepest-virus i den tyske vildsvinepopulation og dermed risiko for en større geografisk udbredelse af denne i Tyskland.

10.4 Samfundsøkonomisk betydning

Det har ikke inden for rammerne af dette projekt været muligt at komme med estimater for de samlede samfundsøkonomiske konsekvenser af en evt. fritlevende vildsvinepopulation i Danmark. Dette skyldes for det første, at der ikke føres statistik over en række relevante forhold i Sverige og Tyskland, navnlig værditabet som følge af markskader, omkostningerne i forbindelse med trafikuheld, omkostninger til hegn, faunapassager mv., som evt. kunne relateres til danske forhold. Det kan ikke udelukkes, at disse kan være betydelige, hvis der opstår større bestande af vildsvin i Danmark. For det andet er der en række forhold, der kun vanskeligt, hvis overhovedet, kan værdisættes, fx værdien (positiv og negativ) af vildsvins indflydelse på flora og fauna, den oplevelsesmæssige værdi af at møde vildsvin i naturen, eksistensværdien af vildsvinets tilstedeværelse mv.

To forhold har vi imidlertid haft en rimelig basis for at kunne gå videre med og nå frem til skønsmæssige størrelsesordener for økonomiske effekter, under givne forudsætninger. Det ene er de veterinære risici, og det andet er en formodet øget jagtlejeværdi ved en bestand af fritlevende vildsvin.

På basis af Alban et al (2005) er der her i rapporten givet en revideret vurdering af de potentielle tab ved tilstedeværelse af vildsvin i Danmark i tilfælde af et udbrud af svinepest blandt tamsvin. Denne revurdering baserer sig især på, at hvis vildsvin i Danmark etablerer sig i bestande sammenlignelige med svenske eller tyske, så kan man ikke, som antaget i Wildrisk-rapporten, regne med en hurtig bortskydning af bestanden. Dermed vil forventede karantæneperioder være betydeligt større. Det vurderes, at tilstedeværelse af vildsvin vil forøge tabet ved et udbrud med ca. 50 % relativt til Alban et al (2005) på grund af et længere forløb med at

dokumentere frihed for sygdommen i vildsvinepopulationen. Et mere realistisk bud vil være, at der vil gå mere end et år, inden der igen kan eksporteres til højprismarkeder som Japan. Det månedlige eksporttab er i Wildrisk-rapporten estimeret til ca. 300 mio. kroner. I så fald er det samlede tab ca. 3,1 mia. kroner, *hvis* et udbrud finder sted under svært kontrollerbare betingelser for så vidt angår vildsvinebestanden.

Sandsynligheden for et udbrud af svinepest er tilsvarende svær at estimere, men fastholdes vurderingstilgangen fra Wildrisk-rapporten, så dækker de beregnede scenarier i denne rapport over mulige forventede tab i intervallet 25-70 millioner kroner/år, idet det understreges, at dette sandsynligvis er ganske konservative estimater.

Den øgede jagtlejeværdi i Danmark ved en bestand af fritlevende vildsvin er estimeret under forudsætning af to forskellige udbyttescenarier for vildsvin; nemlig et udbytte i samme størrelsesorden som det nuværende udbytte af råvildt og et udbytte svarende til halvdelen af råvildt udbyttet. De estimerede merværdier for den årlige jagtleje er 65-110 DKK/ha henholdsvis 30-50 DKK/ha for de to scenarier.

Der er *måske* et sted mellem 1 og 2 millioner hektar jagtareal i Danmark, hvor ovenstående beregning er relevant, hvis vildsvinet bliver udbredt i Danmark. Det antyder, at den forøgede jagtlejeværdi i det danske landskab under absolut gunstige omstændigheder kan løbe op i en størrelsesorden af 50-100 millioner kroner/år. Altså under omstændigheder, hvor effekten af vildsvinet og den måde, det jages på, kan sammenlignes med hjortearterne.

Der må dog tages en række forbehold i forbindelse med førnævnte estimater: Modellen for beregningerne bygger på estimater for effekter af rådyr og kronedyr på jagtlejen i Danmark, og dermed arter, der i store træk er uproblematisk i jagtforvaltningen. Hvis vildsvin relativt hurtigt breder sig og etablerer talstærke bestande i Danmark, kan populationens størrelse i sig selv opfattes som et problem, og skaderne kan blive et betydeligt problem. Effekterne på jagtlejen og f.eks. rekreative værdier i sådan en situation kan der ikke gisnes om på basis af den anvendte jagtlejemodel eller værdisætningstudier af dyrelivet i øvrigt (Kanstrup et al, 2009). Dertil kommer at behovet for forvaltning af jagten på tværs af flere ejendomme og de administrative omkostninger, som det indebærer. De veterinære og fødevareremæssige krav til jagt og håndtering af vildsvin er også en faktor, der ikke spiller nær så betydende ind på hjortearterne, som det kan komme til for vildsvinene.

Hvorledes f.eks. øgede markskader og skadeseffekter af vildsvin skal modregnes – og om disse vil få direkte indflydelse på den jagtlejen – kan vi ikke, indenfor rammerne af dette projekt, estimere. Det er dog klart, at disse effekter vil reducere gevinsterne på jagtlejen. Dertil kommer, at der i ovenstående heller ikke er taget højde for de store forskelle i de jagtformer, der skal anvendes ved de meget forskellige vildtarter her. Erfaringerne fra både Tyskland og Sverige viser, at vildsvin er en betydeligt mere krævende vildtart at jage end hjortearterne, og skal den jages i samme omfang som råvildtet, men med meget højere omkostninger, så vil det sandsynligvis udløse en oplevelse af pligtjagt og skadedyrsregulering. Bliver det tilfældet,

så er ovenstående beregninger ikke aktuelle eller relevante, og den sandsynlige værdieffekt betydeligt mindre.

11 Igangværende vildsvine-relateret forskning i Sverige og Tyskland

De primære forskningsfelter vedr. vildsvin er inden for økologi, populationsdynamik, bevarelse, genetik, forvaltning, sygdomme og økonomi. Hvert år siden 2000 holdes en international konference vedr. vildsvin. I 2008 deltog mere end 120 forskere fra 28 lande, og i år forventes endnu flere at deltage. Nogle af de centrale emner var i 2008 tilvækst og udbredelse af re-introduceret vildsvin i Sverige, metoder til at estimere populationsstørrelse, bestemmelse af aktivitetsmønstre, reservateffekter på vildsvin, sæsonmæssige svingninger i reproduktionsmønstre, størrelse af fødeindtag, de miljømæssige påvirkninger af vildsvin, tilpasning i bynære områder – konflikter og løsningsmuligheder (erfaringer fra Barcelona), muligheder for jagt – erfaringer fra Storbritannien, vildsvinejægers karakteristika, konflikter mellem vildsvin og landbrug. Det er således en bred vifte af forskning, der foregår på europæisk plan, og som er voksende. Det 8. internationale symposium afholdes i England, september 2010.

11.1 Aktuel forskning i Sverige

Som eksempel på nogle aktuelle forskningsprojekter i Sverige vedrørende vildsvin kan nævnes vildsvins roden i skovjorden, med deraf følgende skade på trærodde og mulig forøgelse af risikoen for svampesygdommen ”rodfordærver”. Ved SLU, i Umeå, Institut for skogzooøkologi arbejdes med et projekt om vildsvinebestande i Skåne. Tilsvarende ved SLU pågår et forskningsarbejde vedrørende konsekvenserne af vildsvinefodring for andre arter. På vildtskadecentret i Grimsö er det igangsat et projekt, der retter sig mod at uddanne besigtigelseskyndige til at opgøre skader på marker og afgrøder som følge af vildsvin.

11.2 Aktuel forskning i Tyskland

I Tyskland fremgik det af de kontakter, der blev etableret via ekskursionerne, at forskningen pt. bl.a. drejer sig om reproduktion i forhold til fødemuligheder samt etableringen af en bedre jagtstatistik, der mere præcist følger, hvor (dvs. ikke blot hvor mange) vildtet bliver nedlagt. Et af de centrale forskningsfelter i Tyskland er forvaltning af vildsvin, herunder reproduktion (se http://www.tiho-hannover.de/einricht/wildtier/mitarbeiter/ma_sodeikat.htm; http://www.tiho-hannover.de/einricht/wildtier/sw_pop_model.htm). Netop påbegyndt er et forskningsprojekt vedrørende forskellige jagtformer og regionalt tilpassede forvaltningsstrategier.

Desuden er der for nylig af rapporteret et større projekt vedrørende rumlig fordeling af vildsvin i forskellige habitattyper (skov, marker) (http://tu-dresden.de/die_tu_dresden/fakultaeten/fakultaet_forst_geo_und_hydrowisse

[nschaften/fachrichtung_forstwissenschaften/institute/forstbotanik/zoologie/forschung/abgeschlossen/forschung_schwarzwild_meck_pom](http://www.wald-und-holz.nrw.de/70Wald_und_Wild/jagd_und_wild_forschung/180609_Aujeszkysche_Krankheit/index.php)). Et andet felt, der arbejdes på, er udvikling af metoder til ikke-invasive bestandsopgørelser ([http://www.wald-und-holz.nrw.de/index.php?id=3079&user_projects_pi1\[showUid\]=154&cHash=bbc23dd99e](http://www.wald-und-holz.nrw.de/index.php?id=3079&user_projects_pi1[showUid]=154&cHash=bbc23dd99e)). Ved Landwirtschaftliches Zentrum Baden-Württemberg forskes der i økologiske aspekter i relation til vildsvineforvaltning (http://www.landwirtschaft-mlr.baden-wuerttemberg.de/servlet/PB/menu/1102800_11/index1241097210642.html)

Ved IZW (Leibniz-Institut für Zoo- und Wildtierforschung) forskes der i reproduktion og sygdomme. Udover disse forvaltningsrelaterede projekter pågår genetisk orienteret forskning, der retter sig mod at kunne estimere graden af beslægning inden for vilsvinebestande, spc. ved Institut für Evolutionsbiologie & Ökologie, Der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn. Et tredje hovedforskningsfelt er zoonoser, specielt svinepest, men også andre sygdomme (Community Reference Laboratory for Classical Swine Fever, Institute of Virology, Hannover). Bl.a. forskes der i den ”glemte fare”, Aujeszkysche (Aujeszkysche Krankheit: Die vergessene Gefahr (http://www.wald-und-holz.nrw.de/70Wald_und_Wild/jagd_und_wild_forschung/180609_Aujeszkysche_Krankheit/index.php)).

Sidste år udkom en sammenfatning af igangværende forskning, der specielt fokuserer på vildsvinets intelligens og tilpasningsevne som del af en jagtudfordring (http://nn.juni.com/details.php?catp=&p_id=385) or <http://www.amazon.de/Schwarzwild-Paul-M%C3%BCller/dp/3788812737>)

12 Referencer

- Alban, L.M., Andersen, M., Asferg, T., Boklund, A., Fernández, N., Goldbach, S.G., Greiner, M., Højgaard, A., Kramer-Schadt, S., Stockmarr, A., Thulke, H.H., Uttenthal, Å., og Ydesen, B.* (2005): Classical swine fever and wild boar in Denmark: A risk analysis. Danish Institute for Food and Veterinary Research ("Wildrisk-rapporten"). [online]
<http://www.vet.dtu.dk/Forskning/Publikationer/Pub2005.aspx?lg=showcommon&id=240540>
- Andersen, P.N. og Madsen, A.B.* (2007): Trafikdræbte større dyr i Danmark - kortlægning og analyse af påkørselsforhold. Rapportnr. 626. [online]
<http://www2.dmu.dk/Pub/FR626a.pdf>. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.
- Artois, M., Depner, K.R., Guberti, V., Hars, J., Rossi, S., og D. Rutili* (2002): Classical swine fever (hog cholera) in wild boar in Europe, Rev.Sci.tech. Off.int. Epiz, 21 (2), 287-303
- Bengtsson, I.* 2004. Vildsvinet – ett smart, socialt och känsligt djur som lever i matriarkat. Hallands Nyheter d. 5. juni 2004.
- Beltrán-Alcrudo, D., Lubroth, J., Depner, K., og De La Rocque, S.* (2009): African swine fever in the Caucasus. [online]
<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/aj214e/aj214e00.pdf> .
- Bergqvist, G.* (2010): Personlig meddelelse. Klövviltkonsulent, Svenska Jägareförbundet.
- Biro, P., Castryck, F., og Leunene, J.* (1987): An epizootic of African swine fever in Belgium and its eradication. The Veterinary Record. vol. 120. (18) s. 432 - 434
- Boklund, A., Goldbach, S.G., og Alban, L.M.* (2008): Simulating the spread of classical swine fever virus between a hypothetical wild-boar population and domestic pig herds in Denmark. Preventive Veterinary Medicine. vol. 85. (187) s. 206
- Bregnballe, T., Asferg, T., Clausager, I., Noer, H., Clausen, P., og Christensen, T.K.* (2002): Vildtbestande, jagt og jagttider i Danmark 2002. En biologisk vurdering af jagtens bæredygtighed som grundlag for jagttidsreviseringen 2003. vol. 428. DMU.

- Briedermann, L.* (2009):
Schwarzwild. Stuttgart. Franckh-Kosmos Verlags-GmbH & Co. KG.
- Bruinderink, G.W.T.A. og Hazebroek, E.* (1996a):
Ungulate traffic collisions in Europe. *Conservation Biology*. vol. 10.
(4) s. 1059 - 1067
- Bruinderink, G.W.T.A. og Hazebroek, E.* (1996b):
Wild boar (*Sus scrofa scrofa* L) rooting and forest regeneration on
podzolic soils in the Netherlands. *Forest Ecology and Management*.
vol. 88. (1-2) s. 71 - 80
- Buchwald, E.* (2006):
Rapport vedrørende vegetationsforholdene i og omkring Tofte Skov.
Botanisk Forening. upubl., pp. 21.
- Dalüge, G.* (2008):
Schwarzwildschäden im Grünland. Fachseminar
Schwarzwildbewirtschaftung. Tagungsband mit kurzfassung der
Vorträge. vol. 7. Aulendorf. Bildungs- und Wissenszentrum
Aulendorf. Schwarzwildbewirtschaftung. Fachseminar im Kloster
Reute am 30. September 2008.
- Danmarks Jægerforbund* (2009):
Forsøg med vildtalarm. [online]
<http://www.jaegerforbundet.dk/page651.aspx?recordid651=1441>
- Danske Slagterier* (2008):
Statistik 2008. [online]
<http://www.lf.dk/~media/lf/Publikationer/statistik2008DK.ashx>
- Defra* (2009):
Classical Swine Fever in Wild Boar in Germany. Preliminary
Outbreak Assessment CSF in Wild Boar in Germany, Accessed 24
February 2009. Department for Environment, Food and Rural Affairs.
[online]
<http://www.defra.gov.uk/foodfarm/farmanimal/diseases/monitoring/documents/csf-germany090224.pdf>
- Deutscher Bauernverband* (2009):
Situationsbericht 2010. [online] <http://www.situationsbericht.de/> ,
288 pp.
- DJV* (2010):
Jagdonline. Deutscher Jagdschutz Verband. [online]
<http://www.jagd-online.de/home/>. Deutscher Jagdschutz Verband.
- European Commission* (1999):

Classical Swine Fever in Wild Boar. [online]
http://ec.europa.eu/food/fs/sc/scah/out24_en.pdf. Scientific
Committee on Animal Health and Animal Welfare, EC.

European Commission (2009):

Animal Disease Notification System: Outbreaks per Disease.
[online]

http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/adns/adns_outbreaks_per_disease_en.pdf. European Commission.

Falck (2010):

Trafik og vildt. [online]

http://www.falck.dk/pjecen_trafik_og_vildt.pdf. Århus C. Falck
Danmark A/S.

Fødevarestyrelsen (2009):

Brucella Suis Type 2. [online]

http://www.foedevarestyrelsen.dk/Dyresundhed/Dyresygdomme_og_zoonoser/Anmeldepligtige_sygdomme/Brucellose/Brucella_suis_type_2.htm

Friedrichsdorf, B. (2010):

Personlig meddelelse. Abteilungsleiter, Schleswig-Holsteinische
Landesforsten.

Fritzemeier, J., Teuffert, J., Greiser-Wilke, I., Staubach, C., Schluter, H., og Moennig, V. (2000):

Epidemiology of classical swine fever in Germany in the 1990s.
Veterinary Microbiology. vol. 77. (1-2) s. 29 - 41

Gamborg, C. og Larsen, J.B. (2005):

Towards more sustainable forestry? The ethics of close-to-nature
forestry. Silva Carelica. vol. 49. s. 55 - 64

Gethöffer, F. og Sodeikat, G. (2007):

Reproductive parameters of wild boar (*Sus scrofa*) in three different
parts of Germany. European Journal of Wildlife Research 53: 287-
297.

Godfroid, J. (2002):

Brucellosis in wild life. Rev.sci.tech.Off.int.Epiz. vol. 21. (2) s. 277
- 286

Hald-Mortensen, P. (2007):

Vildsvin. Dansk Pattedyrsatlas s. 220 - 223. Gyldendal.

Hansen, H.P. (2001):

Jagt i Danmark år 2000 - Resultatrapport. Roskilde. TEK-SAM
Forlaget.

- Heinken, T. og Raudnitschka, D. (2002):*
Do wild ungulates contribute to the dispersal of vascular plants in central European forests by epizoochory? A case study in NE Germany. *Forstwissenschaftliches Centralblatt*. vol. 121. (4) s. 179 - 194
- Heinken, T., Schmidt, M., von Oheimb, G., Kriebitzsch, W.U., og Ellenberg, H. (2006):*
Soil seed banks near rubbing trees indicate dispersal of plant species into forests by wild boar. *Basic and Applied Ecology*. vol. 7. (1) s. 31 - 44
- Hellmark, M. (2002):*
Med rätt att böka. *Sveriges Natur* nr. 1. Svenska Naturskyddsföreningen.
- Hespeler, B. (2007):*
Leitlinie Jagd im urbanen Raum von Berlin. Berlin. Berliner Forsten.
- Ilsøe, P. (2010):*
Personlig Meddelelse. Skovrider, Skov- og Naturstyrelsen, Vadehavet.
- Jagdbehörde SenStadt I E (2006):*
Wildtiere im Stadtgebiet. Das Wildschwein. Berlin, Senatsverwaltung für Stadtentwicklung.
- Jagdonline (2009):*
Jahresstrecken Schwarzwild. [online] http://www.jagd-online.de/datenfakten/jahresstrecken/?meta_id=267. Deutscher Jagdschutz Verband.
- Jansson, G. og Månsson, J. (2009):*
Vildsvinen och skogsbruket. (1) [online] https://arbetsplats.slu.se/sites/sfak/faculty_doc/Publikt/FaktaSkog_01_2009.pdf. Umeå. Sveriges Lantbruksuniversitetet.
- Jensen, C. (2007):*
Nyjægere I Danmark – En undersøgelse af unge og nye jægers baggrund, motivation, jagtadfærd, viden og holdninger til jagt og natur. Danmarks Jægerforbund.
- Jensen, J.F. (2009):*
Befolkningen og "problemarter". s. 36 - 41 i *Kanstrup, N., Asferg, T., Flinterup, M., Thorsen, B.J., og Jensen, T.S. (2009): Vildt & Landskab. Resultater af seks års integreret forskning i Danmark 2003-2008.* Hornslet Press.

- Jordbruksverket* (2009):
Sveriges officiella statistik, Statistiske meddelanden, Serie JO – Jordbruk, skogsbruk och fiske. [online]
http://www.scb.se/Statistik/JO/JO0601/2008A01C/JO0601_008A01C_SM_JO16SM0901.pdf
- Kanstrup, N., Asferg, T., Flinterup, M., Thorsen, B.J., og Jensen, T.S.* (2009):
Vildt & Landskab. Resultater af seks års integreret forskning i Danmark 2003-2008. Hornslet Press.
- Keuling, O.* (2010):
Personlig meddelelse. Dipl. Biol., Institut für Wildtierforschung an der Stiftung Tierärztliche Hochschule Hannover.
- Keuling, O.* (2007a):
Sauen als Beutegreifer - Welchen direkten Einfluss kann Schwarzwild auf andere Tierarten ausüben? Räuber und Beute - Die ökologischer Bedeutung der Beutegreifer im Spannungsfeld unterschiedlicher Interessen. 13. Österreichische Jägertagung, 13.-14. Februar 2007.
- Keuling, O.* (2007b):
Schwarzwild als Prädator? Vortrag an der 13. Österreichische Jägertagung.
- Kotanen, P.M.* (1995):
Responses of Vegetation to A Changing Regime of Disturbance - Effects of Feral Pigs in A Californian Coastal Prairie. *Ecography*. vol. 18. (2) s. 190 - 199
- Lampe, I.* (2010):
Personlig meddelelse. Rechtsanwältin, Deutscher Bauernverband e.V.
- Landbrug & Fødevarer* (2009):
Dansk Landbrug i tal 2009. [online]
<http://www.lf.dk/~media/lf/Publikationer/DLT2009.ashx> 178 pp.
- Landesregierung Schleswig-Holstein* (2009):
Wald und Forstwirtschaft in Schleswig-Holstein. [online]
http://www.schleswig-holstein.de/UmweltLandwirtschaft/DE/NaturschutzForstJagd/06_Wald/01_Informationen/01_Grundlagen/ein_node.html.
- Lantbrukarnes Riksförbund, Rikspolisstyrelsen, Svenska Jägareförbundet, Svenska Kennelklubben, Sveriges Jordägareförbund, og Sveriges Yrkesjägarforening* (2009):

Vildsvinsförvaltning i Samverkan. [online]
<http://www.jordagarna.se/vildsvinsforvaltning%20i%20samverkan.pdf>

Lemel, J. (1999):

Populationstillväxt, dynamik och spridning hos vildsvinet, *Sus Scrofa*, i mellerste Sverige. Uppsala. Forskningsavdelningen, Svenska Jägarförbundet. Slutrapport.

Lemel, J. og Truve, J. (2008):

Vildsvin, jakt och förvaltning - kunskapssammanställning för LRF (Lantbrukarnas Riksförbund). vol. 4. Svensk Naturförvaltning. Sammanställningen är beställd av Lantbrukarnas Riksförbund.

Lundhede, T.H., Jacobsen, J.B., og Thorsen, B.J. (2009):

Hvad bestemmer jagtlejen? s. 50 - 53 i: *Kanstrup, N., Asferg, T., Flinterup, M., Thorsen, B.J., og Jensen, T.S.* (2009): *Vildt & Landskab*. Resultater af seks års integreret forskning i Danmark 2003-2008. Hornslet Press.

Lundhede, T.H., Jacobsen, J.B., og Thorsen, B.J. (2008):

A hedonic pricing model for hunting rentals in Denmark. Proceedings of the Biennial meeting of the Scandinavian Society of Forest Economics, 6-9. April, 2008. s. 23 - 33. Lom, Norway

Lundhede, T.H., Jacobsen, J.B., og Thorsen, B.J. (2010):

Jagtlejens niveau – sammenhæng mellem pris og egenskaber ved arealet. *Skoven*. (Kommende artikel).

Madsen, P.; Flinterup, M.; Madsen, T.L.; Olesen, C.R. (2006):

Ny vildt- og jagtforvaltning – erfaringer efterlyses. *Skoven* 38: 304-306.

Markström, S. og Nyman, M. (2002):

Vildsvin. Jägareförlaget.

Massei, G. og Genov, P.V. (2004):

The environmental impact of wild boar. *Galemys*. vol. 16. (special issue) s. 135 - 145

Møllgaard (2006):

Alvorligt smitsomme husdyrsygdomme i Europa – 2. kvartal 2006. *Dansk Veterinærtidsskrift* 89: 22-28.

Møllgaard, S. (2009):

Personlig meddelelse. Chefkonsulent, Husdyrssundhedskontoret, Fødevarestyrelsen.

Melzer, F., Lohse, R., Nieper, H., Libert, M., og Sachse, K. (2007):

A serological study on brucellosis in wild boars in Germany.
Eur.J.Wildl Res. vol. 53. s. 153 - 157

Miljøministeriet (2009):

Bekendtgørelse om vildtskader. vol. 1453. [online] <http://dj-lw.lovportaler.dk/showdoc.aspx?docId=bek20091453-full>

Mohr, D., Cohnstaedt, L.W., og Topp, W. (2005):

Wild boar and red deer affect soil nutrients and soil biota in steep oak stands of the Eifel. *Soil Biology & Biochemistry*. vol. 37. (4) s. 693 - 700

Nationella Viltolycksrådet (2010):

Nationella Viltolycksrådet.[online] <http://www.viltolycka.se/>

OIE WAHID (2008):

Country report. [online]
http://www.oie.int/wahis/public.php?page=country_status&year=2008.

OIE WAHID (2009):

OIE World Animal Health Information Database.[online]
http://www.oie.int/wahis/public.php?page=weekly_report_index&admin=0

Olsson, M. og Widén, P. (2007):

Vildsvin och Väger. Karlstads Universitet og Vägverket.

Pröbsting, A. (2008):

Schwarzwild in städtischen Bereich. Fachseminar Schwarzwildbewirtschaftung. Tagungsband mit kurzfassung der Vorträge. vol. 7. Aulendorf. Bildungs- und Wissenszentrum Aulendorf. Schwarzwildbewirtschaftung. Fachseminar im Kloster Reute am 30. September 2008.

Sandøe, P. (1995):

Jagt og etik. *Jæger*. vol. 4. (3) s. 6 - 8

Sandøe, P. og Christiansen, S. (2008):

Ethics of animal use. Oxford. Blackwell.

Sandøe, P. og Gamborg, C. (2000):

Hvad med etikken? Skov & Landskabskonferencen 2000. s. 25 - 30. Hørsholm. Center for Skov, Landskab og Planlægning.

Schmüser, H. (2010):

Personlig meddelelse. Vildtbiolog, Ecology Centre, Dept. of Landscape Ecology, Christian-Albrechts-Universität, Kiel.

- SCOFCAH* (2009):
Situation of Classical Swine Fever in wild boar in North Rhine-Westfalia (NW) and Rhineland-Palatinate (RP). [online]
http://ec.europa.eu/food/committees/regulatory/scfcah/animal_health/presentations_en.htm#03022009
- Seiler, A.* (2004):
Trends and spatial patterns in ungulate-vehicle collisions in Sweden. *Wildlife Biology*. vol. 10. (4) s. 301 - 313
- Skov & Landskab* (2009):
Skovene i tal. Skovarealet. [online]
<http://www.sl.life.ku.dk/Forskning/FagdatacenterSkov/SkoveneITal/Skovarealet.aspx>.
- Slotø, I.* (2010):
Lys og lyd holder hjortevildt væk fra marker og vej. *Lokalavisen Århus*, 7. januar, 2010. <http://aarhus.lokalavisen.dk/lys-og-lyd-holder-hjortevildt-v%C3%A6k-fra-marker-og-vej/20100107/artikler/100109548/1279>
- Sodeikat, G.* (2009):
Frischlinge im Visier des Jägers. *Wild & Hund Exklusiv* 33, s. 24-29.
- Sodeikat, G. og Pohlmeyer, K.* (2003):
Escape movements of family groups of wild boar *Sus scrofa* influenced by drive hunts in Lower Saxony, Germany. *Wildlife Biology*. vol. 9. s. 43 - 49
- Statistisches Bundesamt* (2009):
Statistisches Jahrbuch 2009 für die Bundesrepublik Deutschland. [online] www.destatis.de. Wiesbaden. Statistisches Bundesamt.
- Statistiska centralbyrån* (2009):
Jordbruksstatistisk årsbok 2009.
http://www.scb.se/statistik/publikationer/JO1901_2008A01_BR_00_JO01BR0901.pdf
- Straw, B.E., Zimmerman, J.J., D'Allaire, S., og Taylor, D.J.* (2006):
Diseases of Swine. s. 905 - 907. Blackwell publishing.
- Terpstra, C. og Wensvoort, G.* (1986):
African swine fever in the Netherlands. *Tijdschr Diergeneeskd*. vol. 111. (8) s. 389 - 392 (Artikel på hollandsk).
- Uttenthal, Å.* (2009):
Personlig meddelelse. Professor. DTU Veterinærinstituttet, Lindholm.

Wald online (2009):

Wald-online. <http://www.treffpunktwald.de/wald-online/>.

Welander, J. (1995):

Are wild boars a threat to the Swedish flora? *IBEX Journal of Mountain Ecology*. vol. 3. s. 165 - 167

Welander, J. (2000):

Spatial and temporal dynamics of wild boar (*Sus scrofa*) rooting in a mosaic landscape. *Journal of Zoology*. vol. 252. s. 263 - 271

Wilson, C. J. (2005):

Feral wild boar in England. Status, impact and management. A report on behalf of Defra European Wildlife Division.

13 **Appendiks**

Rapportens appendiks indeholder fire referater af Vildsvinearbejdsgruppens studieture til Sverige og Tyskland.

De tre af studieturene omfattede møder med to-tre eksperter, som i de fleste tilfælde samtidig repræsenterede interesseorganisationer, myndigheder eller brancheorganisationer. Eksperterne blev identificeret gennem Vildsvinearbejdsgruppens medlemmer eller Skov & Landskabs netværk samt gennem søgningen efter viden i litteraturen eller på internettet.

Under vore studiebesøg udspandt der sig altid diskussioner, som favnede problemstillingen omkring fritlevende vildsvin i landskabet bredt. I de enkelte referater fokuseres der på de emner og den særlige viden, som værterne selv vægtede højest eller som deres fag- eller ansvarsområde repræsenterer.

13.1 APPENDIKS 1, Tofte Skov

Studietur for Vildsvinearbejdsgruppen til Tofte Skov, 4. sept. 2009

- *ekskursionsreferat*

13.1.1.1 *Ekskursionsværter*

Driftsleder Jacob P. Andersen og skovfoged Birgit Knudsen.

13.1.1.2 *Deltagere*

Jan Søndergaard, Dansk Skovforening
Niels Iuel Reventlow, Dansk Skovforening
Trine Skov, Friluftsrådet
Karen Post, Landbrug & Fødevarer
Lars Hvidtfeldt, Landbrug & Fødevarer
Bjarne Clausen, Dyrenes Beskyttelse
Rune Carlsen, Danmarks Jægerforbund
Bo Jellesmark Thorsen, Skov & Landskab
Dorthe Hedensted Lund, Skov & Landskab
Palle Madsen, Skov & Landskab

Foruden deltagerne fra Vildsvinearbejdsgruppen deltog Erik Buchwald, By- og Landskabsstyrelsen – denne dag dog primært som medlem af Botanisk Forening, idet han har udført omfattende feltregistreringer forud for udarbejdelsen af en rapport om områdets flora (Buchwald, 2006).

13.1.1.3 *Velkomst*

Beskrivelse af områdets historie samt nuværende status – yderligere oplysninger kan bl.a. hentes på www.avjf.dk samt i en udleveret folder om Lille Vildmose.

13.1.1.4 *Området*

Dannelsen af højmosen i Lille Vildmose startede for ca. 1.500 år siden. Det samlede fredede område omfatter 7.700 ha og er det største sammenhængende, fredede landareal i Danmark. Hovedparten er EF-habitatområde eller EF-fuglebeskyttelsesområde. Aage V. Jensens Fonde (Fonden) købte i 1998 Høstermark Skov og Mose. I 2002 købte Fonden Tofte Skov og Mose, Portlandsmosen samt en række andre arealer i 2003. Forud for Fonden har Lindenberg Gods ejet området i århundreder indtil Codan købte det i 1992.

13.1.1.5 Skov- og vildtforvaltning

Tofte Skov og Mose dækker 4.100 ha, hvoraf mosen udgør ca. halvdelen. Området har været indhegnet siden 1906 og huser en bestand på ca. 400 kronstyr og 200 vildsvin (før faring). Brunsten starter normalt i december-januar, hvorefter faring typisk sker i april. Der observeres dog i sjældne tilfælde smågrise på andre tidspunkter af året.

Der findes også en mindre bestand af råvildt. Kronvildtet tilhører den oprindelige population fra området, mens vildsvinene stammer fra fire nordtyske dyr, som blev udsat i 1926. Bestanden har som helhed været sund uden væsentligt sygdoms- og parasitpres. Dog rapporteres der om et sammenbrud i bestanden i 1940'erne, hvor den havde fået lov at vokse sig meget tæt. Hvilken sygdom eller hvilke parasitter, der var tale om, vides ikke med sikkerhed; men erfaringen viser, at en vildsvinebestand også af hensyn til dyrene bør holdes på et passende niveau.

Kerneområdet i Tofte Skov har været uden forstlig drift i form af hugst i omtrent 140 år. Indtil hugsten blev indstillet foregik der her - som i det meste af landet - en overudnyttelse af skoven. Oprindeligt var skoven i området sandsynligvis domineret af egeskov, som især blev hugget til brænde i forbindelse med udvinding af salt i området.

Jagt har været det dominerende driftsformål siden Lindeneborg Gods ophørte med hugst i området, og i særdeleshed da man besluttede at hegne det. Da Fonden erhvervede området, skiftede fokus fra jagt til naturbeskyttelse og opretholdelse af den meget rige flora og fauna. Mange arter i området er sjældne.

Vildtet forvaltes med jagt og fodring for at kunne holde en bestandstæthed høj nok til at frembringe et passende højt græsningstryk, de ønskede effekter på skovstruktur og biodiversitet og samtidig opretholde en bestand af sunde individer. Hegnet er en vigtig forudsætning for at opretholde en passende tæt bestand. Samtidig resulterer hegnet og fraværet af store rovdyr i behovet for både jagt og fodring.

Hegnet består af et solidt ca. 2 m højt vildthege foruden et to-trådet el-hege indenfor vildtheget. El-hege er normalt ganske effektive overfor grisene, men elhege kræver en del vedligeholdelse – særligt når man som her har vedtaget ikke at anvende herbicider mod vegetationen. Der skal slås jævnlige under heget. Ingen hege er dog 100 % effektive i forhold til vildsvin. Især store beslutsomme individer (orner) er næste umulige at holde tilbage med et hege, hvis de føler sig tiltrukket af hvad, der er på den anden side. Strømodfald og egentlig hærverk på heget er også væsentligt for den samlede effektivitet. Vildsvinene i Tofte Skov føler sig tilsyneladende så knyttet til deres område, at de kun sjældent søger gennem heget. Veterinærmyndighederne kræver, at besøgende ikke medbringer mad, som spises i det fri indenfor heget.

13.1.1.6 *Vildttæthed*

Buchwald (2006) refererer videnskabelige kilder, som beskriver bestandstætheden af bl.a. kronvildt og vildsvin i de forhistoriske (midt-holocene – for 4-6000 år siden) skovlandskaber i Nordvesteuropa samt i den polske Bialowieza nationalpark. Sidstnævnte fremhæves ofte som et af de meget få tilbageværende skovområder i Europa, hvor der endnu findes urskov eller en urskovslignende tilstand. Buchwald (2006) sammenligner også med bestandstætheder i Yellowstone nationalparken i USA, hvor der tilmed findes store rovdyr, og han konkluderer, at bestandstætheden under hegn i Tofte Skov og Mose er på niveau med de formodede bestandstætheder, som de var eller ville have været i skovlandskaber uden menneskelig påvirkning – dvs. i en urskovstilstand.

Spørgsmålet er kontroversielt blandt specialister og debatteres ihærdigt. Det er kun muligt at frembringe et relativt uklart billede af, hvordan tilstanden og dynamikken var i de forhistoriske landskaber, ligesom det stort set er umuligt med sikkerhed at beskrive, hvordan skovlandskabet ville have været uden menneskelig påvirkning. Det skal også fremhæves, at skoven og dermed den primære vildsvinehabitat, kun udgør ca. halvdelen af det samlede areal under hegn i Tofte Skov, mens mosen udgør resten. Vildttæthederne, som beskrives af Buchwald (2006), er udregnet på grundlag af det samlede areal under hegn, og ikke kun i forhold til selve skoven.

13.1.1.7 *Jagt*

Det er vigtigt, at vildsvinebestanden holdes på det fastlagte niveau samtidig med, at forstyrrelsen i forbindelse med jagten kan holdes på et minimum. Den årlige afskydning af vildsvin er 100-120 dyr, hvoraf ca. en tredjedel er unge dyr under 1 år. Det er vigtigt at koncentrere afskydningen omkring de unge dyr for at undgå den opbrydning af flokstrukturene iblandt vildsvinene, som kan blive resultatet af at skyde især de ældre fører-søer i flokkene.

Afskydningen af vildsvin fordeles på 3-5 trykjagter om året, hvor der ikke anvendes drivende hunde. Der er dog hunde i beredskab for eftersøgning, hvis det skulle blive nødvendigt. Sammenlignet med erfaringerne m. vildsvinejagt i Sverige og Tyskland er det udsædvanligt, at drivjagterne kan gennemføres uden drivende hunde. I jagtåret 2008-09 blev der kun nedlagt 55 vildsvin efter en højere end sædvanlig afskydning af større søer året forinden. Afskydningen tilpasses således bestandsstørrelsen år efter år.

Det skal nævnes, at der i området omkring Tofte Skov findes en betydelig jagtmæssig interesse for vildsvinene. Flere gange har man oplevet, at hegn har været klippet op; og det forlyder, at jagtlejen er relativ høj i nærområdet.

13.1.1.8 *Vildsvinenes adfærd*

I forhold til fritlevende vildsvins adfærd i Sverige og Tyskland er vildsvinenes adfærd i Tofte Skov meget anderledes. De er dagaktive, og vi kunne ved selvsyn konstatere, at de ikke er særligt sky. Såvel fra biler som til fods kunne vi betragte dem på selv kort afstand (< 10 m). De fritlevende vildsvin i Sverige og Tyskland er stor set kun nataktive og holder sig meget skjult i dagtimerne.

Det er formodentlig den radikalt anderledes jagtforvaltning i Tofte skov sammenlignet med den almindelige praksis omkring jagt og regulering i vore to nabolande, som medfører de store adfærdsmæssige forskelle. I Tofte Skov er vildsvinene afskåret fra at lave markskader eller blive involveret i trafikulykker, vildsvinejagten er begrænset til meget få dage om året, og dyrene fodres. Dette står i kontrast til den jagt og regulering, som foregår året rundt i vore to nabolande. Det er med stor sandsynlighed også en væsentlig del af forklaringen på, at det kan lade sig gøre at jage vildsvinene effektivt uden brug af hunde i Tofte Skov. Hertil skal nævnes, at der generelt er meget god sigtbarhed i skovområdet – herunder også i de lysåbne skovstrukturer. Det skyldes kronvildtets bid på en stor del af det løv, som er indenfor deres rækkevidde. Det gør også vildsvinejagten lettere end i sædvanlige skovområder med tæt løv helt til skovbunden.

13.1.1.9 *Naturindhold og rekreativ værdi*

Buchwald (2006) fremhæver områdets store naturværdier, som på undersøgelsestidspunktet bl.a. omfattede 15 plantearter fra rødlisten og 13 forskellige naturtyper, som hver især kvalificerer til en plads på listen over landets mest værdifulde botaniske lokaliteter. Han konkluderer, at bestanden af kronvildt og vildsvin er en afgørende forudsætning for, at der findes så store naturværdier i området. Erik Buchwald tilføjede på ekskursionen, at Tofte Skov formodentlig er det område i Danmark, der kan fremvise den naturtilstand, der er tættest på en urskovstilstand. Igen skal det understreges, at det er et udsagn, som kan udløse debat blandt eksperter; men der hersker ingen tvivl om, at naturtilstanden i Tofte Skov området er speciel og værdifuld sammenlignet med den almindelige tilstand i det omkringliggende kulturlandskab – og at vildsvinene spiller en væsentlig rolle for denne tilstand.

Det er værd at hæfte sig ved, at vildsvinene tilsyneladende holder arter som brændenælde og anemone nede ved deres roden efter jordstængler.

Ligeledes kunne vi konstatere en tilsvarende roden i jorden i ørnebregnekolonierne, hvor dyrene ser ud til at kunne skabe huller i de ellers meget tætte bestande. Omvendt ser det også ud til, at vildsvinene bider ørnebregne-rodstænglerne i mindre stykker, så de derved kan bidrage til at øge ørnebregnernes udbredelse. Vore værter har ikke noget klart indtryk af, om vildsvinene hæmmer eller fremmer ørnebregnen på arealerne.

Den oplevelsmæssige værdi ved vildsvinene i Tofte Skov er uden tvivl høj. Det er ligesom med jagten også meget anderledes sammenlignet med

den almindelige situation i de svenske og tyske landskaber, hvor almindelige skovgæster stort set aldrig ser vildsvin, skønt der findes mange i landskabet.

Reference:

Buchwald, E. 2006. Rapport vedrørende vegetationsforholdene i og omkring Tofte Skov. Botanisk Forening, 28. Sept. 2006, unpubl., pp. 21.

13.2 APPENDIKS 2, Sverige

To studieture for Vildsvinearbejdsgruppen til Sverige

- ekskursionsreferat

13.2.1.1 Program og værter:

10. sept. – formiddag:

Lars Sävberger, Rikspolisstyrelsen, Malmø

Hasse Persson, Polismyndigheten i Skåne

Anika Sävberger, Rikspolisstyrelsen, Malmø

10-11. sept. – eftermiddag-aften-formiddag:

Christer Stensson, Vildsvinsklubben Ekonomisk Förening, Halland

11. sept. – middag:

Henrik Treschow, Sveriges Jordägareförbund

11. sept. - eftermiddag

Esben Møller Madsen, Trolleholms Gods AB

16. sept. – formiddag

Göran Bergqvist, Svenska Jägareförbundet

16. sept. – eftermiddag

Gunnar Jansson og Johan Månsson, Grimsö forskningsstation, Institutionen för Ekologi, Sveriges Lantbruksuniversitet

13.2.1.2 Deltagere

10-11. sept. 2009:

Rune Carlsen, Danmarks Jægerforbund

Palle Madsen, Skov & Landskab

16. sept. 2009:

Palle Madsen, Skov & Landskab

13.2.2 Vildsvin og trafikken

10. sept. – formiddag

13.2.2.1 Værter:

Lars Sävberger, Rikspolisstyrelsen, Malmö
Hasse Persson, Polismyndigheten i Skåne
Anika Sävberger, Rikspolisstyrelsen, Malmö

Lars Sävberger er rigspolitiets nationale koordinator omkring vildt og trafik, mens Hasse Persson er den lokale ansvarlige i Skåne. Anika Sävberger er sekretær på området. Det skal tilføjes at både Lars Sävberger og Hasse Persson ligeledes har et godt kendskab til vildsvin fra jægerside, da de begge i deres fritid er vildsvinejægere. Lars Sävberger driver også vildsvinejagt i sin fritid, og er tilmed ordførende i ”Bullerbyns Vildsvinsområde”, som blev stiftet i 2008, og som har mange fællestræk med ”Vildsvinsklubben Ekonomisk Förening Halland”, som beskrives nedenfor.

13.2.2.2 Statistik, samarbejde og udvikling

Vore værter gennemgik i korthed hovedpunkterne i lovgivningen samt statistikken omkring vildtskader og –problemer i trafikken.

I Sverige ser man generelt med langt større alvor på vildtets betydning for trafikssikkerheden, end man gør i Danmark. En række organisationer og myndigheder samarbejder indenfor det ”Nationella Viltolycksrådet” (<http://www.viltolycka.se/>), og der føres en ganske præcis og let tilgængelig statistik over ulykkerne med vildt. Data er tilgængelige på hjemmesiden, og her kan det bl.a. ses, hvordan vildtulykkerne fordeler sig til de væsentligste vildtarter over året og gennem årene.

Rådet arbejder også for at reducere antallet af vildtulykker gennem en forebyggende indsats, som omfatter afholdelse af kurser og andre informationskampagner for bilisterne. Der oplyses om, hvordan ulykkerne undgås, skaderne holdes på et minimum, samt hvordan man skal forholde sig i tilfælde af en ulykke. Samarbejdet mellem jægere og politiet omfatter bl.a. indsatsen med schweissunde til eftersøgning af skadet vildt.

Svenske bilister har nu (1. jan. 2010) pligt til at anmelde alle påkørsler og markere ulykkesstedet. Det gælder også selvom de ikke medfører materiel- eller personskaade; og også selvom dyret ikke ser ud til at være skadet ved sammenstødet (Nationella Viltolycksrådet, 2009). Målet er så vidt muligt at undgå, at dyrene lider ved ikke at blive opsporet samt at undgå fare for personer, som måtte komme i nærheden af sårede og dermed potentielt farlige vilde dyr som f.eks. vildsvin. Det er også målet at forbedre det statistiske datamateriale omkring vildtulykkerne, så der kan opbygges en omfattende database med viden og erfaringer om vildtulykker. Det er håbet, at en opdateret og anvendelig database med kobling til f.eks. kort kan bruges til løbende at udpege de farligste vejstrækninger, og hertil også

udvikle nye former for ”intelligente” (elektronisk styrede) og mobile afværgemidler og færdselstavler. F.eks. forekommer det oplagt at revidere den nuværende almindelige skiltning med permanente skilte. Landskabet og vildtet ændrer ofte karakter, vaner og ruter i landskabet, hvorfor de permanente advarselsskilte mod vildt ofte bliver uaktuelle i løbet af en årrække. Derved mister bilisterne tiltroen og respekten for skiltene.

13.2.2.3 *Vildtulykker - generelt*

Antallet af trafikulykker med vildt er tilsyneladende i stigning i perioden 2003-2009 (fra ca. 33.000 til ca. 40.000 ulykker om året), mens antallet af trafikdræbte mennesker i ulykker med vildt har været faldende i perioden 1985-2008 og ligger nu på et niveau omkring knapt 10 dræbte personer om året. Antallet af trafikdræbte i øvrigt er også gået ned i perioden. De årlige udgifter til skader på biler m.v. skønnes at være 2-3 mia. SEK.

De svenske vildtulykker er især alvorlige på grund af elgene. De højbenede dyr som elg (og kronhjort) er særligt farlige, da risikoen for at de kastes ind i bilen ved påkørsel er relativ stor. Omvendt forholder det sig med vildsvin, som er tunge og lavbenede. De forvolder til gengæld relativ stor materiel skade.

De fleste vildtulykker sker i efterårsmånederne september-december. Det vurderes af vore værter, at der ikke er nogen klar sammenhæng mellem vildtulykkerne og selve jagtudøvelsen. F.eks. træder lørdage, hvor hovedparten af jagtaktiviteten foregår, ikke frem i skadesstatistikken.

Sammenlignet med den svenske vildtulykkesstatistik er den danske meget mangelfuld. De to seneste rapporter, som relaterer sig til emnet, tager primært udgangspunkt i, at trafikken er et problem for dyrene og dyrepopulationerne (Skov- og Naturstyrelsen, 2002; Danmarks Miljøundersøgelser, 2007). Det nærmeste man kommer en opgørelse af vildtulykker i Danmark indenfor de senere år er skønnede to-tre trafikdrab og 20-25.000 påkørsler af hjortevildt herhjemme om året (Falck, 2009)

13.2.2.4 *Vildtulykker - vildsvin*

Den stærke bestandsstigning i den svenske vildsvinebestand kan umiddelbart aflæses i vildtulykkesstatistikken. I 2003 blev der således kun rapporteret 755 ulykker med vildsvin. Siden har der været en kraftig stigning til 2.464, som blev resultatet i 2008 og 3.085 i 2009. Der er endnu ikke nogen mennesker, som er blevet dræbt i forbindelse med sammenstød med vildsvin.

Vildsvinene udviser således en kraftig stigning i deres andel af vildtulykkesstatistikken, skønt de stadig udgør en mindre del og kun er den tredje-hyppigste vildtart i statistikken. Øverst findes råvildtet med ca. 31.000 påkørsler i 2008, hvorefter elgen figurerer med ca. 5.100.

13.2.2.5 Jagt, foderpladser og veje

Vore værter fremhæver, at der næppe findes nogen patentløsning på vildtulykkes-problematikken. Samarbejde mellem de forskellige interessegrupper og især med jægerne anses for at være afgørende for at opnå fornuftige og effektive løsninger. Det anses for vigtigt, at de årlige mål for afskydningen opnås, så bestandsstigningen kan kontrolleres og bestanden holdes indenfor de ønskede rammer. I forlængelse heraf pointeres det, at samarbejdet mellem jægerne indenfor større forvaltningsområder (gerne > 10.000 ha) sandsynligvis er afgørende for at opnå gode resultater. Herved kan vildsvineflokkene (rotterne) bedre forvaltes i forhold til det landskab, som dig frit bevæger sig rundt i. Man kan bedre opstille forvaltningsmål og –metoder, som indregner dyrenes bevægelser og habitatvalg samt bestandsændringer.

I forhold til trafikproblemerne anbefales det, at foderpladser (evt. ”åtlar”) placeres i ”god” afstand fra veje. Det er svært at få en klar definition af dette, men det er indtrykket, at det drejer sig om mindst 100 m og helst mere.

13.2.2.6 Konklusion

Sverige oplever i disse år en kraftig stigning i antallet af trafikulykker, hvori vildsvin er involveret. Vildsvin repræsenterer dog stadig mindre end 10 % af de samlede vildtulykker på de svenske veje. Udviklingen er relateret til den stærkt stigende vildsvinebestand i Sverige, og man forsøger gennem oplysningskampagner overfor især bilister og jægere at dæmme op for problemerne. Ligeledes sker der en løbende indsamling af viden samt udvikling af nye metoder og teknologi til at imødegå problemerne. Vildsvin har heldigvis endnu ikke kostet menneskeliv i trafikken og er som sådan et langt mindre farligt dyr at påkøre end elg og kronhjort.

Referencer:

- Danmarks Miljøundersøgelser, 2007. Trafikdræbte større dyr i Danmark – kortlægning og analyse af påkørselsforhold. Faglig rapport fra DMU nr. 626, 64 pp. <http://www2.dmu.dk/Pub/FR626a.pdf>
- Falck Danmark A/S, 2009. Trafik og vildt. Pjece. http://www.falck.dk/pjecen_trafik_og_vildt.pdf
- Nationella Viltolycksrådet, 2009. Se upp! Det går vilt på våra vägar. Pjece. http://www.sosalarm.se/Documents/112/Nytt%20om%20112/viltbroshyr_webb.pdf
- Skov- og Naturstyrelsen, 2002. Trafikdræbte dyr: Aktionsplan 2002. 53 pp. <http://www.skovognatur.dk/Udgivelser/Tidligere/2002/Trafik.htm>

13.2.3 God forvaltning af vildsvin – et projekt i Halland

10-11. sept. – eftermiddag-aften-formiddag:

Vært: Ordførende Christer Stensson, Vildsvinsklubben Ekonomisk Förening, Halland

13.2.3.1 Vildsvinsklubben og projektområdet

Vildsvinsklubben Ekonomisk Förening er etableret i efteråret 2004 med det formål at drive projektet ”Halländskt Vildsvin i Förvaltning och Utveckling”. Projektets mål har været at udvikle og demonstrere forvaltningen af vildsvin i et gensidigt samarbejde mellem de forskellige interessenter (landmænd, jægere mfl.). Hovedvægten er lagt på, at forvaltningen understøtter god jagtetik samt på at vildsvinebestanden holdes på et niveau, hvor den ikke skaber problemer for jordbruget, miljøet og samfundet i det hele taget.

Projektet blev startet med støtte fra EU, og med samfinansiering af regionale myndigheder, landbrugs- og jægerorganisationer samt af Jägernes Riksförbund.

Projektområdet omfatter 14 jagtlaug, som tilsammen danner et samlet velarrangeret projektområde på 11.000 ha, som i høj grad har sammenfald med et elgforvaltningsområde, som dog omfatter 15 jagtlaug og 12.000 ha. I området findes ca. 2.500 ha landbrugsjord.

Grænsende til projektområdet findes landmænd og jægere, som ikke ønskede at deltage, men i stedet ønskede at gennemføre deres egen individuelle forvaltning eller forvaltning baseret på de mindre jagtlaug, som er det almindelige i Sverige.

13.2.3.2 Database og organisation

Christer Stensson har titel af Studiesekretær Jagt & Natur. Vildsvinsklubben er knyttet til Studieförbundet Halland (www.studieforamjandet.se). Studieförbundet er en organisation, som har til formål at fremme folkeoplysning og efteruddannelse i samarbejde med interesseorganisationer, foreninger og netværk. Aktiviteterne støttes af offentlige institutioner, organisationer og erhvervslivet.

Vildsvinsklubben har sin egen hjemmeside (<http://www.vildsvinsklubben.se/>), som har vist sig at være meget vigtig for sammenhængskraften i projektet. Det er først og fremmest databasen (vildsvinsbasen, <http://www.naturforvaltning.se/vildsvinsbas/>), som er vigtig.

Der er omkring 180 medlemmer tilknyttet vildsvinsklubben. Heraf har 17 medlemmer (primært et medlem fra hvert jagtlaug, sekretæren samt en person med it-kompetencer) særlige ”administrator-rettigheder” til at lægge data ind i databasen.

Medlemmerne skal løbende rapportere om de vildsvin, som nedlægges.

Herunder:

- dyret (køn, vægt, alder, sår efter tidl. anskydning eller påkørsel)
- hvor dyret er nedlagt
- ammunition
- jagtform
- veterinære analyser der er bestilt
- beskrive omstændighederne i øvrigt.

Medlemmerne skal også indrapportere afgrødeskader og observationer af vildsvin. De indsamlede og bearbejdede data giver siden medlemmerne samt alle besøgende på hjemmesiden mulighed for at trække en række oplysninger og statistikker ud om vildsvineforvaltningen. Der er herved skabt en fælles referenceramme for medlemmerne samt en videns- og erfaringsbase, som virker meget fremmende for samarbejdet, medejerskabet og gennemsigtigheden i forvaltningsområdet. Et vigtigt delmål er at frembringe pålidelige skøn over vildsvinebestandens størrelse i forvaltningsområdet, så man f.eks. kan samarbejde og blive enige om at fastsætte afskydningen år for år i en gennemskuelig proces.

Den fælles vidensbase understøtter også Vildsvineklubbens forvaltning og beslutninger i forhold til f.eks. fodermidler, jagtplanlægning, regulering (skydssjakt) afgrødeskader, kødhåndtering samt lokalisering og indretning af ”åtel”, foderpladser m.v.

13.2.3.3 *Jagtloven*

Indledningsvis skal terminologien omkring vildsvin på svensk afklares: Sugga og galt er henholdsvis den voksne og sorte so og orne – evt. med grå partier på og omkring hovedet. Årsunger er yngre end 1 år gamle. De stribede smågrise (4-6 mdr.) kaldes kutlinger eller smågrisar, mens de lidt ældre og rødbrune grise (6-12 mdr.) kaldes årsgrise.

Vildsvinejagt eller –regulering kan principielt ske året rundt og døgnet rundt – naturligvis med en række begrænsninger.

Jagttiderne og et uddrag af reglerne for vildsvin er let tilgængelige på Svenska Jägareförbundets hjemmeside:

(<http://www.jagareforbundet.se/jakttider/Default.asp>). Heraf fremgår det, at den egentlige jagttid på voksne vildsvin strækker sig fra 16. april til 15. februar – dog med det forbehold, at ”førende” søer med smågrise (kutling) altid er fredede, når det drejer sig om jagt. Årsungerne må jages hele året.

Dertil kommer reglerne for regulering i forbindelse med vildsvin, som forvolder skade på f.eks. afgrøder, marker, frugtplantager, haver m.v. Da må alle vildsvin i princippet nedlægges året rundt og døgnet rundt. Det gælder også søer med smågrise, hvilket dog på det kraftigste frarådes, da det har vist sig øge skaderne.

Med hensyn til natjagt kræves blot "tilstrækkeligt" lys, hvilket naturligvis er en skønssag. I praksis er månelys nødvendigt om natten, hvis der ikke anvendes kunstig belysning. Sidstnævnte er blevet tilladt i 2009.

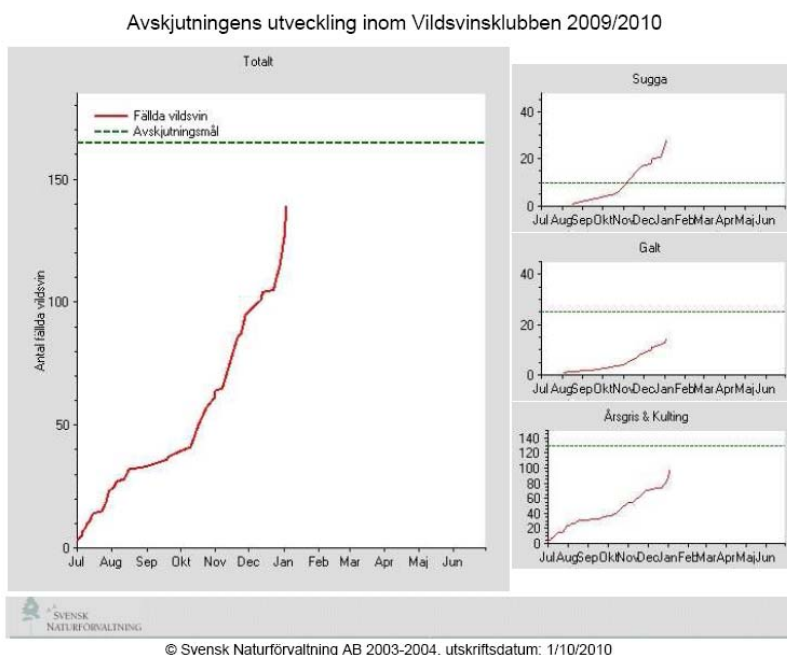
Argumenterne for belysning af "åtel" er bedre udvælgelse af det rette dyr i flokken samt sikrere skud og dermed mindre risiko for anskydning og dertilhørende behov for (risikabel) eftersøgning i mørket.

Lysgiverne skal være fast monterede på "åtlen" og må ikke kunne drejes. Det er heller ikke tilladt at anvende projektører f.eks. monteret på våbenet. Dette må kun ske i forbindelse med eftersøgning med hund. Argumentet er, at vildtet – og dermed især de intelligente vildsvin – ikke må lære at forbinde projektørlys med fare. Det frygtes, at eftersøgning derved kan blive besværliggjort og måske tilmed blive mere farligt, hvis dyrene har erfaret, at projektørlys er ensbetydende med overhængende fare.

Hunde må tidligst anvendes til drivjagt efter 25. august. Før dette tidspunkt må hunde kun bruges til vildsvin i forbindelse med opsporing af såret vildt.

13.2.3.4 Vildsvinebestanden og -afskydningen

Den skønnede vildsvinebestand i forvaltningsområdet er i år 350-400 dyr (før faring), og på det grundlag har man fastlagt et mål for afskydningen på 165 dyr (Figur 31). Det ses, at målet er, at årsgrisene (< 1 år gamle) udgør hovedparten (ca. 80 %) af afskydningen, mens orner udgør 15 % og søer kun en lille del. Der skydes ikke søer ældre end ca. 1,5 år – og da naturligvis kun søer, som ikke har smågrise.

Figur 31. Eksempel på rapport for afskydningen af vildsvin pr. 10. januar 2010 fra Vildsvinsklubbens hjemmeside.

Afskydningsrapporterne kan findes tilbage til klubbens start i 2004, hvor den ønskede afskydning kun var 55 dyr. De første tre år blev der kun nedlagt ca. 50 dyr om året. Derefter gik afskydningen kraftigt i vejret, hvilket er et udtryk for, at man først skulle lære at udføre vildsvinejagten effektivt. Samtidig øgedes vildsvinebestanden kraftigt.

Christer Stensson fremhævede, at der især ved drivjagten er meget at lære. Indenfor Vildsvinsklubbens fordelte afskydningen i de første år sig således, at 80 % af vildsvinene blev nedlagt på ”åtel”-jagt, mens kun 20 % blev nedlagt på drivjagt eller ved regulering i forbindelse med markskader. Siden har dette forhold ændret sig til, at det nu er 80 % af grisene, som skydes på drivjagt eller ved regulering. Det fremhæves, at drivjagt er en meget spændende og udfordrende jagtform, hvor jægerne og hundene må lære sig at tage højde for at vildsvinene er intelligente og trykker hårdt.

Det gælder som nævnt altid om at undgå at skyde førersoer. Hvis førersoer skydes bort fra grisene og flokken, medfører det typisk, at de bliver på stedet og dermed forvolder endnu mere skade. Desuden forsvinder hendes ”styring” af de yngre, men kønsmodne, søers brunst i flokken, og der opstår risiko for, at de går i brunst og flokkes formering øges. Desuden er det naturligvis uetisk at skyde soer bort fra smågrise, som endnu ikke kan eller har svært ved at klare sig. Det gælder derfor om at skyde en af de unge grise, hvorved førersoer kommer til at opfatte stedet som farligt og trækker hele flokken bort.

Det er særligt ved drivjagt, at der er stor risiko for at komme til at skyde en førerso. Grisene bevæger sig som regel i en lang række, og førersoer er som regel i front, men ikke altid. Så derfor er det vigtigt at skyde en af de mindste grise længere nede i rækken i en sådan flok. Ornerne forlader flokken, som ledes af førersoer, når de bliver kønsmodne. De samler sig da i mindre flokke, mens de som voksne lever for sig selv, og derfor typisk kan drives ud som enlige dyr.

Ved ”åtel”-jagt (se nedenfor) er det væsentligt lettere at udvælge det rette dyr til afskydning. Her skal man primært være forsigtig med ikke at komme til at skyde en so med smågrise i den tro, at det er en orne. Grisene kan være så små, at man ikke umiddelbart får dem at se, så det er vigtigt at tage sig god tid til at vurdere sådanne store dyr, som tilsyneladende optræder som enkeltindivider.

13.2.3.5 Foderpladser

Det påpeges, at foderpladser skal placeres med omhu. I Sverige skelner man mellem ”åtel” og ”foderplads”. Vi har ikke helt en tilsvarende skelnen på dansk; men ”åtel” svarer til at anvende lokkemad til jagt. Først og fremmest er formålet med de to typer foderpladser forskelligt.

”Åtel” og ”åteljagt” indgår som en del af jagtforvaltningen, hvor det drejer sig om at opnå den ønskede afskydning samt lokke grisene væk fra landbrugsafgrøder, veje, haver, golfbaner m.m. ”Åtel” placeres altid så langt fra landbrugsafgrøder som muligt for at undgå, at grisene får for vane at

opholde sig i områder tæt ved landbrugsarealer. ”Åtel” ved eller på landbrugsjord kan dog undtagelsesvist anvendes i forbindelse med ”skyddsjakt”, hvilket svarer til den bekæmpelsesjagt, som tages i brug, når grisene er begyndt at skade et areal. Her kan det være relevant at lægge en smule foder ud i eller ved afgrøden, for at lokke grisene hen til den bedst egnede del af marken til afskydningen (f.eks. mht. kuglefang). Disse ”åtlar” anvendes kun få dage og nætter, indtil der er skudt en af smågrisene i flokken.

”Åtlar” placeres også så langt fra veje (mere end 100 m fra veje) som muligt; samt mindst 100 m (gerne 200 m) fra naboskel, da det er ulovligt at lokke vildt fra naboens jagtrevir. Som naboer kan man dog i enighed vælge andre løsninger.

Det anbefales stærkt, at der på ”åtel” kun fodres med små mængder af foder, som helst skal være mere attraktivt end landbrugsafgrøderne. Foderet bør være naturlige og uforarbejdede fodermidler som f.eks. majs, ærter, bælgplanter, frugt, roer eller andre rodfrugter. Foderet bør spredes og evt. rodes ned i jorden ved f.eks. harvning (ved majs og ærter) for at øge grisenes tidsforbrug ved fødesøgningen samt sørge for, at de spredes ud over et større areal på ”åtlen”. Det kan lette korrekt selektiv afskydning væsentligt. På ”åtel” anvendes ofte fodermidler, som er lette at håndtere i små mængder som f.eks. majs. Foderet kan også spredes ud over et stort areal f.eks. v.h.a. en foderautomat, der kan programmeres til at sprede små mængder (et-tre kg pr. dag) i bestemte intervaller.

Typisk jages fra skydeskjul evt. i form af skydetårne, som opstilles strategisk i forhold til ”åtlen”. Christer Stensson beskrev den mest velegnede ”åtel”-belysning som en diffus diodebelysning med svag lysstyrke – ideelt så det simulerer månelys. Det anbefales, at skydeskjulene er lukkede og komfortable, da ventetiden kan være lang.

På de egentlige foderpladser er formålet med fodringen ligeledes at holde grisene borte fra landbrugsafgrøder og andre steder, hvor de kan forvolde skader, samt hjælpe grisene gennem perioder med fødemangel. Det er også et almindeligt formål at understøtte vildsvinebestanden på reviret og evt. hjælpe dem til at opbygge en bestand i de tidlige faser af bestandsudviklingen. Med de nuværende erfaringer med den meget kraftige bestandsstigning gennem de senere år, er man blevet mere opmærksomme på at begrænse fodermængderne – også på de egentlige foderpladser, hvor fodermængderne typisk er større end på ”åtel”. Der er ikke i lovgivningen fastsat grænser for fodermængderne, men der er kommet fokus på problemerne omkring fodringens bidrag til vildsvinene kraftige bestandsstigning som følge af overdreven fodring. Tidligere tiders eksempler på at jægere har konkurreret om vildsvinene ved at ”overbyde” hinanden med både fodermængder og fodertyper, håber man efterhånden hører fortiden til.

Det frarådes på det kraftigste at bruge menneskeføde i form af f.eks. overskud fra bagerier, restauranter, supermarkeder m.m. Der er risiko for at

dyrene bliver fejl- og overernærede, får tandproblemer samt at andre dyrearter får alvorlige maveproblemer. Tilmed er det ulovligt at levere produkter til udfodring, hvis man ikke har tilladelse til at producere foder. I det hele taget ses der med stor skepsis på nogle af de fodringsmetoder, som praktiseres visse steder. Bunker af kasseret menneskeføde, som blot lægges ud i på jorden, er meget uappetitligt, og det frygtes, at disse eksempler er med til at svække jagtens og jægerens omdømme. Al fodring med slagteriaffald og lignende er naturligvis ulovligt – blandt andet af veterinærmæssige hensyn.

I sin klareste form jages der aldrig på de egentlige foderpladser. De kan i stedet være en del af såkaldte forstyrrelsesfrie zoner på jagtreviret, hvor vildtet ved, at det altid har fred. Ikke alle jægere skelner så klart mellem ”åtel” og foderpladser, og der er ikke nogen direkte skelnen mellem de to begreber i jagtlovgivningen. Foderpladserne placeres med stor afstand til landbrugsarealer for at modvirke skaderne. Det er hensigten, at foderpladserne af vildsvinene skal opfattes som sikre arealer med godt fødeudbud, mens områder med landbrugsarealer og tilhørende ”åtlar” skal opfattes som farlige arealer.

Netop samarbejdet omkring ”åtlar” og foderpladser er en meget vigtig del af samarbejdet i Vildsvinsklubbens forvaltningsområde. En vildsvineflok regnes normalt for at have en hjemområde (homerange) på 700-1000 ha; men det kan variere langt ud over disse grænser. Så store hjemområder er også med til at understrege behovet for at forvalte dyrene på tværs af de mange ejendomsgrænser, som de passerer under deres daglige fødesøgning. Samarbejdet gør det også muligt at placere ”åtlar” og foderpladser mest hensigtsmæssigt i forhold til marker, veje, bevoksninger osv., og dermed undgår man at lade sig begrænse af de sædvanlige afstandskrav.

I forvaltningsområdet er der etableret 26 foderpladser, hvor der ikke jages, samt 30 ”åtlar”. De er placeret med en indbyrdes afstand på ca. 500 m. Vildsvinsklubben råder over 26 foderautomater, som spreder 3 kg majs, ærter eller hvede per dag. Det bliver til ca. 900 kg. pr. år, hvilket betales af medlemmerne selv (300 SEK pr. år).

Der er forskel på ”udstyrsniveauet” for klubbens ”åtlar” og foderpladser. Foderautomaterne kan være manuelt betjente eller elektronisk styrede, med og uden lys, og der kan være særlige ure på jorden og fodersteder, som grisene vil påvirke ved deres roden og henholdsvis stoppe og vælte. Dermed kan man ved tilsyn konstatere, om og hvornår grisene har været på besøg - og observationerne går ind i den fælles database. Ligeledes er det populært at smøre træbjærene på stød og stammer, da man har erfaring for at det lokker grisene til. De vil gerne have det gnedet ind i pelsen.

13.2.3.6 Jagtteknik og hunde

Som nævnt har Vildsvinsklubbens afskydning ved henholdsvis ”åtel”-jagt og drivjagt ændret sig fra at ske hovedsageligt (80 %) ved ”åtel”-jagt og til nu primært at ske ved drivjagt. Aggressive og pågående jagthunde og deres

førere var et stort problem i starten; det er svært at overbevise en engageret jæger med veltrænet jagthund om, at den ikke er velegnet til vildsvinejagt. Vildsvinejagten kræver relativt rolige hunde, som blot forstyrrer grisene så meget, at de bliver sat i bevægelse. Hundene må ikke gå til angreb; både fordi det er farligt for dem, og fordi der er stor risiko for, at vildsvinene kommer til at løbe for hurtigt til, at skytterne med sikkerhed kan udvælge og nedlægge de rigtige dyr i flokken.

Førerne af hundene skal have fuldstændig kontrol over dem og være i stand til at kalde dem til sig - selv midt i en jagtsituation. Der skal kun anvendes en eller to hunde i den enkelte såt, og de skal ikke slippes samtidig, så de kan komme til at jage samme dyr. Risikoen for at de hidser hinanden op og bliver for aggressive er da for stor. Ligeledes er det vigtigt, at man under drivjagten får skytterne placeret, så de får mulighed for gode og sikre skud, men uden at grisene får frit løb ud over åbne og jævne arealer, hvor de kan løbe meget hurtigt.

Christer Stensson fremhævede, at det er vigtigt, at skytterne bliver på deres post en halv til en hel time efter, at såten er afblæst. Vildsvinene trykker hårdt, og der er stor sandsynlighed for, at de slet ikke er blevet sat i bevægelse af drevet i såten. Derimod har drevet forstyrret dem så meget, at de foretrækker at forlade såten, når uroen har lagt sig; og da får skytterne måske de bedste muligheder for at nedlægge dyr.

Christer Stensson anså i øvrigt perioderne maj til august og oktober til december som de bedst egnede til henholdsvis drivjagt og ”åtel”-jagt.

13.2.3.7 *Markskader og regulering*

De væsentligste markskader i området sker ved, at vildsvinene roder i jorden på landbrugsarealer. Grisene roder efter såsæd, kvikrødder, regnorm og larver. Ligeledes er kornafgrøder attraktive, fra de når et bestemt stadium (mælkemodenhed) for modenhed og frem til høst. Også skader på ældre eller permanente græsmarker (vallar) betragtes som et væsentligt problem. Skader i majsmarker nævnes ikke som et problem, da majs tilsyneladende endnu er en relativ sjælden afgrøde i Sverige.

Marksskader i skovbruget fylder tilsyneladende ikke så meget i debatten omkring vildsvin. Den almindelige holdning er, at vildsvinene gennem deres roden i jorden kan gavne skovens foryngelse, men måske også fremme spredningen af rodfordærver gennem deres såring af den mest overfladiske del af rodsystemet. Vildsvinene forvolder tilsyneladende mest skade i skovene ved at trænge ind i indhegninger – typisk kulturhegn rundt om løvtrækulturer, hvor de baner vejen for især råvildt.

Modforanstaltningerne kan omfatte elhegn, men det anses normalt for at være for dyrt. I stedet har man indenfor Vildsvinsklubben oprettet et beredskab, som kan rykke ud til landmænd, så snart de bliver ramt af markskader. Beredskabet stiller store krav til samarbejde og tillid mellem jægere og landmænd samt mellem jægerne indbyrdes. Christer Stensson understregede betydningen af, at der skrives ind med regulering på stedet

omgående, når skaderne konstateres. Derfor omfatter beredskabet, at der er aftalt en fast procedure og klar ansvarsfordeling imellem jægerne, og at landmændene indenfor de enkelte jagtlaug har en ansvarlig person, som de kan henvende sig til, så snart skaderne er konstateret. Det kan f.eks. være formanden i hvert af de 14 jagtlaug, som ved opkald fra en landmand bliver ansvarlig for, at der samme dag som landmanden henvender sig, kommer en jæger ud til marken med henblik på at nedlægge en af små- eller årsgrisene. Beredskabet stiller ikke kun krav til jægerne, men også til at landmændene holder deres afgrøder under intensivt opsyn, så modforanstaltningerne kan iværksættes omgående. Som tidligere nævnt gælder det om, at grisene oplever markerne som utrygge områder, mens foderpladserne længere inde i skovene opleves som trygge områder.

For at lette reguleringen kan der etableres nedtrampede (nedkørte) spor rundt om marken og især ind mod eventuel skov, hvor grisene typisk vil bevæge sig mellem mark og skov. Dermed øges skudchancerne både pga. bedre sigt og fordi grisene vil have en tilbøjelighed til at stoppe op og spise på den nedtrampede afgrøde.

Elhegn, hunde og skræmmeskud nævnes også som relevante modforanstaltninger, men egentlig regulering mhp. at nedlægge enkelte dyr i flokken anses for at være den vigtigste metode.

Skadesomfanget i løbet af projektperioden (Figur 32) tolkes af Christer Stensson som en klar nedgang som følge af klubbens aktiviteter. Fortolkningen virker sandsynlig, da man må huske, at vildsvinepopulationen er gået kraftigt frem i løbet af perioden. Samtidig skal det nævnes, at klubben havde svært ved at nå afskydningsmålene de første år, mens bestanden steg kraftigt. I årene 2007-08 og 2008-09 steg afskydningen imidlertid kraftigt, hvorefter de stigende markskader i samme periode tilsyneladende kom under kontrol.

Figur 32. Årlige areal med markskader på landbrugsjord i Vildsvinsklubbens förvaltningsområde. Fra Vildsvinsklubbens hjemmeside.

Som nævnt rapporteres markskaderne indenfor forvaltningsområdet, så medlemmer og landmænd kan følge udviklingen detaljeret (Figur 33).

Vildsvinsskador

Id	Datum	Rutnummer	Typ av skada	Omfattning
2	2004-08-04	M11	höstvete	50 x 50 meter
3	2004-08-05	M12	havre	100 x 600 meter
4	2004-10-13	7-P	slåttervall	50 x 50 meter
5	2004-10-13	7-P	slåttervall	10 x 25 meter
6	2004-11-17	9-P		1 x 5 meter
7	2004-08-20	J9	havre	50 x 75 meter
8	2005-05-25		majs	30 x 2 meter
9	2005-08-01	J9	rågvede	50 x 20 meter
10	2005-09-11	p - 9	havre	100 x 100 meter
11	2005-09-10	p - 9	havre	100 x 50 meter
12	2005-08-01	M12	rågvede	200 x 200 meter
13	2006-07-21	I,8	havre	30 x 20 meter
14	2006-07-29	5-G	havre	350 x 10 meter
15	2006-11-17	N 7	havre	40 x 100 meter
16	2006-11-17	N 7	korn	20 x 80 meter
17	2006-11-17	P 9	havre	100 x 100 meter
18	2007-07-11	J8	havre	30 x 30 meter
19	2007-08-16	p 9	rågvede	100 x 100 meter
20	2007-08-16	n 7	korn	40 x 80 meter
21	2007-08-25	J8	havre	40 x 40 meter
22	2007-09-30	I 12	rågvede	20 x 20 meter
23	2007-09-30	L 13	havre	40 x 25 meter
24	2007-09-30	L 12	ärtor	20 x 30 meter
25	2007-09-30	k 10	havre, ärtor	x meter
26	2007-11-26	L 13	ensilagevall	100 x 80 meter
27	2008-09-04	I 12	höstvete	100 x 300 meter
28	2008-09-04	J 12	havre	100 x 100 meter
29	2008-09-04	L 12	rågvede	20 x 100 meter
30	2008-09-04	L 12	havre	10 x 75 meter
31	2008-09-04	L 13	havre	30 x 100 meter
32	2008-09-29	Q11	havre	5000 x meter
33	2008-09-29	Q11	slåttervall	x meter
34	2008-09-29	R8	betesvall	300 x meter
35	2008-09-10	n-7	rågvede	30 x 80 meter
36	2008-09-11	p-9	korn	100 x 100 meter
37	2008-10-01	n-7	havre	40 x 40 meter
38	2009-05-10	Q11	slåttervall	50 x 60 meter
39	2009-08-22	H7	havre	50 x 70 meter
40	2009-07-10	H7	vårvete	20 x 50 meter
41	2009-08-30	Q8	havre	50 x 50 meter
42	2009-08-30	N7	havre	50 x 100 meter
43	2009-08-30	N7	rågvede	20 x 30 meter
44	2009-08-06	G-5	korn	10 x 15 meter
45	2009-08-10	H-5		18 x 21 meter

Figur 33. Tabel med de registrerede markskader indenfor Vildsvinsklubbens forvaltningsområde (Vildsvinsklubbens hjemmeside).

13.2.3.8 Kødhandtering

Med den stærkt øgede afskydning stiger mængderne af vildsvinekød. Vildsvinekødet skal ifølge gældende lovgivning gennem et vildtslagteri ("Vilthanteringsanlægning"), hvor det kontrolleres og analyseres for trikiner, hvorefter det kan forarbejdes og distribueres til f.eks. restauranter. Vildtslagteriet skal være godkendt af Livsmedelsverket (Livsmedelsverket, 2007).

I jægerkredse og således også i Vildsvinsklubben opfattes vildsvinekødet som et produkt af særdeles høj kvalitet (smags- og sundhedsmæssigt) samtidig med, at det med sikkerhed kan betragtes som et økologisk produkt og erklæres helt fri for medicinrester.

Hvis de stærkt øgede mængder af vildsvinekød skal kunne finde vej til forbrugerne uden at priserne bliver for høje og indtjeningen i for ringe for jægerne, er der behov for at forenkle håndteringen af kødet uden dog at slække på de sundheds- og kvalitetsmæssige forhold og dermed uden at slække på forbrugernes sikkerhed for, at produktet er i topklasse. Herunder er det fortsat vigtigt at sikre sporbarheden af kødet.

Man er opmærksom på, at det vil kræve forbrugeroplysning og markedsføring at opdyrke markedet, og at de eksisterende kanaler – typisk supermarkeder – ikke i øjeblikket virker kompetente eller tilstrækkeligt motiverede til at investere det fornødne.

Christer Stensson fremviste eget kølerum til vildtet, som var indrettet i egen lade. Kølerummet var selvbygget og kostede ham ca. 1.000 SEK for indkøbte nye og brugte materialer. Givetvis kan ikke alle opnå at bygge et kølerum til så lave omkostninger, men eksemplet giver et fingerpeg om, at det på den anden side heller behøver koste dyrt at indrette eget kølerum, hvis man i forvejen har ledig plads i en bygning.

13.2.3.9 *Konklusion*

Vi forlod Christer Stensson, Vildsvinsklubben, med en hel del mere viden om vildsvin og vildsvinsforvaltning, end da vi kom. Vi havde også et klart indtryk af, at vildsvin med en intensiv og koordineret indsats kan forvaltes hensigtsmæssigt i et landskab som det svenske med en stor skovandel (ca. 65%) og en relativ lille andel landbrugsjord (ca. 22%). Det skal tilføjes, at majs ikke er en almindelig afgrøde på det svenske landbrugsareal.

Vildsvineklubben er ikke den eneste i Sverige. De findes i et mindre antal. De har selvsagt alle en kortere levetid bag sig, da vildsvinebestandens kraftige ekspansion primært er sket indenfor de seneste fem år. Hovedparten af den svenske vildsvinebestand forvaltes ikke indenfor den slags større (10.000 ha) forvaltningsenheder, hvor konflikthåndtering, frivillighed, vidensdeling, og gennemsigtighed er nogle de vigtigste ingredienser i samarbejdet. Målet er, at kunne forvalte vildsvinebestanden så man kan minimere ulemperne ved grisene samtidig med, at man kan høste fordelene. Vildsvinsklubben medlemmer er primært motiveret af jagtinteressen, og klubben drives frem af ildsjæle i jægerens rækker. Den væsentligste forudsætning for, at klubbens målsætning kan nås, er en vedvarende og ihærdig indsats fra og samarbejde mellem klubbens jægere. Det er også en forudsætning, at samarbejdet med landmænd og andre, som måtte lide under de markskader vildsvinene kan forvolde, er tæt og præget af tillid, så der omgående kan og vil blive grebet ind i tilfælde af markskader.

Reference

Livsmedelsverket, 2007. Information till jägare. Älgjakt, avhudning av björn och lagstiftning om vilt. Pjece.

http://www.slv.se/upload/dokument/livsmedelskontroll/vagledningar/information_algjakt_avhudning_bjorn_lagstiftning_vilt.pdf

13.2.4 Jordägaraförbundets tilgang til vildsvin

11. sept. – middag:

Vært: Ordførende Henrik Treschow, Sveriges Jordägareförbund

13.2.4.1 Indledning

Dette referat af mødet med Henrik Treschow og de følgende referater fra studiebesøgene i Sverige om vildsvin og vildsvineforvaltning skal ses i forlængelse af de foregående referater fra Sverige. En lang række aspekter omkring vildsvin og vildsvineforvaltning er således allerede beskrevet for svenske forhold, og vil derfor ikke blive gentaget her, selvom de blev berørt også ved dette møde. Her lægges primært vægt på at referere udsagn fra værten, som supplerer eller er i modsætning til de øvrige referater fra Sverige. Sveriges Jordägareförbund (<http://www.jordagarna.se/>) repræsenterer de større jordejere i Sverige og svarer som sådan til Tolvmandsforeningen i Danmark.

Henrik Treschow har i høj grad bistået arbejdet med at indsamle erfaringer med vildsvineforvaltning i Sverige, idet han har formidlet kontakten til flere af de værter, som vi har besøgt under studiebesøgene i Sverige. Vi er meget taknemmelige for denne hjælp.

13.2.4.2 Vildsvin – fordele og ulemper

Jordägarna befinder sig hovedsageligt i en middeposition i forhold til vildsvin og vildsvinsforvaltning. En stor del af medlemmerne ejer større skovområder, og som sådan kan vildsvin bidrage til generelt at forbedre jagtmulighederne og dermed potentielt at øge jagtlejeindtægterne. Flere medlemmer har udviklet et vigtigt forretningsområde baseret på jagt, men udvidet til mere omfattende jagtkoncepter for betalende gæster, hvor de store ejendommers herregårdsmiljøer indgår. Selvsagt er der en stor interesse i at huse en vildsvinebestand på de ejendomme, som har opdyrket dette forretningsområde.

Jordägarnes medlemmer ejer også store områder med landbrugsjord, og derfor kender organisationens medlemmer også til de markskader, som vildsvinene kan forårsage. Jordägareförbundet er derfor primært interesseret i at arbejde for en flersidig og bæredygtig forvaltning af vildsvinsbestanden, som både giver adgang til at høste fordelene og minimere ulemperne ved at have vildsvin på en ejendom og i et område.

13.2.4.3 Samarbejde og ansvar

Henrik Treschow understøtter vigtigheden af at udbrede kendskabet til fornuftig og bæredygtig vildsvineforvaltning. På trods af at der er sket store fremskridt med opbygning af viden og erfaringer, som f.eks.

Vildsvinsklubben i Halland, så er det generelle vidensniveau blandt jægere, landmænd og skovforvaltere stadig relativt ringe. Vildsvinet har simpelthen været udbredt i Sverige i for kort tid til, at viden generelt har bredt sig. Derfor tillægger han det organisatoriske samarbejde stor vægt for derved også at styrke det fælles ansvar og medejerskab for at udvikle og implementere en fornuftig forvaltning. Han fremhæver følgende organisationer i denne forbindelse:

- Lantbrukarnas Riksförbund (<http://www.lrf.se/>)
- Svenska Jägareförbundet (<http://www.jagareforbundet.se/>)
- Sveriges Yrkesjägarförening (<http://www.yrkesjagarna.se/>)
- Svenska Kennelklubben (<http://www.skk.se/>)
- Rikspolisstyrelsen

Jordägareförbundet arbejder for tiden sammen med disse øvrige organisationer på en fælles strategi for forvaltning af vildsvin i Sverige, som forventes at få stor betydning for en væsentlig forbedret formidling af viden om vildsvin blandt de relevante interessenter samt en forbedret implementering af god praksis og forvaltning.

Henrik Treschow fremhæver, at forpagtere (arrendatorerne) af landbrugsjorden ofte er i en særlig ugunstig situation i forhold til vildsvin, da deres virksomhed udelukkende drejer sig om at selve landbrugsdriften, mens de normalt ikke har andel i de indtægter eller goder, som ellers knytter sig til vildsvinene. Jagtretten og jagtlejen forbliver som regel hos ejeren af landbrugsjorden.

13.2.4.4 *Hvordan udbrede god forvaltning?*

Henrik Treschow understreger, at de gode eksempler på bæredygtig forvaltning af vildsvin nok viser vejen, men at man ikke kan forvente en enkel og let udbredelse af disse enkeltstående gode erfaringer til hele det svenske landskab. Det kræver udbredt vilje samt diplomatiske og veloplyste ildsjæle på lokalt niveau at få aktiveret det nødvendige samarbejde og gensidige respekt og tillid.

Henrik Treschow påpeger også, at de gode forvaltningseksempler endnu kun har eksisteret i en kort årrække og spørger: ”Kan man forvente, at ildsjælene og samarbejdet vil være der til alle tider – eller rider man her i starten på en entusiasme, der er båret af nyhedens interesse?” Desuden understreger han, at der findes områder, hvor terrænet gør effektiv vildsvinejagt meget vanskelig – tilsyneladende også selvom kundskabsniveauet forøges væsentligt. I Sverige har man erfaringer med fælles jagtforvaltning fra elgforvaltningen. Det er håbet, at man her i en del områder derfor allerede har et godt grundlag for en fælles vildsvineforvaltning.

13.2.4.5 *Kan den effektive vildsvineforvaltning opretholdes?*

I forhold til den igangværende stærke bestandsudvikling for vildsvinene er det nødvendigt, at man forsøger at tænke langsigtet, så man ikke kun forholder sig til den nuværende situation. Ingen kan endnu vide på hvilket bestandsniveau, der vil ske en stabilisering af vildsvinebestanden, og hvilke konsekvenser vildsvinene herefter vil have for samfundet. Spørgsmålet er om beredskabet i vildsvineforvaltningen kan opretholdes i fremtiden.

Tidsforbruget pr. nedlagt vildsvin kan blive en kritisk faktor, hvis bestanden fortsætter med at flerdobles på få år. Moderne jægere er i højere og højere grad velhavende og travle mennesker, som fokuserer mere og mere på oplevelsen og komforten i jagten. Tilstrækkelig og bæredygtig vildsvineforvaltning kan, selv ved et alment og udbredt kundskabsniveau, blive meget tidskrævende for jægerne. Spørgsmålet er, om der i fremtiden kan rekrutteres den nødvendige indsats fra jægerne?

Derfor er der bl.a. fokus på mulighederne for at gøre jagten mere effektiv og sikre afsætningen af de stigende mængder kød. I den sammenhæng skal også nævnes den relativt nye tilladelse til at anvende kunstlys på ”åtel” samt det udviklingsarbejde og den foreløbig godkendelse af foreløbig én fældetype til vildsvin.

13.2.5 Vildsvin i skoven

11. sept. - eftermiddag

Godsforvalter Esben Møller Madsen og skovfoged Bjørn Hedegaard,
Trolleholms Gods AB

13.2.5.1 Indledning

Dette referat af mødet med Esben Møller Madsen og Bjørn Hedegaard og de følgende referater fra studiebesøg i Sverige om vildsvin og vildsvineforvaltning skal ses i forlængelse af de foregående referater fra Sverige. En lang række aspekter omkring vildsvin og vildsvineforvaltning er således allerede beskrevet for svenske forhold, og vil derfor ikke blive gentaget her, selvom de blev berørt også ved dette møde. Her lægges primært lægges vægt på at referere udsagn fra værterne, som supplerer eller er i modsætning til de øvrige referater fra Sverige.

13.2.5.2 Skepsis i forhold til vildsvin

Esben Møller Madsen og Bjørn Hedegaard forventer ikke, at vildsvinene vil bidrage positivt til økonomien i godsets regnskaber. De er ikke i tvivl om, at jægerne har taget imod den nye vildtart med stor begejstring, men hvorvidt det udmønter sig i større betalingsvillighed for jagtlejen er usikkert.

Vildsvinene er dog i et vist omfang et aktiv i prisforhandlingerne med jagtlejerne. Problemet, som venter i nærmeste fremtid, er, at man – for at holde bestanden på et fornuftigt niveau – må afkræve jagtlejerne en større jagtindsats, hvilket kræver mange timers overvågning/jagt på skæve tidspunkter. Dertil har mange moderne mennesker for travlt, og man kan ikke forvente, at bestanden kan kontrolleres tilfredsstillende af de mest entusiastiske jægere alene.

Den største skepsis i forhold til vildsvin er således den usikkerhed, som hersker omkring deres fortsatte kraftige ekspansion. Med de vækstrater som bestanden har vist de senere år, er det fortsat usikkert på hvilket niveau bestandstætheden vil stabilisere sig, og dermed hvor store markskader og andre skader, der kan forventes i fremtiden.

13.2.5.3 Skader i skov

Markskaderne i skoven er ikke af stort omfang, hvilket er i overensstemmelse med det generelle indtryk af vildsvins markskader. Det drejer sig primært om skader på vildthejn, hvor vildsvin typisk trænger ind under heget og skaber åbninger for alt hjortevildt, som så efterfølgende forårsager bid- og fejeskader på kulturerne. Vildsvin kan dog forårsage betydelige skader på ege-såningskulturer, som især anlægges på landbrugsjord i forbindelse med skovrejsning.

Vildsvin kan desuden forvolde skader på grøfterne i skoven, idet de særligt i tørre perioder tiltrækkes af de fugtige grøfter. De nedbryder grøfternes sider med det resultat at de stopper til, især ved rørunderførsler ved veje, med oversvømmelser og beskadigelser af bevoksninger til følge; foruden at de gør det nødvendigt med en øget indsats med tilsyn og grøftevedligeholdelse.

Foryngelsen af skovens bevoksninger overlades i reglen ikke til spontan, naturlig foryngelse, hvor vildsvinene kunne spille en positiv rolle.

Vildsvinene anses således ikke for at yde noget væsentligt bidrag til skovens foryngelse.

13.2.5.4 Skader på landbrugsafgrøder

Betydelige skader forekommer på såvel kornafgrøder som frøgræsmarkerne og medfører dermed et stedvist betydeligt udbyttetab. M.h.t. afgrøderne af frøgræs har skaderne yderligere det aspekt, at skærebordet på mejetærskeren skal holdes i meget lav højde over jordoverfladen. Grisenes roden i jorden gør jordoverfladen ujævn, hvilket medfører driftsstop i høstarbejdet, forurening af høsten og nødvendiggør reparation af materiellet på et selvsagt uheldigt tidspunkt.

I løbet af efteråret 2009 er der derfor blevet opsat elhegn rundt om hele landbrugsarealet for at holde vildsvinene borte. Det fungerer indtil videre tilfredsstillende, men det er omkostningskrævende, idet hegnslinien bl.a. skal holdes fri for vegetation i hele vegetationsperioden. Viser det sig på længere sigt ikke at være tilstrækkeligt, bliver næste skridt opsætning af grisefælder, hvilket yderligere vil forøge behovet for omkostningskrævende tilsyn.

13.2.5.5 Konklusion

I sine afsluttende bemærkninger konkluderer Esben Møller Madsen, at den store populationstilsvækst har medført, at vildsvinene har udviklet sig til primært at være et skadedyr. De øgede jagtlejeindtægter står ikke tilnærmelsesvis i forhold til omkostningerne. Han kan kun fraråde udsætningen af vildsvin.

13.2.6 Svenska Jägareförbundet

16. sept. – formiddag

Göran Bergqvist, Svenska Jägareförbundet

13.2.6.1 Indledning

Dette referat af mødet med Göran Bergqvist og de følgende referater fra studiebesøg i Sverige om vildsvin og vildsvineforvaltning skal ses i forlængelse af de foregående referater fra Sverige. En lang række aspekter omkring vildsvin og vildsvineforvaltning er således allerede beskrevet for svenske forhold, og vil derfor ikke blive gentaget her, selvom de blev berørt også ved dette møde. Her lægges primært vægt på at referere udsagn fra værten, som supplerer eller er i modsætning til de øvrige referater fra Sverige.

13.2.6.2 Markskader og fodring

Göran Bergqvist fremhæver markskader og overdreven fodring som de to største udfordringer i forbindelse med vildsvineforvaltningen. Den omfattende fodring, som har fundet sted og stadig finder sted, har været med til få vildsvinebestanden til at vokse meget hurtigt, idet fodringen kan øge ernæringstilstanden til et unaturligt højt niveau og reducere vinterdødeligheden betydeligt i tilfælde af hårdt vintervejr. Sammenhængen mellem fodring, bestandstæthed og markskader er dog langt fra simpel. F.eks. findes områder med store bestande af vildsvin og små markskader, mens den modsatte situation med små bestande og store markskader også findes. En velvalgt fodringsstrategi er derfor en vigtig brik i en fornuftig forvaltning af vildsvinene. Det gælder om at finde en balance, hvor bestanden ikke fortsat stiger mod nye højder i områder, hvor den allerede er stor; men hvor dyrene på den anden side også tilbydes alternativ og attraktiv føde sammenlignet med markafgrøderne.

I forbindelse med vildsvinets fortsatte ekspansion nævner Göran Bergqvist, at der gennem årene er sket udsætninger af vildsvin, som har fremmet dyrenes udbredelse i det svenske landskab; og han nævner i den forbindelse, at dette er ulovligt. Der er ingen tvivl om, at vildsvinejagten er udfordrende og attraktiv for mange jægere, som vil gerne skyde et-to vildsvin om året. I den forbindelse ser han det især som et problem, hvis jægerne opretholder en rigelig fodring, men mister gejsten i forhold til at få nedlagt tilstrækkeligt mange af de dyr, som fodringen frembringer.

13.2.6.3 Moderne vildsvinehabitat

Göran Bergqvist hæfter sig ved, at vildsvins tilpasningsdygtighed har været en afgørende faktor for deres succes i det moderne landskab. Vildsvinene har fuldt ud tilpasset sig de muligheder, som landbrugsafgrøder som majs og

hvede giver. De kan bruge markerne ikke blot til fødesøgning, men også til dagophold, når afgrøderne er blevet så høje, at de kan yde den nødvendige dækning for dyrene. Det har også vist sig, at læhegn kan yde dem den fornødne dækning, og han henviser til et eksempel, hvor vildsvin tog dagsophold i nærheden af en befærdet cykelsti. Blot der er tæt undervegetation eller anden dækning (f.eks. væltede nåletræer) søger de dækning og føler sig tilsyneladende sikre.

13.2.6.4 Samarbejdet mellem jægere og landmænd

Samarbejde mellem alle involverede parter – primært mellem landmænd og jægere samt mellem jægerne indbyrdes – nævnes også af Göran Bergqvist som en helt afgørende faktor for at forvalte vildsvinene fornuftigt og uden de store konflikter.

Samarbejdet er langt fra givet på forhånd, og det kræver gensidig respekt for hinandens interesser og gennemsigtighed, hvis det skal lykkes. Fra landmandens side kræver det øget tilsyn med afgrøderne, så jægerne på den anden side kan skride ind med regulering øjeblikkeligt, når der opstår markskader. Det kræver også, at landmanden lader jægerne regulere svinene uden at skulle betale jagtleje. Ligeledes anbefales, at opgørelser af markskaderne inddrages i samarbejdet mellem landmænd og jægerne, så problemer og løsningsmuligheder kan diskuteres åbent i forbindelse med, at omkostningerne ved markskaderne bliver gjort op.

13.2.6.5 Samarbejde mellem jægere

Jægerne har en nogen erfaring med samarbejde gennem elgforvaltningen, men med vildsvinene foreligger der i et vist omfang en ny situation, og samarbejdet skal mange steder revideres, for at nå de ønskede mål. Vildsvineforvaltningsområderne kan mange steder med fordel udformes anderledes end elgforvaltningsområderne afhængig af terræn og lokale interesser.

Nøgleord er også her gennemsigtighed og gensidig respekt og nedbrydelse af det hemmelighedskræmmeri, som findes nogle steder. Ofte kan det være befordrende at starte i det små med f.eks. fællesjagt for derved at bane vejen for samarbejdet. Göran Bergqvist tilføjer, at der ofte er en markant generationsforskel omkring indstillingen til tæt samarbejde omkring vildsvineforvaltningen. De yngre jægere er oftest mere indstillede på samarbejde end de ældre.

13.2.6.6 Jagtteknik

Det fremhæves, at hvis vildsvinebestanden skulle holdes konstant på det nuværende niveau ville det kræve en årlig afskydning på 80.000 dyr; men

indtil videre forventes en afskydning for jagtsæsonen 2008-09 på 45.000 dyr.

Vildsvin stiller nye krav til strategier og metoder ved jagten. Göran Bergqvist beskriver hvordan drivjagten på vildsvin ofte opleves som vanskelig og med ringe udbytte de første år, hvor vildsvin optræder som ny art i et område. De er nataktive, trykker hårdere og har i det hele taget en anden adfærd end andre vildtarter (Thurfjell 2008). Der har tegnet sig et billede af, at ineffektive vildsvinejægere med uegnede hunde (ofte for aggressive hunde) følger fronten af vildsvinets ekspansion, hvor disse jægere fortsat kan deltage i vildsvinejagten før de lokale jægere får indsigt og erfaringer med hensigtsmæssige og forsigtige jagtteknikker. Herefter bliver drivjagterne i reglen hurtigt mere effektive.

I den forbindelse påpeger Göran Bergqvist, at hunde, der er uegnede til selve drivjagten, godt kan være effektive i forbindelse med eftersøgning.

Der findes en række muligheder for at træne jagthunde i forhold til vildsvin (Lundvik 2008). Der er delte meninger om relevansen af at træne hunde mod indhegnede vildsvin – for kan det sammenlignes med jagtsituationen? Omvendt er træning med indhegnede vildsvin eneste realistiske mulighed for at træne, rette fejl og dermed forbedre hundene udenfor de egentlige jagter. Göran Bergqvist nævner, at der findes revirer, hvor jagtherren stiller krav om dokumenteret træning og færdigheder af såvel hunde som jægere.

Med hensyn til ”åtel”-jagt tilføjer Göran Bergqvist i forhold til de allerede beskrevne regler, at evt. belysning skal være fast monteret og ikke må kunne drejes. Han tilføjer, at der som regel anvendes svagt hvidt eller rødt lys, som evt. tændes v.h.a. en bevægelsessensor, se f.eks. <http://www.z-aim.com/index-se.asp?id=39>. Rødt lys har den fordel, at det ikke svækker jægerens nattesyn.

13.2.6.7 *Kødhåndtering*

Göran Bergqvist fremhæver også en forenkling af kødhåndteringen, som en nødvendighed i forhold til den ekspanderende vildsvinebestand. Samtidig er det vigtigt, at sporbarheden af kødet opretholdes. En mulig forenkling af kødhåndteringen kan f.eks. opnås ved at tillade personer, som gennem kurser har kvalificeret sig til at blive autoriserede ”vildtundersøkere” at håndtere og udtage organer til f.eks. trikin-undersøgelse. Vedr. ”vildtundersøkere” se f.eks. Svenska Jägareförbundet (2009). Indenfor fem år forventes mængderne af vildsvinekød at overgå mængderne af elgkød, så det haster med at få revideret reglerne og få gjort håndteringen praktisk mulig.

Det veterinærmedicinske fokus i Sverige omkring vildsvin er på trikin-problemet. Ifølge Statens Veterinärmedicinska Anstalt (2008) har der ikke været konstateret trikinose i Sverige i 50 år; og der er kun konstateret trikiner i 0,01 % af prøverne i årene 2002-08. Göran Bergqvist nævner, at

selvom det ikke er lovbeftet at foretage trikinundersøgelser af vildsvinekød til eget forbrug, så får mange jægere foretaget undersøgelsen frivilligt. Undersøgelsen er relativt billig (40-100 SEK pr. prøve afhængig af antallet).

Referencer

- Lundvik, B., 2008. Hundar, vildsvin & etik. Svensk Jakt, nr. 12
<http://www.xn--jgarefbundet-bfb9y.se/sv/svenskjakt/Startsida/Artiklar/Jakthund/Hundar-vildsvin--etik/>
- Svenska Jägareförbundet, 2009.
(http://www.jagareforbundet.se/alvsborg_sodra/default.asp?path=8328&pageid=19149).
- Thurfjell, H., 2008. Hur påverkas vildsvin av jakt? Svensk Jakt, nr. 2/3,
(<http://www.jagareforbundet.se/svenskjakt/Startsida/Artiklar/Vildsvin/Hur-paverkas-vildsvin-av-jakt/>
- Statens Veterinärmedicinska Anstalt, 2008.
http://www.sva.se/sv/navigera/tjanster_produkter/Parasitologi/Vildsvin---trikiner/

13.2.7 Vildbiologerne

16. sept. – eftermiddag

Gunnar Jansson og Johan Månsson, Grimsö forskningsstation, Institutionen för Ekologi, Sveriges Lantbruksuniversitet

13.2.7.1 Indledning

Dette referat af mødet med Gunnar Jansson og Johan Månsson og de foregående korte referater fra studiebesøg i Sverige om vildsvin og vildsvineforvaltning skal ses i forlængelse af de foregående referater fra Sverige. En lang række aspekter omkring vildsvin og vildsvineforvaltning er således allerede beskrevet for svenske forhold, og vil derfor ikke blive gentaget her, selvom de blev berørt også ved dette møde. Her lægges primært lægges vægt på at referere udsagn fra værterne, som supplerer eller er i modsætning til de øvrige referater fra Sverige.

Foruden den generelle diskussion om vildsvin i Sverige drejede samtalen på Grimsö forskningsstation sig primært om, hvor man ønsker at lægge hovedvægten forskningsmæssigt i de kommende år. Ligeledes blev vildsvinens rolle i skovbruget diskuteret med udgangspunkt i en helt ny publikation om emnet (Jansson og Månsson, 2009).

13.2.7.2 Bestandsopgørelse

Forskerne ønsker gennem et nyt forskningsprojekt at forbedre grundlaget for vildsvineforvaltningen ved at udvikle praktisk anvendelige metoder til regionale bestandsopgørelser samt til estimering af bestandenes sandsynlige udvikling i den nærmeste fremtid. De forventer, at målene kan nås ved relativt simple bestandsmodeller, som primært tager udgangspunkt i den nuværende bestandsstørrelse og –struktur (alders- og kønssammensætning) samt afskydningsdata og de anvendte jagtformer. Derudover forventer de, at modellerne kan bruges til simulering af effekten på regionale bestande ved alternative forvaltningsstrategier f.eks. med hensyn til anvendte jagtformer og afskydningen.

Som led i projektet ønsker Gunnar Jansson og Johan Månsson også at teste og sammenligne forskelligt teknisk udstyr og forskellige metoder til at overvåge og opgøre vildsvinebestandene regionalt.

13.2.7.3 Vildsvin og skovbruget

Forskerne præsenterede desuden deres seneste publikation om vildsvins indflydelse på skovene og skovbruget. Udgangspunktet var, at mens vildsvins markskader på landbrugsafgrøder er velkendt og –dokumenteret, så er vildsvins skader og påvirkninger i skoven ikke så kendte og mindre veldokumenterede. Derfor blev det besluttet at gennemføre en

spørgeskemaundersøgelse blandt interessenter indenfor skovbruget og vildtforvaltningen i de regioner af Sverige, hvortil vildsvinet har bredt sig. Blandt de adspurgte findes bl.a. skovindustrien, skovejerorganisationer samt myndigheder og interesseorganisationer med ansvarsområder og interesser indenfor skovbrug og vildt.

Spørgeskemaundersøgelsen er baseret på et lille materiale, idet kun 41 af de 95 adspurgte fra områder med vildsvin svarede. Derfor skal resultatet tolkes med forsigtighed. Resultaterne tyder på, at skader forvoldt af vildsvin kun har mindre økonomisk betydning for skovbruget, selvom der dog er en del nervøsitet om hvorvidt svinenes roden i jorden kan medføre øget spredning og angreb af rodfordærver i gran.

Der er desuden rapporteret skader på især granplantninger på agerjord samt løvtræskulturer, mens f.eks. kulturer med skovfyr på mere tørre lokaliteter ikke ser ud til at blive hjem søgt af grisene. Det viste sig i undersøgelsen, at skader på skovveje, hvor vildsvin især oproder den vegetationsdækkede vejmidte, tilsyneladende fyldte mere blandt svarene i spørgeskemaundersøgelsen end skader på træer og skovbund. Desuden viste undersøgelsen, at der også er opmærksomhed omkring vildsvins positive effekter på skoven i form af nyttig jordbearbejdning af skovbunden, fødesøgning blandt skadeinsekter og øget biodiversitet.

Reference

Jansson, G. og Månsson, J., 2009. Vildsvinen och skogsbruket. Fakta Skog nr. 1.

13.3 APPENDIKS 3, Tyskland

Referat

To studieture for Vildsvinearbejdsgruppen til Tyskland

- ekskursionsreferat

13.3.1.1 Program og værter

29. sept. – eftermiddag og aften:

Derk Ehlert, Oberste Jagdbehörde Berlin, Senator für Standortentwicklung, Berlin

30. sept. – formiddag:

Inken Lampe, Deutscher Bauernverband e.V.

Friedrich Kaufmann, Arbeitsgemeinschaft der Jagdgenossenschaften und Eigenjagdbesitzer in Sachsen-Anhalt

Hermann Oldemeyer, Arbeitsgemeinschaft der Jagdgenossenschaften und Eigenjagdbesitzer in Mecklenburg Vorpommern

30. sept. – eftermiddag – 1. okt. - formiddag:

Peter Burkhardt, Die Text- und Bildmanufaktur, Forsthaus Rucksmoor, Gartow

5. nov. - eftermiddag:

Bernd Friedrichsdorf, Schleswig-Holsteinische Landesforsten

Torsten Nowak, Schleswig-Holsteinische Landesforsten

Heiko Schmäser, Ecology Centre, Dept. of Landscape Ecology, Christian-Albrechts-Universität, Kiel

Hans-Albrecht Hewicker, SDW Landesverband Schleswig-Holstein

Marcus Börner, Landesjagdverband Schleswig-Holstein

13.3.1.2 Deltagere

29. sept. – 1. okt.:

Karen Post, Landbrug & Fødevarer

Lars Hvidtfeldt, Landbrug & Fødevarer (forlod eksursionen efter besøg hos D. Baurverband)

Bjarne Clausen, Dyrenes Beskyttelse

Rune Carlsen, Danmarks Jægerforbund

Dorthe Hedensted Lund, *Skov & Landskab*

Palle Madsen, *Skov & Landskab*

5. nov.:

Niels Iuel Reventlow, Dansk Skovforening

Karen Post, Landbrug & Fødevarer
Rune Carlsen, Danmarks Jægerforbund
Dorthe Hedensted Lund, *Skov & Landskab*
Palle Madsen, *Skov & Landskab*

13.3.2 Vildsvin i storbyen

29. sept. – eftermiddag og aften:

Derk Ehlert, Oberste Jagdbehörde Berlin, Senator für Stadtentwicklung,
Berlin

(<http://www.stadtentwicklung.berlin.de/forsten/wildtiere/de/kontakt.shtml>)

13.3.2.1 Vildsvinebestandens udvikling i Tyskland

Derk Ehlert indleder med at skitsere de senere års bestandsudvikling for vildsvin i Tyskland. De seneste 15 år har bestandstilvæksten været dramatisk, og det gælder også for Berlin. For 15 år siden blev der i Tyskland årligt nedlagt eller dræbt ca. 63.000 svin enten ved jagt eller i trafikken; nu er tallet oppe på 640.000 vildsvin.

Den voldsomme vækst i vildsvinepopulationen skyldes flere faktorer i samspil: Vintrene er blevet mildere, oldenår hyppigere, fravær af naturlige fjender, samt landbrugets forøgelse af majs-arealer, hvilket har vist sig at give grisene hidtil uset gode livsbetingelser. Majsmarkerne giver vildsvinene næringsrig føde og et godt dække, så de nærmest er umulige at jage i en stor del af året. Under disse unaturligt gode betingelser vokser vildsvinene sig større end tidligere samtidig med, at de bliver kønsmodne tidligere. For tyve år siden vejede en "Frishling" (et-årig) 15-17 kg, men i dag er normen 30-35 kg. Ydermere bliver vildsvinene kønsmodne langt tidligere end før. Derk Ehlert fremhæver forskningsresultater, som viser, at når vildsvinene er fem og otte mdr. gamle er henholdsvis 20 % og 82 % kønsmodne, hvilket bidrager til de hidtil uset høje reproduktionsrater. Et- og to-årige vildsvin ("Frishlinge" og "Überläufer") står for 80 % af reproduktionen.

Vores vært er af den klare opfattelse, at jagt alene ikke kan holde bestanden nede på et ønsket niveau, hvorfor andre midler må tages i brug. Blandt andet mener han, at fodring bør ophøre, ligesom det er værd at overveje at lade svinepesten florere frit, når den optræder i bestanden frem for at indlede vaccinationskampagner. F.eks. er svinepestepedimier blandt vildsvinene i Bayern og Baden-Württemberg blevet bekæmpet vha. medicineret lokkemad til vildsvinene samt vaccination af tamsvinene. Derk Ehlert formoder dog, at det ikke vil være politisk acceptabelt, at lade svinepesten frit regulere vildsvinebestanden, når man nu har erfaringer med disse medicineringskampagner. Desuden vil det også have negativ økonomisk betydning for den tyske svinekødseksport, hvis man ikke dæmper op for svinepestens udbredelse i tilfælde af udbrud.

13.3.2.2 *Bestandsudvikling for byens vildsvin*

Berlins areal er 89.200 ha, hvoraf ca. en tredjedel er dækket af grønne områder (skov, haver, parker, floder, søer). Berlins befolkning er 3,4 mil. Skovene angives at dække 18 % af arealet. Det er rekreationsskov, hvor træproduktion ikke spiller nogen rolle. Det er en artsdivers, næsten urørt, og certificeret skov med en væsentlig andel af eg, hvilket yderligere understøtter vildsvinebestanden i området gennem oldenproduktionen. Derudover er skovfyr en vigtig træart i skovene.

Berlin er en meget grøn by, og det er ikke kun skovene, som bidrager til at gøre Berlin til et god vildsvinehabitat. Byen er udlagt efter en stjerneplan, hvor grønne korridorer forbinder by-midten med det omkringliggende landskab. Korridorerne giver vildsvinene gode muligheder for til tider at nå helt ind til bymidten. Desuden er der mange parker, haver og gamle industrigrunde, som indgår i byens vildsvinehabitater. I tilfælde af sommertørke, hvor især fyrreskov ikke byder på mange fødemuligheder, overvinder vildsvinene noget af deres skyhed og søger i højere grad væk fra skovene og ind i byen for at udnytte fødemulighederne der.

Vildsvineflokkene er meget mobile, idet de kan bevæge sig mellem 1 og 11 km pr. døgn. Ornerne afsøger endnu større områder - op til 15 km pr. døgn afhængigt af fødeudbuddet. Flokkene kan variere meget i størrelse. Den største, som er set i Berlin, talte 92 dyr. Derk Ehlert refererer desuden til undersøgelser fra Hannover, som viser, at de forbliver i området, selvom der sker regulering. Det har også vist sig, at 20-25 % af vildsvinene bevæger sig ind i byen for at fare, da der er mere ro, færre løse hunde samt færre svin længere inde i byen end i skovene. Søerne foretrækker at isolere sig den første uge efter faring - også fra andre svin. Når smågrisene herefter er blevet mobile flytter hun normalt tilbage til skoven og indgår på ny i en større flok med andre søer og deres eventuelle grise. Nogle af disse vildsvin flytter dog ikke tilbage til skoven f.eks. pga. den misforståede og ulovlige fodring. Der er eksempler på, at sådanne "dyrevenner" har købt agern til vildsvinene.

Berlins vildsvinepopulationen er vokset i takt med den generelle bestandsudvikling i Tyskland, og man taler nu om egentlige by-vildsvin, da dyrene klart har formået at tilpasse sig byen som habitat. Den stærkt stigende bestand af vildsvin i byen har rejst en række nye problemstillinger.

Bestandsudviklingen afspejles i afskydningstallene for Berlin. Siden begyndelsen af 1990'erne er den årlige afskydning stort set steget lineært, men med enkelte tilbageslag som følge af f.eks. stor dødelighed for smågrisene ved stærk vinterkulde i februar, hvor de fleste søer farer. Afskydningen er steget fra ca. 500 til 3.000 vildsvin pr. år i tidsrummet 1992 til 2009 (Afsnit 13.3.2). Det er en meget stærk udvikling – navnlig set i forhold til vildtarter som ræv og råvildt, hvor afskydningen i samme tidsrum har udviklet sig fra henholdsvis 80 til 260 og 300 til 350 nedlagte dyr pr. år. Dermed ligger afskydningen af disse to almindelige vildtarter kun på ca. 10 % af afskydningen for vildsvin i Berlin.

13.3.2.3 Skader

Derk Ehlerst's stilling i forvaltningen af byens vilde dyr blev oprettet for otte år siden. Området havde ikke hidtil været prioriteret af bystyret. I starten drejede opgaven sig hovedsagligt om at holde kontakt med byens jægere, men i årenes løb tiltog antallet af klager fra Berlins borgere over skader på deres ejendom forvoldt af byens vilde dyr i takt med, at især vildsvinebestanden steg. På et tidspunkt var det normalt med mellem 60 og 70 klager over vildtet om dagen, og det drejede sig især om vildsvin og ræv.

De væsentligste skader, som vildsvinene forårsager, sker når de roder op i jorden på sportspladser, plæner, parker, kirkegårde, kælkebakker og i private haver. Skaderne kan være enorme, f.eks. når hele sportspladser bliver rodet op kan det løbe op i op til 40.000 Euro. Når svinene vælter urner på kirkegårde i forbindelse med, at de graver blomsterløg op, kan det have store følelsesmæssige omkostninger for de pårørende, selvom den direkte økonomiske betydning er mindre.

I Tyskland hæfter jagtretshaveren normalt for skadeserstatningerne ved markskader. Da der ikke må jages i byen, men kun foretages regulering, er vildsvinenes skader ikke dækket af nogen erstatningspligtig jagtretshaver. Derfor efterlades skadelidte ofte i et tomrum uden ret til erstatning. Der findes dog eksempler, hvor f.eks. en byggemarkedskæde har indvilget i at sponsere hegn og græsfrø til ødelagte haver.

Der sker årligt 3-400 trafikulykker i byen, hvor vildsvin er involverede. Heraf er ca. 50 alvorlige – så vidt vides dog uden at have kostet menneskeliv.

Foruden trafikulykkerne er der årligt 20-30 årlige tilfælde, hvor mennesker kommer til skade i mødet med vildsvin. Ingen af disse trafikulykker har så vidt vides kostet menneskeliv. Vores vært skønner, at hunde er involveret i 90 % af disse tilfælde. Svinene er ikke aggressive, men de forsvarer sig. Typisk sker ulykkerne ved, at en hund, som ikke er helt under ejerens kontrol, angriber et vildsvin. Derpå forsøger hundeejeren – fejlagtigt – at lægge sig imellem hunden og det forsvarende vildsvin, som i mellemtiden kan have udviklet sig til et angribende vildsvin.

Der findes naturligvis mere kuriøse og spektakulære eksempler på møder mellem vildsvin og mennesker, som primært er godt stof i medierne. F.eks. kan det ikke udelukkes, at en flok vildsvin (rotte), som pludseligt får en forkærlighed for at rode på en børnelegeplads, udgør en potentiel fare for børnene – og hele vildsvineflokkens søges nedlagt.

Navnlig i byen træder vildsvins individualitet frem i de skader, som grisene kan forvolde. Nogle vildsvin foretrækker blomsterløg, andre noget andet; og det resulterer selvsagt i særlige problemstillinger og skader, som kan variere fra flok til flok. Det gælder da om, at finde frem til den specifikke vildsvineflok, som forvolder skaden og dernæst få hele flokken nedlagt. Ellers er der risiko for, at adfærdsmønsteret spredes med de overlevende grise, der efterfølgende kan etablere en eller flere nye flokke. Det kræver

både tålmodighed og dygtighed, at gennemføre en effektiv regulering i byområdet.

13.3.2.4 *Dyr og mennesker i byen*

Derk Ehlert pointerer, at vildtforvaltning i en storby primært handler om at håndtere mennesker. Sat på spidsen udtrykkes det sådan: Nogle mennesker bliver ængstelige når de møder dyr, der er større end myrer, og de er ofte helt uvidende om, hvordan man skal forholde sig, hvis man møder et vildsvin. Det er dog absolut ikke sådan, at bybefolkningen generelt ikke kan lide dyrene. Dyrene udgør også et spændende element i byen for mange indbyggere. Vores vært udtrykker det sådan: Vildsvinene deler groft sagt befolkningen i to lejre: Den ene side vil helst være foruden vildsvinene; og den anden foretrækker, at dyrene lades helt i fred. Med 3½ millioner mennesker i Berlin er spektret af meninger naturligvis meget bredt.

Det vanskeligste at forholde sig til som forvalter med ansvar for de vilde dyr i byen er dog den ambivalens, som nogle indbyggere kan præstere. Derk Ehlert nævner, at de selvsamme mennesker, som vil have vildsvinene skudt, når grisene befinder sig på deres børns legeplads eller ødelægger deres have, kan protestere eller angribe forvaltningen, når vildsvine reguleres andre steder i byen. Han sammenfatter det således: Der er ca. 5.000 jægere i Berlin, men ca. 500.000 naturbeskyttere.

Fodring udgør et særligt problem i relation til forvaltningen af byens vildsvin, og er som sådan et væsentligt konfliktområde. Det er forbudt at fodre grisene, og der kan falde bøder op til 5.000 Euro. Så vidt vides, er det dog kun vores vært, som fra myndighedernes side forsøger at håndhæve forbuddet. Det formodes, at fodringen bidrager til vildsvinenes relativt store bestandstilvækst i byen

Kommunikationen med befolkningen er helt afgørende for at sikre en fornuftig vildtforvaltning i byen. Det er f.eks. meget vigtigt at informere befolkningen grundigt om byens vilde dyr og herunder også om vildsvinene. Vigtige budskaber kan dreje sig om nødvendigheden af at regulere bestanden og om, at man gør vildsvinene en bjørnetjeneste ved at fodre dem. Betydningen af kommunikationen understreges af, at Derk Ehlert har et ugentligt radioprogram og et månedligt tv-program.

13.3.2.5 *Forvaltning, jagt og regulering*

Lovgivnings- og forvaltningsmæssigt befinder byens vildt sig i noget, som minder om et tomrum. Før bystyret påtog sig ansvaret for forvaltningen af byens vildt og herunder vildsvinene, var det skovbrugsforvaltningerne, som havde ansvaret for vildsvineforvaltningen. Her fralagde man sig imidlertid ansvaret, da vildsvinene optrådte uden for skovene. Hvis borgere i Berlin oplevede problemer med vildsvinene, ringede de til skovforvaltningen; og hvis de ikke fik hjælp og vejledning, kontaktede de derpå politi, dyrlæger eller redningstjeneste. Men disse myndigheder eller organisationer kunne

heller ikke påtage sig forpligtigelser eller ansvar i forhold til borgernes problemer.

Den tyske jagtlov (Bundesjagdgesetz) er fra 1930'erne, og som sådan er der ikke i lovgivningen taget højde for, at dyrene ville tilpasse sig byernes habitater og resultere i de scenarier, som nu udspiller sig. Den nationale jagtlov er kun en rammelov, som de enkelte delstater selv i et vist omfang kan tilpasse egne prioriteringer og behov.

Som sagt kan jagtloven kun anvendes udenfor byerne, da der ikke må jages i byområder. Her er kun regulering mulig. I praksis er den lystbetonede og egentlige jagt og dens regler om jagttider således sat ud af kraft i byen. Til gengæld er regulering mulig året rundt, hvis dyrene gør skade. Diegivende søer må dog ikke skydes. Derk Ehlert mener ikke, at det er muligt under de nuværende omstændigheder, at reducere bestanden til et tidligere og lavere niveau eller blot holde bestanden på et bestemt niveau.

Da ungdyrene (< to år) står for ca. 80 % af reproduktionen, anbefales det, at 80 % af afskydningen bør ske blandt disse unge dyr. I praksis har det vist sig svært at komme over 60-70 %. Tilsyneladende strider det mod mange jægers overbevisning om god jagtskik at nedlægge ungdyrene – særligt de små "Frischlinge". Som jæger kan man frygte at blive opfattet som en "barnemorder", ligesom det efterfølgende kan være svært at sælge svin, der vejer under 15 kg, da omkostningerne ved slagtning, håndtering og kødkontrol bliver uforholdsmæssigt store.

I øvrigt anser Derk Ehlert ikke jagtstatistikken for at være helt retvisende, idet han er overbevist om, at en del jægere angiver en del af deres "Frischlinge"-udbytte som "Überläufer" pga. modviljen mod at nedlægge de helt små grise. For at fremme afskydningen af "Frischlinge" overvejes at indføre tvang mht. til kun at nedlægge unge dyr. Ulempen er klart, at vildsvin også er vigtige trofædyr. En orne ("Keiler") kan være op til 8.000 euro værd som trofæ.

Forkert og dermed ofte ulovlig jagt, hvor førersoen i en flok skydes, kan resultere i at flokkens øvrige og yngre søer går i brunst kort efter at førersoenes kontrol i flokken er forsvundet. Nedlæggelse af førersoen i en flok kan derfor få helt uønskede konsekvenser, når ærindet er regulering af vildsvinebestanden. Søer i brunst samt drægtige eller diegivende søer kan således opleves stort set året rundt – især hvis fejlagtig afskydning fjerner førersøer fra flokkene.

Reguleringen af vildsvin i byen stiller store krav til jægerne. Desuden ydes ikke nogen egentlig betaling for indsatsen, men jægerne motiveres af at gøre et samfundsnyttigt arbejde, ligesom kødet tilfalder dem. Der er 40 by-jægere i Berlin. Mange er politibetjente eller dyrlæger, der også er jægere. Selve reguleringen foregår ved, at det pågældende område afspærres, hvorefter jægerne kan starte på reguleringen. By-forvaltningen bærer ikke noget ansvar for reguleringen; jægerne er selv ansvarlige for evt. uheld eller ulykker. By-forvaltningen bidrager kun med tilladelse til reguleringen samt til at få området afspærret - også om natten, hvis der er behov for det. En tilsvarende model kendes fra Zürich, men her betales jægerne for indsatsen.

13.3.3 Vildsvin og landbruget

30. sept. – formiddag:

Inken Lampe, Deutcher Bauernverband e.V. (DBV;
<http://www.bauernverband.de>)

Friedrich Kaufmann, Arbeitsgemeinschaft der Jagdgenossenschaften und Eigenjagdbesitzer in Sachsen-Anhalt (AJE Sachsen-Anhalt;
<http://www.vje.de/links.php>)

Hermann Oldemeyer, Arbeitsgemeinschaft der Jagdgenossenschaften und Eigenjagdbesitzer in Mecklenburg Vorpommern (AJE Mecklenburg Vorpommern; <http://www.vje.de/links.php>)

13.3.3.1 Indledning

Dette referat af mødet med Inken Lampe, Friedrich Kaufmann og Hermann Oldemeyer skal ses i forlængelse af det foregående referat fra studiebesøget hos Derk Ehlert, Berlin. En lang række aspekter omkring vildsvin og vildsvineforvaltning er således allerede beskrevet for tyske forhold, og vil derfor ikke blive gentaget her, selvom de blev berørt også ved dette møde. Her lægges primært vægt på at referere udsagn fra værterne, som supplerer eller er i modsætning til de øvrige referater fra Tyskland.

13.3.3.2 Organisationerne og samarbejdet mellem parterne

Inken Lampe arbejder med miljøret for Deutcher Bauernverband, som er en paraplyorganisation for landbrugets interesseorganisationer. Paraplyorganisationen varetager landmændenes politiske interesser. Derudover har organisationen afdelinger lokalt. Organisationen rådgiver landmænd og andre lodsejere blandt andet i forbindelse med jagt, indgåelsen af jagtlejekontrakter, erstatningsager mv. Særligt i forhold til vildtskader hjælper organisationen med at indgå trepartsaftaler mellem lodsejere, forpagtere og jægere. Aftalerne kan ud over jagtens betingelser omhandle afgrødevalg, beplantninger, jagtformer osv.

Friedrich Kaufmann og Hermann Oldemeyer er ledere af sammenslutningen af lodsejere i henholdsvis Sachsen-Anhalt og Mecklenburg Vorpommern – typisk landmænd – som lejer jord ud til jagtkonsortier eller jægere, som selv lejer jagt. Disse sammenslutninger findes så vidt vides i alle tyske delstater, og deres primære formål er på delstatsniveau at understøtte og rådgive omkring de jagtmæssige strukturer, som er bygget op omkring jagtlovens krav til f.eks. revirstørrelser, erstatninger for afgrødeskader, jagtleje m.v. En hovedopgave er på lokalt niveau at bistå trepartsaftalerne mellem lodsejere, forpagtere og jægere. Det kan tilføjes, at i Mecklenburg-Vorpommern har man for nyligt (19. sept. 2009) set sig nødsaget til at indgå en overenskomst om at jage vildsvin så effektivt som muligt mellem de fem parter: Delstatsministeriet, Landesjagdverband, Bauernverband Mecklenburg-

Vorpommern, AJE Mecklenburg Vorpommern samt skovbrugsforvaltningen i Mecklenburg Vorpommern. Det vurderes her, at bestandstætheden er for høj med uacceptabelt høje niveauer for markskader og smitterisiko (svinepest) til følge.

Føderationsreformen for to år siden har øget autonomien for delstaterne, men de flestes delstaters jagtlovgivning ligner dog Bundesjagtloven fra 1935.

Ifølge DBV's årsrapport (<http://www.situationsbericht.de/>) har det tyske landbrug i 2009 haft 11,9 mill. ha – eller 70 % af landbrugsarealet - i omdrift, mens 30 % har været permanente græsarealer. Majsarealet (summen af "silomais" og "kørnermais") har dækket 2,1 mill. ha eller 17 % af landbrugsarealet i omdrift.

13.3.3.3 *Vildsvinebestandens udvikling i Tyskland*

Inken Lampe skitserede den tyske bestandsudvikling for vildsvin, og tager udgangspunkt i, at vildsvin er naturligt hjemmehørende i Tyskland. I den seneste jagtsæson (1. april 2008 – 31. marts 2009) er et rekordstort antal vildsvin blevet nedlagt: 640.000, hvilket er det højeste antal siden man begyndte at føre statistik i 30'erne. Hun understreger, at det ikke kun er antallet af vildsvin, som er steget, men også deres udbredelse i landskabet. Nu findes vildsvin i størstedelen af landet, mens arten kun fandtes i ca. halvdelen af landet for 30-40 år siden.

Den kraftige bestandsstigning tilskrives den øgede majsdyrkning, ligesom det mildere klima med fravær af hårde vintre samt de hyppige oldenår også nævnes som væsentlige faktorer. Det nævnes, at der kan være uenighed om, hvilken af disse faktorer, der har størst betydning, men der er ikke tvivl om det samlede resultat for vildsvinene: De har fået bedre livsbetingelser.

13.3.3.4 *Vildsvinenes fremgang bekymrer*

Markskader og risikoen for øget forekomst af smittespredning med svinepest til tamsvin er de to væsentligste bekymringer de tyske landmænd i kølvandet på bestandsfremgangen for vildsvin.

Det er to år siden, der sidst har været et udbrud af svinepest i Tyskland. Hvis der konstateres svinepest i en besætning slås den ned, og der indføres karantænezoner i omkring besætningen. Der er ikke nationale regler på området, men foranstaltningerne besluttet på delstatsniveau. Man kan indskrænke problemet med svinepest ved at udlægge lokkemad med vaccine til vildsvinene, men det kan kun begrænse og ikke eliminere problemet. Derudover kan man nedsætte risikoen ved at højne hygiejnekravene i tamsvinstaldene, særlig hvis landmanden også er jæger er det vigtigt at skifte tøj og støvler mellem omgangen med tam- og vildsvin.

Hovedparten af den tyske svinekødseksport går til Rusland og Japan. Udbrud af svinepest i et område medfører eksportstop fra området i en periode, hvilket naturligvis kan medføre alvorlige økonomiske problemer for svineavlerne i det pågældende område. I den sammenhæng skal nævnes, at Danmark befinder sig i en højere kvalitets- og prisklasse med sine svinekødsprodukter, fordi landet er erklæret fri for svinepest. Danmark har dermed mulighed for at eksportere ferskt svinekød til de store og attraktive eksportmarkeder, men Tyskland må nøjes med at eksportere forarbejdede (typisk kogte skinker) varer. Hvor der er en høj koncentration af svineavlere er tolerancen mht. vildsvinebestanden lavere end andre steder i Tyskland.

Inken Lampe har ikke kendskab til særlige forhold eller problemstillinger, som knytter sig til økologisk landbrug og vildsvin.

13.3.3.5 *Passende bestand?*

Inken Lampe understreger, at udfordringen består i at få bestanden ned på et passende niveau - der er absolut ikke tale om, at man ønsker udryddelse. Lodsejerne har også fordele af vildsvin, og grisene betragtes generelt som en berigelse på ejendommene, når blot bestanden er passende.

Der er områder i Tyskland, hvor der ikke i har været vildsvin i nyere tid, og hvor der er en stærk tradition for jagt på harer, fasaner og andet småvildt. Her er vildsvin uønskede, da de formodes at have en negativ effekt på småvildtet i og med, at vildsvinene spiser jordrugende fugles æg harekillinger osv.

Et passende bestandsniveau er således et meget luftigt begreb, men der er ingen tvivl om, at landmænd i store dele af Tyskland nu mener, at bestandstætheden er blevet for høj; og at det giver sig udslag i uacceptabelt mange markskader.

13.3.3.6 *Jægerens ansvar for markskader*

I Tyskland har jægerne (jagttrettighedshaveren) et væsentligt større økonomisk ansvar knyttet til jagtretten end vi kender det f.eks. i Danmark og Sverige. Jægerne er erstatningsansvarlige for de markskader, som opstår indenfor det revir, som de har lejet til jagt. Man kan dog kun gøre erstatningsansvar gældende for klovbærende vildt (Schalenwildt). Det skal nævnes, at jagtreglerne varierer delstaterne i mellem, men som sagt er der generelt tale om små afvigelser i forhold til den nationale jagtlov.

Erstatningsansvaret betyder, at tyske jægere er nødt til at indregne risikoen for at skulle udbetale erstatninger for markskader i den samlede omkostning, som de har ved at dyrke deres interesse for jagt. I Mecklenburg-Vorpommern ligger de højeste årlige skadeserstatninger på 20-30.000 Euro. Det er sandsynligvis en væsentlig del af forklaringen på, at jagtleje i Tyskland generelt er meget billigere end i Danmark. Vi fik oplyst, at den årlige jagtleje typisk er mellem 0,5 og 30 Euro pr. ha. Det er derfor heller

ikke overraskende, at der nu findes områder i Tyskland, hvor jagten ikke kan lejes ud. Jægerens risiko for at blive mødt med store erstatningskrav for markskader er her så stor, at de ikke tør binde an med at leje jagten. Det kan f.eks. resultere i den paradoksale situation – set i et dansk perspektiv – at jagtlejen på meget vildtrige revirer kan blive meget lav pga. risikoen for mange markskader. Omvendt kan forekomst af f.eks. brunstpladser for hjortevildt, smuk natur m.v. trække jagtlejen op.

I Tyskland er 60 % af landbrugsarealet drevet af forpagtere, så der skal ofte trepartsaftaler til mellem jæger, forpagter og ejer. Hvis jagten ikke kan lejes ud, og landbrugsjorden er bortforpagtet, står ejeren af jorden tilbage med erstatningsansvaret over for forpagteren.

13.3.3.7 *Samarbejde*

Vore værter understregede betydningen af et godt samarbejde mellem jægere og landmænd. Der opstår færrest markskader, hvor der er et godt samarbejde. Det kan f.eks. udmøntes i, at der også tages højde for markskaderisikoen, når afgrødevalget fastlægges. Endvidere kan afgrøderne etableres under hensynstagen til jagtforholdene. Der kan f.eks. dreje sig om at holde korridorer i markerne eller mellem marker og skovbryn åbne og evt. helt fri for vegetation. Det letter mulighederne for regulering af grisene i og ved afgrøderne; ligesom den vegetationsfri tilstand kan være en betingelse for at få elhegn til at virke effektivt.

Er samarbejdet godt mellem landmænd og jægere, vil det også ofte omfatte, at jægerne får udleveret markkort og –planer for den kommende vækstsæson, så de herefter kan planlægge regulering og jagt i forhold til hvor de skønner risikoen for markskader er størst. Det kan f.eks. medføre, at jægerne kan placere mobile skydeskjul, flytte, istandsætte eller etablere de mere stationære skydeskjul i overensstemmelse med disse forventninger.

13.3.3.8 *Erstatning for markskader*

Der er grundlæggende ingen minimumsgrænse for hvor stor markskaden skal være for at udløse erstatningskrav mod jagtrettighedshaveren.

Hvor forholdet mellem jæger og landmand er godt, er der normalt ingen problemer, og meget ordnes i mindelighed. I tilfælde af væsentlige skader, foretages en professionel og objektiv opgørelse af skaden samt fastsættelse af skadeserstatning.

Hvis samarbejdsklimaet omvendt er dårligt og konfliktskyldt medfører det ofte mange sager – store såvel som små. Ligeledes sker det oftere, at de skal afgøres ved en højere instans. Mangel på godt samarbejdsklima kan gøre, at markskaderne kommer til at koste en del flere ressourcer end de skader, som vildsvinene alene forårsager.

13.3.3.9 *Arealkrav til reviret*

Kravene i Tyskland omkring et jagtrevirs minimumsareal er væsentligt forskellige fra de danske krav. I tilfælde, hvor jagtretten tilhører en enkelt person er minimumskravet, at reviret er på 75 ha. Jagtkonsortier skal råde over mindst 150 ha; i nogle delstater (f.eks. Bayern) dog 250 ha.

Den enkelte lodsejers jagtret på eget areal er betydeligt mere afgrænset end i Danmark. En lodsejer kan ikke friholde sin ejendom for jagt, men må lade det indgå i en lokal jagtsammenslutning.

13.3.3.10 *Jagt eller regulering?*

Vildsvin og ræv må i Tyskland jages året rundt og døgnet rundt. Reglerne fastsættes på delstatsniveau. Myndighederne fastsætter afskydningsmål for de enkelte jagtområder, som i princippet skal nås på en given jagtsæson; og ansvaret for at opfylde dette lægges over på parterne (jægere, lodsejere og forpagtere). Hvis ikke mindstemålet opfyldes, kan myndighederne sende fremmede jægere ind i området, hvilket er sket i enkelte tilfælde.

Inken Lampe nævnte, at jagttrykket på vildsvinene er højest om sommeren, hvor vildsvinene forårsager markskaderne. Incitamentet til at regulere og nedbringe bestanden og dermed undgå de markskader, som jægerne ellers skal erstatte, er derfor også[størst om sommeren. I den forbindelse understregede vore værter, at der er stort behov for mere på fokus på afskydningen om vinteren, hvor vildsvinene er søgt ind i skovene, og hvor de ikke gør væsentlig skade. Navnlig hvis markjægerne og skovjægerne er to forskellige grupper – dvs. revirerne stort set grænser op til hinanden ved skovkanten - kan det resultere i, at skovjægerne ikke prioriterer deres ansvar for markskaderne tilstrækkeligt højt, da skaderne ikke rammer dem selv direkte i form af erstatningskrav.

Friedrich Kaufmann fremhævede, at der generelt er et stort behov for højere vinterafskydning og dermed for flere og mere effektive trykjagter og drivjagter. Han beskrev problemet med, at de traditionelle vinterjagter i høj grad er en social og prestigefyldt begivenhed for både jagtherren og deltagerne frem for et spørgsmål om en effektiv regulering af vildsvinebestanden. I stedet er der en tilbøjelighed til, at de lader bestanden vokse for at sikre spændende jagter og gode jagtudbytter for de mange gæster. Herunder eksisterer problemet med, at jagtinteressen primært knytter sig til at nedlægge store dyr og helst trofædyr, mens den mest effektive regulering fordrer, at der primært nedlægges ungdyr.

Vildsvinejagt har nogle steder efterhånden karakter af at være skadedyrsbekæmpelse, og der må opretholdes et højt jagttryk hele året rundt, dag og nat. Det anbefales generelt, at mindst 85 % af afskydningen skal være "Frischlinge" (et-års grise), men det kan være svært for jægerne, da det er en helt modsat strategi i forhold til forankrede jagttraditioner. Navnlig de små, sribede grise kræver det en del overvindelse for de fleste jægere at nedlægge. Desuden er det sværere at sælge smågrisene, bl.a. fordi

de obligatoriske undersøgelser for trikiner bliver forholdsvis dyre for de små grise.

13.3.3.11 *Skyd ikke førersoer!*

Jægerne fokuserer på de store dyr medfører det problem, at for mange førersoer bliver skudt. Når førersoer forsvinder i en flok (rotte) resulterer det i, at de "føreløse" grise laver flere markskader, end når de har en erfaren førerso (so = "Bache"; gris = "Sau"; svin = "Schwein; vildsvin = "Wildschwein" el. "Schwarzwild") til at lede flokken. De er mindre tilbøjelige til at søge bort fra f.eks. en mark, hvor de forvolder skade, hvis der skydes flere medlemmer af flokken. Tabet af førersoer medvirker også typisk til, at den egentlige regulering af brunsten i forhold til årstiden for en dels vedkommende går tabt; og grisene kan gå i brunst og efterfølgende fare året rundt.

Risikoen for at skyde de diegivende søer er ifølge vore værter størst om sommeren, hvor reguleringen typisk sker i og ved markafgrøder. Ligeledes er det relativt svært at skelne diegivende søer fra unge dyr ("Frishlinge" og "Überläufer") under driv- og trykjagter. Det understreges, at hvis man skyder en diegivende so, må man gøre sig umage med at finde og skyde ungerne.

Jagten ved foderpladser ("kurrung") anses for at være en meget vigtig brik i vildsvineforvaltningen. Den sker oftest om natten, og selv da byder den på gode muligheder for at nedlægge de rette dyr i flokkene – og frem for alt undgå at nedlægge diegivende søer. På spørgsmålet om, hvorvidt det vil være realistisk at forvalte vildsvinebestanden uden adgang til at jage og regulere året rundt og døgnet rundt er svaret et klart "nej" med de nuværende store bestande og bestandstilvækster.

Vore værter tilføjer med henvisning til situationen i Danmark, at med en lille bestand vil det måske være muligt at kontrollere bestanden med driv- og trykjagt alene, men med en bestandstæthed som i Tyskland, er det umuligt. Her må alle midler tages i brug. Med hensyn til behovet for natjagt understreges det, hvor lærenemme vildsvin er. De finder lynhurtigt ud af hvor, og hvornår de er sikre, hvilket er baggrunden for, at de stort set udelukkende er nataktive.

13.3.3.12 *Jagtlig forvaltning på landskabsniveau*

Vore værter fra landbruget var bekymrede for, om den nødvendige afskydning kan opretholdes på længere sigt. De oplyste, at myndighederne og Bauernverband lægger maksimalt pres på jægerne bl.a. ved at undersøge, om målene for afskydningen opnås. Tvangsmæssig indgriben er dog meget sjælden; og man forsøger at nå længst muligt ad frivillighedens vej.

Hermann Oldemeyer beskrev for Mecklenburg-Vorpommern indholdet i den aftale mellem fem parter om at effektivisere jagten. De fem parter er:

Delstatsministeriet, Landesjagdverband, Bauernverband Mecklenburg-Vorpommern, AJE Mecklenburg Vorpommern samt skovbrugsforvaltningen i Mecklenburg Vorpommern.

Med aftalen tilstræber man at fremme en samlet jagtforvaltning i landskabet. Selv om tyske jagtrevirer er store sammenlignet med mange danske, er de stadig små i relation til forvaltning af vildsvin, som bevæger sig relativt langt omkring i landskabet – på tværs af landbrugsjord og skove i mosaikken af småskove og marker. Grisenes habitatvalg afhænger af f.eks. af årstid, forstyrrelse og adgang til føde og skjul.

Det gode samarbejde mellem forpagter, lodsejer og jægere indenfor det enkelte revir er allerede nævnt, som meget vigtigt for at opnå effektiv og hensigtsmæssig forvaltning af vildsvinene. Dertil kommer så den samlede jagtforvaltning i landskabet – på tværs af revirerne. Det er den del af forvaltningen, som fem-partsaftalen, som er beskrevet af Hermann Oldemeyer ovenfor har til formål at styrke.

En oplagt forbedring af jagtforvaltningen på landskabsniveau består i at koordinere og organisere store jagter i skove og på marker på samme dag. Det understreges, at markjægerne som minimum skal vide, hvornår der er jagter i skovene, så de kan være klar i randområderne.

Der er lavet forsøg med radiosendere for at finde ud af, hvordan vildsvin reagerer under en jagt, og det viser sig at de ikke bevæger sig ret langt. Ofte kun nogle få hundrede meter, hvor de venter på at jagten er forbi.

Der er ingen tvivl om, at det er en stor jagtmæssig udfordring at jage vildsvin. Vildsvinejagten er derfor på den ene side meget attraktiv for jægerne, men kan også hurtigt skifte og i stedet få karakter af at være skadedyrsbekæmpelse. Det afhænger af, hvorvidt jægerne bevarer kontrollen over vildsvinebestanden; eller om den kommer ud af kontrol og resulterer i kostbare markskader.

13.3.3.13 Offentlighedens syn på vildsvin

Vore værter bedømmelse er, at der foruden de direkte berørte, ikke er den store interesse for vildsvin i den brede, tyske offentlighed. Undtagelsen er Berlin, hvor det er det mere og mere almindeligt at møde vildsvin, og befolkningen dermed kommer i kontakt med og oplever dyret. Her er det politisk sværere at lave forordninger særligt omkring tvangsjagt.

Oplysning, tilskyndelse og frivillighed anses for at være langt at foretrække i bestræbelserne på at opnå de ønskede resultater med vildsvineforvaltningen i landskabet.

Umiddelbart er der stor forskel på land- og bybefolkningernes syn på vildsvin. Store dele af bybefolkningen har efterhånden kun et begrænset kendskab til og erfaring med vildtet samt dynamikken i bestandene af vilde dyr og deres samspil med marker og skove. I takt med at der sker skader på private haver øges interessen dog, og der afsløres store forskelle i synet på vildsvin. Dog er det et generelt indtryk, at vildsvin absolut ikke er den

dyreart, som umiddelbart tiltrækker sig nogen særlig stor sympati. Der findes dog en lille gruppe af aktive jagtmodstandere, der vil løse problemerne ved at øge antallet af ulve, los, og bjørne.

13.3.4 Vildsvinsforvaltning i praksis – v. Forstamt Gartow

30. sept. – eftermiddag – 1. okt. - formiddag:

Peter Burkhardt, Die Text- und Bildmanufaktur, Forsthaus Rucksmoor, Gartow, www.tubm.de

13.3.4.1 Indledning

Dette referat af mødet med Peter Burkhardt skal ses i forlængelse af de øvrige referater fra studiebesøgene i Tyskland. En lang række aspekter omkring vildsvin og vildsvineforvaltning er således allerede beskrevet for tyske forhold, og vil derfor ikke blive gentaget her, selvom de blev berørt også ved dette møde. Her lægges primært lægges vægt på at referere udsagn fra værten, som supplerer eller er i modsætning til de øvrige referater fra Tyskland.

Katrin og Peter Burkhardt driver sammen et mindre firma med fokus på formidlings- og kursusvirksomhed. Peter Burkhardt har især kompetencer indenfor jagt- og skovforvaltning; og han har i en årrække afholdt kurser for Vildtforvaltningsskolen, Kalø.

13.3.4.2 Tilbageblik

Peter Burkhardt indledte med som jæger at anerkende de jagtmæssige kvaliteter, som vildsvin har. Han beskrev den som en fascinerende og udfordrende vildtart, der kan forsvare sig selv, er intelligent og tilpasningsdygtigt – og som hele tiden giver jægere nye udfordringer. Mange jægere betragter derfor vildsvin som det bedste vildt på reviret – men det tilføjes: Måske ”betragtede” er et bedre ordvalg - hvad der i begyndelsen var en spændende vildtart, er i højere og højere grad blevet en plage mange steder i landet.

Vores vært skitserede udviklingen i den tyske afskydning af vildsvin. I 1957/58 nedlagde de tyske jægere 26.665 vildsvin. Stadig i 1980 udviklede man den såkaldte ”Lüneburger model” (se boksen), der dengang havde til formål både at øge vildsvinebestanden samt antallet af store, gamle keilere (orner) med trofæer af høj kvalitet. I 1999/2000 var afskydningen 418.667 dyr og i 2008/09 blev der nedlagt over 640.000 vildsvin – flere end nogensinde før, siden man midt i 1930erne begyndte at opgøre jagtstatistikken, og 33 % mere end året forinden. Dette er en ny rekord, og det bliver ikke den sidste!

Lüneburger modellen:

90 % af vildsvineafskydningen bør foregå fra ungdomsklassen, fordelt på ca. 75% ”Frishlinge” (1-årige) og 15 % ”Überläufer” (2-årige).

10 % af afskydningen sker fra de ældre aldersklasser ligeligt fordelt på orner og søer.

Søer fra 50 kg og opefter bør skånes.

Fuldvoksne orner udvælges nøje til afskydning (mhp. optimering af trofækvaliteten)

Peter Burkhardt spurgte: Hvordan kunne en sådan udvikling finde sted i løbet af få årtier?

13.3.4.3 *Baggrunden for vildsvinets succes*

Vores vært gennemgik kort de faktorer, som anses for at være de væsentligste for vildsvinets ekspansion i de nuværende landskaber. Som vore øvrige tyske værter allerede har nævnt, drejer det sig først og fremmest om den øgede dyrkning af majs til foder og nu også til bioenergi. Arealet med majs er steget med en faktor 34 gennem de seneste 48 år til det nuværende godt 2,1 mil. ha, hvilket svarer til knap 6 % af Tysklands areal. Arealet med raps (1,4 mil. ha) nævnes også som fordelagtig for vildsvin. Dertil kommer som tidligere nævnt mildere vintre og mere hyppige oldenår i eg og bøg.

Peter Burkhardt nævnte det velkendte problem, at så længe majsafgrøden står på marken udgør den tilsyneladende en optimal biotop med overflod af føde og god dækning for grisene. Også kartoffelmarker er meget udsatte for markskader. Efter høst er majsarealerne imidlertid stadig meget attraktive, idet en del majs spildes ved høsten. Selvom spildkornet dækkes af jord, vil de stadig være mulige at finde og æde for svinene. Det kan medføre markskader i den efterfølgende afgrøde, hvis den sås på et tidspunkt, hvor der stadig er spildkorn i jorden.

13.3.4.4 *Vildsvinets tilpasningsevne*

Vildsvinet er en hjemmehørende dyreart i Tyskland såvel som i det meste af Europa, og den har gennem de seneste årtier oplevet betydelige forandringer i landskabet, som har været til dens favør. Arten hører til de tilpasningsdygtige generalister i dyreverdenen, for hvem de stærkt menneskepåvirkede landskaber sandsynligvis giver den bedre betingelser, end den ville have haft i et naturligt og af mennesker urørt landskab.

Peter Burkhardt illustrerede vildsvinets formeringsevne, idet han hæfter sig ved, at alle aldersklasser – også ”frischlinge” – reproducerer nu, hvor de har så rigelige mængder af føde til rådighed:

- En forårsbestand af råvildt på 100 dyr kan typisk blive til efterårsbestand på 150 dyr i løbet af en sæson.
- En tilsvarende bestand på 100 vildsvin kan blive til en efterårsbestand 300 dyr i løbet af en sæson.

Vores vært fremhævede ud over de tidligere nævnte faktorer for vildsvinets succes, at søerne er begyndt at blive kønsmodne allerede fra fem måneders alderen, og at vildsvineuldene nu er større (8-9 grise pr. so, mod 4-6, hvor fødegrundlaget ikke er så overvældende) og hyppigere end tidligere. Det understreges af, at de unge søer med de nuværende fødemængder opnår langt hurtigere tilvækst end tidligere. Dertil kommer dyrenes tilpasningsdygtighed, som har rod i deres intelligens samt deres alsidige

fødevalg og nataktivitet. Grisenes følsomhed overfor hård vinterkulde kan reducere grisenes overlevelse betydeligt, hvilket klart fremgår af det meget kraftige fald i afskydningen efter vinteren 2004-05, hvor der i februar 2005 opstod en periode med kom en særdeles hård kulde netop som de fleste søer havde små og få uger gamle grise (Figur 3). Det fremgår imidlertid også, hvor hurtigt bestanden genvandt det tabte efter dykket i 2005.

13.3.4.5 Jagterfaringer

Peter Burkhardt mener som udgangspunkt ikke, at der i det tyske landskab findes en gylden middelvej til at fastholde en bestand af vildsvin på et passende niveau, som kun laver små markskader, men som samtidig byder på en udfordrende, men stadig etisk forsvarlig jagt. Han understregede, ligesom samtlige vore øvrige ekskursionsværter, hvor vigtigt samarbejdet med landmænd og naborevirer er, for at få så effektiv jagt som muligt. Det drejer sig f.eks. om, at organisere større drivjagter i større områder på samme tid og på tværs af jagtrevirerne. Desværre er samarbejdet i praksis langt fra så godt, som det kunne ønskes – jægere er mange steder ikke så gode til at samarbejde, og vildsvinejagten byder generelt på noget, der mere minder om hårdt arbejde end fornøjelig jagt.

Dertil kommer en række forhold, som sætter jægerne på yderligere prøvelser i forbindelse med vildsvinejagten:

- Det er helt nødvendigt, at en meget stor del af afskydningen sker blandt de små et-årige grise – herunder også de sribede, som er yngre end ca. 6 mdr. De fleste jægere bryder sig simpelt hen ikke om at skyde de små grise – det opfattes som "barnemord". Samtidig er kødet heller ikke så attraktivt.
- Drivjagt anses for at være rygraden i vildsvinejagten, men den indebærer en højere risiko for anskydning end natjagt ved foderplads, fordi grisene oftest er i bevægelse, når der afgives skud ved drivjagter. Det medfører også en større risiko for at nedlægge de forkerte dyr; her tænkes først og fremmest på diegivende søer og navnlig førersøer.
- Jægere, som skyder diegivende søer, står i princippet til at miste jagttegnet; men i praksis bliver det til en fratagelse i en periode mellem et og fire år. Navnlig nu, hvor søerne opnår kønsmodenhed tidligere en nogensinde, kan det være særdeles vanskeligt at skelne de diegivende fra de andre og jagtbare grise.
- Vildsvinejagten er farlig for hundene, som kan blive sårede eller dræbt. Det er især vildsvinejagt i majs- og rapsmarker, der er farlige, da hundene ikke har den nødvendige bevægelighed ligesom i skov eller på åben mark. Det blev nævnt, at der gennemgående såres en hund for hver femte nedlagte vildsvin ved denne form for jagt. Det lyder dramatisk, og understreger alvoren i vildsvinejagten.

13.3.4.6 *Natjagt fra skjul*

Vores vært kom ind på en række andre forhold omkring vildsvinejagten, som efter hans opfattelse gør den mere udfordrende end godt er. Generelt er natjagt ikke nogen god jagtform, men umulig at komme udenom i forhold til vildsvin, vaskebjørn og mårhund. En af de væsentlige ulemper ved natjagten er, at eftersøgning af anskudt vildsvin må frarådes, da det er for farligt. Dertil kommer, at mange moderne jægere med fuldtidsarbejde ikke har tid til at foretage eftersøgningen den følgende dag.

Natjagten foregår så vidt vides altid fra skydeskjul (skydetårn, hochsitz) ved foderplads ("kurrung"). I Tyskland er lovgivningen omkring skydetårne meget liberal sammenlignet med dansk lovgivning. Den tyske jæger skal blot have tilladelse til skjulets placering ved lodsejeren. Det er dog god tone at spørge naboen om lov, hvis man har tænkt sig at placere et skjul ved skel. Generelt rådes til at indrette skjul ved foderpladser meget komfortabelt, da ventetiden kan blive lang; og tålmodighed er en betingelse for et godt resultat. Mere åbne og simple versioner er almindelige, hvor de placeres ved grisenes veksler eller ved marker, hvor de kun anvendes ved regulering i forbindelse med markskader eller ved drivjagter i efteråret og vinteren. Der anvendes også mobile skjul, som f.eks. er anbragt på vogne, til regulering ved marker.

Det er ikke tilladt at anvende kunstlys eller sigtemidler med lysforstærkning eller infrarød teknik (natkikkertsigte = "nachtzielgeräte"), dog er det tilladt at anvende natkikkert (nachtsichtgeräte") til identifikation af vildtet. De tyske jægere er således helt afhængige af månelys til natjagten. Diskussionen om brug af kunstlys er dog startet.

13.3.4.7 *Jagtleje og afsætning af kødet*

Peter Burkhardt beskrev vildsvinekødet som meget velsmagende og lækkert. Desværre er der så store mængder på markedet i området ved Gartow, at prisen ofte er så lav som 55 cent/kg (levende vægt). Prisen stiger naturligvis med forarbejdningsgraden, men førnævnte pris er ikke særligt opmuntrende for jægerne. De obligatoriske undersøgelser for trikiner er ikke så dyr – 5-8 Euro pr. dyr afhængig af hvor mange prøver, der bestilles.

Den årlige jagtleje afhænger især af revirets

- forekomst af attraktive vildtarter ("Hochwild") som kron- og dåvildt – samt vildsvin, hvis det er et rent skov-revir, hvor grisene ikke kan lave markskader
- bestandstæthed
- risikoen for at skulle betale erstatning for markskader
- størrelse og beliggenhed
- landskabelig skønhed m.v.

Vores vært gav os en række eksempler den årlige jagtleje pr. ha for forskellige typer af revirer i området ved Gartow, hvor der findes kron- og dåvildt samt vildsvin:

Skovrevir uden marker: 30 - 35 Euro

Markrevir: 8 – 12 Euro

Markrevir med meget majs: 5 Euro

Området tilhører nok et af de mest udprægede landdistrikter i det tidligere Vesttyskland beliggende på sydbredden af Elben ikke langt fra den tidligere grænse mellem Øst og Vest. Terrænet er fladt og skovene er på den sandede jord domineret af nåletræer. Imellem skovområderne strækker der sig store landbrugsarealer, som nu for en stor dels vedkommende er dyrket med majs til bioenergi. Det blev oplyst, at hvert areal i princippet skal prissættes for sig afhængig de tidligere nævnte faktorer. Det blev endvidere nævnt, at der findes revirer, hvor jagten ikke længere kan lejes ud på trods af en jagtleje på kun 1 Euro pr. ha om året! Det skyldes de mange vildsvin. Vildsvin kan således resultere i både højere og lavere jagtlejeindtægter afhængig af, hvor store skader de kan komme til at forvolde på reviret.

13.3.4.8 *Fodring og fodermarker*

Vildsvinenes roden i jorden efter spildkorn efter majshøstens afslutning udnyttes som ”princip” ved fodring på foderpladser, idet foderet (f.eks. ærter el. majs) spredes på et større harvet område (f.eks. 1-2.000 m²), hvorpå foderet harves ned i jorden. Grisene kommer da til at bruge væsentligt mere tid på at æde foderet og det bliver lettere fordelt til alle individer i flokke.

I Tyskland skelnes mellem fodring, som ikke er tilladt under normale omstændigheder, og ”kurrung”, som defineres som en afstemt tillokning af vildsvin, hvor der maksimalt må anvendes 4 kg foder per dag og per ”Kurrung”. Dette er fastsat i delstatslovgivningen, og kan derfor variere fra delstat til delstat, men der er kun meget små variationer. Decideret fodring er kun lovligt, hvis der gives særlig tilladelse i forbindelse med meget hårde vintre, eller lange tørkeperioder, som ellers kunne være en trussel mod vildtets overlevelse. I sådanne tilfælde må der kun anvendes hjemmehørende, naturligt foder, og altså ikke kraftfoder eller andre former for bearbejdet foder, der ikke længere har en naturlig sammensætning af næringsstoffer. Dette gælder i øvrigt også for ”kurrung”.

I skoven må man gerne anlægge vildtagre, og der er ikke nogen regulering mht. størrelse, afgrøde, eller brug af gødningsmidler, men det anbefales at 1 – 2 % af skovarealet bør være vildtagre, og i forhold til gødskning, kalkning mv. skal der tages hensyn til naturbeskyttelsesloven.

13.3.4.9 *Attraktivt vildt eller en plage?*

Peter Burkhardt fremhæver, at vildsvinejagt og –regulering er et

lovgivningsmæssigt, etisk og moralsk minefelt. Vildsvinets status har i mange områder ændret sig fra at være en attraktiv og udfordrende vildtart til at være en plage. Det sidste tydeliggøres af aktuelle diskussioner om brugen af projektører til jagt, fældefangst, p-piller – ja, selv brugen af halvautomatiske våben til vildsvinejagt er nu en del af diskussionen.

Det er Peter Burkhardt erfaring, at markskader kan undgås med elhegn, men det kræver fire tråde og daglige eftersyn samt effektiv friholdelse fra vegetation – typisk v.h.a. herbicider. I den forbindelse nævnes også, at vildsvin påvirker de fleste småvildtarter og jordrugende fugle negativt. Sammen med de øvrige invasive arter som vaskebjørn og mårhund mener han, at vildsvin har en meget negativ effekt på faunaen.

I et vort moderne samfund kan der ikke ses bort fra, at det er problematisk at jage en social og intelligent dyreart med midler, som egentlig får jagten til at ændre sig så meget, at den får karakter af at være skadedyrsbekæmpelse. Samtidig fortsætter bestanden tilsyneladende med at øges dag for dag nu, hvor dyrene formerer sig stort set året rundt.

13.3.4.10 Vildsvin i Danmark

Vores vært kender det danske landskab og vore problemstillinger godt. Han har i det følgende bidraget med et bud på, hvad han ser som de væsentligste forvaltningsmæssige overvejelser, som bør gøres i tilfælde af, at der opstår en bestand af fritlevende vildsvin i Danmark.

Disse råd står naturligvis for Peter Burkhardts egen regning, men vi skønner, at de er interessante og relevante at medtage i referatet fra vort studiebesøg:

13.3.4.11 Værtens forslag til regler for jagt

Med udgangspunkt i den tyske vildsvineforvaltning, hvor der til stadighed tages skrappe midler i brug i forsøget på at kontrollere vildsvinernes ekspansion peges på følgende forhold i relation til danske regler:

- Ikke diegivende et- og to-års grise skal have en helårlig jagttid.
- Natjagt skal være tilladt.
- Det skal være tilladt at udlægge foderpladser og jage/regulere ved dem.
- Fælles trykjagter på tværs af flere jagtrevirer, så jagten udføres samtidig på store arealer (flere hundrede ha), bør være obligatorisk.
- Pligtafskydninger, som fastsættes ud fra bestandsstørrelsen på revirerne, skal håndhæves.

Vildsvinejagt på tværs af revirer forudsætter etablering af koordinationsenheder, som dækker områder på titusinder ha – i stil med tyske tilgang med ”Hegegemeinschaften”, hvilket er en form for ”samvirkende jagtforvaltningsområder”.

13.3.4.12 *Værtens råd vedr. markskader*

Vildsvin forårsager kæmpemæssige markskader. Derfor må der lovgives om, hvordan disse skader skal erstattes. Herunder opstår en række meget praktiske spørgsmål, som det er klogt at overveje, før situationen opstår:

- Hvornår og hvor hurtigt skal landmændene anmelde skaderne?
- Hvilket neutralt organ skal tage sig af disse anmeldelser? – og hvor hurtigt?
- Hvordan og af hvem skal skaderne takseres?
- Hvilket organ træffer en afgørelse, hvis det ikke er muligt at nå til enighed?

Landmændene skal indlægge skydefelter/striber i afgrøderne af hensyn til mulighederne for regulering i og ved afgrøderne i tilfælde af markskader:

- Hvem skal kontrollere at det bliver gjort?
- Hvor mange og hvor brede striber og hvor skal de placeres? Hvad med striber ved skovbryn og skel?
- Skal landmændene kompenseres for de omkostninger, som følger med etableringen af striberne?
- Skal landmændene kompenseres for omkostningerne til hegning mod vildsvin? Skal landmændene have kompensation i tilfælde af udbrud af svinepest eller andre vildsvinerelaterede sygdomme, og skal sådanne katastrofer have indflydelse på jagttiderne? – og hvilket organ skal overvåge?

13.3.4.13 *Værtens råd i forhold til dansk jagtpraksis og -tradition*

Det er vigtigt at være opmærksom på, at den store andel af landbrugsarealet med høje afgrøder som korn og majs gør det vanskeligt at jage vildsvin gennem flere måneder af året, idet dyrene både finder store mængder føde og god dækning i afgrøderne.

De meget små danske jagtrevirer udgør et problem for den koordinerede jagt af vildsvin. Denne struktur må opløses for at kunne gennemføre de nødvendige fællesjagter i form af store trykjakter:

- Hvem skal organisere disse jagter?
- Hvem sikrer trafikken på vejene?

Der skal, i modsætning til ved andre vildtarter, tages særlige forholdsregler omkring affaldet efter brækning af vildsvin. Det skal sandsynligvis sendes til destruktion.

- Hvordan kan man komme af med affaldet efter brækning af vildsvin?

Schweisshundeførere og andre jægere med hunde må gøre sig klart, at de har med aggressivt og stærkt vildt at gøre, som vil såre og dræbe adskillige hunde.

- Skal disse skader kompenseres?

Med baggrund i, at dagsjagt er eneste nuværende jagtform i Danmark, er mange jægere udstyret med kikkerter med for ringe lysstyrke. Ved natjagt bliver det nødvendigt med f.eks. 8 x 56 kikkerter.

Jagt på vildsvin er nærmest umulig med haglbøsse og haglammunition. Rådet er, at tillade ”Brennecke”-kugler til haglbøsser (én stor kugle) – i det mindste i en overgangsfase. På længere sigt tilrådes det at sikre, at vildsvin hele året jages med riffel. Det er værd at overveje en mindstekaliber på .308 Winchester.

13.3.4.14 Naturbeskyttelse

Vildsvin spiser alt – herunder gerne æg, unger, og alle planter, der tiltaler dem. Peter Burkhardt er overbevist om, at vildsvin med de bestande, som nu opleves i Tyskland, ikke skaber artsrigdom, men fattigdom.

Som nat- og dækningsdyr opsøger vildsvin mange steder rørskov, elleskov og moser. Den første indikation på dette er, at jordrugende arter forsvinder. Dernæst følger ødelagte habitater og nedgang for flere arter. Denne proces skrider endnu hurtigere frem hvis man dertil føjer mårhund og vaskebjørn.

Peter Burkhardts advarer kraftigt mod at fremme vildsvin i Danmark. Han mener ikke, at arten kan kontrolleres. Hans afsluttende bemærkning er:

”Ingen vildsvin i Danmark, tak...

... og det siger sågar en jæger!”

Note

Den egentlige perspektivering i forhold til danske forhold fra den foreliggende rapport forfatteren findes i rapportens hovedtekst – ikke her i appendiks.

13.3.5 Vildsvin nord for Kielerkanalen

5. nov. - eftermiddag:

Bernd Friedrichsdorf, Schleswig-Holsteinische Landesforsten, Neumünster
(<http://www.forst-sh.de/>)

Torsten Nowak, Schleswig-Holsteinische Landesforsten, Neumünster

Heiko Schmüser, Ecology Centre, Dept. of Landscape Ecology, Christian-Albrechts-Universität, Kiel (http://www.ecology.uni-kiel.de/ecology/site/frontpage-en/view?set_language=en)

Hans-Albrecht Hewicker, SDW Landesverband Schleswig-Holstein, Neumünster (<http://www.sdw-sh.de/index.html>)

Marcus Börner, Landesjagdverband Schleswig-Holstein, Flintbek
(<http://www.ljv-sh.de/>), se også <http://www.jagd-online.de/> for de føderale jagtforbund – Deutscher Jagdschutz Verband

13.3.5.1 Indledning

Dette referat af mødet med fagpersoner fra Slesvig-Holstens (S.-H.) skovforvaltning, jægerforbundet samt Kiels Universitet blev imødeset med stor interesse fra vores side. Landskabet mellem Kielerkanalen og den danske grænse har hidtil været anset for ikke at indeholde ret meget god vildsvinehabitat. Denne vurdering har baggrund i det lave skovareal, et været anset for at være for lavt ligesom i Sønderjylland. Kielerkanalen har sammen med det lave skovareal traditionelt været anset for at være en relativ effektiv barriere mod en talstærk og naturlig indvandring af vildsvin fra Tyskland.

Skovarealet udgør kun 10 % af i S.-H.'s areal, hvilket dermed den laveste andel blandt Tysklands delstater. Tilmed falder skovarealet fra de sydligste regioner nord for Hamborg, hvor skovarealet udgør ca. 25 % til en meget lav skovandel nord for Kielerkanalen med Ditmarsken som det mest skovfattede område med kun 3,3 % skov (Landesregierung Schleswig-Holstein, http://www.schleswig-holstein.de/UmweltLandwirtschaft/DE/NaturschutzForstJagd/06_Wald/01_Informationen/01_Grundlagen/ein_node.html). S.-H.'s skove er hører dog til blandt de rigeste på løvtræer i Tyskland – kun overgået af Saarland.

Dette studiebesøg var det sidste i rækken indenfor det foreliggende projekt. En lang række aspekter omkring vildsvin og vildsvineforvaltning er således allerede beskrevet for tyske forhold i de tidligere besøgsreferater, og vil derfor ikke blive gentaget her, selvom de blev berørt også ved dette møde. Her lægges primært lægges vægt på at referere udsagn fra værterne, som supplerer eller er i modsætning til de øvrige referater fra Tyskland.

13.3.5.2 Vildsvinene breder sig nord for Kielerkanalen

Kiels Universitet (Christian-Albrechts-Universität) og Jægerforbundet i S.-H. (Landesjagdverband S.-H.) samarbejder om et overvågningsprogram af

vildtet i S.-H., hvilket består af en række referencearealer, hvor hare, agerhøne og fasan overvåges.

Heiko Schmäser gav et godt overblik over resultaterne fra vildtudbyttestatistikken og spørgeskemaundersøgelserne. For klovvildtarterne, herunder vildsvin, benyttes spørgeskemaer (Figur 34), som udsendes til jagtdistrikterne. Her spørges om vildsvin er standvildt på området, hyppigt eller sporadisk forekommende, eller slet ikke er observeret. Desuden bedes respondenterne vurdere om bestandsudviklingen er tiltagende, aftagende eller konstant, samt angive hvor mange vildsvin der er nedlagt eller trafikdræbte på jagtdistriktet. Der er gennemført tre spørgeskemaundersøgelser i årene 1998, 2004 og 2009.

© WildTierKataster 2008 - WildTierKataster Schleswig-Holstein, Bohnhusener Weg 6, 24220 Flimbeck - Fax 04347 710731

WildTierKataster
S ch a l e n w i l d 2 0 0 9

Bearbeiter/Ansprechpartner: _____ Telefon: _____ Kreisjägerschaft: _____

REVIERNAME: _____ Reviergröße (in ha): _____ Gemeinde: _____

Rotwild	Damwild	Sika	Reh	Schwarzwild	Muffel
☐ Standwild	☐ Standwild	☐ Standwild	☐ Standwild	☐ Standwild	☐ Standwild
☐ häufiges Wechselwild	☐ häufiges Wechselwild	☐ häufiges Wechselwild	☐ häufiges Wechselwild	☐ häufiges Wechselwild	☐ häufiges Wechselwild
☐ seltenes Wechselwild	☐ seltenes Wechselwild	☐ seltenes Wechselwild	☐ seltenes Wechselwild	☐ seltenes Wechselwild	☐ seltenes Wechselwild
☐ kein Vorkommen	☐ kein Vorkommen	☐ kein Vorkommen	☐ kein Vorkommen	☐ kein Vorkommen	☐ kein Vorkommen
☐ weiß nicht	☐ weiß nicht	☐ weiß nicht	☐ weiß nicht	☐ weiß nicht	☐ weiß nicht
☐ Im Revier werden Kälber gesetzt:	☐ Im Revier werden Kälber gesetzt:	☐ Im Revier werden Kälber gesetzt:			
☐ Bestandsentwicklung zunehmend	☐ Bestandsentwicklung zunehmend	☐ Bestandsentwicklung zunehmend	☐ Bestandsentwicklung zunehmend	☐ Bestandsentwicklung zunehmend	☐ Bestandsentwicklung zunehmend
☐ gleichbleibend	☐ gleichbleibend	☐ gleichbleibend	☐ gleichbleibend	☐ gleichbleibend	☐ gleichbleibend
☐ abnehmend	☐ abnehmend	☐ abnehmend	☐ abnehmend	☐ abnehmend	☐ abnehmend
☐ weiß nicht	☐ weiß nicht	☐ weiß nicht	☐ weiß nicht	☐ weiß nicht	☐ weiß nicht
Jagdstrecke 2008/09 Strecke _____ Fallwild-Verkehr _____	Jagdstrecke 2008/09 Strecke _____ Fallwild-Verkehr _____	Jagdstrecke 2008/09 Strecke _____ Fallwild-Verkehr _____	Jagdstrecke 2008/09 Strecke _____ Fallwild-Verkehr _____	Jagdstrecke 2008/09 Strecke _____ Fallwild-Verkehr _____	Jagdstrecke 2008/09 Strecke _____ Fallwild-Verkehr _____

Elch Wurde jemals ein Elch in ihrem Revier gesichtet ja nein
 Wenn ja, wann: _____ Bulle Kuh
 Liegen weitere Informationen zur Sichtung vor (Jagdtagebuch, Foto, Zeitung o.ä.) ja nein

Bemerkungen: _____

RÜCKGABE DES BOGENS bitte bis 15. Juli 2009 an den Regenmeister

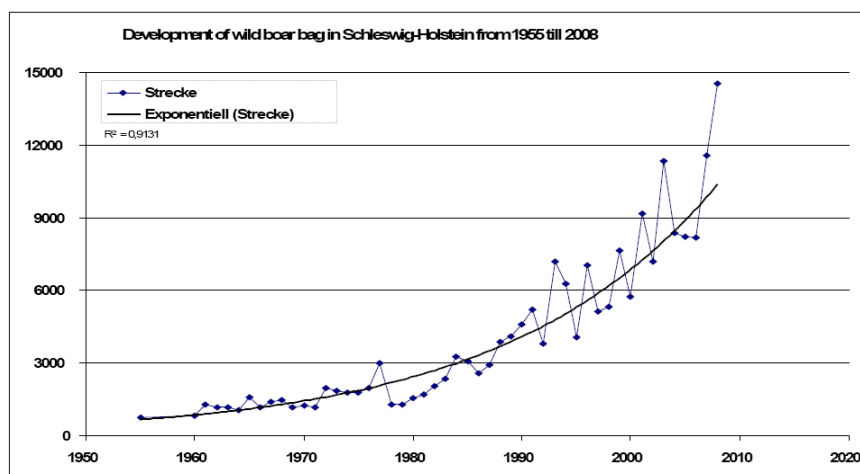
Figur 34. Eksempel på spørgeskema som benyttes ved undersøgelserne af vildtbestandenes udvikling i Slesvig-Holsten (fra præsentation v. H. Schmäser, Christian-Albrechts-Universität, Kiel).

Ligesom i resten af Tyskland er vildsvinebestanden i stærk stigning i S.-H. (Figur 4); herunder også i det skovfattige område nord for Kielerkanalen. Vildsvinene etablerer sig i nye områder, og kommer hele tiden tættere på den dansk-tyske grænse.

Ved den første spørgeskemaundersøgelse i 1998 kunne man konstatere, at vildsvin kun var sjældent forekommende nord for Kielerkanalen (Figur 5), men allerede i 2004 kunne voksende vildsvinebestanden hurtigt i S.-H., herunder også nord for Kielerkanalen. Der blev i 2005 udarbejdet en prognose for vildsvinernes spredning i S.-H., som har vist sig at afspejle

virkeligheden udmærket (Figur 5). Afskydningen er steget fra godt 8.388 vildsvin i 1998 til 14.541 i 2009. Hvilken bestandstæthed resultatet af spørgeskemaundersøgelserne og afskydningstallene svarer til, vides ikke med sikkerhed.

Den skovfattige del af S.-H. nord for Kielerkanalen kan således ikke længere opfattes som en effektiv barriere for vildsvinenes spredning nordpå. Vore værter nævnte de gode muligheder for dækning og føde, som mange moderne

Figur 4. Jagtudbyttet af vildsvin i perioden 1955 – 2009 i Slesvig-Holsten (fra præsentation v. H. Schmäuser, Christian-Albrechts-Universität, Kiel).

landbrugsafgrøder byder på – især når det drejer sig om majsmarker. De føjede til, at vildsvinene nu også har tilpasset sig til at udnytte selv små grupper af træer og buske som skjul. Herved er deres traditionelle afhængighed af større skovområder tilsyneladende er reduceret betydeligt i takt med at de har tilpasset sig det stærkt meneskepåvirkede landskab.

13.3.5.3 Vildsvinebestandens udvikling siden 1820

Hans-Albrecht Hewicker gav et udmærket overblik over vildsvinets historie i Tyskland gennem de seneste to århundrede.

I 1820-70 var der stort set ingen vildsvin i S.-H., og der blev kun skudt et vildsvin i delstaten i løbet af denne 50 års periode. Det var først i forbindelse med 1. verdenskrig, at arten spredte sig i delstaten. Bestanden var dog stadig ganske lille. H.A. Hewicker beskrev, hvordan de to verdenskrige lagde grunden til vildsvinenes nuværende succes. Under begge krige steg vildsvinebestandene – tilsyneladende fordi afskydningen faldt, da en stor del af jægerne var optaget af krigstjeneste. Navnlige efter 2. Verdenskrig skete der en relativ kraftig bestandsstigning, da tyske jægere ikke måtte være i besiddelse af våben fra 1945 til 1953. Men den voldsomme stigning i vildsvinebestanden skete først efter 1960, hvor landbrugsproduktionen ændrede sig til gavn for vildsvinene. Den videre beskrivelse af bestandsstigningen op til nutiden var helt i overensstemmelse

med, hvad vi tidligere havde fået beskrevet under vore øvrige studiebesøg i Tyskland.

Spørgsmålet om hvorvidt indkrydsning af tamsvine-gener også har betydning for vildsvinenes bestandstilvækst blev diskuteret. Vore værter vurderer, at de gunstige betingelser i vort moderne landskab absolut er hovedårsagen. De er ikke stødt på overbevisende dokumentation for, at vildsvinsbestandene er "forurenede" med gener fra tamsvin i større omfang og føler sig overbevist om, at der er tale om efterkommere af de oprindelige vildsvinepopulation uden indkrydsede tamsvin.

13.3.5.4 Markskader og effektiv jagt

Vore slesvig-holstenske værter gentog i stort set beskrivelsen af problemstillinger og løsningsmuligheder i for af effektiv jagtforvaltning, som vi har fået beskrevet under de foregående studiebesøg i Tyskland. Bl.a. fik vi bekræftet, at der er revirer, hvor jagten ikke længere kan lejes ud pga. risikoen for store markskader; og vi fik atter bekræftet, at den årlige jagtleje i Tyskland for hovedpartens vedkommende befinder sig i spektret fra 50 cent til 35 Euro pr. ha.

Med hensyn til afsætningen af vildsvinekødet fik vi oplyst, at kødet typisk handles til priser omkring 2-3 Euro/kg ved salg til private, mens restauranter og vildthandlere typisk aftager kødet til priser under 1 Euro/kg.

Atter understreges nødvendigheden af at samarbejde om jagterne tværs af jagtrevirer og over store områder; og herunder afholde jagter på store arealer på samme dag. Også i S.-H. koordineres samarbejdet indenfor større forvaltningsområder ("Hegegemeinschaften"); helst 10.000 ha og derover. I S.-H. har man i nogle af disse forvaltningsområder valgt at forholde vildsvinene nede, hvilket hidtil er lykkedes. Vore værter vurdering var, at det er nødvendigt med et velkoordineret forvaltningsområde 6.000- 10.000 ha, hvis jagten skal være tilstrækkeligt effektiv til at holde vildsvin ude fra et område.

13.3.5.5 Diegivende søer

Vi spurgte til problemet med at jægeren uforvarende kan komme til at nedlægge diegivende søer og dermed miste jagttegnet for en periode. Det blev oplyst, at man stadig risikerer at miste jagttegnet, men reglen håndhæves ikke så strengt længere. Oftest slipper jægeren med en bøde, da det kan være meget vanskeligt at skelne en ung diegivende sø fra de jagtbare unge vildsvin.

13.3.5.6 Jagtpraksis

Vore værter havde arrangeret en ekskursion til et nærliggende skovareal, som forvaltes af Schleswig-Holsteinische Landesforsten. Skoven (Iloo) er på 1.100 ha, hvoraf 1000 ha er statsskov og de resterende 100 ha er privatejet. Ca. 85 % af de ældste aldersklasser i skoven nåleskov (rødgran,

lærk og douglasgran), mens de yngre aldersklasser i højere grad består af løvtræarter som eg, bøg, birk. Skoven er lokaliseret i et relativt skovfattigt område, og er som en ø i et overvejende landbrugslandskab med en stor andel af græsmarker i forbindelse med de mange malkekvægsbesætninger.

Foruden vildsvin findes kronvildt og råvildt. Vildsvin opholder sig især i skoven og omkringliggende arealer i vinterhalvåret, hvor de især nyder godt af oldenårene og skovens dækning og muligheder for sølehuller. I skoven betragtes vildsvin ikke noget problem, nærmest tværtimod, da de medvirker til jordbearbejdelse. De kan dog ødelægge kulturhegn.

For at effektivisere drivjagterne i skoven er der ryddet undervækst i tilknytning til eller langs vildsvinenes kendte flugtruter, veksler og spor. Navnlig på steder hvor man erfaringsmæssigt ved, at de vil sænke farten pga. forhindringer som grøfter o.lign., får man lavet disse rydninger, og her opstilles også ofte skydetårne ("hochsitz"). Disse skydetårne er ofte af en lettere, og mere åben og billig konstruktion end de større, lukkede og mere komfortable skydetårne, som i reglen anvendes ved pladser, hvortil man lokker vildsvin med små mængder foder ("kurrung").

Jagterne koordineres med naboerne, som også inviteres med på jagterne inde i selve skoven. Desuden indebærer koordineringen, at naboerne også dækker de omkringliggende landbrugsarealer for vildsvin, når de flygter ud af skoven under jagterne.

13.3.5.7 *Jagtudbytte og –økonomi*

I jagtsæsonen 2008/09 blev der nedlagt 210 vildsvin i vildtforvaltningsområdet (Hegegemeinschaft) ved Iloo, som omfatter et samlet areal på 14.000 ha. Halvdelen blev nedlagt på landbrugsarealerne og halvdelen i skovområder. Omkring 60% af afskydningen er foretaget om natten – især på landbrugsarealerne. Desuden har Friedrichsdorf (2010) oplyst (ultimo januar), at der for jagtsæsonen 2009/10 er nedlagt 130 vildsvin alene i Iloo skoven.

Indtægterne fra jagtforvaltningen i skoven kommer fra:

- licens (f.eks. dagjagter) til enkelt-jægere
- licens til egentlig trofæjagt på rå- og kronvildt
- betaling for deltagelse i fællesjagter
- salg af vildtkød

I alt bidrager jagtforvaltningen til en samlede indtæger på 20 Euro pr. ha år. Udgifterne incl. personaleomkostninger beløber sig til 12 Euro pr. ha år, hvorfor det årlige overskud af jagtforvaltningen er 8 Euro pr. ha år.

13.3.5.8 *Lokkemad*

Egentlig fodring af vildt er som udgangspunkt forbudt i Slesvig-Holsten i henhold til det generelle tyske forbud mod fodring. Der må kun udlægges begrænsede mængder foder for at tiltrække vildsvinene til disse foderpladser

– eller ”reguleringspladser”, som de måske bedre kan kaldes. Vi så eksempel på anvendelse af en mindre lukket plastbeholder, med et volumen på 5-10 liter og med huller i siden. Beholderen er bundet fast med en snor til en pæl; og grisene kan da trille rundt med den og få f.eks. majs til at falde ud. Friedrichsdorf (2010) oplyste, at de kun må anvende op til 400 g foder pr. dag som lokkemad. Foderet skal altid dækkes på en eller anden vis – det kan f.eks. også være et hul i jorden dækket med nogle smågrene, eller det kan harves ned i jorden. Dette for at undgå, at hjortevildtet tager foderet. Man må ikke blot lægge en bunke foder åbent på jorden.

Friedrichsdorf (2010) anbefaler, at der fodres med mere med proteinholdige fødemidler, som soja og ærter, end den majs almindeligvis anvendes. Mere proteinrige lokkemidler forventes at nedbringe markskaderne på græsmarkerne, da svinene typisk her søger mere proteinholdig ernæring, som f.eks. regnorme, larver mm. for at afbalancere det stivelsesholdige foder på ”reguleringspladserne” og ikke mindst fra majsmarkerne. Mere proteinholdigt foder på ”reguleringspladserne” skulle således kunne reducere markskaderne på græsmarkerne.

Erfaringer med vildsvineforvaltning i Sverige og Tyskland

Skov & Landskab
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Fredriksberg C
Tel. 3533 1500
sl@life.ku.dk
www.sl.life.ku.dk

Nationalt center for
forskning, uddannelse og
rådgivning i skov
og skovprodukter,
landskabsarkitektur og
landskabsforvaltning,
byplanlægning og bydesign